

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
ÖZEL HUKUK PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK SOSYAL GÜVENLİK HUKUKUNDA ÖLÜM
AYLIĞININ KESİLMESİ

Şeymanur Simge KAS

Danışman
Prof. Dr. Mehmet Refik KORKUSUZ

İZMİR - 2022

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Ölüm Aylığının Kesilmesi” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

02.08.2022

Şeymanur Simge KAS

ÖZET
Yüksek Lisans Tezi
Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Ölüm Aylığının Kesilmesi
Şeymanur Simge KAS

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Özel Hukuk Anabilim Dalı
Özel Hukuk Yüksek Lisans Programı

İnsanlık ilkçağlardan beri yaşamında karşılaştığı çeşitli sosyal risklere karşı tedbir alma eğilimindedir. Ölüm ise ne zaman gerçekleşeceği belli olmamakla birlikte gerçekleşeceğinden şüphe duyulmayan bir sosyal risktir. Eski çağlardan beri Türk kültüründe, aileyi geçindirmekle yükümlü kişinin ölümü üzerine geride kalan aile bireyleri, devlet ve toplum tarafından yapılan çeşitli yardımlarla korunmaktadır. Günümüzde ise sigortalının ölümünden sonra devreye giren ölüm sigortası ile hak sahiplerinin gelir kayıplarının telafi edilmesi amaçlanmaktadır.

Ölüm sigortasından sağlanan haklardan en önemlisi belirli şartların gerçekleşmesi halinde hak sahiplerine bağlanan ölüm aylığıdır. Ancak hak sahibinin aylığa bağlanması bu aylığı her koşulda almaya devam edeceği anlamına gelmeyip aylığa bağlanma şartları ortadan kalkan hak sahibinin aylığı kesilmektedir.

Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Ölüm Aylığının Kesilmesi konulu yüksek lisans tez çalışmamızın ilk bölümünde genel olarak sosyal güvenlik kavramı ve ölüm riskinden bahsedildikten sonra ölüm sigortasının ortaya çıkışı ve tarihsel gelişimi üzerinde durulmuş; ardından ölüm aylığından yararlanma şartları ele alınmıştır. İkinci bölümde hak sahiplerinin ölüm aylığının kesilmesi ve yeniden bağlanmasına ilişkin 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nda ve mülga kanunlarda yer alan düzenlemeler öğreti ve Yargıtay kararları ışığında değerlendirilmiştir. Son bölümde ise boşandığı

eşiyle fiilen birlikte yaşadığı tespit edilen kız çocuğu veya dul eşin ölüm aylığının kesilmesi konusu önemine binaen ayrıca incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Güvenlik, Hak Sahibi, lm Aylığı, lm Aylığının Kesilmesi, Fiilen Birlikte Yaşama.

ABSTRACT

Master's Thesis

Cessation Of Survivors' Pension In Turkish Social Security Law

Şeymanur Simge KAS

Dokuz Eylül University

Social Sciences Institute

Department of Private Law

Private Law Master's Program

Humanity has tended to take precautions against the social risks it has faced in its life since ancient times. Death is a social risk that is not sure when it will occur, but it is not doubted that it will happen. In Turkish culture since ancient times, family members have been protected by various aids made by the state and society upon the death of the person responsible for supporting the family. Today, with the survivors insurance that comes into effect after the death of the insured, it is aimed to cover the income losses of the right holders of the deceased insured.

The most important of the rights provided from the survivors insurance is the survivors pensions granted to the right holders in case certain conditions are met. However, the fact that the right holders are entitled to a pension does not mean that right holders will receive this pension continuously. If the conditions for joining the pension are eliminated, the pension of the right holder is ceased.

In the first part of our master's thesis on the Cessation of Survivors' Pension in Turkish Social Security Law, the concept of social security and the risk of death were mentioned in general, and the emergence and historical development of survivors' insurance was emphasized; then, the conditions for benefiting from the death pension were discussed. In the second part, the regulations in the Social Insurance and General Health Insurance Law No: 5510 and the abrogated laws regarding the cessation and reconnection of the survivors' pensions of the right holders are evaluated together with the doctrine and the Supreme Court decisions. In the last part, the

issue of the termination of the survivors' pension of the daughter or widow who is found to be living together with her divorced spouse.

Keywords: Social Security, Entitled Person, Survivors' Pension, Cessation Of Survivors' Pension, Cohabitation.

TÜRK SOSYAL GÜVENLİK HUKUKUNDA ÖLÜM AYLIĞININ KESİLMESİ

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xvi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÖLÜM VE ÖLÜM AYLIĞINDAN YARARLANMA ŞARTLARI

I. SOSYAL GÜVENLİK KAVRAMI VE SOSYAL RİSKLER	4
II. SOSYAL RİSK OLARAK ÖLÜM	5
III. ÖLÜM SİGORTASININ ORTAYA ÇIKIŞI VE TARİHSEL GELİŞİMİ	6
A. Genel Olarak	6
B. Osmanlı Devleti’nde Geride Kalanların Sosyal Güvenliği	7
C. Türkiye Cumhuriyeti Döneminde Ölüm Sigortasının Tarihsel Gelişimi	9
IV. ÖLÜM SİGORTASINDAN SAĞLANAN HAKLAR	13
A. Ölüm Aylığı	13
B. Toptan Ödeme	13
C. Evlenme Ödeneği	14
D. Cenaze Ödeneği	15
V. ÖLÜM AYLIĞINDAN YARARLANMA ŞARTLARI	16

A. Sigortalının Ölmesi ya da Gaipliğine Karar Verilmesi	17
1. Sigortalının Ölümü	17
2. Ölüm Kabul Edilen Diğer Haller	20
a. Ölüm Karinesi	20
b. Gaiplik	22
B. Sigortalılık Şartlarının Sağlanmış Olması	24
1.Sigortalı Olarak Çalışmakta Olup Yaşlılık ya da Malûllük Aylığı Almaya Henüz Hak Kazanmamış İken Ölüm	25
a.1800 Gün Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortaları Primi Bildirme	25
b. En Az Beş Yıldan Beri Sigortalı Olup 900 Gün Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortası Primi Bildirme	26
c. Mülga Kanunlardaki Düzenlemeler	27
2.Aylık Almakta İken ya da Aylık Almaya Hak Kazanıp Aylığa Bağlanmamış İken Ölüm	30
a. Genel Olarak	30
b. Malûllük Aylığı Almakta İken ya da Aylık Almaya Hak Kazanıp Aylığa Bağlanmamış İken Ölüm	30
c.Vazife Malûllüğü Aylığı Almakta İken ya da Aylık Almaya Hak Kazanıp Aylığa Bağlanmamış İken Ölüm	31
d. Vazife Malûllüğü Aylığı Almakta İken ya da Aylık Almaya Hak Kazanıp Aylığa Bağlanmamış İken Ölüm	32
3. Bağlanmış Olan Malûllük veya Yaşlılık Aylıkları Tekrar Çalışmaya Başlamaları Sebebiyle Kesilmiş Olanların Ölümü	32
C. Sigortalılık Şartlarının Hak Sahiplerince Tamamlanması	33
1. Hizmet Borçlanması	34
a. Genel Olarak	34

(1) Doğum İzni, Analık İzni ve Ücretsiz Doğum İzni Borçlanması	34
(2) Askerlik Borçlanması	34
(3) Borçlanılabilecek Diğer Süreler	35
b. 4/1(a) Kapsamındaki Sigortalıların En Az 5 Yıldan Beri Sigortalı Olup 900 Gün Prim Bildirme Şartında Hizmet Borçlanması Yapamaması	35
2. Hizmetlerin Canlandırılması (İhya)	37
3. Hizmet Tespit Davası	38
D. Hak Sahiplerinin Varlığı	38
1. Eşin Hak Sahipliği	39
2. Çocukların Hak Sahipliği	42
a. Çocuk Kavramı	42
(1) Soybağının Kurulması	43
(2) Evlat Edinme İlişkisindeki Özel Durumlar	44
b. Tüm Çocuklar İçin Gerekli Olan Genel Şartlar	45
c. Malûl Çocuklara İlişkin Şartlar	46
d. Kız Çocuklara İlişkin Şartlar	47
3. Anne ve Babanın Hak Sahipliği	50

İKİNCİ BÖLÜM

HAK SAHİPLERİNİN ÖLÜM AYLIĞININ KESİLMESİ

I. ÖLÜM AYLIĞININ KESİLMESİNE İLİŞKİN HÜKÜMLERİN ZAMAN BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	54
A. Genel Olarak	54
B. Ölüm Aylığının Beklenen Hak Niteliğinde Olması	54

C. Ölüm Aylığına İlişkin 5510 Sayılı Kanun'da Yer Alan Geçiş Hükümleri	55
D. Lehe Kanun Uygulaması	57
II. HAK SAHİPLERİNİN ÖLÜM AYLIĞININ KESİLMESİNE İLİŞKİN HUSUSLAR	57
A. Hak Sahibinin Ölümü	58
B. Hak Sahibinin Gelir ve Aylık Bağlanmayacak Durumlardan Birini Gerçekleştirmesi	58
1.Hak Sahibinin Sigortalıyı Kasten Öldürmesi, Öldürmeye Teşebbüs Etmesi veya Sürekli İşgöremez Hale ya da Malul Duruma Getirmesi	59
2.Hak Sahibinin Ağır Bir Suç İşlemesi veya Aile Yükümlülüklerini İhmal Etmesi	61
III. EŞİN ÖLÜM AYLIĞININ KESİLMESİ VE DEĞİŞMESİ	64
A. Eşin Ölüm Aylığının Kesilmesini Gerektiren Durumlar	64
B. Eşin Alacağı Ölüm Aylığının Miktarını Etkileyen Faktörler	66
C. Mülga Kanunlara Göre Aylığın Kesilmesi	67
D. Hak Sahibi Eşin Birden Fazla Dosyadan Gelir ve/veya Aylığa Hak Kazanması	70
1. Hak Sahibi Eşin Ölüm Aylığına ve Diğer Gelir veya Aylıklara Hak Kazanması	70
2. Hak Sahibi Kadının Ölen Eşinden ve Ölen Anne ve/veya Babasından Ölüm Aylığına Hak Kazanması	71
a. Genel Olarak	71
b. Hak Sahibi Kadının Her İki Aylığa 01.10.2008 Tarihinden Önce Hak Kazanması	71
c. 01.10.2008 Tarihinden Önce Aylığa Bağlanan Hak Sahibi Kadının 01.10.2008 Tarihinden Sonra Yeni Bir Aylığa Hak Kazanması	73

d. Hak Sahibi Kadının Her İki Aylığa 5510 Sayılı Kanun Kapsamında Bağlanması	74
IV. ÇOCUKLARIN ÖLÜM AYLIĞININ KESİLMESİ VE DEĞİŞMESİ	75
A. Tüm Çocuklar İçin Aylığın Kesilmesini Gerektiren Durumlar	75
1. Genel Olarak	75
2. 5510 Sayılı Kanun veya Yabancı Bir Ülke Mevzuatı Kapsamında Çalışmaya Başlaması	76
a. Hak Sahibi Çocuğun Şirket Ortaklığı	76
b. Öğrenim Gören Hak Sahibi Çocuğun Çalışması	78
c. Aylığın Kesilmesini Gerektirmeyen İstisnai Sigortalılık Halleri	79
3. Kendi Sigortalılığı Nedeniyle Gelir veya Aylığa Bağlanması	80
B. Erkek Çocukların Ölüm Aylığının Kesilmesi	82
1. Aylığın Kesilmesini Gerektiren Durumlar	82
a. Genel Olarak	82
b. Öğrenim Görme ve Yaş Şartını Sağlamaması	83
2. Mülga Kanunlara Göre Aylığın Kesilmesini Gerektiren Durumlar	87
a. 506 Sayılı Kanun'daki Düzenlemeler	87
b. 1479 Sayılı Kanun'daki Düzenlemeler	88
c. 5434 Sayılı Kanun'daki Düzenlemeler	89
C. Malûl Çocukların Ölüm Aylığının Kesilmesi	91
1. Aylığın Kesilmesini Gerektiren Durumlar	91
a. Genel Olarak	91
b. Malûl Çocuğun Çalışma Gücü Kaybının %60'tan Az Olduğunun Kontrol Muayenesi İle Tespit Edilmesi	92
c. Malûl Çocuğun Kontrol Muayenesi Yaptırmaması	93

2. Mülga Kanunlara Göre Aylığın Kesilmesini Gerektiren Durumlar	93
a. 506 Sayılı Kanun'daki Düzenlemeler	93
b. 1479 Sayılı Kanun'daki Düzenlemeler	95
c. 5434 Sayılı Kanun'daki Düzenlemeler	96
D. Kız Çocukların Ölüm Aylığının Kesilmesi	96
1. Aylığın Kesilmesine İlişkin Durumlar	96
a. Genel Olarak	96
b. Evli Kız Çocuklarının Öğrenim Görme ve Yaş Şartını Sağlaması	97
c. Kız Çocuğunun Çeyiz Yardımı Aldıktan Sonraki İki Yılı İçinde Evliliğinin Sona Ermesi	97
2. Kız Çocuğunun Aylığının Kesilmesine İlişkin Düzenlemenin Uygulamada Yol Açtığı Sorunlar	98
3. Mülga Kanunlara Göre Kız Çocuğunun Aylığının Kesilmesi	99
a. 506 Sayılı Kanun'da Yer Alan Düzenlemeler	99
b. 1479 Sayılı Kanun'da Yer Alan Düzenlemeler	104
c. 5434 Sayılı Kanun'da Yer Alan Düzenlemeler	108
E. Hak Sahibi Çocuğun Hem Annesinden Hem Babasından Aylık Almaya Hak Kazanması Hali	109
V. ANNE VE BABANIN ÖLÜM AYLIĞININ KESİLMESİ VE DEĞİŞMESİ	111
A. Anne ve Babanın Ölüm Aylığının Kesilmesini Gerektiren Durumlar	111
1. Eş ve Çocuklardan Artan Hissenin Ortadan Kalkması	111
2. Diğer Çocuklardan Hak Kazanılan Gelir ve Aylıklar Hariç Olmak Üzere Gelir ve/veya Aylık Bağlanması	112
3. Her Türü Kazanç ve İrattan Elde Edilen Gelirin Asgari Ücretin Net Tutarından Fazla Olduğunun Tespiti	115

B. Mülga Kanunlara Göre Anne ve Babanın Aylığının Kesilmesini Gerektiren Durumlar	119
1. 506 Sayılı Kanun'daki Düzenlemeler	119
2. 1479 Sayılı Kanun'daki Düzenlemeler	122
3. 5434 Sayılı Kanun'daki Düzenlemeler	123

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

5510 SAYILI KANUN 56. MADDE 2. FIKRASININ DEĞERLENDİRİLMESİ

I. DÜZENLEMENİN AMACI	125
II. DÜZENLEMENİN KAPSAMI	127
III. FIKRANIN HUKUKİ NİTELİĞİ VE SONUÇLARI	130
IV. FIKRAYA İLİŞKİN ANAYASA MAHKEMESİ KARARININ İNCELENMESİ	132
A. Genel Olarak	132
B. Özel Hayatın Gizliliği Bakımından	133
C. Eşitlik İlkesi Bakımından	136
D. Devletin Sosyal Ödevleri Bakımından	138
V. KIZ ÇOCUĞU VEYA DUL EŞİN BOŞANDIĞI EŞİYLE FİİLEN BİRLİKTE YAŞADIĞININ İSPATI	139
A. Fiili Birlikteliğin Kurum Tarafından Tespiti	139
B. Fiili Birlikteliğin Varlığına İlişkin Deliller	141
C. Fiili Birlikteliğin Tespitinde Yargıtay'ın Esas Aldığı Ölçütler	143
D. Fiili Birlikteliğin Kurum Tarafından Tespitinin Sonuçları	145
E. Kız Çocuğu veya Dul Eşin Dava Açmadan Aylığa Bağlanması	146
VI. HÜKMÜN ZAMAN BAKIMINDAN UYGULANMASI	147
VII. HÜKMÜN SUÇ OLMA NİTELİĞİ	148

SONUÇ

150

KAYNAKÇA

159

KISALTMALAR

AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AÜHFD	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AY	Anayasa
AYM	Anayasa Mahkemesi
Bağ-Kur	Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu
bkz.	Bakınız
CD	Ceza Dairesi
CİMER	Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi
DEÜHFD	Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
E-Dergi	Elektronik dergi
E.	Esas
E. T.	Erişim tarihi
g. m.	Geçici madde
HD	Hukuk Dairesi
HGK	Hukuk Genel Kurulu
HMK	Hukuk Muhakemeleri Kanunu
İHSGHD	İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
Kurum	Sosyal Güvenlik Kurumu
K.	Karar
m.	Madde
NHK	Nüfus Hizmetleri Kanunu
RG	Resmî Gazete
S	Sayı
SK	Sayıllı Kanun
SSİY	Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği
SSK	Sosyal Sigortalar Kurumu
s.	Sayfa
TBB	Türkiye Barolar Birliği

TİSK	Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TMK	Türk Medeni Kanunu
vd.	Ve devamı
Yarg.	Yargıtay
YBHD	Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi

GİRİŞ

İnsanoğlu ilk çağlardan beri karşılaştığı çeşitli tehlikelere karşı tedbir alma eğilimindedir. Ölüm ise ne zaman gerçekleşeceği belli olmamakla birlikte insanlık için kaçınılmaz bir sosyal risktir. Tarihin eski dönemlerinden beri Türk kültüründe dul, yetim ve muhtaçlara gerek toplum gerek devlet büyükleri tarafından yardımlar yapılmakla birlikte sanayileşme ile sosyal güvende yaşamayan gelişmeler kanunlarda ölüm sigortasının düzenlenmesini sağlamıştır.

Cumhuriyet Döneminde 5417 Sayılı İhtiyarlık Sigortası Kanunu ile ilk kez ölüm aylığına ilişkin detaylı düzenlemelere yer verilmiş; daha sonra sırasıyla 5434 Sayılı Emekli Sandığı Kanunu'nda memurların, 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nda işçilerin, 1479 Sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu'nda esnaf, sanatkar ve diğer bağımsız çalışanların, 2925 Sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu'nda tarım işlerinde hizmet akdiyle süreksiz çalışanların ve 2926 Sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu'nda tarım işlerinde bağımsız çalışanların ölüm sigortasına ilişkin hükümler düzenlenmiştir. Son olarak sosyal güvenlik hukukunda köklü değişikliklere yol açan sosyal güvenlik reformu kapsamında 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu çıkarılmıştır.

Ölüm sigortası ile ölen sigortalının hak sahiplerinin gelirlerinin telafi edilmesi ve muhtaç duruma düşmelerinin önlenmesi amaçlanmaktadır. Ölüm sigortasından sağlanan haklar ölüm aylığı bağlanması, ölüm toptan ödemesi yapılması, cenaze ödeneği verilmesi ve kız çocuklarına evlenme ödeneği verilmesidir. Bu haklardan en önemlisi şüphesiz tek seferlik olmama özelliğiyle diğer haklardan ayrılan ölüm aylığıdır.

Ölen sigortalının hak sahipleri sigortalının eşi, çocukları, anne ve babasıdır. Hak sahiplerinin aylığa bağlanabilmesi için hem ölen sigortalıda hem hak sahiplerinde birtakım şartların birlikte bulunması gerekmektedir.

Hak sahiplerinin aylığa bağlanma talebiyle Kuruma başvurusu üzerine Kurum, sigortalının ölüm tarihini takip eden ay başından itibaren hak sahiplerine

aylık bağlamaktadır. Hak sahibi olma niteliğinin ölüm tarihinden sonra kazanılması halinde aylık, bu niteliğin kazanıldığı tarihi takip eden ay başından itibaren başlatılmaktadır. 5510 Sayılı Kanun yürürlüğe girmeden önce ölen sigortalıların hak sahiplerinin, hak sahibi niteliğini sonradan kazanması veya Kuruma geç müracaat etmesi gibi sebeplerle Kanunun yürürlük tarihi olan 01.10.2008'den sonra Kuruma başvurması halinde sigortalıya ilişkin koşulların tespitinde ölüm tarihindeki, hak sahiplerine ilişkin koşulların tespitinde ise hak sahibi olma niteliğinin kazanıldığı tarihteki Kanun hükümleri uygulanmaktadır. Kanuna eklenen geçiş hükümlerine göre mülga kanunlar kapsamında bağlanan aylıkların ödenmesine devam edilmektedir.

Hak sahiplerine bağlanan aylıklar Kanunda belirtilen şartların ortadan kalktığı tarihi takip eden ödeme dönemi başından itibaren kesilmektedir. Mülga kanunlara göre bağlanan aylıkların kesilmesi ve yeniden bağlanmasında ise mülga kanunlarda yer alan ilgili hükümler uygulanmaktadır. Bu sebeple çalışmamızda, ölüm aylığının kesilmesi ve yeniden bağlanmasına ilişkin 5510 Sayılı Kanun hükümlerine değinildikten sonra yeri geldikçe mülga kanunlardaki düzenlemeler açıklanmaya çalışılacaktır.

Sosyal güvenlik hukukumuzda Kurumun, çıkardığı genelgeler ile ölüm aylığının kesilmesine ilişkin kanunda yer almayan çeşitli sınırlamalar getirdiği görülmektedir. Ayrıca ölüm aylığının bağlanması ve kesilmesine ilişkin Kurum uygulaması, öğreti ve yargı kararları arasında çeşitli farklılıklar bulunmaktadır. Bu hususların yanı sıra kanunda yer alan bazı hükümlerin hak sahipleri arasında eşitsizliklere yol açması, Kanun değişikliklerinin uygulanmasına ilişkin tartışmalı ve karmaşık konular ve toplumumuzda meydana gelen sosyal ve ekonomik gelişmeler hak sahiplerinin ölüm aylığının kesilmesine ilişkin hükümlerin yeniden değerlendirilmesini gerektirmektedir. Bu çalışma ile öğreti ve yargı kararları ışığında ölüm aylığının kesilmesine ilişkin hükümlerin incelenmesi ve tartışmalı hususların değerlendirilmesi amaçlanmakta olup konuya ilişkin çeşitli çözüm önerileri sunulmaya çalışılacaktır.

Çalışmamız üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde genel olarak sosyal güvenlik kavramı ve bir sosyal risk olarak ölümden bahsedildikten sonra ölüm

sigortasının ortaya çıkışı ve tarihsel gelişimi üzerinde durulmuş; ardından ölüm sigortasından sağlanan haklar ve ölüm aylığından yararlanma şartları ele alınmıştır.

İkinci bölümde ölen sigortalının hak sahipleri olan eş, çocuklar ve anne babanın ölüm aylığının kesilmesi ve yeniden bağlanmasına ilişkin 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası ile mülga kanunlar kapsamındaki düzenlemelere değinilerek tartışmalı hususlar incelenmiştir.

Üçüncü ve son bölümde ise boşandığı eşyle fiilen birlikte yaşadığı tespit edilen kız çocuğu veya dul eşin ölüm aylığının kesilmesine ilişkin kanun düzenlemesi, bu düzenlemenin kapsamı ve hukuki niteliği ele alınmış, konuya ilişkin Anayasa Mahkemesi kararı ve birlikte yaşamamanın tespitinin yol açabileceği hukuki sorunlar tartışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÖLÜM VE ÖLÜM AYLIĞINDAN YARARLANMA ŞARTLARI

I. SOSYAL GÜVENLİK KAVRAMI VE SOSYAL RİSKLER

İnsanlık ilk çağlardan beri yaşamında birtakım tehlikelerle karşı karşıya olup bu tehlikelere yönelik tedbir alma eğilimindedir¹. Bu tehlikelerden hastalık, analık, iş kazası ve meslek hastalığı, malûliyet, yaşlılık, ölüm, işsizlik ve ailevi yükler 1952 yılında Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından sosyal risk olarak adlandırılmıştır². Sosyal riskler, kişinin yaptığı işle doğrudan alakalı olan mesleki riskler, kişinin kendi bünyesinde meydana gelip mesleki risk kapsamına girmeyen fizyolojik riskler ve toplumsal yaşantı ve çalışma hayatı sebebiyle meydana gelen sosyo-ekonomik riskler olmak üzere üçe ayrılmaktadır³.

Kişinin yaşamı boyunca hastalık, işsizlik, yaşlılık gibi birçok sosyal riskle karşılaşması muhtemeldir. Bu sosyal risklerle karşılaşan bireylerin ya gelir veya kazançları azalmakta ya da gelirleri azalmasa dahi harcamaları artmaktadır. Çağdaş toplumların bir gereği olan sosyal güvenlik ise bu sırada devreye girmektedir. Sosyal güvenliğin amacı yaşamının belli dönemlerinde çeşitli sosyal risklerle karşılaşma tehlikesi altında bulunan bireyleri bu risklere karşı korumaktır. Sosyal güvenlik kurumları tarafından bağlanacak gelir ve aylıklarla ve yapılacak yardımlarla çeşitli risklerle karşılaşan kişilerin, yaşamaya ve geçinmeye ilişkin ihtiyaçları karşılanarak bu kişilerin yoksulluğa düşmeleri önlenmektedir⁴.

¹ Ali Güzel, Ali Rıza Okur ve Nurşen Caniklioğlu, **Sosyal Güvenlik Hukuku**, Yenilenmiş 18. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul, Şubat 2020, s. 5; Yusuf Alper, **Sosyal Sigortalar Hukuku**, 11. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Ağustos 2020, s. 5.

² 29 Haziran 1952 tarihli ve 102 sayılı Sosyal Güvenlik Sözleşmesi (RG, 15.10.1974, Sayı: 15037)

³ Aziz Can Tuncay ve Ömer Ekmekçi, **Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri**, Yenilenmiş 20. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2019, s. 8-9; M. Refik Korkusuz ve Suat Uğur, **Sosyal Güvenlik Hukuku**, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 8. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2022, s. 8-9; Müjdat Şakar, **Sosyal Sigortalar Uygulaması**, 12. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, Şubat 2017, (Sosyal Sigorta), s. 5; Fatih Uşan, **Türk Sosyal Güvenlik Hukukunun Temel Esasları**, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Ekim 2009, (Sosyal Güvenlik), s. 29; Güzel ve diğerleri, s. 5.

⁴ Cahit Talas, **Sosyal Ekonomi**, 6. Basım, S Yayınları, Ankara, 1983, s. 323; Tankut Centel, **Türk Sosyal Güvenlik Hukuku**, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2021, (Sosyal Güvenlik), s. 2; Kadir Arıcı, **Türk Sosyal Güvenlik Hukuku**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2015, (Sosyal Güvenlik), s. 3-5; Korkusuz ve Uğur, s. 5; H. Fehim Üçışık, **Sosyal Güvenlik Hukuku**, Ötügen Yayınları, İstanbul, 2015, s. 17; Centel, Sosyal Güvenlik, s. 1; Güzel ve diğerleri, s. 6.

Sosyal güvenlik, sosyal korumanın amaç ve hedefini belirleyen sosyal güvenlik politikalarından ve bu politikaları gerçekleştirmek için kurulan yapılardan oluşmaktadır. Ayrıca sosyal güvenliğin ekonomik güvence sağlamak ve gelecek kaygısını azaltmanın yanı sıra riskleri önleme ve kişiliğin gelişmesi için asgari şartları sağlama fonksiyonu da bulunmaktadır. Sosyal güvenlik, yukarıda sayılan sosyal risklere karşı sosyal sigortalar yoluyla ekonomik güvence sağlamaktadır.

Sosyal güvenliğin bir diğer amacı ise belirtilen sosyal riskler dışındaki tehlikeler sebebiyle muhtaç duruma düşen kişilerin sosyal yardım ve sosyal hizmet yollarıyla eşitsizliklerinin giderilmesi ve insan onuruna yaraşır biçimde yaşamasını sağlamaktır⁵. Sosyal sigortalar, devlet katkısının yanında sosyal sigorta edimlerinden faydalanacak kişinin katkısı ile sağlanırken sosyal yardım ve sosyal hizmet devlet ve gönüllü kuruluşlar sayesinde yürütülmekte olup faydalanacak kişinin doğrudan bir katkısı bulunmamaktadır⁶.

II. SOSYAL RİSK OLARAK ÖLÜM

Ölüm ne zaman gerçekleşeceği belli olmayan ancak muhakkak gerçekleşecek bir sosyal risktir⁷. Bu risk ölen sigortalı açısından bir anlam ifade etmeyip sigortalının geride kalanları bakımından oluşmaktadır. Bu kişiler sigortalının ölümüyle sürekli bir gelir kaybına uğramanın yanı sıra çeşitli cenaze giderleriyle de karşılaşmaktadır⁸. Sosyal devlet ilkesi gereği devlet, geride kalanların gelirlerini telafi etmek, muhtaç duruma düşmelerini önlemek ve onları gelecek kaygısından kurtarmak amacıyla sigorta dallarına bir güvence olarak ölüm sigortasını eklemiştir⁹. Bu sigorta ile sosyal güvenlik kurumları, sosyal güvenlik garantisini, sadece

⁵ Turan Yazgan, **İktisatçılar İçin Sosyal Güvenlik Ders Notları**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1992, s. 71; Alper, s. 5; Centel, Sosyal Güvenlik, s. 2.

⁶ Tuncay ve Ekmekçi, s. 7.

⁷ Arıcı, Sosyal Güvenlik, s. 386; Güzel ve diğerleri, s. 614.

⁸ Sait Dilik, **Sosyal Güvenlik**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1991, s. 91; Yazgan, s. 12; Arıcı, Sosyal Güvenlik, s. 386; Şakar, Sosyal Güvenlik, s. 269; Nurşen Caniklioğlu, Kısa Vadeli Sigorta Kolları Açısından Yeni Mevzuatın Getirdiği Değişiklikler, **Yeni Düzenlemeler Çerçevesinde Sosyal Güvenlik Mevzuatı Semineri**, Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Ankara, 2007, (Kısa Vadeli), s. 72.

⁹ Centel, Sosyal Güvenlik, s. 313; Alper, s. 315; Arıcı, Sosyal Güvenlik, s. 386.

sigortalının yaşadığı süre ile sınırlı tutmayıp sigortalının ölümünden sonra dahi sağlayacaktır¹⁰.

Ölüm sigortası ile ölen sigortalının hak sahiplerinin ekonomik kayıpları telafi edilerek gelecekleri güvence altına alınmaktadır. Şüphesiz ölüm sigortasının amacı geride kalanların maddi durumlarını aynı şekilde muhafaza etmek değil; belirli bir seviyenin üzerinde tutmaktır.

III. ÖLÜM SİGORTASININ ORTAYA ÇIKIŞI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

A. Genel Olarak

Tarihin eski dönemlerinden beri Türk kültüründe sosyal güvenlik fikrine rastlanmaktadır. Halkın yardımlaşma kültürünün yanı sıra devlet büyükleri de yüzyıllar boyu muhtaçların ihtiyaçlarını karşılamıştır. II. Gök Türk Devleti'nin kurucusu Bilge Kağan, Orhun Kitabeleri'nde bu durumu, “Çıplak halkı giydirdim, yoksul halkı zengin ettim, milletimi kaygısızca yaşayacak bir hale getirdim” şeklinde ifade etmiştir¹¹.

Türklerin İslamiyet'i kabul etmesiyle fitre, sadaka ve zekât gibi yoksul ve muhtaçlara yardım etmeye yönelik dini kavramlar gündelik hayata dahil edilmiş; dini inançları gereği insanlar öksüz ve yetimlere, hasta ve yaşlılara yardım etmeyi dini bir görev olarak görmüştür¹².

Osmanlı Devleti döneminde aile içi ve komşular arası dayanışma, fitre ve zekât kurumları ile avarız vakıfları doğal bir sosyal güvenliğin oluşmasını sağlamıştır¹³. Son dönemlerde ise nizamname ve kanunlarla geride kalanların sosyal güvenliğine ilişkin çeşitli hususlar düzenlenmiştir.

Sanayileşmeyle birlikte işçi sayısının ülkemizde de artması sosyal güvenliğe dair yasal düzenlemeleri beraberinde getirmiştir. Sosyal güvenlikte yaşanan bu gelişmeler ise ölüm sigortasının ayrıca düzenlenmesini sağlamıştır. Çalışmamızda

¹⁰ Alper, s. 315.

¹¹ Şakar, Sosyal Güvenlik, s. 28.

¹² Nurşen Caniklioğlu, **506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu Açısından Geride Kalanların Korunması**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1997, (Geride Kalanlar), s. 82.

¹³ Tuncay ve Ekmekçi, s. 91; Korkusuz ve Uğur, s. 37.

geride kalanların sosyal güvenliğinin tarihsel gelişimi Osmanlı Devleti Dönemi ve Türkiye Cumhuriyeti Dönemi olmak üzere ikiye ayrılarak incelenecektir.

B. Osmanlı Devleti'nde Geride Kalanların Sosyal Güvenliği

Osmanlı Devleti'nin sanayileşme sürecine katılamaması sebebiyle ülkede sosyal güvenliğe ilişkin yeterli düzenlemeye ulaşılamasa da toplumun sosyal güvenlik ihtiyacı, dini ve milli değerlerin etkisiyle yardımlaşma ve dayanışma kültürü sayesinde karşılanmıştır. Toplum her dönemde yardıma muhtaç olanları koruyup kollamıştır. Aile içi dayanışma, zekât, fitre, sadaka gibi dini inançların etkisiyle yapılan sosyal yardımlaşmaların yanı sıra meslek örgütleri ve hayır kurumları ile dul ve yetimler gözetilmiştir¹⁴.

Osmanlı Devleti'nde ahi ve lonca teşkilatları, meslek bünyesinde karşılaşılabilecek risklere karşı üyelerini koruma amacı taşıyan sosyal güvenlik örgütlenmeleridir. Ahilik, ahlak ve dayanışma anlayışına dayalı bir esnaf-sanatkâr teşkilatıdır. Bu kurum 15. yüzyıla kadar sosyal yardımların yapılmasında oldukça etkili olmuştur. Sanatkâr ve tüccarlardan alınan paralarla ortak bir kasa oluşturulmuş; bu ortak kasa ile hastalık, kaza, ölüm hallerinde üyelerin faizsiz şekilde kasadan para alabilmesi sağlanmıştır¹⁵.

15. yüzyıldan sonra ahilik örgütlenmesi yerini lonca örgütlenmesine bırakmıştır. Lonca örgütlenmesinde üyelerden alınan aidatlarla ismine tevân sandığı ya da orta sandığı denilen bir dayanışma sandığı kurulmuştur. Bu sandıkla meslek mensuplarının hastalık, kaza, ölüm, yaşlılık, işsizlik gibi sosyal risklerle karşılaşması halinde gerekli ekonomik desteği alabilmeleri sağlanmıştır¹⁶. Lonca teşkilatı ile yetim ve yoksullara yardım edilmiş, muhtaç üyelerin veya aile fertlerinin ölümü halinde cenaze merasimi tertiplenip cenaze giderleri karşılanmıştır. Yine teşkilat

¹⁴ Caniklioğlu, Geride Kalanlar, s. 84-85; Tuncay ve Ekmekçi, s. 89. “*Osmanlıda güçlü bir sosyal yardım ağının olması ve çok çeşitli sosyal yardım müesseselerinin varlığı İslam dininin yardımlaşma felsefesi ile yakından ilgilidir. İslamiyet birçok dini vecibe ve ibadeti sosyal yardım müessesesine dönüştürmüş veya düzenlemiştir.*” Sait Dilik, “Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 43, 1988, (Tarihsel Gelişim), s. 41;

¹⁵ Dilik, Tarihsel Gelişim, s. 55; Korkusuz ve Uğur, s. 38.

¹⁶ Korkusuz ve Uğur, s. 39.

aracılığıyla kışlık yakacağı bulunmayan dul kadınların yakacak ihtiyaçları karşılanmış, yıkılan evleri tamir edilmiştir¹⁷.

Osmanlı Devleti'nde sosyal risklere karşı kurulan vakıfların ismi avarız vakıflarıdır¹⁸. Bu vakıflar hastalık, yoksulluk, yaşlılık, iş kazası ve meslek hastalığı hallerinde muhtaçların yardımına koşturmuştur. Dul ve yetimlerin beslenme, barınma ve ısınma gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması, geçindirilmesi, yetimlere aylık verilmesi gibi yardımlar avarız vakıfları ile yapılmıştır. Ayrıca vakıflar ile savaşlarda şehit olanların ailelerine gelir veya aylık bağlanması sağlanmıştır¹⁹.

Ölen işçinin geride kalan ailesinin korunmasına ilişkin ilk yasal düzenlemeler 1865 tarihli Dilaverpaşa Nizamnamesi'nde yer almaktadır. Bu nizamnamenin asıl amacı Ereğli Zonguldak çevresindeki kömür üretimini artırmak olmakla birlikte nizamnamede sınırlı da olsa geride kalanlara ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır. Nizamname iş kazasına uğrayıp yaralanan maden işçisine veya işçinin ölümü halinde ailesine, işverenin tazminat ödeme yükümlülüğünü getirmektedir. Nizamnameye göre tazminat tutarı mahkeme tarafından belirlenecek olup tazminat hesaplanırken kusur incelenmemektedir²⁰.

Kurtuluş Savaşı yıllarında işçilerin sosyal güvenliklerini konu alan iki önemli kanun çıkarılmıştır. Bu kanunların ilki maden ocaklarında üretim sonucu açığa çıkan kömür tozlarının satılmasıyla elde edilecek gelirin işçiler için kullanılmasını amaçlayan 114 Sayılı Kanun, ikincisi ise işçi ve işverenlerin zorunlu olarak yapacağı ödemelerle ihtiyat ve teavün sandıklarının kurulmasını ve işverenlerin bazı

¹⁷ Dilik, Tarihsel Gelişim, s. 62.

¹⁸ "Avarız arızanın çoğuludur. Bu terim vakıflarda sosyal güvenliği tehlikeye düşüren durumlar, riskler anlamını taşımaktadır." Dilik, s. 69. Osmanlı Devleti döneminde eğitim, sağlık, şehircilik hizmetleri başta olmak üzere birçok ihtiyaç kurulan vakıflarla karşılanmıştır. Halk hem bireysel olarak dul, yetim ve öksüzlere yardım etmiş hem de kurulan vakıflar sosyal yardımların kurumsal olarak yapılabilmesine imkân vermiştir. Osmanlı Devleti'nde vakıfların yaygınlaşıp gelişmesinde Allah'ın rızasını kazanma isteği ile devlet adamlarının vatandaşlarının temel ihtiyaçlarını karşılaması gerektiği inancı etkili olmuştur. Yardıma muhtaç olan herkes ve her şey için kurulabilen, çok gelişmiş bir yapıya sahip olan vakıf teşkilatı toplumun ihtiyacını büyük ölçüde karşılamıştır. Tuncay ve Ekmekçi, s. 89; Caniklioğlu, Geride Kalanlar, s. 87-88.

¹⁹ Caniklioğlu, Geride Kalanlar, s. 88; Korkusuz ve Uğur, s. 40.

²⁰ Tunçomağ, s. 42; Güzel ve diğerleri, s. 24; Caniklioğlu, Geride Kalanlar, s. 88-89; Tuncay ve Ekmekçi, s. 88.

durumlarda işçilere zorunlu sağlık yardımı yapmasını hükme bağlayan 151 Sayılı Kanun'dur²¹.

C. Türkiye Cumhuriyeti Döneminde Ölüm Sigortasının Tarihsel Gelişimi

Avrupa'da Sanayi Devrimi'nin etkisiyle fabrikalaşmaya geçiş, işçi sayısının artmasına yol açmıştır. Ayrıca çalışma koşulları ağırlaşmış, işçiler korunmaya muhtaç hale gelmiştir. Tüm bu etkenler Avrupa'da bugünkü anlamda sosyal güvenlik sistemlerinin temelini oluşturmaya başlamıştır.

Osmanlı Devleti'nin sanayileşmeye katılamaması sebebiyle Türkiye'de sanayileşme hareketlerine ancak 1930'lu yılların sonunda geçilebilmiştir²². Fabrikalaşmaya geçişin geç olması, işçi sınıfının yaygın olmaması gibi sebeplerle bu yıllara kadar sosyal güvenlik alanında yeterli gelişim gösterilememiştir. Ancak işçi sınıfının artması ve çalışma koşullarının ağırlaşması ile artık sosyal yardımlaşmalar sosyal güvenlik ihtiyacını karşılayamaz olmuş, sosyal güvenliğe duyulan ihtiyaç giderek artmıştır. Tüm bunların etkisiyle 1936 yılında çıkarılan 3008 Sayılı İş Kanunu'nda²³ sosyal sigortaya ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. Kanuna göre iş kazaları, meslek hastalıkları, analık, ihtiyarlık, ölüm gibi hallerde yapılacak yardımlar devlet tarafından tanzim ve idare edilecek olup bu kanunun uygulanmasını temin ve takip etmek amacıyla, kanunun yürürlüğe girmesinden sonraki 1 yıl içinde İşçi Sigorta İdaresi kurulacaktır²⁴ (3008 SK m. 100). Ne var ki İşçi Sigortalı İdaresi ancak 1945 yılında 4792 Sayılı Kanun ile kurulabilmiştir. Bu idarenin kurulması sosyal güvenlik problemlerine çözüm bulunması ve işçilerin sosyal güvenliğe kavuşması anlamında büyük önem taşımaktadır²⁵. Kanunda sosyal güvenliğe dair bir diğer hüküm işçi sigortalarına ilişkindir. Kanuna göre, İşçi Sigorta İdaresi, bu kanunun yürürlüğe girmesinden sonra 6 ay içinde iş kazası ve meslek hastalıkları ve analık sigortalarını uygulayacaktır. İçinde ölüm sigortasının da yer aldığı diğer

²¹ Caniklioğlu, Geride Kalanlar, s. 89-90; Arzu Gökalp Civan, **Sosyal Güvenlik Hukukunda Ölüm Sigortası**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2019, s. 24-25.

²² Yazgan, s. 12; Tuncay ve Ekmekçi, s. 89; Arıcı, Sosyal Güvenlik, s. 67.

²³ RG, 15.06.1936, Sayı: 3330.

²⁴ <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/3330.pdf>, (E. T. 03.04.2021); 3516 Sayılı Kanun ile İşçi Sigortası İdaresi kurulması için verilen 1 yıllık süre 2 yıla çıkarılmıştır (m. 1/e).

²⁵ Arıcı, Sosyal Güvenlik, s. 82. Daha sonra Kurumun adı 01.03.1965 tarihinde yürürlüğe giren 506 Sayılı Kanun ile Sosyal Sigortalar Kurumu olarak değiştirilmiştir (506 SK m. 136).

sigorta kollarına ait kanunlar ise o sigortaların uygulanması imkânı oldukça, hükümet tarafından Büyük Millet Meclisine sevk edilecektir (3008 SK m. 107). Kanunda iş kazası, meslek hastalığı ve hastalık sigortasının 6 ay içinde oluşturulması gerektiği belirtilse de II. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi ile ülkede yaşanan ekonomik sıkıntıların etkisiyle 4722 Sayılı İş Kazaları, Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortaları Kanunu ancak 27 Haziran 1945'te çıkarılmıştır²⁶. Bu kanun ilk sosyal sigorta kanunu olması sebebiyle önem arz etmektedir.

Çıkarılan sosyal sigorta kanunlarının ikincisi 1949 tarihli 5417 Sayılı İhtiyarlık Sigortası Kanunu'dur²⁷. Kanunda ihtiyarlık aylığı alan veya aylık almaya ilişkin şartlardan 5417 Sayılı Kanun'un uygulandığı bir veya birkaç işyerinde 25 yıldan az olmamak kaydıyla işçi veya hizmetli olarak çalışma, işyerinde çalışılan her yıl için, ortalama olarak 200 günlük prim ödemiş oma ve aylıktan faydalanma talebinden önceki son üç yıl içinde 200 gün veya daha fazla prim ödemiş olup 50 yaşını doldurma şartlarını sağlayan sigortalının ölmesi halinde dul karısına, çocuklarına ve çocukları yoksa anne babasına aylık bağlanacağı düzenlenmiştir. Sigortalının dul karısının aylık alabilmesi için ölüm tarihinden en az bir yıl önce sigortalı ile evlenmesi, aylık veya ödenek almaması veya sigortalı bir işten kazanç sağlamaması gerekmektedir. Dul eşin aylığı sigortalının ölümünden 3 yıl sonra kesilmekte olup yeniden evlenmemesi şartıyla 50 yaşını doldurduktan sonra yeniden bağlanmaktadır. Sigortalının 18 yaşından küçük çocukları 18 yaşını dolduruncaya kadar, çalışamayacak durumdaki malûl çocukları ise ömür boyu ölüm aylığı almaktadır. Sigortalının çocuğunun bulunmaması halinde çocuklara ait olan pay eşit hisseler halinde anne babaya verilmektedir. Kanun maddelerine bakıldığında gerek ölen sigortalıya gerek hak sahiplerine ilişkin şartların günümüzdeki şartlara göre oldukça ağır olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

6900 Sayılı Malûliyet, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortaları Kanunu²⁸ ölüm sigortasını ilk kez ayrıca ve oldukça detaylı şekilde düzenlemesi nedeniyle konumuz açısından önem arz etmektedir²⁹. Bu kanun ile 5417 Sayılı Kanun yürürlükten

²⁶ Müjdat Şakar, **Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Yaşlıların Korunması**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1987, (Yaşlıların Korunması), 97 vd.

²⁷ RG, 08.06.1949, Sayı:7227 (Kanun 01.04.1950 tarihinde yürürlüğe girmiştir).

²⁸ RG, 13.02.1957, Sayı: 9534.

²⁹ Teoman Ozanoğlu, "Ölüm Sigortası", **Çimento İşveren Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 5, Mart 1988, s. 8.

kaldırılmıştır. Kanuna göre malûliyet veya ihtiyarlık aylığı bağlanan veya yazılı olarak müracaat edip aylık bağlanmasına hak kazandıktan sonra ölen sigortalılar ile ölüm tarihinde, 15 yıl veya daha uzun süre sigortalı bulunup 3000 gün veya daha fazla sigorta primi ödemiş olan veya ölüm tarihinde, sigortalılık süresi 5-20 yıl olup her yıl için ortalama en az 150 günlük sigorta primi ödemiş bulunan sigortalıların hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanmaktadır (6900 SK m. 19). Görüldüğü üzere sigortalıda bulunması gereken şartlar 5417 Sayılı Kanun'a göre daha kolaydır³⁰. Geride kalanlara aylık bağlanabilmesi için kadın eşin dul olması, erkek eşin çalışmaması; çocukların 18 yaşından küçük olması, yüksek tahsil yapan çocukların ise 25 yaşını doldurmaması gerekmektedir. Çalışmayacak durumdaki malûl çocuklar ise tıpkı 5417 ve 5434 Sayılı Kanunlarda olduğu gibi yaşları ne olursa olsun ölüm aylığı almaktadır. Kanun'da ayrıca sigortalının ölüm tarihinde eş ve çocuklardan artan hisse bulunması halinde bu artan hisse, geçimlerinin sigortalı tarafından sağlandığını belgeleyen anne ve babasına, her birinin hissesi sigortalıya ait aylığın %25'ini geçmeyecek şekilde aylık olarak verilmektedir (6900 SK m. 21/6).

Memurların sosyal güvenceye kavuşması amacıyla 1950 yılında çıkarılan 5434 Sayılı Kanun³¹, gerek sosyal güvenlik açısından gerek 5510 Sayılı Kanun'daki ölüm sigortasına ilişkin hükümlere benzerliği açısından konumuz itibarıyla oldukça önemli olan 1964 tarihli 506 Sayılı Kanun³² ve içinde esnaf, sanatkâr ve diğer bağımsız çalışanların ölüm sigortasına ilişkin hükümlerin yer aldığı 1479 Sayılı Kanun³³ ölüm sigortasının tarihsel gelişimi bakımından oldukça önemlidir. Belirtilen kanunlar yıllar boyunca birçok değişikliğe uğramakla birlikte 5510 Sayılı Kanun ile (yürürlükte bulunan bazı maddeleri hariç) yürürlükten kalkıncaya dek varlıklarını sürdürmüşlerdir³⁴. Çalışmamızın ilerleyen kısımlarında 506, 1479 ve 5434 Sayılı Kanun hükümlerine detaylıca yer verildiğinden tekrar olmaması adına bu bölümde ilgili kanunlara kısaca değinilmekle yetinilmiştir.

³⁰ Gökalp Civan, s. 28.

³¹ RG, 17.06.1949, Sayı: 7235.

³² RG, 29-30-31.07.1964-01.08.1964, Sayı: 11766-11769; Aziz Can Tuncay, "5510 Sayılı Kanun Açısından Ölüm Sigortası", **Prof. Dr. Ali Güzel'e Armağan**, Cilt: 2, 2010, (Ölüm Sigortası), s. 1232.

³³ RG, 14.09.1971, Sayı: 13956.

³⁴ Tuncay ve Ekmekçi, s. 94.

Tarım işçilerinin sosyal güvenlik haklarını düzenlemek amacıyla çıkarılan 2925 Sayılı Kanun'da³⁵ ölen sigortalının eş ve çocuklarına ölüm aylığı bağlanacağı düzenlenmiştir; anne ve baba hak sahipleri arasında sayılmamıştır. Hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanması için ölen sigortalının 5 yıldan beri sigortalı bulunup, sigortalılık süresinde en az 900 gün prim ödemiş olması ya da malûllük veya yaşlılık aylığı almakta iken veya aylık bağlanmasına hak kazandıktan sonra ya da bağlanmış bulunan malûllük veya yaşlılık aylıkları kesilmiş iken ölmesi gerekmektedir. Ayrıca kanunda evlenme ödeneği ve cenaze ödeneği ölüm sigortasından yapılan yardım olarak düzenlenmemiştir. Eş ve çocuklara aylık bağlanması, aylıkların kesilmesi ve yeniden bağlanmasına ilişkin madde de dahil olmak üzere ölüm sigortasının düzenlendiği bazı hükümler 4447 Sayılı Kanun³⁶ 62. maddesi ile mülga edilmiş olup bu hükümler yerine 506 Sayılı Kanun'un ilgili hükümleri uygulanmaktadır (2925 SK m. 39).

Çiftçilerin sosyal güvenlik haklarının ayrıca düzenlendiği 2926 Sayılı Kanun'da ölen sigortalının geride kalan eşi, çocukları ve anne babası hak sahibi olarak sayılmıştır. Kanunda cenaze ödeneği ölüm sigortasından sağlanan haklar arasında düzenlenmemiş olup malûllük veya yaşlılık aylığı almakta iken veya aylık bağlanmasına hak kazanmış olup ya da aylığı kesilmiş iken ölen ya da ölüm tarihinde en az 3 tam yıl sigorta primi bildirmiş iken ölen sigortalıların hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanacağı belirtilmiştir (2926 SK m. 23). 2926 Sayılı Kanun'un ölüm sigortasına ilişkin hükümleri (ölüm aylığının hesaplanmasına dair 24. madde hariç) 24.07.2003 tarihli 4956 Sayılı Kanun'un³⁷ 56. maddesi ile yürürlükten kaldırılmış olup yürürlükten kaldırılan hükümler yerine 1479 Sayılı Kanun'un ilgili hükümleri uygulanmaktadır (2926 SK ek m. 3).

Son olarak sosyal güvenlik hukukunda köklü değişikliklere yol açan sosyal güvenlik reformundan bahsetmek gerekmektedir. Reform kapsamında 16.03.2006 tarihli ve 5502 Sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu³⁸ ile, Sosyal Sigortalar Kurumu, Emekli Sandığı ve Bağ-Kur Sosyal Güvenlik Kurumu çatısı altında

³⁵ RG, 20.10.1983, Sayı:18197.

³⁶ RG, 08.09.1999, Sayı: 23810.

³⁷ RG, 02.08.2003, Sayı: 25187.

³⁸ RG, 20.05.2006, Sayı: 26173.

toplanmıştır³⁹. Yine kanun birliğini sağlamak adına 31.05.2006 tarihinde 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu⁴⁰ 01.01.2007’de yürürlüğe girmek üzere kabul edilmiştir⁴¹. Ancak Anayasa Mahkemesi tarafından kanunun birçok maddesinin iptal edilmesi üzerine yürürlük tarihi sürekli ertelenmiş, 17.04.2008 tarihli 5754 sayılı Kanun⁴² ile çok önemli değişikliklere uğradıktan sonra nihayet 01.10.2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir⁴³.

IV. ÖLÜM SİGORTASINDAN SAĞLANAN HAKLAR

A. Ölüm Aylığı

Ölüm sigortası, ölen sigortalının gelir kaybına uğrayan hak sahiplerini koruma altına alma amacı taşımaktadır. Ölüm sigortasından sağlanan haklardan ölüm aylığı bağlanması, ölen sigortalının geriye kalan hak sahiplerinin muhtaç duruma düşmesini önleme amacı taşıması ve uzun yıllar boyunca devam etmesi sebebiyle ölüm sigortasından sağlanan en önemli haktır⁴⁴. Çalışma konumuz olması sebebiyle ölüm aylığına hak kazanma şartlarına, ölüm aylığının kesilmesine ve yeniden bağlanmasına aşağıda ayrıntılı olarak yer verilecektir.

B. Toptan Ödeme

Ölen sigortalının hak sahiplerinin ölüm aylığı alabilmesi için hak sahiplerine ve sigortalıya ilişkin birtakım koşulların birlikte gerçekleşmesi gerekmektedir. 4/1(a) ve 4/1(b) kapsamındaki sigortalılar ile 5510 Sayılı Kanun’a göre ilk defa 4/1(c) kapsamında sigortalı olanların hak sahiplerinden hiçbirinin kanunda belirtilen koşulların gerçekleşmemesi sebebiyle ölüm aylığı almaya hak kazanamaması halinde

³⁹ Ali Güzel, “Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Öngörülen Reform Mevcut Sorunlara Çözüm Mü?”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı: 4, 2005, s. 62.

⁴⁰ RG, 16.06.2006, Sayı: 26200.

⁴¹ Arıcı, Sosyal Güvenlik, s. 387.

⁴² RG, 08.05.2008, Sayı: 26870.

⁴³ M. Fatih Uşan, “Kanun Yapmak Bu Kadar Kolay Mı, Yahut Bu Kadar Zor Mu? (5510 Sayılı Kanun Uygulaması Çerçevesinde Bir Tesbit)”, **YBHD**, Sayı:1, 2016, (Kanun Yapmak), s. 212.

⁴⁴ Namık Hüseyinli ve Semih Aktuğ, “Türkiye Ve Azerbaycan Sosyal Güvenlik Hukukunda Ölüm Sigortası”, **Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, Cilt: 12, Sayı: 4, 2012, s. 133; Caniklioğlu, Geride Kalanlar, s. 133.

ödenmiş olan malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortası primlerinin her yıla ait tutarı, primin ait olduğu yıldan itibaren yazılı istek tarihine kadar geçen yıllar için, her yılın gerçekleşen güncelleme katsayısı ile güncellenerek hak sahiplerine toptan ödeme şeklinde verilmektedir (5510 SK m. 31/1). Hak sahiplerine yapılacak toptan ödeme, ölüm aylığı paylaştırılma oranlarına göre hesaplanmaktadır⁴⁵.

Hak sahiplerine ölüm toptan ödemesi yapılabilmesi için hak sahiplerinin hiçbirinin aylığa bağlanmaması gerekmektedir. Ölüm aylığı almaya hak kazanan tek hak sahibinin dahi bulunması halinde ölüm toptan ödemesi yapılmayacaktır⁴⁶.

C. Evlenme Ödeneği

Ölüm sigortasına ilişkin haklardan biri olan evlenme ödeneği Kanun'un 37. maddesinin 1. fıkrasında "Evlenmeleri nedeniyle, gelir veya aylıklarının kesilmesi gereken kız çocuklarına evlenmeleri ve talepte bulunmaları halinde almakta oldukları aylık veya gelirlerinin iki yıllık tutarı bir defaya mahsus olmak üzere evlenme ödeneği olarak peşin ödenir." şeklinde düzenlenmiştir⁴⁷. Yapılan bu ödemeye çeyiz yardımı da denilmektedir⁴⁸.

Yasa koyucu evlenme ödeneği ile evlendikten sonra aylığı kesilecek olan kız çocuğuna evlenirken destek olmayı amaçlamıştır⁴⁹. Daha önce evlenme ödeneği alan kız çocuğu eşinden boşanıp tekrar evlenmesi halinde evlenme ödeneğinden yararlanamayacaktır⁵⁰.

⁴⁵ Ölen sigortalının dul eşinin ve 2 çocuğunun bulunması halinde, güncel toptan ödeme miktarının 5000 TL olduğu varsayılırsa, 5000 TL dul eşe %50 oranında (2500 TL), çocukların her birine ise %25 oranında (1250 TL) olacak şekilde ödenir.

⁴⁶ Tuncay ve Ekmekçi, s. 563.

⁴⁷ Alper, s. 315; Dilek Eser, **Sosyal Sigortalar Hukukunda Kadın: 506 Ve 5510 Sayılı Kanunlar Bakımından Değerlendirme**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2009, s. 306-307.

⁴⁸ Arıcı, Sosyal Güvenlik, s. 398. Evlenme ödeneği 506 Sayılı Kanun'da evlenme yardımı adı altında düzenlenmiştir (506 SK ek m. 12). Oysa Okur'a göre, "bu ödeme ne bir yardım ne de ödenektir. Çünkü aylık ve gelir dışında ayrıca ödenen bir miktar olmayıp gelir veya aylığın, peşin ödenmesinden ibaret bir meblağdır." Okur, Uzun Vadeli, s. 122.

⁴⁹ Güzel ve diğerleri, s. 649; Civan'a göre evlenme ödeneği kız çocuğu evlendiği için adeta ona teşekkür eden ve eşitlik ilkesine uymayan bir ödenektir. Orhan Ersun Civan, Sosyal Güvenlik Hukuku ve Toplumsal Cinsiyet, **Hukuk ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları**, 2. Baskı, Ankara 2018, s. 552.

⁵⁰ Haluk Hadi Sümer, **Sosyal Güvenlik Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020, s. 242.

Kız çocuğunun evlenme ödeneği alması halinde diğer hak sahiplerinin aylık veya gelirleri kız çocuğuna evlenme ödeneği verilen sürenin bittiği tarihi takip eden ödeme döneminden itibaren yeniden belirlenmektedir (5510 SK m. 37/2).

5510 Sayılı Kanun'un ilk halinde evlenme ödeneğinden ölen sigortalının eş ve çocuklarının yararlanacağı ayrıca aylığın bir yıllık tutarının evlenme yardımı adı altında verileceği hüküm altına alınmıştır. Ancak 17.04.2008 tarihli 5754 Sayılı Kanun'un 23. maddesi ile, 506 Sayılı Kanun'a paralel olarak "eş veya çocukların" ibaresi "kız çocuklarına", "bir yıllık tutar" ibaresi ise "iki yıllık tutar" olarak değiştirilmiştir⁵¹.

D. Cenaze Ödeneği

5510 Sayılı Kanun'un cenaze ödeneğini düzenleyen 37. maddenin 3. fıkrası,

İş kazası veya meslek hastalığı sonucu veya sürekli iş göremezlik geliri, malûllük, vazife malûllüğü veya yaşlılık aylığı almakta iken veya kendisi için en az 360 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortası primi bildirilmiş olup da ölen sigortalının hak sahiplerine Kurum Yönetim Kurulunca belirlenip Bakan tarafından onaylanan tarife üzerinden cenaze ödeneği ödenir.

şeklinde dir. Cenaze ödeneği tutarı her yıl bir önceki yıl için Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı tarafından açıklanan Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE) değişim oranında artırılarak belirlenmekte olup 2022 yılı cenaze ödeneği miktarı 1250 TL'dir⁵².

Cenaze ödeneği, sigortalının eşine, yoksa çocuklarına, yoksa anne babasına, o da yoksa kardeşlerine verilmektedir⁵³. Cenaze ödeneğinin belirtilen kişilere ödenememesi ve sigortalının cenazesinin gerçek veya tüzel kişiler tarafından kaldırılması durumunda, belgelere dayanan masraflar, cenaze ödeneği tutarını

⁵¹ Tuncay ve Ekmekçi, s. 564.

⁵² www.sgk.gov.tr/Content/Post/fd3822ec-1d90-49fb-bd98-09ba1560465a/Cenaze-Odenegi-2022-05-13-09-11-16#:~:text=Cenaze%20%C3%B6dene%C4%9Fi%20tutar%C4%B1%20her%20y%C4%B1,%2C00%20TL'dir.%E2%80%9D (E.T:24.07.2022), 5434 Sayılı Emekli Sandığı Kanununa tabi sigortalıların cenaze ödeneği kişinin emekli aylığından az olmamak üzere (makam, temsil ve görev tazminatı gibi tazminatlar hariç) 2022 yılı için 4.473,46 TL'dir.

⁵³ 506 Sayılı Kanun'da ve 5434 Sayılı Kanun'da da ölüm yardımının sigortalının ailesine yapılacağı belirtilmiş; ancak aile kavramına kimlerin dahil edildiği açıklanmamıştır (506 SK m. 103/1, 5434 SK ek m. 4). Bu düzenlemeler için de aile kavramını eş, çocuk, anne baba ve kardeşler olarak algılamak yerinde olacaktır. Okur, Uzun Vadeli, s. 123.

geçmemesi koşuluyla masrafı yapan gerçek veya tüzel kişilere ödenmektedir (5510 SK m. 37/4).

506 Sayılı Kanun'da cenaze ödeneği verilebilmesi için iş kazası ve meslek hastalığı sonucu, malûllük veya yaşlılık aylığı alırken ya da sigortalı olarak çalışırken ölmek yeterli görülmüşken cenazenin kaldırılmasını sağlamak amacıyla verilen bu ödeneğin 5510 Sayılı Kanun'da prim bildirme şartına bağlanmış olması öğretide eleştirilmiştir⁵⁴.

V. ÖLÜM AYLIĞINDAN YARARLANMA ŞARTLARI

Ölüm sigortasından sağlanan haklar, sigortanın düzenleniş amacı gereği sigortalının ölümünden sonra devreye girmektedir. Geride kalanlara ölüm aylığı bağlanmasının öncelikli koşulu sigortalının ölümü olmakla birlikte ayrıca sigortalının belirli bir süre malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortası primi ödemiş olması ve hak sahiplerine ilişkin şartların gerçekleşmesi gerekmektedir. Ölen sigortalının hak sahiplerinin hizmet borçlanması veya hizmet canlandırması yoluna giderek ya da hizmet tespit davası açarak eksik prim gün sayılarını tamamlama imkânları bulunmaktadır.

5510 Sayılı Kanun'da, Kanun'un yürürlük tarihi olan 01.10.2008'den önce ölen sigortalıların henüz aylığa bağlanmamış hak sahiplerine aylık bağlanırken hangi kanun hükümlerinin uygulanacağı belirtilmemiştir. Bu sebeple ortaya çıkan boşluk yargı kararlarıyla şekillendirilmeye çalışılmış; bu kez aynı konuya ilişkin farklı kararların verilmesi söz konusu olmuştur⁵⁵. Belirtilen sebeplerden ötürü Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği'ne eklenen fıkra ile,

Kanunun yürürlük tarihinden önce ölen sigortalıların hak sahiplerine gelir veya aylık bağlanmasında, sigortalıya ilişkin koşulların tespiti ile gelir veya aylığın hesaplanması ve paylaştırılmasında ölüm tarihindeki, hak sahiplerine ilişkin koşulların tespitinde ise hak sahibi olma niteliğinin kazanıldığı tarihteki Kanun hükümleri uygulanır.

şeklinde düzenleme yapılmıştır (SSİY g. m. 4/2). Bu düzenlemeye göre, 01.10.2008 tarihinden önce vefat eden sigortalının hak sahiplerinin, hak sahibi olma

⁵⁴ Okur, Uzun Vadeli, s. 123. Nurşen Caniklioğlu, "Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Tasarısına Göre Sosyal Sigorta Hak ve Yükümlülükleri", **İş Hukukuna ve Sosyal Güvenlik Hukukuna İlişkin Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul, 2006, (Hak ve Yükümlülük), s. 185; Güzel ve diğerleri, s. 650.

⁵⁵ Gökalp Civan, s. 41.

niteliğini 01.10.2008 tarihinden sonra kazanması halinde hak sahiplerine ilişkin koşulların tespitinde 5510 Sayılı Kanun hükümleri uygulanacaktır. Örneğin; 2000 yılında babası vefat eden evli kadın, 2010 yılında eşinin vefatı ile anne ve babadan ölüm aylığına bağlanma şartı olan evli olmama şartını sağlamıştır. Bu sebeple hak sahibi kadının hak sahibi olma niteliğini babasının vefat tarihinde değil; eşinin vefat ettiği tarihte kazandığını kabul etmek gerekecektir.

A. Sigortalının Ölmesi ya da Gaipliğine Karar Verilmesi

1. Sigortalının Ölümü

Hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanmasının ilk şartı sigortalının ölümüdür⁵⁶. Zira ölüm sigortasının esas amacı ölen sigortalının geride kalan hak sahiplerini ekonomik yönden korumaktır. Ancak gerek Türk Medeni Kanunu'nda⁵⁷ gerek sosyal güvenliğe ilişkin diğer kanunlarda ölümün ne zaman gerçekleşmiş sayılacağına ilişkin herhangi bir düzenleme yer almamaktadır. Esasen de ölüm anının tespiti hukuk biliminden ziyade tıp bilimiyle ilgilidir. Tıp biliminde ölüm anının tespitine ilişkin iki farklı görüş bulunmaktadır. Bunlardan ilki biyolojik ölüm görüşü, ikincisi beyin ölümü görüşüdür⁵⁸.

Biyolojik ölüm görüşüne göre ölüm, dolaşım ve solunum gibi temel sistemlerin durması ile gerçekleşmektedir. Bu görüşe göre nefes alıp vermenin kesilmesi ve kalp atışının durması ölümün kesin işareti sayılmaktadır⁵⁹. Ancak tıp bilimindeki teknolojik gelişmelerle duran solunum ve dolaşım sistemlerinin yapay

⁵⁶ Arıcı, Sosyal Güvenlik, s. 388; Şakar, Sosyal Sigorta, s. 269; Güzel ve diğerleri, s. 618; Hüseyinli ve Aktuğ, s. 127.

⁵⁷ RG, 08.12.2001, Sayı: 24607.

⁵⁸ Kemal Oğuzman, Özer Seliçi ve Saibe Oktay Özdemir, **Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler)**, 19. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, Ekim 2020, s. 29; Mustafa Dural ve Tufan Öğüz, **Kişiler Hukuku**, 22. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, Ekim 2021, s. 23; Serap Helvacı, **Gerçek Kişiler**, Legal Yayıncılık, 9. Baskı, İstanbul, 2021, s. 34; Caniklioğlu, Geride Kalanlar, s. 11; Mehtap Yücel Bodur, **Türk ve Avrupa Birliği Sosyal Güvenlik Hukukunda Ölüm Sigortası**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021, s. 29.

⁵⁹ Dural ve Öğüz, s. 24; Oğuzman ve diğerleri, s. 20; Köksal Bayraktar, **Hekimin Tedavi Nedeniyle Cezai Sorumluluğu**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1972, s. 183; Mehmet Ayan ve Nurşen Ayan, **Kişiler Hukuku**, 9. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, Ekim 2020, s. 171; Helvacı, s. 35; Caniklioğlu, Geride Kalanlar, s. 11.

araçlarla tekrar çalışmasının sağlanabilmesi bu görüşün yetersiz kalmasına ve beyin ölümü görüşünün ortaya çıkmasına yol açmıştır⁶⁰.

Günümüzde çeşitli müdahalelerle ve yapay araçlarla kalbi çalıştırıp solunumu sağlama imkânı varken beynin fonksiyonlarını yerine getiremeyecek şekilde kesin olarak harap olması halinde solunum ve dolaşım mevcut olsa dahi kişiyi hayata döndürme imkânı bulunmamaktadır. Beyin ölümü görüşüne göre vücutta kan dolaşımının devam etmesine rağmen beynin geri dönülemeyecek şekilde yavaş yavaş işlev kaybetmesiyle ölüm gerçekleşmektedir. Zira beyin fonksiyonlarının tamamen ve geri dönülemez kaybının düzeltilmesi mümkün değildir⁶¹. Yüksek Sağlık Şurası da 1969 tarihli kararında beyinsel ölüm görüşünü kabul etmiştir⁶².

Tıp biliminin sürekli yenilenme ve gelişme içinde olması, hastaları hayata döndürme adına farklı yöntemlerin uygulanabilmesine imkân tanımaktadır. Dolayısıyla ölüm anının tespitine ilişkin kesin kurallar bulmak yerine somut olayı değerlendirerek, hekimin hastanın ölümünü engelleyecek tüm yolları denemesine rağmen hayata döndürme ihtimalinin bulunmadığı anı ölüm anı olarak kabul etmek gerekecektir⁶³. Nitekim 2238 Sayılı Organ ve Doku Alınması, Saklanması, Aşılması ve Nakli Hakkında Kanun'da⁶⁴ da ölümün biri nörolog veya nöroşirürjiyen, biri de anesteziyoloji ve reanimasyon veya yoğun bakım uzmanından oluşan iki hekim tarafından tıbbın ulaştığı düzeydeki kural ve yöntemlerle belirleneceği belirtilmiştir (2238 SK m. 11). Ancak kanuna göre, ileride organ ve doku alınması, saklanması, aşılması ve naklini gerçekleştirmesi düşünülen hekimler ölümün gerçekleşip gerçekleşmediğini tespit edemeyecektir (2238 SK m. 12). Bu düzenleme ile aceleci ve objektiflikten uzak kararların önüne geçilmesi amaçlanmıştır⁶⁵.

Beynin tüm fonksiyonlarının durmasına rağmen solunum ve dolaşım sisteminin çalışmaya devam ettiği bitkisel yaşam hali, beyin ölümünden farklı olarak kişinin beyin fonksiyonlarının düzelme ihtimalinin bulunduğu bir haldir. Dolayısıyla bitkisel yaşam halinde sigortalı ölmüş kabul edilmediğinden hak sahipleri ölüm

⁶⁰ Dural ve Ögüz, s. 24; Ayan ve Ayan, s. 172.

⁶¹ Dural ve Ögüz, s. 24; Oğuzman ve diğerleri, s. 20; Helvacı, s. 35.

⁶² Bayraktar, s. 186; Dural ve Ögüz, s. 25.

⁶³ Dural ve Ögüz, s. 25; Bayraktar, s. 188-189; Oğuzman ve diğerleri, s. 22.

⁶⁴ RG, 03.06.1979, Sayı: 16655.

⁶⁵ Bayraktar, s. 187; Nevzat Toroslu, "Organ Aktarma ve Cezai Sorumluluk", **AÜHFD**, Cilt: 35, Sayı: 1, 1978, s. 108; Ayan ve Ayan, s. 172.

aylığına bağlanamayacaktır⁶⁶. Solunumun yapay solunum makineleri ile dolaşımın ise kalp makineleri ile sağlandığı haller ölümden sayılmamalıdır⁶⁷.

Ölümün şekli, nedeni veya sigortalının ölümün meydana gelmesindeki kusuru önemli değildir. Trafik kazası sonucu ölen, intihar eden, amansız hastalığa tutulan ya da bir cinayete kurban giden sigortalının hak sahipleri kanunda belirtilen diğer şartları taşımaları halinde ölüm aylığına hak kazanmaktadır⁶⁸. Ancak iş kazası ve meslek hastalığı sonucu ölümün ölüm sigortası kapsamında olup olmadığı tartışmalıdır. Bir görüşe göre, sigortalının iş kazası veya meslek hastalığı sonucu ölmesi halinde kanunda, hak sahiplerine iş kazası ve meslek hastalığı sigortasından ölüm geliri bağlanacağı belirtilmiş olduğundan hak sahiplerine yalnızca ölüm geliri bağlanmalıdır⁶⁹. Bir diğer görüşe göre iş kazası ve meslek hastalığı sonucu ölümlerde, ölen sigortalının hak sahiplerine iş kazası ve meslek hastalığı sigortasından bağlanan ölüm gelirinin yanı sıra kanunda belirtilen şartları sağlamaları koşuluyla ölüm sigortasından ölüm aylığı bağlanmalıdır⁷⁰. Gerçekten de ölüm aylığına hak kazanma koşulları belirtilirken kanunda ölüm nedenine ilişkin bir sınırlandırma yapılmamıştır. Ayrıca iş kazası ve meslek hastalığı sigortası kısa vadeli sigorta kollarından olup, primi uzun vadeli sigorta kolundan ayrı olarak ödenmektedir⁷¹. Ölüm sosyal riskinin hem kısa vadeli sigorta kollarından olan iş kazası ve meslek hastalığı sigortasında hem uzun vadeli sigorta kollarından olan ölüm sigortasında düzenlenmesi öğretide eleştirilmektedir⁷².

5510 Sayılı Kanun'un 54. maddesinde,

Malûllük, yaşlılık, ölüm sigortaları ve vazife malûllüğü ile iş kazası ve meslek hastalığı sigortasından hak kazanılan aylık ve gelirler birleşirse, sigortalıya veya hak sahibine bu aylık veya gelirlerden yüksek olanın tamamı, az olanın

⁶⁶ Mustafa Çenberci, **Sosyal Sigortalar Kanunu Şerhi**, Olgaç Matbaası, Ankara, 1985, s. 399; Güzel ve diğerleri, s. 620; Centel, Sosyal Güvenlik, s. 315; Korkusuz ve Uğur, s. 360.

⁶⁷ Korkusuz ve Uğur, s. 350. "Sigortalının ölümü konusunda tıbbi ölüm (kalbin durması), esas alınacak, hukuki ölüm (beyin ölümü, bitkisel hayat) yeterli olmayacaktır." Okur, Uzun Vadeli, s. 118.

⁶⁸ Tuncay ve Ekmekçi, s. 547; Sözer, Sosyal Sigortalar Hukuku, s. 445; Yücel Bodur, s. 69; Tuncay, s. 1232; Hüseyinli ve Aktuğ, s. 127.

⁶⁹ Yücel Bodur, s. 69; Sözer, Sosyal Sigortalar Hukuku, s. 445; Tuncay, Ölüm Sigortası, s. 1232; Şakar, Sosyal Sigorta, s. 269, 283; Ozanoğlu, s. 8; Tunçomağ, s. 366; Çenberci, s. 503.

⁷⁰ Güzel ve diğerleri, s. 614; Caniklioğlu, Geride Kalanlar, s. 145; Tuncay ve Ekmekçi, s. 547; Uşan, s. 229; Centel, Sosyal Güvenlik, s. 314.

⁷¹ Caniklioğlu, Geride Kalanlar, s. 145.

⁷² Şakar, Sosyal Sigorta, s. 269; Tunçomağ, s. 366; Güzel ve diğerleri, s. 614; Centel, Sosyal Güvenlik, s. 313.

yarısı, eşitliği halinde ise iş kazası ve meslek hastalığından bağlanan gelirin tümü, malûllük, vazife malûllüğü veya yaşlılık aylığının yarısı bağlanır.

ibaresi yer almaktadır. Kanundaki bu düzenleme sebebiyle uygulamada, iş kazası ve meslek hastalığı sebebiyle ölen sigortalının ölüm aylığına bağlanma şartlarını da sağlaması halinde ölüm geliri ve ölüm aylığının birleştirilmesi yoluna gidilerek aylık veya gelirden yüksek olanın tamamı, düşük olanın yarısı hak sahiplerine bağlanmaktadır.

2. Ölüm Kabul Edilen Diğer Haller

Bazı durumlarda kaybolan kişinin cesedine ulaşmak mümkün olmamakla birlikte kanun koyucu, mirasçıların korunmasını ve malvarlığı ilişkilerinin sağlıklı bir biçimde yürütülmesini sağlamak amacıyla ölümün ispatına ilişkin çeşitli hükümler düzenlemiştir.

Kişi ölümüne kesin gözle bakmayı gerektiren durumlar içinde kaybolmuşsa ölüm karinesi, ölüm tehlikesi içinde kaybolmuşsa veya uzun zamandan beri haber alınamıyorsa gaiplik hükümleri uygulanacak olup bu durumda ölüme bağlı haklar, ölüm ispatlanmış gibi kullanılmaktadır⁷³. Bu başlık altında, sigortalının ölmüş kabul edildiği hallerde hak sahiplerinin ölüm aylığına bağlanıp bağlanamayacağı değerlendirilecektir.

a. Ölüm Karinesi

Ölüm karinesi Türk Medeni Kanunu'nun 31. maddesinde, “Bir kimse, ölümüne kesin gözle bakılmayı gerektiren durumlar içinde kaybolursa, cesedi bulunamamış olsa bile gerçekten ölmüş sayılır.” şeklinde düzenlenmiştir. Kişinin ölümüne kesin gözle bakılacak olaylara, havada infilak eden bir uçağın hiçbir yolcusunun bulunamaması ya da bir gemi ile çarpışan denizaltındaki hiç kimseye

⁷³ Hüseyinli ve Aktuğ, s. 127; Canıklıoğlu, Geride Kalanlar, s. 16; Güzel ve diğerleri, s. 618.

ulaşılamaması örnek verilebilir⁷⁴. Ancak kişinin cesedinin bulunmasıyla ölümü kesin olarak tespit edilmiş olacağından artık ölüm karinesinden yararlanılamayacaktır⁷⁵.

Ölüm karinesi aksi ispat edilene kadar geçerliliğini korumaktadır. Dolayısıyla ölü kaydının düşülmesiyle kişi, ölümüne kesin gözle bakmayı gerektirecek olayın meydana geldiği andan itibaren ölmüş sayılıp ölüme ilişkin tüm sonuçlar gerçekleşmektedir. Ölüm karinesi ile kişilik sona ermekte, ölen kişinin malvarlığı değerleri mirasçılara geçmekte ve bu kişi evli ise evliliği kendiliğinden sonlanmaktadır⁷⁶.

Hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanmasının esas amacı gelir kaybına uğrayan sigortalının ailesinin ekonomik kaybını dengelemektir. Ölmüş sayılan kişiden ailesine ise ölümüne kesin gözle bakılmasını gerektirecek olayın meydana geldiği andan itibaren maddi ya da manevi herhangi bir destek yapılmamaktadır. Ayrıca ölüm karinesiyle ölümün tüm hukuki sonuçları doğmaktadır. Hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanması da ölümün hukuki sonuçlarından biridir. Belirtilen sebeplerden ötürü ölmüş sayılan kişinin hak sahiplerine ölüm aylığının bağlanması gerekmektedir⁷⁷. Aylığın başlangıç tarihi ise kaybolan sigortalının kütüğe ölü kaydının düşüldüğü tarih değil; ölümüne kesin gözle bakılmasını gerektirecek olayın meydana geldiği tarihtir.

Ölümüne kesin gözle bakılan ancak cesedi bulunamamış kişinin hayatta olması zor olsa da imkânsız değildir. Zira ölümün kesin kanıtı olan ceset bulunamamıştır. Bu durumda her ilgili, kişinin yaşadığının mahkemece tespitini dava edebilecektir. Ölmüş sayılan kişinin yaşadığının tespit edilmesi halinde ise mirasçılara geçen malvarlıklarının sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre geri alınması mümkündür⁷⁸. Ancak hak sahiplerinin aldığı aylıklar bu kişinin ortaya çıkmasıyla geri istenemeyecektir⁷⁹. Zira 5510 Sayılı Kanun'da fazla veya yersiz

⁷⁴ Oğuzman ve diğerleri, s. 28; Mehmet Zülfi Camkurt, “Ölüm Karinesi ve Gaiplik Durumunda Sosyal Güvenlik Mevzuatı Kapsamında Hak Sahiplerine Gelir ve Aylık Bağlanması”, **Mali Çözüm Dergisi**, Mart-Nisan 2011, s. 235.

⁷⁵ Ayan ve Ayan, s. 174.

⁷⁶ Helvacı, s. 37; Ayan ve Ayan, s. 175; Dural ve Ögüz, s. 27.

⁷⁷ Centel, Sosyal Güvenlik, s. 316; Tunçomağ, s. 410; Tuncay ve Ekmekçi, s. 548; Uşan, s. 229; Güzel ve diğerleri, s. 618; Caniklioğlu, Geride Kalanlar, s. 16; Hüseyinli ve Aktuğ, s. 127; Şakar, s. 269.

⁷⁸ Dural ve Ögüz, s. 27; Oğuzman ve diğerleri, s. 30; Ayan ve Ayan, s. 175; Helvacı, s. 37.

⁷⁹ Caniklioğlu, Geride Kalanlar, s. 15; Gökalp Civan, 12; Yücel Bodur, s. 33.

ödemelerin ancak kasıtlı veya kusurlu davranışla ya da Kurumun hatalı işlemleri sebebiyle yapılması halinde geri alınabileceği düzenlenmiştir (5510 SK m. 96)⁸⁰.

b. Gaiplik

Türk Medeni Kanunu’nun 32. maddesinde gaiplik, “Ölüm tehlikesi içinde kaybolan veya kendisinden uzun zamandan beri haber alınamayan bir kimsenin ölümü hakkında kuvvetli olasılık varsa, hakları bu ölüme bağlı olanların başvurusu üzerine mahkeme bu kişinin gaipliğine karar verebilir.” şeklinde düzenlenmiştir. Ölüm tehlikesi içinde kaybolmaya, kişinin fırtınalı havada denize açılması ve bir daha geri dönmemesi ya da karlı havada dağa tırmanan dağcının tüm aramalara rağmen bulunamaması örnektir⁸¹. Ölüm karinesinden farklı olarak gaiplikte hakkında gaiplik kararı verilen kişinin yaşıyor olma ihtimali daha yüksek olduğundan kanun koyucu gaipliğine hükmedilen kişiyi koruyucu önlemlere yer vermiştir⁸².

Türk Medeni Kanunu’nun 33. maddesinin 1. fıkrasına göre, gaiplik kararının istenebilmesi için, ölüm tehlikesinin üzerinden en az bir yıl veya son haber tarihinin üzerinden en az beş yıl geçmiş olması gerekmekte olup bu süreler dolmadan mahkemeden gaiplik kararı istenemeyecektir.

Gaiplik kararı ile ölüme bağlı haklar, tıpkı gaibin ölümü ispatlanmış gibi kullanılmaktadır (TMK m. 35)⁸³. Bu ölüme bağlı haklardan biri de ölüm sigortasından sağlanan yardımlardır. Dolayısıyla hakkında gaiplik kararı verilmiş sigortalının hak sahipleri, Kuruma başvurmaları halinde ölüm aylığına bağlanacaktır⁸⁴. Gaiplik kararı ölüm tehlikesinin gerçekleştiği veya son haberin alındığı günden itibaren hüküm doğurmak üzere geçmişe yürümektedir. Bu sebeple

⁸⁰ Yücel Bodur, s. 33.

⁸¹ Helvacı, s. 37.

⁸² Ayan ve Ayan, s. 179.

⁸³ Kemale Leyla Aslan Bingöl, “Gaipliğin Miras Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Sayı: 48, Ekim 2021, s. 331.

⁸⁴ Tunçomağ, s. 410; Tuncay ve Ekmekçi, s. 548; Camkurt, s. 239; Hüseyin Tokat, **Türk Hukukunda Gaiplik**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Ağustos 2018, s. 245; Arıcı, Sosyal Güvenlik, s. 388; Centel, Sosyal Güvenlik, s. 316; Tuncay ve Ekmekçi, s. 548; Uşan, s. 229; Güzel ve diğerleri, s. 618; Caniklioğlu, Geride Kalanlar, s. 16; Hüseyinli ve Aktuğ, s. 127; Şakar, s. 269.

ölüm aylığı başlangıç tarihi gaiplik kararının verildiği ya da kesinleştiği tarih değil, ölüm tehlikesinin gerçekleştiği veya son haber alındığı tarihtir⁸⁵.

Kişiliğin gaiplikle sona ermesi durumunda hak sahiplerine bağlanacak ölüm aylıklarının 5 yıllık zamanaşımı süresi, gaibin ölüm tehlikesi içinde kaybolduğu ya da gaipten en son haber alındığı tarih itibariyle değil, gaipliğe ilişkin mahkeme kararının kesinleştiği tarih itibariyle başlayacaktır (SSİY m. 118/5). Örneğin 14.01.2010 tarihinde ölüm tehlikesi içinde kaybolan ve gaiplik kararı 23.04.2018 tarihinde kesinleşen gaibin hak sahibinin 17.04.2022 tarihinde ölüm aylığına bağlanma talebiyle Kuruma başvurduğunu varsayalım. Bu durumda gaipliğe ilişkin mahkeme kararının kesinleşmesinin üzerinden henüz 5 yıl geçmediğinden hak sahibine, gaibin ölüm tehlikesi içinde kaybolduğu tarihi takip eden ödeme dönemi başından itibaren ölüm aylığı bağlanacaktır. Gaiplik kararının kesinleşmesinin üzerinden 5 yıldan uzun süre geçtikten sonra hak sahibinin aylığa bağlanmak üzere Kuruma başvurması halinde ise talep tarihinden geriye doğru 5 yıllık süreye ilişkin aylıklar hak sahibine ödenecekken 5 yıldan önceki sürelerle ilişkin aylıklar zamanaşımına uğramış olacaktır⁸⁶.

Gaibin günün birinde ortaya çıkması halinde kuşkusuz hak sahiplerine bağlanan ölüm aylıkları kesilecektir. Değerlendirilmesi gereken nokta gaip ortaya çıkana kadar Kurum tarafından hak sahiplerine yapılan ödemelerin akıbetinin ne olacağıdır. Öğretideki bir görüş bu ödemelerin geri alınması gerektiği yönündedir⁸⁷. Zira Kurum, hak sahiplerine yaptığı ödemeleri borçlu olduğu inancıyla yapmıştır. Kurum tarafından benimsenen ve bizim de katıldığımız bir diğer görüşe göre ise gaibin kaybolmasıyla sosyal risk gerçekleşmiş olup Kurumun bu sosyal risk karşısında hak sahiplerinin gelir kaybını gidermesi gerekmektedir⁸⁸. Ayrıca

⁸⁵ Caniklioğlu, Geride Kalanlar, s. 16-17. Ancak mahkeme kararında gaipten en son haberin alındığı tarihe yer verilmemişse, ölüm tarihi gaiplik kararının kesinleştiği tarih olarak; sadece yıl şeklinde belirtilmişse gün ve ay 1 Temmuz olarak dikkate alınmaktadır. Yücel Bodur, s. 37.

⁸⁶ 2018/38 Sayılı Genelge, Dördüncü Kısım, Dördüncü Bölüm, Başlık 5; Camkurt, s. 245-247; Tokat, s. 248.

⁸⁷ Korkusuz ve Uğur, s. 351; Güzel ve diğerleri, s. 619; Çenberci, s. 507.

⁸⁸ Caniklioğlu, Geride Kalanlar, s. 19. Türk Medeni Kanunu'nun 585. maddesi gaibin sonradan ortaya çıkması halinde tereke mallarını teslim almış olanların bu malları geri vermekle yükümlü olduğunu düzenlemektedir. Ancak bu hüküm özel hukuk ilişkilerinde uygulanan bir hüküm olup, amacı gaibi korumaktır. Ölüm aylığı ise kamu hukukundan doğup risklere karşı geride kalanları korumayı amaçlamaktadır. Ölüm aylığı çerçevesinde yapılan ödemelerin geri alınması gaip bakımından bir anlam ifade etmediğinden miras hukukuna ilişkin hükümlerin ölüm aylığına doğrudan uygulanmaması gerekmektedir. Caniklioğlu, s. 19; Yücel Bodur, s. 41.

ödemelerin yapılmasında Kurumun hatası, hak sahiplerinin kastı ya da kusuru olmadığından hak sahiplerine yapılan ödemeler geri alınmamalıdır⁸⁹.

Son olarak hak sahiplerinin gaibin yaşadığından haberdar olmalarına rağmen ölüm aylığı almaya devam etmeleri halinde yapılan ödemeler hak sahibinin kastı sebebiyle yapılmış olacağından bu ödemelerin geri alınması gerekmektedir⁹⁰.

B. Sigortalılık Şartlarının Sağlanmış Olması

Sigortalının ölümü hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanması açısından ilk koşul olmakla birlikte tek koşul değildir. Sigortalının malûllük, vazife malûllüğü veya yaşlılık aylığı almaya hak kazanmış ancak henüz işlemleri tamamlanmamış veya bu aylıkları alıyor iken ya da bu aylıkları almaya başlamış; ancak çalışması sebebiyle aylıkları kesilmişken ölmesi halinde, herhangi bir bekleme ya da sigortalılık süresi aranmaksızın hak sahipleri ölüm aylığına bağlanmaktadır⁹¹. Sigortalının çalışırken ölmesi halinde belli süre prim bildirmiş olması gerekmektedir (5510 SK m. 32/2). Dolayısıyla her hak sahibi ölüm aylığından yararlanamayacaktır⁹².

Kanunda bazı kişilerin hak sahiplerine, sigortalıya ilişkin şartlar aranmaksızın aylığa bağlanma imkânı tanınmıştır. Örneğin 43. maddenin 5. fıkrası “Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı veya Başbakan iken veya bu görevlerden ayrıldıktan sonra ölenlerin hak sahiplerine, bu maddeye göre hesap edilen aylık 34 üncü madde hükümlerine göre ölüm aylığı olarak bağlanır.” şeklinde düzenlenmiştir. Maddenin devamına göre Cumhurbaşkanı yardımcıları, bakanlar veya TBMM üyeliği görevleri sırasında veya bu görevleri sona erdikten sonra ölenlerin hak sahiplerine ise hak sahipliğine ilişkin şartları taşımaları koşuluyla aylık

⁸⁹ Yücel Bodur, s. 41.

⁹⁰ Caniklioğlu, Geride Kalanlar, s. 18; Yücel Bodur, s. 42.

⁹¹ Okur, Çalışma, s. 2167; Sözer, Sosyal Sigortalar, s. 440.

⁹² Şakar’a göre, ne zaman gerçekleşeceği bilinmeyen sosyal bir risk olan ölümün gerçekleşmesi halinde, hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanmasını ölen sigortalının belli süre prim bildirmiş olması şartına bağlamak sosyal güvenlik anlayışına ters düşmektedir. Şakar, Sosyal Sigorta, s. 284. Kurumun gerekli hizmetleri yapabilmesinin sahip olduğu parasal kaynaklarla mümkün olacağı dolayısıyla sigortalıların belli bir süre prim ödemiş olma koşuluyla Kurumun sağlayacağı haklardan yararlanabileceği, dolayısıyla bu düzenlemenin sistemin doğal bir sonucu olduğu yönünde bkz. AYM, 22.10.2015, 2015/10 E., 2015/93 K., <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/2015-93-nrm.pdf>, (E. T. 20.01.2021); Aynı yönde bkz. Mustafa Kuruca ve Murat Özdamar, **Tüm Yönleriyle Emeklilik**, 2. Baskı, Yaklaşım Yayınları, Ankara, 2013, s. 185.

bağlanacaktır (5510 SK m. 43/7). Her iki hüküm açısından da hak sahiplerinin aylığa bağlanma şartlarını taşıması gerekmektedir.

Toplumda derin yaralar açan birtakım olaylar sonucu yaşanan ölümlerde geride kalanların mağduriyetini gidermek adına kanun koyucu, ölen sigortalının hak sahiplerinin ölüm aylığı almasını kolaylaştıracak çeşitli hükümler düzenlemiştir. Geçmişten günümüze belli dönemlerdeki deprem, maden ocaklarındaki iş kazaları ve terör olayları sebebiyle hayatını kaybeden sigortalıların hak sahiplerine özgü düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerin temel özelliği sadece belli dönemdeki belli olaylar açısından uygulanabilir olmalarıdır. Bu durumlara çeşitli kanunlarla 1999 yılında Marmara Depreminde, 2011 yılında Kütahya-Simav ve Van depreminde, 2014 yılında Soma maden faciasında ve 15 Temmuz 2016 tarihinde darbe teşebbüsü ve terör eylemi ile bu eylemin devamı niteliğindeki eylemlerde hayatını kaybeden sigortalıların hak sahiplerinin ölüm aylığına bağlanmasını kolaylaştıracak hükümlerin düzenlenmesi örnek verilebilir⁹³.

1. Sigortalı Olarak Çalışmakta Olup Yaşlılık ya da Malûllük Aylığı Almaya Henüz Hak Kazanmamış İken Ölüm

a. 1800 Gün Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortaları Primi Bildirme

Ölen sigortalının hak sahiplerinin ölüm aylığına hak kazanması sigortalının en az 1800 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirmiş olmasına bağlanmıştır (5510 SK m. 32/2-a). Primin sürekli olarak ya da çeşitli aralıklarla bildirilmesi önem arz etmemektedir⁹⁴. 1800 gün prim bildirmiş olma her bir sigortalılık statüsü için yeterli görülüp ayrıca herhangi bir yaş koşulu ya da sigortalılık süresi aranmamaktadır⁹⁵.

Hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanması için malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortası primlerinin ödenmiş olması şartı aranmamış olup işverenin bu primleri

⁹³ Konuya ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Yücel Bodur, s. 144-152.

⁹⁴ Yücel Bodur, s. 76; Hasan Kayırgan, “Hizmet Borçlanması Ölüm Aylığına Hak Kazanma Koşullarına Etkisi ve Değerlendirilmesi”, *Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 18, Aralık 2021, s. 643.

⁹⁵ Şakar, Sosyal Sigorta, s. 285.

bildirmesi yeterli görülmüştür⁹⁶. Bu düzenleme ile işverenin sorumsuzluğunun hak sahipleri aleyhine bir duruma yol açması önlenmek istenmiştir. Böylece Kurum, ödenmeyen primlere rağmen hak sahiplerine ölüm aylığı bağlayıp ardından işverenin zamanında ödemediği primleri işverenden alma yoluna gidebilmektedir⁹⁷. Ancak 4/1(b) kapsamındaki sigortalıların hak sahipleri için istisnai bir durum söz konusudur. Bu hak sahiplerine aylık bağlanabilmesi için ölen sigortalının genel sağlık sigortası primi dahil kendi sigortalılığından dolayı prim ve prime ilişkin borcunun olmaması veya bu borçların ödenmiş olması gerekmektedir (5510 SK m. 32/2).

Malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortası prim gün sayısı 1800'ü tamamlamadan ölen sigortalının hak sahipleri, sosyal sigortaya tabi şekilde geçmemiş belirli sürelerin hizmet borçlanması yoluyla sosyal sigortada geçmiş süreler gibi değerlendirilmesini sağlayıp ölen sigortalının prim ödeme gün sayısını 1800'e tamamlayabilmektedir⁹⁸. Hangi sürelerin hizmet borçlanması yapılabileceği ise 41. maddede sınırlı olarak belirtilmiştir. Ancak 4/1(a) kapsamındaki sigortalılar için düzenlenen kolaylaştırılmış seçenекle ölüm aylığı bağlanması durumunda kanunda özellikle belirtilmesi sebebiyle hizmet borçlanması yoluyla prim ödeme gün sayısı 900'e tamamlanamamaktadır.

b. En Az Beş Yıldan Beri Sigortalı Olup 900 Gün Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortası Primi Bildirme

Diğer sigortalılık statülerinden farklı olarak 4/1(a) kapsamındaki sigortalıların ölüm aylığından yararlanabilmesi için ikinci bir imkân tanınmıştır. Her türlü borçlanma süreleri hariç en az 5 yıldan beri sigortalı bulunup toplam 900 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildiren 4/1(a) kapsamındaki sigortalının

⁹⁶ Yücel Bodur, s. 77; Kayırgan, s. 643.

⁹⁷ Tuncay ve Ekmekçi, s. 548.

⁹⁸ Arıcı, Sosyal Güvenlik, s. 467; Kayırgan, s. 651.

hak sahipleri ölüm aylığına hak kazanabilecektir⁹⁹. Ancak bu durumda sigortalı olma ve prim bildirme şartlarının birlikte sağlanmış olması gerekmektedir¹⁰⁰.

Kolaylaştırılmış seçeneğin 4/1(a) statüsündeki sigortalılara tanınırken kamu görevlileri ve bağımsız çalışanlara tanınmaması bu sigortalıların aynı sosyal riske karşı daha fazla prim bildirmek zorunda kalmasına yol açmış olup bu durum çalışanlar arasında ayırım yapıldığı ve eşitlik ilkesine aykırı olduğu gerekçesiyle öğretide haklı olarak eleştirilmiştir¹⁰¹.

4/1(a) kapsamındaki sigortalılar için zaten daha kolay bir seçenek mevcut iken en az 1800 gün prim bildirmiş olma şartının 4/1(b) ve 4/1(c) kapsamındaki sigortalılara özgülenmemiş olmasının sebebi bildirilen malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortası primi ile hizmet borçlanması yapmadan 900 günü tamamlayamaz iken hizmet borçlanması yoluyla 1800 günü tamamlayabilen 4/1(a) kapsamındaki sigortalıların hak sahiplerini bu haktan mahrum etmemektir¹⁰².

c. Mülga Kanunlardaki Düzenlemeler

Ölüm aylığı bağlanması için sigortalıda bulunması gereken şartlar 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nda 5510 Sayılı Kanun'a benzer şekilde düzenlenmiştir. 506 Sayılı Kanun 66. maddesinin değişiklik yapılmadan önceki haline göre hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanması için ölen sigortalının, toplam 1800 gün veya en az 5 yıldan beri sigortalı bulunup, sigortalılık süresinin her yılı için ortalama olarak 180 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olması gerekmektedir.

⁹⁹ 4/1(a) statüsündeki sigortalıların lehine getirilen bu kolaylaştırılmış seçenek ile bağımsız çalışanlar ve kamu görevlilerinin daha çok prim ödemek zorunda olmasının eşitlik ilkesiyle bağdaşmadığı yönünde, Tuncay, Ölüm Sigortası, s. 1243; Şükran Ertürk, “5754 Sayılı Kanundan sonra Uzun Vadeli Sigorta Kollarına Genel Bir Bakış”, **Legal İHSGHD**, Sayı: 19, 2008, s. 1058; Faruk Barış Mutlay, **Sosyal Sigorta Yardımlarına Hak Kazanma Koşulları ve Eşitlik İlkesi**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014, s. 505. Tasarının ilk halinde kolaylaştırılmış seçeneğe ilişkin şartlar en az beş yıldan beri sigortalı olup sigortalılık süresinin her yılı için 180 gün malûllük, yaşlılık, ölüm sigortası primi ödemiş olma olarak belirlenmişken Kanunda toplam 900 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirmiş olma olarak değiştirilmiştir. Okur, Uzun Vadeli, s. 118.

¹⁰⁰ Güzel ve diğerleri, s. 620; Ali Ekin ve Turan Şahin, “Ölüm Sigortasından Yararlanma Şartları ve Esasları”, **Terazi Hukuk Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 81, Mayıs 2013, s. 29.

¹⁰¹ Mutlay, s. 507; Ertürk, s. 1058; Tuncay, Ölüm Sigortası, s. 1233; Tuncay, Tasarı Değerlendirme, s. 65; Murat Göktaş, Erdem Çakar ve Murat Özdamar, **Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Emeklilik ve Primsiz Rejim**, 3. Baskı, Yaklaşım Yayınları, Ankara, 2011, s. 278.

¹⁰² Güzel ve diğerleri, s. 620; Tuncay, Ölüm Sigortası, s. 1233; Kayırgan, s. 643; 1800 gün prim bildirme şartının iş sözleşmesine tabi sigortalıları da kapsadığını kabul etmenin anlamsız olacağı yönünde bkz. Mutlay, s. 506.

Bu durumda ortalama olarak 180 gün prim ödenmesi aranacağından 5 yıldan beri sigortalı olan kişinin her bir yıl için 180 gün olmak üzere toplam 900 günlük prim ödeme gün sayısının bulunması koşulu aranmıştır. Ancak ölen kişinin 8 yıldan beri sigortalı olması halinde ise aranan prim ödeme gün sayısı her bir yıl için 180 gün olmak üzere 1440 güne çıkmaktadır. Bu sebeple 5 yıldan beri sigortalı olup, 900 gün prim ödemiş olan sigortalının hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanırken 5 yıldan uzun süre sigortalı olup 900 günden fazla prim ödeyen sigortalının hak sahipleri, sigortalılık süresinin her yılı için ortalama olarak 180 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödenme şartı aranması sebebiyle ölüm aylığından faydalanamamıştır¹⁰³. Bu düzenleme eşitlik ve sosyal devlet ilkesine aykırı olması sebebiyle Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir¹⁰⁴. Kanun koyucu 12.12.2006 tarihli 5561 Sayılı Kanun ile 506 Sayılı Kanun'un 66. maddesini "5 yıldan beri sigortalı bulunup, sigortalılık süresinde en az 900 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş durumda" şeklinde değiştirmiştir.

1479 Sayılı Kanun'da ilk olarak, ölen sigortalının hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanması için sigortalının en az 3 tam yıl sigorta primi ödemiş olması şartı aranmış; daha sonra bu süre üç tam yıldan beş tam yıla çıkarılmıştır (619 S. KHK m. 19). Ancak prim ödeme süresini artıran 619 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin dayandığı yetki kanununun¹⁰⁵ iptal edilmesi üzerine "beş tam yıl" ibaresi Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. İptalin doğuracağı hukuksal boşluğun kamu yararını ihlal etmesini önlemek amacıyla kararın Resmî Gazete'de yayımlandıktan 9 ay sonra yürürlüğe gireceği kararlaştırılmıştır. Böylece kanun koyucuya yeni bir düzenleme yapması için süre tanınmıştır. 24.07.2003 tarihli ve 4956 sayılı Kanun'la¹⁰⁶ prim ödeme şartı tekrar "beş tam yıla" çıkarılıp bu düzenlemenin 08.08.2001 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere yürürlüğe gireceği

¹⁰³ Caniklioğlu, Geride Kalanlar, s. 165-166.

¹⁰⁴ AYM, 06.01.2005, 2001/479 E. , 2005/1 K. sayılı kararı 18.10.2005 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanmış, 18.10.2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir. İptal kararıyla oluşacak hukuksal boşluk kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden iptal kararının Resmî Gazete'de yayımlanmasından bir yıl sonra yürürlüğe girmesi kararlaştırılarak kanun koyucuya gerekli düzenlemeyi yapmak üzere için süre verilmiştir.

¹⁰⁵ 619 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, 29.6.2000 tarihli 4588 sayılı Yetki Yasası'na dayanılarak çıkarılmıştır. Ancak bu yetki yasası AYM' nin 5.10.2000 tarihli ve 2000/45 E., 2000/27 K. sayılı kararı ile iptal edilmiştir.

¹⁰⁶ RG, 02.08.2003, Sayı: 25187.

belirtilmiştir¹⁰⁷. Ancak gerekli düzenlemenin kanun koyucu tarafından kendisine tanınan sürede yapılmaması hukuksal bir boşluğa yol açmıştır. Bu boşluk yargı tarafından sosyal güvenlik ve adalet ilkelerine uygun olacağı gerekçesiyle sigortalı lehine yorumlarla 08.08.2001 tarihinden 24.07.2003 tarihine kadar 3 tam yıl olacak şekilde doldurmuştur. 4956 Sayılı Kanun'un geçmişe etkili olmak üzere yürürlüğe girmesi ise ölüm tarihi aynı olan iki sigortalının hak sahipleri için farklı sonuçların ortaya çıkmasına yol açmıştır.

5434 Sayılı Kanun'a göre ölen iştirakçinin dul ve yetimlerinin ölüm aylığı alabilmesi için iştirakçinin fiili hizmet süresinin en az 10 yıl olması gerekmektedir (5434 SK m. 66). Ayrıca kanunun ek 13. maddesinde,

Fiili hizmet süresi 5 yılı doldurduktan sonra vefat eden iştirakçilerin, ölüm tarihinde, başkasının yardımı olmaksızın hayatlarını devam ettiremeyecek derecede malûl ve muhtaç bulunan dul eşleri ile çocuklarına, yazı ile Sandığa müracaatlarını takibeden ay başından itibaren 15 yıl hizmet süresi üzerinden 68 inci maddedeki esaslara göre dul ve yetim aylığı bağlanır.

şeklinde eş ve çocuklar için düzenleme yapılmıştır. Görüldüğü üzere 5510 Sayılı Kanun'daki düzenlemeler 5434 Sayılı Kanun'a göre daha lehe olup kamu görevlilerinin hak sahiplerinin ölüm aylığı almasını kolaylaştırmaktadır¹⁰⁸.

5434 Sayılı Kanun kapsamında olup 10 yıllık prim ödeme gün sayısı şartını sağlamayan; ancak 5510 Sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesi ile 1800 gün prim ödeme gün sayısı şartını sağlayan sigortalının hak sahiplerinin ölüm aylığına bağlanma talebiyle Kuruma müracaat etmesi halinde, müracaat ettikleri tarihi takip eden aybaşından itibaren 5434 Sayılı Kanun hükümlerine göre hesaplanacak aylıkları, 5510 Sayılı Kanun'un 32, 34 ve 37. maddelerine göre ödenecektir (5510 SK g. m. 4/14). Örnek vermek gerekirse, 01.10.2006 tarihinde ölen ve 7 yıl fiili hizmet süresi bulunan 5434 Sayılı Kanun kapsamındaki sigortalının hak sahibi, prim ödeme gün sayısı şartının sağlanmaması sebebiyle 5434 Sayılı Kanun'a göre ölüm aylığı alamayacaktır. Ancak 5510 Sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesi ile 1800 gün prim ödeme şartını sağlayacağından Kuruma aylık bağlanma talebiyle başvurması

¹⁰⁷ Yargıtay'ın kanun koyucuya iptal ettiği hüküm yerine düzenleme yapması için süre verdiği durumlarda, iptal edilen hüküm ancak bu sürenin sona ermesi ile yürürlükten kalkmaktadır. Aslanköylü, Kazanılmış Hak, s. 216.

¹⁰⁸ Güzel ve diğerleri, s. 621; Yücel Bodur, s. 161.

halinde aylığa bağlanacaktır. Bu durumda ölüm aylığı müracaat tarihini takip eden aybaşından itibaren bağlanacak olup geçmişe yönelik bir ödeme yapılmayacaktır¹⁰⁹.

2. Aylık Almakta İken ya da Aylık Almaya Hak Kazanıp Aylığa Bağlanmamış İken Ölüm

a. Genel Olarak

5510 Sayılı Kanun'a göre, 47 nci maddede yazılı sebeplerle kazaya uğramış, malûllük, vazife malûllüğü veya yaşlılık aylığı almakta iken veya malûllük, vazife malûllüğü veya yaşlılık aylığı almaya hak kazanmış olup henüz aylık bağlanma işlemleri tamamlanmadan ölen sigortalının hak sahiplerine yazılı istekte bulunmaları halinde ölüm aylığı bağlanmaktadır (5510 SK m. 32/2, b).

b. Malûllük Aylığı Almakta İken ya da Aylık Almaya Hak Kazanıp Aylığa Bağlanmamış İken Ölüm

Kanunun 25. maddesine göre,

Sigortalının veya işverenin talebi üzerine Kurumca yetkilendirilen sağlık hizmeti sunucularının sağlık kurullarınca usûlüne uygun düzenlenecek raporlar ve dayanağı tıbbî belgelerin incelenmesi sonucu, 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentleri kapsamındaki sigortalılar için çalışma gücünün veya iş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünün en az % 60'ını, (c) bendi kapsamındaki sigortalılar için çalışma gücünün en az % 60'ını veya vazifelerini yapamayacak şekilde meslekte kazanma gücünü kaybettiği Kurum Sağlık Kurulunca tespit edilen sigortalı malûl sayılmaktadır.

Sigortalıya malûllük aylığı bağlanabilmesi için sigortalının en az 10 yıldan beri sigortalı olması ve 1800 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortası primin bildirilmesi gerekmekte olup malûlün başka birinin sürekli bakımına muhtaç olması halinde sigortalı bulunma süresi aranmamaktadır (5510 SK m. 26/2, b). Görüldüğü üzere malûllük aylığı bağlanması için gereken şartlar, malûlün başka birinin sürekli

¹⁰⁹ Güzel ve diğerleri, s. 622; Yücel Bodur, s. 162.

bakımına muhtaç olması hariç olmak üzere, ölüm aylığı bağlanması için gereken şartlardan çok daha yüksektir.

Malûllük aylığı almaya hak kazanmış olup henüz aylığa bağlanma işlemleri tamamlanmadan ölen sigortalının hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanmaktadır. Sigortalının malûllük aylığı alabilmesi için rapor alması gerektiğinden Kuruma hiç başvurmadan ya da rapor alma aşamasında ölen sigortalının malûliyet şartlarını sağlanmış olduğunun hak sahipleri tarafından kanıtlanmalıdır¹¹⁰.

c. Vazife Malûllüğü Aylığı Almakta İken ya da Aylık Almaya Hak Kazanıp Aylığa Bağlanmamış İken Ölüm

5510 Sayılı Kanun'un 47. maddesinde vazife malûllüğü ve vazife aylığı,

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra ilk defa 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamında sigortalı olanlar için aşağıdaki hallerde vazife malûllüğü hükümleri uygulanır. 25 inci maddede belirtilen malûllük; sigortalıların vazifelerini yaptıkları sırada veya vazifeleri dışında idarelerince görevlendirildikleri herhangi bir kamu idaresine ait başka işleri yaparken bu işlerden veya kurumlarının menfaatini korumak maksadıyla bir iş yaparken ya da idarelerince sağlanan bir taşıtla işe gelişi ve işten dönüşü sırasında veya işyerinde meydana gelen kazadan doğmuş olursa, buna vazife malûllüğü ve bunlara uğrayanlara da vazife malûlü denir.

şeklinde tanımlanmıştır. Vazife malûllüğü aylığı bağlanırken ölüm aylığı bağlanmasında aranan prim ödeme gün sayısı veya sigortalılık süresi aranmamaktadır. Çalışmaya başladığı gün yukarıda belirtilen durumlardan biri meydana gelse dahi sigortalı, vazife malûllüğü aylığına hak kazanmaktadır. Vazife malûllüğü aylığı almakta iken ölen sigortalının hak sahiplerine, hak kazanmış ise harp malûllüğü zammı da dahil olmak üzere prim ödeme gün sayısına bakılmaksızın ölüm aylığı bağlanmaktadır (5510 SK m. 47/13). Yine vazife malûllüğü aylığı bağlanmasına hak kazanmış olup henüz aylık bağlanma işlemleri tamamlanmadan ölen sigortalının hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanmaktadır.

¹¹⁰ Resul Aslanköylü, **Sosyal Sigortalar Kanunu Yorumu ve İlgili Kanunlar**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2003, (Yorum), s. 632; Yücel Bodur, s. 73.

d. Vazife Malûllüğü Aylığı Almakta İken ya da Aylık Almaya Hak Kazanıp Aylığa Bağlanmamış İken Ölüm

Sigortalının yaşlılık aylığı alabilmesi için yaş, prim ödeme gün sayısı ve sigortalı bulunma şartlarını birlikte sağlamış olması gerekmektedir. Yaşlılık aylığının amacı hayatının belli dönemlerinde çalışmış; ancak yaş itibariyle dinlenmeye ihtiyaç duyan sigortalının gelir kaybını karşılamak olduğundan yaşlılık aylığına hak kazanmak diğer aylıklara kıyasla daha zordur¹¹¹. Bu sebeple gerekli prim ödeme gün sayısını, yaş ve sigortalılık süresini sağlayarak yaşlılık aylığı almaya hak kazanan kişi, hak sahiplerinin ölüm aylığı alması için sigortalıda bulunması gereken şartları evleviyetle sağlamaktadır.

3. Bağlanmış Olan Malûllük veya Yaşlılık Aylıkları Tekrar Çalışmaya Başlamaları Sebebiyle Kesilmiş Olanların Ölümü

5510 Sayılı Kanun yürürlüğe girmeden önce ilk defa iştirakçi veya sigortalı olanlardan, vazife malûllüğü, malûllük veya yaşlılık aylığına bağlananların daha sonra 4/1(a) kapsamında çalışmaya başlamaları halinde aylıklarının kesilmemesi sosyal güvenlik destek primini ödemeleri halinde mümkündür.

Aylık almaya başladıktan sonraki çalışmanın 4/1(b) kapsamında olması halinde ikili bir ayrıma gidilmektedir. Kanunun yürürlük tarihi olan 01.10.2008'den 4/1(b) kapsamındaki çalışmalarda sosyal güvenlik destek primi ödemesinin kaldırıldığı 10.02.2016'ya kadar 4/1(b) kapsamında çalışan sigortalıların vazife malûllüğü, malûllük veya yaşlılık aylıklarının kesilmemesi için sosyal güvenlik destek primi ödemeleri gerekmektedir. Ancak 6663 Sayılı Kanun¹¹²,un 4/1(b) kapsamındaki çalışmalar için sosyal güvenlik destek primini kaldırması ile sigortalılar sosyal güvenlik destek primi ödemedi aylıklarını almaya devam edecektir.

Herhangi bir sosyal güvenlik kurumundan emeklilik veya yaşlılık aylığı alanların kamu kurum ve kuruluşlarında çalışmaya başlamaları halinde bu aylıklarının akıbeti 5335 Sayılı Kanun'un 35. maddesinde,

¹¹¹ Centel, s. 283; Alper, s. 291; Tuncay ve Ekmekçi, s. 499; Güzel ve diğerleri, s. 503.

¹¹² RG, 10.02.2016, Sayı: 29620.

bu aylıkları kesilmeksizin; genel bütçeye dahil daireler, katma bütçeli idareler, döner sermayeler, fonlar, belediyeler, il özel idareleri, belediyeler ve il özel idareleri tarafından kurulan birlik ve işletmeler, sosyal güvenlik kurumları, bütçeden yardım alan kuruluşlar ile özel kanunla kurulmuş diğer kamu kurum, kurul, üst kurul ve kuruluşları, kamu iktisadi teşebbüsleri ve bunların bağlı ortaklıkları ile müessese ve işletmelerinde ve sermayesinin %50'sinden fazlası kamuya ait olan diğer ortaklıklarda herhangi bir kadro, pozisyon veya görevde çalıştırılmaz ve görev yapamazlar.

şeklinde düzenlenmiştir.

5510 Sayılı Kanun yürürlüğe girdikten sonra ilk defa sigortalı olanlar için durum oldukça farklıdır. Bu sigortalılara yaşlılık aylığı bağlanmışsa, 4/1(b) kapsamındaki bağımsız çalışmalar hariç olmak üzere 5510 Sayılı Kanun veya yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışmaya başlamaları halinde yaşlılık aylıkları, çalışmaya başladıkları tarihi takip eden ödeme dönemi başında kesilmektedir (5510 SK m. 30/3). Çalışması sebebiyle yaşlılık aylığı kesilen sigortalının işten ayrılarak yeniden aylığa bağlanma talebinde bulunması halinde yaşlılık aylığı tekrar bağlanacaktır.

Sosyal güvenlik destek primi ödememesi sebebiyle malûllük, vazife malûllüğü veya yaşlılık aylığı kesilen sigortalının bu dönemde vefat etmesi halinde hak sahipleri, yazılı istekte bulunmaları şartıyla aylığa bağlanacaktır.

C. Sigortalılık Şartlarının Hak Sahiplerince Tamamlanması

Hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanması için ölen sigortalının en az 1800 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortası priminin bildirilmiş olması gerekmektedir. 1800 günlük prim ödeme gün sayısının tamamlanmamış olması halinde ise ölen sigortalının hak sahipleri, hizmet borçlanması yoluyla sosyal sigortaya tabi şekilde geçmemiş belirli sürelerin primlerinin ödenmesi veya hizmet canlandırması yoluyla primi geri alınan sürelerin primlerinin tekrar ödenmesi ile eksik gün sayısını tamamlayabilmektedir. Ayrıca ölen sigortalının Kuruma bildirilmemiş çalışmasının bulunması halinde, hak sahiplerinin hizmet tespit davası açarak davada tespit edilen sürelerle eksik prim günlerini tamamlama imkânı bulunmaktadır. Eksik primler sayılan seçeneklerden biri veya birkaçı ile tamamlanmamış iken ileride tamamlanması koşuluyla aylık bağlanması mümkün değildir¹¹³.

¹¹³ Güzel ve diğerleri, s. 624; Caniklioğlu, Geride Kalanların Korunması, s. 163 vd.

1. Hizmet Borçlanması

a. Genel Olarak

Malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortası prim ödeme gün sayısı 1800'e ulaşmadan ölen sigortalının hak sahipleri, sosyal sigortaya tabi şekilde geçmemiş belirli sürelerin primlerini ödeyerek bu sürelerin sosyal sigortada geçmiş süreler gibi değerlendirilmesini sağlayarak ölen sigortalının prim ödeme gün sayısını 1800'e tamamlayabilmektedir¹¹⁴. Hizmet borçlanması yapılacak sürelerin 5510 Sayılı Kanun'da sınırlı olarak sayılan sürelerden olması gerekmektedir¹¹⁵.

(1) Doğum İzni, Analık İzni ve Ücretsiz Doğum İzni Borçlanması

5510 Sayılı Kanun'un 41. maddesine göre doğum yaptıktan sonraki iki yıl uzun vadeli sigorta kolları açısından sigortalı sayılmayan ve çocuğu yaşayan¹¹⁶ ölen sigortalı kadının hak sahipleri, bu iki yılı geçmemek kaydıyla ve en çok üç çocuk için olmak üzere hizmet borçlanması yapabilecektir. Ayrıca kanunda, analık izin sürelerinin ve ücretsiz doğum izin sürelerinin de ölen sigortalı kadının hak sahipleri tarafından borçlanılabileceği belirtilmiştir¹¹⁷.

(2) Askerlik Borçlanması

Ölen sigortalının erkek olması halinde hizmet borçlanması yapılabilecek bir diğer süre askerlikte geçen süredir. Askerlik borçlanması ile ölen sigortalı erkeğin er veya erbaş olarak silah altında veya yedek subay ya da yedek astsubay okulunda geçmiş sürelerinin bulunması halinde hak sahipleri bu sürelerin primini ödeyerek hizmet borçlanması yapabilecektir.

¹¹⁴ Arıcı, Sosyal Güvenlik, s. 467.

¹¹⁵ Tuncay ve Ekmekçi, s. 722; Arıcı, Sosyal Güvenlik, s. 469; Kayırgan, s. 646.

¹¹⁶ Çocuğun doğumdan sonraki iki yıl içinde vefat etmesi halinde, doğum borçlanması çocuğun vefat ettiği tarihe kadar geçen süre için yapılır. İki yıllık süre geçmeden ikinci bir doğum yapılması halinde doğum borçlanma süresi, ilk doğum tarihinden ikinci doğum tarihine kadar geçen süre ile ikinci doğum tarihinden sonraki iki yıl olacaktır. Şakar, Sosyal Sigorta, s. 337.

¹¹⁷ Analık izni ve ücretsiz izin süreleri, doğum borçlanma süresine dahil edilmemelidir. Şakar, Sosyal Sigorta, s. 337.

(3) Borçlanılabilecek Diğer Süreler

5510 Sayılı Kanun'da belirtildiği üzere ölen sigortalının hak sahipleri, 4/1(c) kapsamındaki sigortalıların aylıksız izinde geçen süreleri, sigortalı olmaksızın doktora veya tıpta uzmanlık öğreniminde geçen süreleri, sigortalı olmaksızın avukatlık stajını yapanların geçirdikleri süreleri, sigortalı iken herhangi bir suçtan tutuklanan veya gözaltına alınanlardan bu suçtan dolayı beraat edenlerin tutuklulukta veya gözaltında geçen süreleri, işçilerin grev ve lokavtta geçen süreleri, hekimlerin fahrî asistanlıkta geçen süreleri, seçim kanunları gereğince görevlerinden istifa edenlerin, istifa ettikleri tarih ile seçimin yapıldığı tarihi takip eden ay başına kadar açıkta geçirdikleri süreleri, bu bendin yürürlüğe girdiği tarihten sonraki sürelere ilişkin olmak üzere, 4857 Sayılı Kanuna göre kısmi süreli iş sözleşmesi ile çalışan sigortalıların, kısmi süreli çalıştıkları aylara ait eksik süreleri, sigortalı olmaksızın, 08.04.1929 tarihli ve 1416 Sayılı Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkında Kanun'a göre yurt dışına gönderilen ve öğrenimini başarıyla tamamlayarak yurda dönenlerden yükümlü bulunduğu mecburi hizmet süresini tamamlamış olanların, yurt dışında resmî öğrenci olarak geçirmiş oldukları öğrenim sürelerinin 18 yaşının tamamlanmasından sonraki döneme ait olan kısmı primi ödenmemiş sürelerin primlerini ödeyerek veya yurtdışı hizmet borçlanması yaparak malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortası priminin 1800 güne ulaşmasını sağlayabilecektir.

b. 4/1(a) Kapsamındaki Sigortalıların En Az 5 Yıldan Beri Sigortalı Olup 900 Gün Prim Bildirme Şartında Hizmet Borçlanması Yapamaması

4/1(a) kapsamındaki sigortalılar için geçerli olan kolaylaştırılmış seçenekteki en az 5 yıldan beri sigortalı olup 900 gün prim bildirme şartlarının her türlü borçlanma süreleri hariç sağlanması gerekmektedir. 506 Sayılı Kanun'un mülga edilmeden önceki hali 5 yıldan beri sigortalı bulunup, sigortalılık süresinde en az 900 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olma şartını araması yönüyle 5510 Sayılı Kanun'la benzerlik taşımaktadır. Ancak 506 Sayılı Kanunda borçlanma sürelerinin dikkate alınmayacağına ilişkin bir ibare yer almazken 5510 Sayılı

Kanun’da borçlanma sürelerinin dikkate alınmayacağıının belirtilmesi öğretide bir geriye gidiş olarak görülmüştür¹¹⁸. Ayrıca 4/1(a) kapsamındaki sigortalının veya hak sahiplerinin borçlanma yolu ile ödediği primlerin, uzun vadeli sigorta kollarından malûllük ve yaşlılık sigortaları ya da genel sağlık sigortası bakımından dikkate alınırken, ölüm aylığı bağlanması için gereken en az 5 yıldan beri sigortalı olma ve 900 gün prim bildirme şartında dikkate alınmaması tutarsızlık teşkil etmektedir¹¹⁹. Öğretide, eşitsizliğe yol açan bu düzenlemenin isabetli olmadığı ve yasa koyucunun neden böyle bir ayrıma gittiğinin anlaşılamadığı ifade edilmiştir¹²⁰.

Her türlü borçlanma süreleri hariç ibaresi ile zorunlu askerlik hizmetini yaptığı sürede çalışamayan¹²¹, herhangi bir suçtan gözaltına alınan veya tutuklanan; ancak bu suçtan beraat eden; fakat bu süre zarfında çalışması mümkün olmayan ya da doğum yapması sebebiyle çalışamayan sigortalıların mecburi sebeplerden ötürü çalışmadıkları bu süreler için hizmet borçlanması yoluna gidememesi gerekçe gösterilerek 5510 Sayılı Kanun’un 32. maddesinde yer alan “her türlü borçlanma süreleri hariç” ibaresinin iptali istenmiştir. Anayasa Mahkemesi ise vermiş olduğu kararda, kolaylaştırılmış şartlar sayesinde ölüm aylığı bağlanan kişiler sebebiyle oluşacak maliyetin Kurumun aktüeryal dengesini olumsuz etkilemesinin önüne geçmek amacıyla borçlanmayı bu koşul için mümkün kılmadığını belirtmiştir. Yüksek Mahkeme borçlanma yolunun tamamen ortadan kaldırılmış olmayıp 1800 günlük prim bildirilmiş olması koşulunda borçlanma yapılabilmesi sebebiyle bu düzenlemenin ölçülü ve aşırı külfet yüklemeyen bir düzenleme olduğu kanaatindedir. Ayrıca askerlik, tutukluluk veya gözaltı ve doğum gibi sebeplerle belli bir dönem çalışmamış kişiler ile çalışarak kanundaki şartları yerine getiren kişiler ölüm aylığına

¹¹⁸ Tuncay ve Ekmekçi, s. 549.

¹¹⁹ Üçışık, s. 219; Eriş Gürsel, Emre Kışlalı ve Erdoğan Kaya, **Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu**, 2. Baskı, Bilge Yayınevi, Ankara, 2014, s. 145; Güzel ve diğerleri s. 622-623; Tuncay, Ölüm Sigortası, s. 1233.

¹²⁰ Sözer, Sosyal Sigortalar, s. 446 ; Tuncay, Ölüm Sigortası, s. 1244; Güzel ve diğerleri, s. 624; Kayırgan, s. 657.

¹²¹ Özellikle askerlik borçlanması açısından, zorunlu vatan hizmetini yerine getirmeleri sebebiyle çalışamayan kişilerin daha sonra hizmet borçlanması yapamaması sosyal güvenlik ilkelerine ve Anayasanın eşitlik ilkesine aykırı görülmüştür. Üçışık, s. 219; Gürsel ve diğerleri, s. 145.

hak kazanma yönünden eşit kabul edilmemelidir. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi'ne göre bu düzenleme eşitlik ilkesine aykırı değildir¹²².

2. Hizmetlerin Canlandırılması (İhya)

Toptan ödeme ile ölen sigortalının hak sahipleri tarafından primi geri alınan süreler tasfiye edilmektedir. Ancak bazı durumlarda tasfiyeden sonra, tasfiye edilen sigorta primleri canlandırılarak hak sahiplerinin ölüm aylığı alma imkânı ortaya çıkabilmektedir. Bu imkân genelde borçlanma, yurt dışı hizmet borçlanması veya hizmet tespiti yoluyla sigortalılık sürelerinin kazanılması halinde söz konusu olmaktadır. Hak sahiplerinin yazılı isteğiyle primi geri alınan süreler ihya edilerek hak sahiplerinin ölüm aylığı alması için gerekli olan prim ödeme gün sayısı tamamlanmaktadır¹²³. Örneğin en az 5 yıldan beri sigortalı bulunup 700 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirmiş olan bir sigortalının ölümü üzerine hiçbir hak sahibinin ölüm aylığına hak kazanamaması sebebiyle 700 günlük prim tutarı hak sahiplerine toptan ödeme şeklinde verilmektedir. Hak sahiplerinin daha sonra eksik 200 günlük primi yurt dışı hizmet borçlanması yoluyla tamamlamak istemeleri üzerine tasfiye edilen 700 günlük sigorta primleri canlandırılarak hak sahiplerinin ölüm aylığı alması sağlanmaktadır.

Hak sahiplerinden herhangi birinin yazılı isteği üzerine, aldıkları toptan ödemenin ödeme tarihi ile yazılı istek tarihi arasında geçen yıllar için her yılın güncelleme katsayısı ile güncellenerek ödenecek tutar bulunmaktadır. Bulunan tutarın ilgiliye tebliğ tarihini takip eden ayın sonuna kadar ödemesi halinde, bu hizmetler ihya edilecektir (5510 SK m. 31). Hizmetlerin ihya edilmesiyle hak sahipleri artık Kurumdan ölüm aylığı bağlanması talebinde bulunabilmektedir¹²⁴.

4/1(a) kapsamındaki sigortalıların hak sahiplerinin ölüm aylığına bağlanmasına ilişkin kolaylaştırılmış seçenekte bildirilecek 900 günlük primin her

¹²² AYM, 22.10.2015, 2015/10 E., 2015/93 K., www.alomaliye.com/2015/11/07/anayasa-mahkemesinin-22102015-tarihli-ve-e-201510-k-201593-sayili-karari, (E. T. 19.11.2020); Düzenlemenin ayrıntılı eleştirisi için bkz. Nurşen Caniklioğlu, Sosyal Sigortaların Genel Hükümleri ve Türleri Açısından Yargıtay'ın 2012 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi, **Yargıtay'ın 2012 Yılı İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Kararlarının Değerlendirilmesi**, Ankara, 2014, (2012), s. 446-447.

¹²³ Tunçomağ, s. 279; Sözer, Sosyal Sigortalar, s. 456-457.

¹²⁴ Göktaş ve diğerleri, s. 288.

türlü borçlanma süreleri hariç tamamlanması gerektiği belirtilmiştir. Ancak kanun maddesinde hak sahiplerinin hizmet borçlanması yapamayacağına ilişkin herhangi bir sınırlandırma yapılmadığından hak sahipleri hizmet canlandırması ile tasfiye edilen sigorta primlerini canlandırılarak eksik gün sayılarını tamamlayabilmektedir¹²⁵.

3. Hizmet Tespit Davası

Hak sahiplerinin ölüm aylığı almak için sigortalının sigortalılık şartlarını tamamlayabilmesinin son yolu hizmet tespit davası açmaktır. Açılan hizmet tespit davası sonucu sigortalının Kuruma bildirilmemiş hizmetlerinin tespit edilmesi halinde tespit edilen bu süreler, ölüm aylığı almak için gerekli olan prim gününe dahil edilmektedir¹²⁶. Aylığa bağlanmak için gereken primin tamamlanması halinde ölüm aylığı sigortalının vefat tarihinden itibaren başlatılacaktır¹²⁷.

D. Hak Sahiplerinin Varlığı

Ölüm aylığı ölen sigortalının yalnızca hak sahiplerine bağlanmakta olup hiçbir hak sahibinin hayatta olmaması halinde kimse ölüm aylığından yararlanamamaktadır¹²⁸. Hak sahibi kavramı 5510 Sayılı Kanun'da "sigortalının veya sürekli iş göremezlik geliri ile malûllük, vazife malûllüğü veya yaşlılık aylığı almakta olanların ölümü halinde, gelir veya aylık bağlanmasına veya toptan ödeme yapılmasına hak kazanan eş, çocuk, ana ve babası" olarak tanımlanmıştır (5510 SK m. 3/7). Yine aynı kanunun ölüm aylığının hak sahiplerine paylaşılması başlıklı 34. maddesinde, ölen sigortalının dul eşine, çocuklarına ve anne babasına, gerekli şartları taşımaları halinde ölüm aylığı bağlanacağı belirtilmiştir. Kanun koyucu toplum için aile kavramının neyi ifade ettiğini dikkate alarak hak sahiplerinin kimler olacağını belirlemiştir¹²⁹.

¹²⁵ Güzel ve diğerleri, s. 626.

¹²⁶ Korkusuz ve Uğur, s. 351.

¹²⁷ Centel, Sosyal Güvenlik, s. 317.

¹²⁸ Arıcı, Sosyal Güvenlik, s. 390.

¹²⁹ Bu tanımın geniş kapsamlı bir tanım olduğu yönünde Alper, s. 315.

Görüldüğü üzere hak sahipliği kavramı mirasçılık kavramından farklıdır. Örneğin ölen sigortalının kardeşi, Türk Medeni Kanunu 497. maddesine göre, sigortalının çocuğunun bulunmaması ve anne babasının hayatta olmaması halinde sigortalının mirasçısı olabilecekken kanunda sınırlı sayıda belirtilen hak sahipleri arasında sayılmadığından hiçbir şekilde ölüm aylığına hak kazanamamaktadır. Yine büyük anne veya büyük baba Türk Medeni Kanunu 497. maddesine göre torununa mirasçı olabilecekken hak sahibi sıfatıyla torunundan ölüm aylığı alamayacaktır¹³⁰.

1. Eşin Hak Sahipliği

Ölüm aylığı alacak olan hak sahiplerinden ilki ölen sigortalının dul eşidir. Dul eşin ölüm aylığı alabilmesi için sigortalının öldüğü tarihte sigortalı ile evli olup daha sonra tekrar evlenmemesi yeterlidir¹³¹. Sigortalının öldüğü tarihte sigortalıdan boşanmış olan eski eşi ölüm aylığı bağlanamamaktadır¹³².

Erkeklerin çalışma hayatına katılımının daha fazla olması sebebiyle vefat eden sigortalı kadınların eşlerine bağlanan ölüm aylığı, vefat eden sigortalı erkeklerin eşlerine bağlanan ölüm aylığına oranla daha az olsa da eşin kadın ya da erkek olması ölüm aylığı bağlanmasında önem arz etmeyeceği gibi bağlanacak aylığın miktarını da etkilemeyecektir¹³³.

Ölen sigortalının dul eşinin çalışması veya kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık alması ölüm aylığına bağlanmasına engel değildir. Ancak dul eşi bağlanacak ölüm aylığı 5510 Sayılı Kanun 33. maddeye göre hesaplanacak aylığın %50'si iken, dul eşin aylık bağlanmış çocuğunun bulunmaması ve 5510 Sayılı Kanun veya yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışmaması (5510 Sayılı

¹³⁰ Arıcı, Sosyal Güvenlik, s. 390; Akpulat, s. 401-402.

¹³¹ Tuncay, Ölüm Sigortası, s. 1232; Yücel Bodur, s. 111; Güzel ve diğerleri, s. 626; Korkusuz ve Uğur, s. 353; Centel, Sosyal Güvenlik, s. 318; Ekin ve Şahin, s. 30.

¹³² Korkusuz ve Uğur, s. 353; Arıcı, Sosyal Güvenlik, s. 390.

¹³³ Kurumun 2020 yılı istatistiklerine göre aylık alan erkek eş sayısı 41.533 iken kadın eş sayısı 1.327.069' dur. Görüldüğü üzere aylık alan kadın eş sayısı, erkek eş sayısından yaklaşık 30 kat daha fazladır. SGK İstatistik Yıllıkları 2020, http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/sgk_istatistik_yilliklari, (E.T. 22.03.2022). Korkusuz ve Uğur, s. 353; Güzel ve diğerleri, s. 626; Tuncay ve Ekmekçi, s.552; Sözer, Sosyal Sigortalar, s. 450; Ekin ve Şahin, s. 30; Şakar, Sosyal Sigorta, s. 286; Tuncay, Ölüm Sigortası, s. 1234; Caniklioğlu, Geride Kalanlar, s. 195; Hüseyinli ve Aktuğ, s. 133; Caniklioğlu, Kısa Vadeli, s. 74; Yücel Bodur, s. 111.

Kanun'un 5/1(a), (b) ve (e) bentleri hariç olmak üzere) veya kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık bağlanmamış olması halinde % 75'i olmaktadır¹³⁴.

Ölen sigortalı ile eşi arasındaki evlilik yasal olmalıdır¹³⁵. Toplumumuzda fiili birliktelikler sosyal bir gerçeklik olarak kabul edilse de sosyal güvenlik mevzuatındaki eş kavramının Türk Medeni Kanunu'nda tanımlanandan farklı olması ancak sosyal güvenlik mevzuatında konuya ilişkin açıkça bir düzenleme ile mümkündür¹³⁶. 5510 Sayılı Kanun'da ise eş tanımı yapılmamış olduğundan dini nikâhlı ya da seviyeli birlikteliklerde ölüm aylığı bağlanamayacaktır¹³⁷.

Uzun yıllar boyunca karı-koca hayatı süren hatta bazen ortak çocukları dahi bulunan ancak resmi nikâhı olmadığı için ölen sigortalıdan ölüm aylığına bağlanamayan kişinin gelir kaybına uğradığı kesindir. Ancak gelir kaybına uğramış geride kalanı korumaya çalışırken eş kavramının kapsamına fiili birliktelikleri dahil etmek kanun koyucu yerine geçip kanun yapmak anlamına gelecektir. Nitekim AİHM de 26 yıl boyunca dini nikâhlı olarak karı-koca hayatı süren ve bu birliktelikten 6 çocuğu bulunan, dini nikâhlı eşinin vefat etmesi üzerine ölüm aylığı bağlanması talebiyle Kuruma başvuran Şerife Yiğit/Türkiye davasına ilişkin 02.11.2010 tarihli kararında, evliliği korumak maksadıyla evli olmayan çiftlere evli çiftlerden farklı muamelede bulunulmasının kamu düzenini sağlamayı amaçladığını ve meşru görülebileceğini belirtmiştir. Mahkemeye göre farklı muamelede bulunulması ile hedeflenen meşru amaç arasında makul bir orantılılık söz konusu

¹³⁴ Korkusuz ve Uğur, s. 353; Sözer, Sosyal Sigortalar, s. 450.

¹³⁵ Ozanoğlu, s. 12; Çenberci, s. 162-163; Güzel ve diğerleri, s. 626; Sözer, Sosyal Sigortalar, s. 450; Korkusuz ve Uğur, s. 353; Uşan, s. 230; Ayşe Köme Akpulat, "Boşandığı Eşiyle Fiilen Birlikte Yaşayan Eş ve Çocukların Gelir ve Aylıklarının Kesilmesi", **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 2, 2019, s. 453; Arıcı, Sosyal Güvenlik, s. 390; Şakar, Sosyal Sigorta, s. 286; Alper, s. 319; Tuncay, Ölüm Sigortası, s. 1232; Caniklioğlu, Geride Kalanlar, s. 195; Centel, Sosyal Güvenlik, s. 314.

¹³⁶ Kadir Arıcı, "Ölüm Sigortasından Yararlanma", **Sicil İş Hukuku Dergisi**, Sayı: 22, Haziran 2011, s. 180-187, (Ölüm Sigortası), s. 185; Ancak yıllar içinde, sadece dini nikâhla yapılan evliliklerin büyük ölçüde azaldığı görülmektedir. 1968 yılında yapılan araştırmalar Türkiye'de yapılan evliliklerin %15'inin sadece dini nikâhla kıyıldığını gösterirken, 1978 yılında yapılan araştırmalarda bu oranın %12'ye, 1988 yılında %8'e, 1998 yılında %7, 2003 yılında %5,8'e kadar düşmüştür. Yaprak Civelek ve İsmet Koç, "Türkiye'de İmam Nikâhı", **Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi**, Sayı: 81, Nisan 2007, s. 1-14. 2014 yılı için elde edilen verilerde sadece dini nikâhlı evliliklerin 18 yaşından küçük kadınlar için %1,9 iken 18 yaşından büyük kadınlar için %2,8 olarak belirlenmiştir. T.C Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Hacettepe Üniversitesi, "**Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması Özet Rapor**", Aralık 2014, <http://aihmisz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1428409374.pdf>, (E. T. 28.04.2021), s. 14.

¹³⁷ Tuncay, Ölüm Sigortası, s. 1232; Caniklioğlu, Geride Kalanların Korunması, s. 195; Hüseyinli ve Aktuğ, s. 134; Mutlay, s. 298; Centel, Sosyal Güvenlik, s. 314, 317; Güzel ve diğerleri, s. 615.

olup devletler, sosyal güvenliğe ilişkin meselelerde kanuni korumayı sadece evli çiftlere sağlama konusunda takdir hakkına sahiptir¹³⁸.

Arıcı'ya göre, kanun veya sözleşmeden kaynaklanan bir yükümlülük olmasa dahi ölenin kişi üzerindeki desteğinin düzenli ve sürekli olması ve ileride devam etme olasılığının yüksek olması halinde bu kişi Türk Borçlar Kanunu'na göre destekten yoksun kalma tazminatına hak kazanmakta iken toplumda sıkça karşılaşılan ve ülkenin gerçeği haline gelen dini nikâhlı birlikteliklerde, gelir kaybına uğrayan geride kalanı ölüm aylığından yararlandırmamak bir çelişkidir¹³⁹. Ancak kanuni bir dayanak yokken, ölen sigortalı ile dini nikâhlı birliktelik yaşayan kişiyi hak sahibi eş kapsamı içinde değerlendirmek resmi nikâhlı eşle aynı tutmak, yargının kanun koyucu yerine geçerek kanun yapması anlamına gelmektedir. Belirtilen sebeplerle Arıcı, ölen sigortalının hayatta iken geçimini sağladığı; fakat kanunda hak sahibi olarak sayılmayan dini nikâhlı eşinin yapılacak yasal bir düzenlemeyle hak sahibinin geçindirmekle yükümlü olduğu kişiler kapsamında değerlendirilerek hak sahiplerinden artan pay bulunması ya da hak sahipliklerinin düşmesi halinde ölüm aylığından yararlanabilmesi gerektiği kanaatindedir¹⁴⁰. Günümüzde ise salt dini nikâhlı birlikteliklerin sayısı her geçen gün azalmaktadır. Bu sebeple dini nikâhlı birliktelikler için böyle bir düzenlemeye duyulan ihtiyaç gittikçe azalsa da buna benzer bir düzenlemenin uzun süreli-nikâhsız birliktelikler için yapılabileceği kanaatindeyiz.

Yasa koyucu resmi nikâhı olmadan karı koca hayatı sürenlerin bu birlikteliklerinin evlilik olarak tescil edilmesine çok sayıda kanunla imkân

¹³⁸ [http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf?library,](http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf?library;) (E.T. 08.06.2021); Bu talebe ilişkin AİHM'de görülen bir diğer dava ise 8.12.2009 tarihli Munoz Diaz/İspanya davasıdır. Bu davada Roman adetlerine göre evlilik söz konusudur. Ancak Şerife Yiğit/Türkiye davasından farklı olarak İspanya devleti, çifte evlenme cüzdanı vermiş ve geniş bir aile statüsü tanımış, kadın (eş olarak) sağlık yardımından da yararlanmıştır. Resmi eş gibi muamele görmesi sebebiyle kadın, eşinin vefatından sonra dul aylığı alacağına dair haklı bir bekleyiş içindedir. Oysa Şerife Yiğit/Türkiye davasında ölümden sonra ölüm aylığı alınacağına ilişkin bir beklenti yoktur. Ayrıca çift 26 yıl boyunca, resmi nikâh kıyma imkânları bulunmasına rağmen resmi nikâh kıymamıştır. Susan Rutten, "Gayriresmi Evliliklerde, Eşlerin İnsan Hakları Yoluyla Korunması", çev. Ahmet Taşkın, **Küresel Bakış Çeviri Hukuk Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, 2011, s. 201-203.

¹³⁹ Arıcı, *Ölüm Sigortası*, s. 184; Sami Narter, **Destekten Yoksun Kalma Tazminatı ve Davaları**, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, Mayıs 2018, s. 27.

¹⁴⁰ Arıcı bu yasal düzenlemenin sadece dini nikâhlı eş için değil; ölen sigortalının hayatta iken geçimini sağladığı kardeşi ya da evlat edinmemekle birlikte baktığı çocuğu da dahil edebilecek şekilde yapılması gerektiği kanaatindedir. Arıcı, *Ölüm Sigortası*, s. 186.

vermiştir¹⁴¹. Bu kanunların sonuncusu 3716 Sayılı Bir Evlenme Akdine Dayanmayan Birleşmelerin Evlilik ve Evlilik Dışında Doğan Çocukların Düzgün Nesepli Olarak Tesciline İlişkin Kanun'dur¹⁴². Kanunun 1. maddesinde kanunun amacı, “aralarında bir evlenme akdi olmaksızın birleşip karı koca halinde yaşayanların, evlenmelerine yasal bir engel bulunmadığı takdirde bu beraberliklerinin "evlilik" olarak, evlilik dışında doğan çocukların neseplerinin ise ana ve babaya göre düzeltilerek tescilini sağlamaktır.” Şeklinde belirtilmiştir. Çıkarılan kanunlarla bu birlikteliklerin resmi evlilik olarak tescili yapıldığından ölen sigortalının eşi ölüm aylığı almaktadır¹⁴³.

Tek eşle evlilik esası getirilmeden önce yapılmış olan çok eşli evlilikler için ise geride kalanların mağduriyetini önlemek üzere Türk Medeni Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 04.10.1926 tarihinden önceki evliliklerde geçerli olmak üzere, ölen sigortalının geride kalan dul kalan eşinin birden çok olması halinde ölüm aylığı bunlar arasında eşit olacak şekilde paylaştırılacağı hüküm altına alınmıştır (506 SK. g. m. 14). Kamu görevlileri için buna benzer bir hüküm 5434 Sayılı Kanun'un 70. maddesinde düzenlenmiştir.

2. Çocukların Hak Sahipliği

a. Çocuk Kavramı

Kanun koyucu tarafından hak sahibi olarak belirlenmiş bir diğer grup ölen sigortalının çocuklarıdır. Ölen sigortalının çocuklarına aşağıda ayrıntılı olarak belirtilen şartları taşımaları halinde ölüm aylığı bağlanmaktadır. Bu sebeple öncelikle çocuk kavramı kapsamına kimlerin gireceği üzerinde durulmalıdır.

¹⁴¹ Ahmet Kılıçoğlu, “2526 Sayılı Kanuna Göre Fiili Birleşmelerin Evlilik Olarak Tescili ve Evlilik Dışı Doğan Çocukların Neseplerinin Düzeltilmesi”, **AÜHFD**, Cilt: 38, Sayı: 1, 1981, s. 167.

¹⁴² “Bu Kanun, 18.9.1981 tarihli ve 2526 sayılı Bir Evlenme Akdine Dayanmayan Birleşmelerden Doğan Çocukların Neseplerinin Düzeltilmesine ve bu Birleşmelerin Evlilik Olarak Tescillerine İlişkin Kanunun yürürlüğe girdiği 22.9.1981 tarihinden, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihe kadar gerçekleşen fiili birleşmeler ile bu Kanunun yürürlük tarihini izleyen 300 günlük süre içinde meydana gelen doğum olaylarına uygulanır” (3716 SK m. 2/2).

¹⁴³ Aslanköylü, Yorum, s. 269.

(1) Soybağının Kurulması

Ölen sigortalının çocuklarının hak sahibi sıfatını kazanabilmesi anne veya baba ile çocuk arasında soybağının kurulmuş olmasına bağlıdır. Anne ile çocuk arasındaki soybağı doğumla kurulmakta olup ölen sigortalının kadın olması halinde çocuk, evlilik birliği içinde doğup doğmadığına bakılmaksızın hak sahibi sıfatını kazanacaktır¹⁴⁴.

Çocuk ile baba arasındaki soybağı ana ile evlilik, tanıma, hakim hükmüyle veya evlat edinme yoluyla kurulmaktadır (TMK m. 282/2, 3)¹⁴⁵. Evlilik birliği içinde veya evliliğin sona ermesinden sonraki 300 gün içinde doğan çocuğun babasının koca olduğu Türk Medeni Kanunu'nda karine olarak kabul edilmiştir. Evliliğin sona ermesinden 300 gün geçtikten sonra doğan çocuğun kocaya bağlanması ise ananın evlilik sırasında gebe kaldığının ispatıyla mümkündür. Evliliğin sona ermesinden başlayarak üç yüz gün içinde doğan çocuğun annesi bu üç yüz gün içinde yeniden evlenmişse ikinci evlilikteki koca baba sayılmaktadır. Bu karine çürütülürse ilk evlilikteki koca baba sayılmaktadır (TMK m. 290). Kocanın gaipliğine karar verilmesi hâlinde 300 günlük süre, ölüm tehlikesi veya son haber tarihinden işlemeye başlamaktadır (TMK m. 285).

Koca ana ve çocuğa karşı, çocuk ise ana ve kocaya karşı soybağının reddi davası açarak babalık karinesini çürütebilmektedir (TMK m. 286). Davada ispat yükü çocuğun evlilik içinde ana rahmine düşmesi ile evlenmeden önce veya ayrı yaşama sırasında ana rahmine düşmesi durumlarına göre farklılık göstermektedir¹⁴⁶.

Evlilik dışında doğan çocukla baba arasında soybağının kurulmasının bir diğer yolu tanımadır. Baba, nüfus memuruna veya mahkemeye yazılı başvurusu ya

¹⁴⁴ Sözer, Sosyal Sigortalar, s. 450; Uşan, s. 230; Tuncay, Ölüm Sigortası, s. 1233; Centel, Sosyal Güvenlik, s. 314; Güzel ve diğerleri, s. 615.

¹⁴⁵ Arıcı, Sosyal Güvenlik, s. 392; Üçışık, s. 223; Centel, Sosyal Güvenlik, s. 314.

¹⁴⁶ Çocuk evlenmeden başlayarak en az yüz seksen gün geçtikten sonra veya evliliğin sona ermesinden başlayarak en fazla üç yüz gün içinde doğmuşsa, evlilik içinde ana rahmine düştüğü kabul edilir ve davacı her kimse; ancak kocanın baba olmadığını ispat ederek babalık karinesini çürütebilir. Çocuğun evlenmeden başlayarak 180 gün içinde doğması halinde ise evlenmeden önce ana rahmine düştüğü varsayılır. Bu durumda hakim başka bir kanıt gerekmeksizin soybağının reddine karar verir. Ancak, gebe kalma döneminde kocanın karısı ile cinsel ilişkide bulunduğu konusunda inandırıcı kanıtlar varsa, kocanın babalığına ilişkin karine geçerliliğini korur (TMK m. 288/2). Çocuğun karı-kocanın ayrı yaşadığı dönemde ana rahmine düştüğü belli ise davacı yine başka bir kanıtla gerek duymaksızın babalık karinesini çürütür. Bu halde de gebe kalma döneminde kocanın karısı ile cinsel ilişkide bulunduğu konusunda inandırıcı kanıtlar bulunması istisnadır.

da resmî senette veya vasiyetnamesinde yapacağı tanıma beyanıyla çocuğu ile arasında soybağının kurulmasını sağlayacaktır. Ancak çocuğun başka bir erkekle soybağı bulunmamalıdır. Başka bir erkek ile soybağı bulunan çocuk, bu bağ geçersiz kılınmadıkça tanınmamaktadır (TMK m. 295).

Soybağını kuran bir diğer yol babalık davasıdır. Anne ve çocuk babaya, baba ölmüşse mirasçılara açacağı bu dava ile mahkemeden, baba ile çocuk arasındaki soybağının belirlenmesini isteyebilecektir. Bu durumda babalık davası, Cumhuriyet savcısına ve Hazineye; dava ana tarafından açılmışsa kayyıma, kayyım tarafından açılmışsa anaya ihbar edilmelidir (TMK m. 301).

(2) Evlat Edinme İlişkisindeki Özel Durumlar

Kadın veya erkek sigortalının evlat edinmiş olması halinde evlat edinilen çocuk da hak sahibi sıfatını kazanmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken husus eşlerin birlikte evlat edinmiş olmasıdır. Zira Türk Medeni Kanunu'nun 307. maddesinin 1. fıkrasına göre, evli olmayan kişi 30 yaşını doldurmuşsa evlat edinebilecektir. Bu durumda evlat edinenin sonradan evlenmesi halinde eşi ile evlatlık arasında soybağı ilişkisi kurulmayacaktır.

30 yaşını dolduran eşin, diğer eşin ayırt etme gücünden sürekli olarak yoksunluğu veya iki yılı aşkın süreden beri nerede olduğunun bilinmemesi ya da mahkeme kararıyla iki yılı aşkın süreden beri eşinden ayrı yaşamakta olması yüzünden birlikte evlât edinmesinin mümkün olmadığını ispat etmesi hâlinde, tek başına evlât edinmesi mümkündür (TMK m. 307/2). Bu durumda diğer eşin ölümü halinde çocuğa ölüm aylığı bağlanmayacaktır.

Türk Medeni Kanunu'nun 306. maddesinin 3. fıkrası kapsamında eşlerden biri diğerinin çocuğunu, en az iki yıldan beri evli olmaları veya kendisinin otuz yaşını doldurmuş bulunması koşuluyla diğerinin çocuğunu evlât edinebilecektir. Ancak üvey çocuk, eş tarafından evlat edinilmediği sürece ölüm aylığında hak sahibi olarak kabul edilememektedir¹⁴⁷.

Değerlendirilmesi gereken bir diğer husus evlatlığın biyolojik anne ve babası ile evlat edinen anne ve babasının ölümü halinde hak sahibi çocuk sıfatıyla ölüm

¹⁴⁷ Tuncay, Ölüm Sigortası, s. 1233; Tuncay ve Ekmekçi, s. 391; Korkusuz ve Uğur, s. 350; Güzel ve diğerleri, s. 615; Uşan, s. 230; Centel, Sosyal Güvenlik, s. 314.

aylığı alıp almayacağıdır. Türk Medeni Kanunu’nda evlatlığın, miras ve başka haklarının zedelenmemesi ve aile bağlarının devam etmesi için naklen geldiği aile kütüğü ile evlât edinenin aile kütüğü arasında her türlü bağın kurulacağı, evlatlığın kendi ailesindeki mirasçılığının devam edeceği düzenlenmiştir (TMK m. 314, 500). Ölüm aylığı bağlanması da ölüm sigortasından doğan kamusal ve zorunlu bir haktır¹⁴⁸. Kanaatimizce aynı hususun ölüm aylığına bağlanma noktasında da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Ayrıca kanunda evlatlığın her iki ailesinden aylık almasını engelleyen bir hüküm yokken onu ölüm aylığından mahrum bırakmak sosyal güvenlik hukukuna aykırı olacaktır. Dolayısıyla evlatlık hem evlat edinenin hem gerçek anne babasının hak sahibi olarak ölüm aylığına hak kazanmaktadır. Bu durumda aylıkların birleşmesine ilişkin genel hükümlere gidilmelidir¹⁴⁹. Nitekim Yargıtay hem biyolojik babasından hem evlat edinen babasından ölüm aylığı alan kız çocuğunun evlat edinen babasından aldığı aylığın Kurum tarafından, 2013/26 Sayılı Genelge gerekçe gösterilerek öz babasından aldığı aylığın brüt asgari ücretten fazla olması sebebiyle kesilmesini hatalı bulmuştur¹⁵⁰.

b. Tüm Çocuklar İçin Gerekli Olan Genel Şartlar

5510 Sayılı Kanun’un 34. maddesinde, “Bu Kanunun 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentleri hariç bu Kanun kapsamında veya yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışmayan veya kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık bağlanmamış çocuklardan; 18 yaşını, lise ve dengi öğrenim görmesi halinde 20 yaşını, yüksek öğrenim yapması halinde 25 yaşını doldurmamayanların” her birine aylık

¹⁴⁸ Yücel Bodur, s. 64.

¹⁴⁹ Gökalp Civan, s. 114. Caniklioğlu’na göre, evlatlığın evlat edinenden ölüm aylığı alacağına ilişkin kanunda düzenleme yapılmasının amacı gerçek bir aile çocuk ilişkisi kurmaktır. Bu yüzden evlatlığın gerçek anne babasından ölüm aylığı almaması gerekmektedir. Caniklioğlu, Geride Kalanlar, s. 38; Yücel Bodur’a göre, gelir ve aylıkların birleşmesi kanunda sınırlı olarak sayılmış olup hem anne babadan hem evlat edinenden ölüm aylığı alınması durumuna kanunda yer verilmemiştir. Kanunda belirtilmeyen bir durum için gelir veya aylıkların birleşmesi yoluna gidilemeyeceğinden evlat edinilenin tek aylığa hak kazandığı kabul edilmelidir. Ancak “olması gereken hukuk” açısından sınırlı olarak sayılan gelir ve aylık birleşmesi hallerine hem anne babadan hem evlat edinenden aylık alma haline ilişkin açıkça bir düzenleme yapılmalıdır. Yücel Bodur, s. 124.

¹⁵⁰ Yarg. 21. HD, 01.11.2016, 2015/20318 E., 2016/13540 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 14.02.2021).

bağlanacağı düzenlenmiş olup maddenin devamında kız çocukları ve malûl çocuklar lehine hükümlere yer verilmiştir.

Çalışmama ve gelir veya aylık almama şartlarını taşıyan çocuk 18 yaşını doldurana kadar ölüm aylığına bağlanmaktadır. 18 yaşını dolduran çocuğun ölüm aylığı alabilmesi ise çalışmama ve gelir veya aylık almamanın yanı sıra hem yaş sınırına hem öğrencilik statüsünde olmasına tabi tutulmuştur. Kanuna göre çocuk, lise ve dengi öğrenim görmesi halinde 20, yüksek öğrenim görmesi halinde 25 yaşını doldurana kadar ölüm aylığı almaktadır (5510 SK m. 34/1(a-1)). Kanun koyucu bu düzenleme ile öğrenim gören belli yaşlardaki çocukların öğrenimleri süresince ölüm aylığından faydalanmasını sağlamak istemiştir¹⁵¹.

c. Malûl Çocuklara İlişkin Şartlar

Kanun koyucunun lehe düzenleme yaparak ölüm aylığı almasını kolaylaştırdığı gruplardan ilki ölen sigortalının geride kalan malûl çocuklarıdır. 5510 Sayılı Kanun veya yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışmayan (kanunun 5/1-(a), (b) ve (e) bentleri hariç) veya kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık bağlanmamış çocuklardan Kurum Sağlık Kurulu kararı ile çalışma gücünü en az %60 oranında yitirip malûl olduğu anlaşılanlar ölüm aylığına bağlanmaktadır (5510 SK m. 34/1-(b)-2).

Malûl çocuğun yaşına, cinsiyetine, öğrenci olup olmamasına veya medeni durumuna ilişkin herhangi bir ayırım yapılmamıştır¹⁵². Tek ölçüt Kurum Sağlık Kurulu kararı ile çocuğun çalışma gücünü en az %60 oranında yitirip malûl olduğunun tespit edilmesidir¹⁵³. Bu sebeple hem kız çocuk hem erkek çocuk malûl olması durumunda ömür boyu ölüm aylığı alabilmektedir. Ayrıca malûl kız çocuğunun evli olması ölüm aylığı almasını engellememektedir¹⁵⁴. Ancak evlenmesi

¹⁵¹ Mutlay, s. 303; Güzel ve diğerleri, s. 628.

¹⁵² 2018/38 Sayılı Genelge, İkinci Kısım, Dördüncü Bölüm, Başlık 2.2.2.3; Güzel ve diğerleri, s. 629; Tuncay ve Ekmekçi, s. 555, 562; Ekin ve Şahin, s. 31; Gökalep Civan, s. 128; Yücel Bodur, s. 206.

¹⁵³ Güzel ve diğerleri, s. 629; Sözer, Sosyal Sigortalar, s. 451; Caniklioğlu, Kısa Vadeli, s. 86.

¹⁵⁴ Akpulat, s. 403; Arıcı, Sosyal Güvenlik, s. 393; Güzel ve diğerleri, s. 629; Korkusuz ve Uğur, s. 354; Tuncay ve Ekmekçi, s. 555.

aylığın kesilmesine yol açmadığından evlenen malûl kız çocuğu evlenme ödeneğinden yararlanamayacaktır¹⁵⁵.

Malûliyet tespiti için yetkili sağlık hizmeti sunucularındaki sağlık kurulları tarafından malûliyet talebine esas teşkil eden hastalıkların çocukta meydana geldiğine ilişkin rapor düzenlenmektedir. Düzenlenen raporun, dayanağı tıbbi belgelerin ve diğer belgelerin Malûliyet Tespit İşlemleri Yönetmeliği ekindeki hastalık listesi dikkate alınarak Kurum Sağlık Kurulunca değerlendirilmesi sonucu çalışma gücünü en az %60 oranında yitirdiği tespit edilen hak sahibi çocuk malûl sayılmaktadır (Malûliyet Tespit İşlemleri Yön. m. 11)¹⁵⁶. Kurum, gerekli görürse malûl çocuğun kontrol muayenesine tabi tutulmasını talep edebilmektedir (5510 SK. m. 94). Bu durumda çocuğun aylık almaya devam edebilmesi için belirtilen tarihte kontrol muayenesini yaptırması gerekmektedir. Kurumca verilen karara karşı yapılan itirazlar Sosyal Sigorta Yüksek Sağlık Kurulunca karara bağlanacaktır (5510 SK m. 95/2).

Ölüm aylığı alan malûl çocuklardan 2022 Sayılı Kanun kapsamında aylık almaya hak kazanacak şekilde engelli olduğunu belgeleyenlere ödenecek aylığın, ölüm aylığından daha yüksek olması halinde aradaki fark Kurum tarafından ödenip Hazineden tahsil edilecektir (2022 SK m. 2/son)¹⁵⁷.

d. Kız Çocuklara İlişkin Şartlar

Kanun koyucunun lehe düzenleme yaparak ölüm aylığı almasını kolaylaştırdığı bir diğer grup ise ölen sigortalının kız çocuklarıdır. Kanuna göre, evli olmayan, sonradan boşanan veya eşi vefat eden kız çocuklarına yaşları ne olursa olsun ölüm aylığı bağlanmaktadır (5510 SK m. 34/1(b-2)). O halde çalışmayan veya kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık almayan kız çocukları evli olmamaları halinde ömür boyu aylık alabilecektir. Evli kız çocuklarının boşanmaları ya da dul

¹⁵⁵ Güzel ve diğerleri, s. 649.

¹⁵⁶ Nüvit Gerek, “Çalışma Gücü Kaybı ile Meslekte Kazanma Gücü Kayıp Oranı Tespit İşlemlerindeki Değişiklikler”, **Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Prof. Dr. Akar Öcal Armağanı, Sayı:3, Cilt:2, 2016, s. 137; Orhan Emek, **Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Malûllük Sigortası**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2020, s. 44.

¹⁵⁷ Sözer, Sosyal Sigortalar, s. 451.

kalmaları durumunda ise talep etmeleri halinde bu kız çocuklarına Kurum tarafından ölüm aylığı bağlanmaktadır.

Maddede yer alan “yaşları ne olursa olsun” ifadesi öğretide, 34/1(b-1)’de aranan yaş şartının sadece erkek çocukları kapsadığına, yaşları ne olursa olsun kız çocuklarının evli olmaları halinde ölüm aylığı alamayacağına ilişkin görüşlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır¹⁵⁸. Oysa yaş ve öğrenim görme şartına ilişkin bendin sadece erkek çocukları kapsadığına ilişkin bir ibare yokken kız çocuklarını, yorum yoluyla lehlerine olacak bir düzenlemeden mahrum bırakmak için herhangi bir sebep mevcut değildir¹⁵⁹. Kurum ise çıkardığı yönetmelikte yaş koşulunu sadece erkek çocuklar için aramıştır (SSİY m. 60/1(b-1)). Ancak kanunda herhangi bir sınırlama yapılmamışken yönetmelikle bu hükmün getirilmesi hukuka aykırıdır¹⁶⁰.

Yaş sınırı olmaksızın kız çocuklarının ölüm aylığı alacaklarına ilişkin düzenleme sebebiyle yaş ve öğrenim durumuna ilişkin şartların düzenlendiği fıkranın kız çocukları açısından anlam ifade etmediği düşünülebilir. Oysa kız çocuklarının yaş sınırlaması olmaksızın ölüm aylığı alabileceğine ilişkin düzenleme ancak evli olmamaları halinde uygulama alanı bulmaktadır. Bu sebeple yaş şartı, evli olmayan kız çocukları için bir anlam ifade etmemektedir. Kız çocuğu evli ise kız çocuklarına ilişkin istisnai düzenlemeden yararlanamamaktadır. Örneğin 20 yaşında olup üniversitede okuyan evli kız çocuğunun 34/1(b-3)’e göre aylık alması mümkün değildir. Oysa 34/1(b-1) bendinin kız çocuklarını da kapsadığı kabul edilirse kız çocuğu yaş ve öğrenim görme şartını sağlamış olduğundan ölüm aylığı almaya devam etmektedir. Kanun koyucunun öğrenim gören çocuklara ölüm aylığı bağlanacağına ilişkin düzenlemedeki amacı bu çocuklara destek olmak olduğuna göre, kanunda herhangi bir ibare yokken öğrenim gören ve yaş şartını sağlayan kız çocuğunun evlenmesi sebebiyle ölüm aylığının kesilmesi isabetli olmayacaktır. Yine 17 yaşını doldurmuş evli kız çocuğu evli olması sebebiyle 34/1(b-3)’e göre ölüm aylığı alamayacak iken 34/1(b-1) fıkrasının hem kız hem erkek çocukları kapsadığı kabul edilirse ölüm aylığına hak kazanacaktır.

¹⁵⁸ Tuncay ve Ekmekçi, s. 554; Sözer, Sosyal Sigortalar, s. 459; Aydın Başbuğ, **Sosyal Güvenlik Sisteminde Sosyal Sigortalar**, Şeker-İş Yayınevi, Ankara, 2013, s. 262; Köme Akpulat, s. 403; Gökalp Civan, s. 120; Yücel Bodur, s. 129.

¹⁵⁹ Güzel ve diğerleri, s. 628; Mutlay, s. 291, 304; Civan, s. 545.

¹⁶⁰ Okur, Çalışma, s. 2150.

Toplum tarafından kadına biçilen roller, eğitimlerinin devam ettirilmemesi, çocuk bakımı ve ev işlerini kadının yapması gerektiğine dair düşünceler ve çeşitli önyargılar gibi sosyo-kültürel nedenlerle kadınların çalışma hayatına katılımının düşük olduğu ülkelerde kız çocuklarının geçimlerinin kocaları veya babaları tarafından karşılandığı düşüncesi hakimdir. Bu sebeple, evlenmediği sürece gelire ihtiyaç duyacağı düşünülen kız çocukları toplumsal yapı gereği ölüm aylığı bağlanarak korunmak istenmiştir¹⁶¹. Kız çocuğunun evlenene kadar alacağı ölüm aylığı ile ihtiyaçlarını karşılayacağı, evlendikten sonra ise artık eşinden ekonomik destek görüp geçiminin eşi tarafından sağlanacağı, dolayısıyla ölüm aylığı almasına gerek kalmadığı varsayılmıştır¹⁶². Bu düzenlemelerde, 5510 Sayılı Kanun'un hazırlandığı dönemde yürürlükten kalkmış olsa da toplumdan henüz izleri silinmeyen 743 Sayılı Kanun'un etkili olduğu söylenebilecektir¹⁶³. Nitekim kocayı aile birliğinin reisi kabul eden mülga 743 Sayılı Medeni Kanun'a göre koca, karısının ve çocuklarının beslenme, barınma, sağlık gibi temel ihtiyaçlarını ve diğer sosyal giderlerini uygun şekilde sağlamak zorundadır¹⁶⁴. Oysa yürürlükte olan 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu'na göre eşler, aile birliğini beraberce yönetir ve birliğin giderlerine güçleri oranında emek ve malvarlıkları ile katılmaktadır (m. 186/2-3).

Erkek çocuk 18, lise ve dengi öğrenim görüyorsa 20, yükseköğrenim görüyorsa 25 yaşını doldurduğu takdirde aylık alamaz iken; evli olmayan, boşanan veya eşi vefat eden kız çocuklarına ömür boyu aylık bağlanması kız çocuklar ile erkek çocuklar arasında büyük ölçüde eşitsizliğe yol açmaktadır¹⁶⁵. Ayrıca 5510 Sayılı Kanun'a göre 25 yaşını dolduran kız çocuğu artık sigortalının bakmakla

¹⁶¹ Yazgan'a göre, evli olmayan kız çocuklarına yaşları ne olursa olsun ölüm aylığı bağlanması uygulamasına kadınların çalışma oranlarının düşük olması sebebiyle toplumsal gereklerle gidilmiş olup Kanunda hiçbir değişiklik yapılmasa dahi zamanla fiilen ortadan kalkacaktır. Bu sebeple bu uygulamayı kadın erkek eşitliğine bir örnek olarak değerlendirmemek gerekir. Yazgan, s. 242; Kadir Arıcı, Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Annelerin Korunması, **TBB Dergisi**, Özel Sayı, 2017, (Annelerin Korunması), s. 279.

¹⁶² Halil Özdemir, "Yargı Kararları Işığında 5510 Sayılı Yasa'nın 56/Son Maddesi Boşandığı Eşiyle Birlikte Yaşayanın Gelir ve Aylığının Kesilmesi İncelemesi", **Sicil İş Hukuku Dergisi**, Mart 2013, Sayı: 29, s. 193.

¹⁶³ Tunçomağ, s. 373.

¹⁶⁴ Murat Doğan, "Türk Medeni Kanunu'nun Evliliğin Genel Hükümleri Bakımından Getirdiği Yenilikler", **AÜHFD**, Cilt: 52, Sayı: 4, 2003, s. 112.

¹⁶⁵ Okur'a göre, erkek ve kız çocuklar arasındaki farklılıklar giderilmeye çalışılırken, erkek çocuklara tanınmayan bu hakkın 506 Sayılı Kanunda olduğu gibi 5510 Sayılı Kanun'da da sadece kız çocuklarına tanınması yerinde değildir. Reformun amaçlarından biri de sigortalılar ve hak sahipleri arasındaki farklılıkların en aza indirilmesi olduğundan bu tür ayrıcalık tanıyan hükümlerin ayıklanması gerekir. Okur, Uzun Vadeli, s. 119.

yükümlü olduğu kişiler arasında sayılmazken evli olmayan kız çocuğunun yaşı ne olursa olsun hak sahibi sayılması öğretide giderilmesi gereken bir tutarsızlık olarak görülmüştür¹⁶⁶. Konuya kız çocuklarının aylıklarının kesilmesine ilişkin kısımda detaylı olarak değinilecektir.

3. Anne ve Babanın Hak Sahipliği

Kanunda sınırlı olarak belirtilen hak sahiplerinin sonuncusu ölen sigortalının anne ve babasıdır. Kanuna göre, hak sahibi eş ve çocuklardan artan hisse bulunması halinde her türlü kazanç ve irattan elde etmiş olduğu gelirinin asgari ücretin net tutarından daha az olması ve diğer çocuklarından hak kazanılan gelir ve aylıklar hariç olmak üzere gelir ve/veya aylık bağlanmamış olması şartıyla anne ve babaya aylık bağlanacaktır. Anne ve babanın 65 yaşın üstünde olması halinde ise artan hisseye bakılmaksızın aylık bağlanmaktadır (5510 SK m. 34/1-d).

Görüldüğü üzere anne ve babaya aylık bağlanması, diğer hak sahiplerinden farklı olarak eş ve çocuklardan artan hisse bulunması önkoşuluna bağlamıştır. Ancak 506 Sayılı Kanun'dan farklı olarak 5510 Sayılı Kanun'da, 65 yaşın üstünde olan anne ve babaya, diğer şartları taşıması halinde artan hisseye bakılmaksızın ölüm aylığı bağlanacağı düzenlenmiştir¹⁶⁷. Bu düzenleme ile çocuğunu kaybeden ve yaşı ilerlemiş olan anne ve babaların ölüm aylığı almasının kolaylaştırılması oldukça önemli bir yeniliktir¹⁶⁸.

Şakar'a göre, anne ve babaya aylık bağlanmasının eş ve çocuklardan artan hisse bulunması şartına bağlı olması Türk milletinin adetlerine aykırı olup aynı zamanda adaletsizdir. 5510 Sayılı Kanun'la getirilen 65 yaşın üzerindeki anne ve babanın bu önkoşula tabi olmayacağına ilişkin düzenleme yerindeyse de yeterli olmayıp önkoşulun tamamen kaldırılması gerekmektedir¹⁶⁹. Üçışık ise geçimi sigortalı tarafından karşılanan 65 yaşından küçük anne ve babaya aylık bağlanırken artan hisse bulunması şartı aranmasının ancak anne babanın aile hukuku

¹⁶⁶ Üçışık, s. 222.

¹⁶⁷ Okur, Uzun Vadeli, s. 120-121.

¹⁶⁸ Arıcı, Annelerin Korunması, s. 280.

¹⁶⁹ Şakar, s. 275; 65 yaşın üzerindeki anne babaya aylık bağlarken artan hisse şartının aranmamasının Türk kültürüne uygun ve Türk aile yapısını koruyucu ve destekleyici olduğu yönünde Arıcı, Sosyal Güvenlik, s. 394.

çerçevesinde nafaka alabilmesi veya sosyal yardımlardan yararlanacak olması halinde uygun görülebileceği kanaatindedir¹⁷⁰.

Kanunda açıkça ana baba şeklinde belirtildiği için üvey anne ve babaya ölüm aylığı bağlanamayacağı gibi evlat edinilen sigortalı çocuğun ölmesi halinde evlat edinen anne baba da ölüm aylığına hak kazanamayacaktır¹⁷¹.

Sigortalının anne ve babasının ölüm aylığı talep etmesi halinde anne ve baba 65 yaşını doldurmamışsa öncelikle eş ve çocuklardan artan hisse olup olmadığı denetlenmelidir. Sigortalının öldüğü tarihte artan hisse yokken daha sonra meydana gelen durum değişiklikleri ile artan hisse ortaya çıkarsa, bu artan hisseden ölen sigortalının anne ve babası yararlanabilecektir.

Sigortalının eş ve çocuğundan artan hisse bulunması veya anne ve babanın 65 yaşın üstünde olması halinde değerlendirilecek ikinci husus anne ve babaya diğer çocuklarından hak kazanılan gelir ve aylıklar hariç olmak üzere gelir ve/veya aylık bağlanmamış olmasıdır. Gerek kendi sigortalılığı neticesinde gerek sigortalı anne ve babası ya da eşinden hak sahibi sıfatıyla aylık alan anne babanın ölüm aylığına bağlanma talebi reddedilecektir. Ancak diğer çocuklardan hak kazanılan gelir veya aylıklar kanun koyucu tarafından ayrı tutulmuştur. Bu sebeple çocuğundan ölüm aylığı veya geliri alan anne ve babaya, diğer çocuklarından da ölüm aylığı bağlanabilecektir. Bu durumda en fazla ödemeye imkân veren ilk iki dosyadan yüksek olan aylığın tamamı, düşük olan aylığın yarısı ödenecektir (5510 SK m. 54/1-a(4)). Yine, ismine her ne kadar aylık dense de uzun vadeli sigorta kollarından yapılan sürekli ödemeler dışındaki ödemeler 5510 Sayılı Kanun'da belirtilen aylık tanımının kapsamı dışında kalmaktadır (5510 SK m. 3/1-17)¹⁷².

Kanaatimizce anne ve babanın diğer çocuklarından aldıkları gelir veya aylıkların her türlü kazanç ve irattan elde edilen gelirin hesabında dikkate alınmaması gerekmektedir¹⁷³. Ancak uygulamada, anne ve babanın gerek aynı çocuktan gerekse diğer çocuklarından aldığı gelir veya aylıkların gelir tespiti hesabına dahil edildiği görülmektedir¹⁷⁴.

¹⁷⁰ Üçışık, s. 223; Aksi yönde Kuruca ve Özdamar, s. 196.

¹⁷¹ Çenberci, s. 175; Tuncay, Ölüm Sigortası, s. 1233; Tuncay ve Ekmekçi, s. 556; Uşan, s. 230; Sözer, Sosyal Sigortalar, s. 452. ; Centel, Sosyal Güvenlik, s. 315; Güzel ve diğerleri, s. 615.

¹⁷² Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. II. Bölüm, Başlık V, A, 2.

¹⁷³ Okur, Çalışma, s. 2171.

¹⁷⁴ 2018/38 Sayılı Genelge, İkinci Kısım, Dördüncü Bölüm, Başlık 2.3.5.

Yabancı bir ülkede çalışırken ölen sigortalının anne ve babasının yabancı ülke Sosyal Güvenlik Kurumundan gelir veya aylık alması halinde Ergin ve Ertan’a göre, kanunda yer alan “gelir veya aylık bağlanmamış olması” deyimini sigortalı lehine yorum ilkesinin de gözetilmesiyle geniş yorumlanarak yabancı ülke sosyal güvenlik kurumlarından gelir veya aylık alan anne babanın sosyal güvenlik hukukunun amacı ve evrensel ilkeler çerçevesinde Türkiye’den de ikinci bir aylık almasına imkân tanınmalıdır¹⁷⁵.

Değerlendirilecek son husus anne ve babanın her türlü kazanç ve irattan elde etmiş olduğu gelirin asgari ücretin net tutarından daha az olup olmadığıdır. Anne ve babanın bu şartı sağlayıp sağlamadığı Kurumun denetim ve kontrolle görevlendirilmiş memurları tarafından yapılacak gelir tespitiyle anlaşılmaktadır. Bu tespitin nasıl yapılacağı Kurum tarafından çıkarılan Sigortalının Ölümünde Hak Sahibi Olan Ana ve Babaya Aylık Bağlanmasının Tespitine İlişkin Tebliğ¹⁷⁶,’de belirtilmiştir. Tebliğe göre memurlarca başvuranın, beyan ve taahhüt ettiği hususların doğruluğu konusunda Kurum kayıtları incelenmektedir. Gelir ve kazançlara ilişkin araştırmalar yapılırken gerekirse muhtarlık, nüfus müdürlüğü, defterdarlık veya mal müdürlüğü, tapu sicil müdürlüğü, belediye başkanlığı, emniyet müdürlüğü veya jandarma teşkilatı ile diğer kurum ve kuruluşları ile yazışmalar yapılmaktadır¹⁷⁷. Araştırmalar neticesinde yapılan gelir tespitinde anne ve babanın iş görme karşılığı aldığı ücret, serbest meslek kazançları, yaptıkları ticari faaliyetlere ilişkin kazançları ayrıca varsa kiraya vermiş oldukları evden aldıkları kira geliri, banka hesaplarında bulunan ve faiz getiren para ve diğer kazanç ve iratları da hesaplanacaktır¹⁷⁸. Hesaplama, yapılan harcamalar gelir ve irat toplamından düşülmemektedir. 2018/38 Sayılı Genelge’de Kurumca yetkilendirilen memurlar tarafından gelir tespiti yapılırken anne ve babanın talep tarihi itibarıyla şartları sağlayıp sağlamadığının değerlendirileceği ve şartların sağlanması halinde anne ve babaya talep tarihlerini

¹⁷⁵ Ergin ve Ertan, s. 2333.

¹⁷⁶ RG, 9.10.2008, Sayı: 27019.

¹⁷⁷ 2009/114 Sayılı Genelgede, anne ve babanın her türlü kazanç ve irattan elde etmiş olduğu gelirin asgari ücretin net tutarından daha az olup olmadığı daimi olarak oturdukları yerin bağlı bulunduğu il veya ilçe idare kurullarınca alınacak olan muhtaçlık kararı ile belgeleneceği, 2010/99 Sayılı Genelgede ise, tespitin öncelikle muhtaçlık belgesi alınarak yapılması, ancak muhtaçlık belgesinin temin edilemediği durumlarda tespitin sosyal güvenlik kontrol memurlarınca yapılacağı ifade edilmektedir.

¹⁷⁸ Ergin ve Ertan, s. 2331.

takip eden ay başı itibariyle ölüm aylığı bağlanacağı düzenlenmiştir¹⁷⁹. Kanunda bu konuya ilişkin hüküm bulunmazken genelge ile hak sahibi anne ve baba aleyhine olacak şekilde düzenlenen bu durum öğretide haklı olarak eleştirilmektedir¹⁸⁰.

5510 Sayılı Kanun'un ilk halinde, anne ve babanın ölüm aylığı alma şartlarından biri de çalışmama olarak belirtilmiştir. Ancak 5754 Sayılı Kanun ile çalışmama şartı “her türlü kazanç ve irattan elde edilen gelirin asgari ücretin net tutarından daha az olması” olarak değiştirilmiştir. O halde asgari ücreti aşmayan kısmi süreli çalışmalar aylık bağlanmasına engel değildir¹⁸¹. Fakat bu düzenleme ile zaten zor olan ölüm aylığına bağlanma şartları 506 ve 1479 Sayılı Kanunlara göre daha da zorlaşmıştır¹⁸².

5434 Sayılı Kanun'un 45, 56 veya 64. maddesi ile 5510 Sayılı Kanun'un 47. maddesi veya 2330 Sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun veya 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanununa göre aylığa bağlanıp ya da bağlanmasına hak kazanıp ölenlerin anne ve babalarına, ölüm aylığı bağlanamayacak haller hariç olmak kaydıyla herhangi bir şart aranmaksızın aylık bağlanmaktadır. Bu sigortalıların anne ve babalarına bağlanan aylık diğer hak sahiplerinin aylık oranını etkilememektedir (SSİY m. 60/4).

¹⁷⁹ 2018/38 Sayılı Genelge, İkinci Kısım, Dördüncü Bölüm, Başlık 2.2.3.

¹⁸⁰ Gökalp Civan, s. 133; Yücel Bodur, s. 134.

¹⁸¹ Sözer, Sosyal Sigortalar, s. 452.

¹⁸² Tuncay, Ölüm Sigortası, 1235; Ali Rıza Okur ve Hediye Ergin, “5510 Sayılı Kanunda Değişiklik Öngören 25.10.2007 Tarihli Taslağın Değerlendirilmesi”, **Legal İHSGHD**, Sayı: 16, 2007, s. 1457; Ergin ve Ertan, s. 2330; Sözer, Sosyal Sigortalar, s. 452.

İKİNCİ BÖLÜM

HAK SAHİPLERİNİN ÖLÜM AYLIĞININ KESİLMESİ

I. ÖLÜM AYLIĞININ KESİLMESİNE İLİŞKİN HÜKÜMLERİN ZAMAN BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

A. Genel Olarak

Sosyal güvenlik mevzuatının sık sık değişikliğe uğraması sebebiyle ölüm aylığına ilişkin hususları düzenleyen 5510 Sayılı Kanun ve mülga kanunların hangi zaman aralığında ve hangi durumlarda uygulanacağını ve hak sahiplerine ölüm aylığı bağlandıktan sonra kanunlarda yapılan değişikliklerin hak sahiplerinin aylıklarına etkisinin değerlendirilmesi gerekmektedir.

Kanunlar kural olarak yürürlüğe girdiği tarih ile yürürlükten kalktığı tarih arasında gerçekleşen olaylara, işlemlere ve ilişkilere uygulanmaktadır¹⁸³. Hakkı doğuran olay ve birtakım sonuçları eski kanun zamanında meydana gelmiş olsa dahi hak, tüm sonuçlarıyla doğmamışsa olaya derhal yeni kanun hükümlerinin uygulanması gerekmektedir¹⁸⁴.

B. Ölüm Aylığının Beklenen Hak Niteliğinde Olması

Kanun değişikliklerinin bağlanan ölüm aylıklarını etkileyip etkilemeyeceği ölüm aylığının hangi hak kapsamında değerlendirileceğine bağlıdır. Öğretide kazanılmış hak “eski yasa zamanında tüm sonuçlarıyla birlikte doğmuş olan hak¹⁸⁵”, beklenen hak ise “eski yasa zamanında tüm sonuçlarıyla birlikte doğmamış olan hak¹⁸⁶” olarak tanımlanmıştır. Ölüm aylığı tek seferlik bir ödeme olmayıp hak sahibi,

¹⁸³ Gökalp Civan, s. 34.

¹⁸⁴ M. Fatih Uşan, “5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nun Yürürlük ve Uygulama Başlangıcına İlişkin Tespitler”, **Sicil İş Hukuku Dergisi**, Haziran 2009, (Yürürlük ve Uygulama), 239-248; Başak Baysal, “Kanunların Zaman Açısından Yürürlüğü”, **Prof. Dr. Necip Kocayusufpaşaoğlu İçin Armağan**, (Ed. Rona Serozan), Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 492.

¹⁸⁵ Aydın Zevkliler, M. Beşir Acabey ve K. Emre Gökyayla, **Medeni Hukuk**, 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2000, s. 91.

¹⁸⁶ Resul Aslanköylü, “Sosyal Güvenlik Hukukunda Sosyal Güvenliğe İlişkin Kanunların Geriye Yönelik Uygulanıp Uygulanamayacağı ve Kazanılmış Hak Kavramı”, **Sicil İş Hukuku Dergisi**, Sayı: 15, Eylül 2009, (Kazanılmış Hak), s. 217.

aylığa bağlanma şartlarını taşıdığı süre boyunca aylık almaya devam edecektir. O halde tüm sonuçlarıyla doğmayıp gelecekte ödeneceği düşünülen ölüm aylığı alma hakkının beklenen hak kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu sebeple, hak sahibine aylık bağlandıktan sonra kanunda ölüm aylığının kesilmesine ilişkin yapılan değişiklikler, kanun tarafından istisnai bir hüküm düzenlenmemişse, lehe veya aleyhe olup olmadığına bakılmaksızın derhal uygulanmalıdır. Örneğin 506 Sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği dönemde kız çocuklarına bağlanan aylıkların yalnızca evlenmeleri halinde kesilebileceği düzenlenmişken daha sonra aylık kesme sebeplerine Sosyal Sigortaya veya Emekli Sandıklarına tabi işlerde çalışmaya başlamak da aylık kesme sebebi olarak belirtilmiştir. Bu durumda hem çalışıp hem ölüm aylığı alan kız çocuğunun aylığının kanun değişikliğinin ardından kesilmesi gerekmektedir. Ancak ödenmiş olan aylıklar için hak tüm sonuçlarıyla doğmuş olup kazanılmış hak teşkil etmektedir. Bu sebeple ödenmiş aylıkların geri alınması mümkün değildir¹⁸⁷. Hukuk Genel Kurulu ise ölen sigortalı çocuktan hak sahibi anne babasına ölüm geliri bağlanmasına ilişkin 2004 yılında vermiş olduğu kararda, kanun değişikliği dikkate alınmayarak ölüm tarihinde yürürlükte olan kanuna göre ölüm geliri bağlanıp bağlanmayacağına değerlendirilmesi gerektiğine hükmetmiştir. Bu karar kanunun saklı tuttuğu haller hariç olmak üzere sosyal güvenlikle ilgili kuralların derhal uygulanması gerektiği gerekçesiyle Okur tarafından haklı olarak eleştirilmiştir¹⁸⁸.

C. Ölüm Aylığına İlişkin 5510 Sayılı Kanun'da Yer Alan Geçiş Hükümleri

Kanun koyucu, geçici maddelerle ya da kanunun yürürlük ve uygulamasına ilişkin yeni bir kanun çıkararak bazı hukuki işlemlerde eski kanun hükümlerinin uygulanacağını düzenleyebilmektedir. Ancak böyle bir durum mevcut değilse yeni kanunun derhal uygulanması gerekmektedir¹⁸⁹.

Kanun koyucu 5510 Sayılı Kanun'un geçiş maddeleri ile bu kanun hükümlerinin uygulanmayacağı istisnai halleri düzenlemiştir. Yukarıda belirttiğimiz

¹⁸⁷ Aslanköylü, Kazanılmış Hak, s. 220.

¹⁸⁸ Ali Rıza Okur, Sosyal Sigortaların Genel Hükümleri ve Türleri Açısından Yargıtayın 2004 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi, **Yargıtayın İş Hukukuna İlişkin Kararlarının Değerlendirilmesi 2004**, İstanbul, 2006, s. 229-232.

¹⁸⁹ Baysal, s. 481; Gökalp Civan, s. 37-40.

üzere bu geçiş hükümleri düzenlenmemiş olsaydı hak sahiplerinin aylıklarının kesilmesinde ve yeniden bağlanmasında, hangi kanun kapsamında aylığa hak kazandıkları önem arz etmeksizin 5510 Sayılı Kanun hükümlerinin uygulanması gerekecek iken 5510 Sayılı Kanun'da yer alan geçiş hükümleri gereği ölen sigortalının dul eşine, kız çocuklarına ve anne ve babasına mülga kanunlara göre bağlanan aylıkların kesilip kesilmeyeceğine yine mülga kanunların ilgili hükümlerine göre karar verilmelidir (5510 SK g. m 1/2, 4/1). Diğer hak sahiplerinden farklı olarak 5 ilâ 10 yıl arasında fiili hizmet süresi olan iştirakçilerden dolayı 5434 Sayılı Kanun kapsamında dul ve yetim aylığı almakta olanların, aylıklarının kesilmesinde ve yeniden bağlanmasında 5510 Sayılı Kanun hükümleri uygulanacaktır (5510 SK g. m. 4/1).

İştirakçi iken, 5510 Sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği 01.10.2008 tarihi itibarıyla 4/1(c) kapsamında çalışmaya devam edenlerle 5434 Sayılı Kanun hükümlerine tabi çalışması bulunup 4/1(c) bendine tabi olarak yeniden çalışmaya başlayanlar ve bunların dul ve yetimleri hakkında 5434 sayılı Kanun hükümlerine göre işlem yapılmaktadır (5510 SK g. m. 4/4). Yine, 5510 Sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce aylık tahsis talebinde bulunup işlemleri devam edenler ile iştirakçiliği kanunun yürürlüğe girmesinden önce sona erip 5510 Sayılı Kanun döneminde tahsis talebinde bulunanlar hakkında da 5434 Sayılı Kanun hükümlerine göre işlem yapılacaktır (5510 SK g. m. 4/2).

Ölen sigortalının birden çok sosyal güvenlik kanunu kapsamında çalışmasının olması halinde ölüm aylığının hangi kanun hükümlerine göre bağlanacağı ise 2829 Sayılı Kanun'a göre belirlenecektir¹⁹⁰.

Yukarıda belirtilen hususlardan ötürü birçok hak sahibine bağlanan ölüm aylığının kesilmesi ve yeniden bağlanmasında mülga kanun hükümleri dikkate alınmaktadır. Bu sebeple çalışmamızda, ölüm aylığına ilişkin mülga kanunlarda yer alan düzenlemelere yeri geldikçe değinilecektir.

¹⁹⁰ Balcı, Gelir ve Aylık, s. 65; Güzel ve diğerleri, s. 620.

D. Lehe Kanun Uygulaması

Yargıtay'ın sosyal güvenlik hukukuna ilişkin uyuşmazlıklarda sıklıkla başvurduğu lehe kanun uygulaması Türk Ceza Kanunu'nda düzenlenen, ceza hukukunda geçerli bir uygulama olup sosyal güvenlik hukukunda geçerli değildir. Ayrıca prim sistemine dayalı sosyal güvenlik sistemimizde kişi lehine olan bir hüküm toplumun geri kalanı aleyhine olabilecektir. Dolayısıyla lehe kanun uygulamasının sosyal güvenlik sisteminde de kabul edilmesinin Sosyal Güvenlik Kurumuna yük oluşturacağı açıktır. Ancak kanunda özel olarak düzenlenmesi halinde lehe kanun hükümlerinin uygulanması gerekmektedir. Örneğin kişilerin sağlık hizmetlerinden yararlanabilmesi için gerekli olan sağlık hizmeti sunucusuna başvurduğu tarihten önceki son bir yıl içinde toplam 30 gün genel sağlık sigortası prim ödeme gün sayısının olması şartının sağlanıp sağlanmadığı değerlendirilirken kişilerin lehine olan durumun uygulanacağı kanunda düzenlenmiştir (5510 SK g. m. 12/3). Ancak Yargıtay'ın hak sahibi lehine kanun hükümlerinin uygulanması gerektiği yönünde kararları bulunmaktadır¹⁹¹. Oysa sosyal güvenliğe ilişkin uyuşmazlıklarda lehe kanun hükümlerinin uygulanması için kanunda açıkça böyle bir düzenlemenin yapılması gerekli olup kanaatimizce bu kararlar yerinde değildir.

II. HAK SAHIPLERİNİN ÖLÜM AYLIĞININ KESİLMESİNE İLİŞKİN HUSUSLAR

Ölen sigortalının hak sahiplerine aylık bağlanması hak sahiplerinin aylıklarını her hâlükârda almaya devam edecekleri anlamına gelmemektedir. Nitekim Kanun'un 34. maddesinde belirtilen aylık bağlanma şartlarını taşıyan hak sahiplerine bağlanan aylıklar bu şartları taşımaya devam ettikleri müddetçe ödenmekte olup bu şartların ortadan kalkması halinde bu tarihi takip eden ödeme dönemi başından itibaren kesilecektir¹⁹².

5510 Sayılı Kanun'da ölüm aylığına bağlanan hak sahiplerinin aylıklarının kesilmesini gerektiren durumlar her bir hak sahibi için ayrı olarak düzenlenmiş olup

¹⁹¹ Yarg. 21. HD, 07.05.2015, 2015/6399 E., 2015/10045 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 10.02.2022).

¹⁹² Alper, s. 323.

aşağıda ayrıntılı olarak incelenecek olsa da bazı haller her hak sahibi için aylığın kesilmesi sonucuna yol açmaktadır.

A. Hak Sahibinin Ölümü

Hak sahiplerinin aylığının kesilmesine yol açacak durumlardan ilki hak sahibinin ölümüdür. Ölümle birlikte alınan aylık ölüm tarihini takip eden ödeme dönemi başından itibaren kesilip gerekirse diğer hak sahiplerinin aylıklarında düzeltmeler yapılmaktadır¹⁹³. Ölen hak sahibinin aylığının kendi hak sahiplerine geçmesi mümkün değildir¹⁹⁴.

B. Hak Sahibinin Gelir ve Aylık Bağlanmayacak Durumlardan Birini Gerçekleştirilmesi

5510 Sayılı Kanun'un 56. maddesinin ilk fıkrasında hak sahiplerine hangi hallerde aylık bağlanmayacağı düzenlenmiştir. Bu hallerden herhangi birinin hak sahiplerine aylık bağlandıktan sonra tespit edilmesi halinde bağlanan aylıklar kesilip o döneme kadar ödenmiş olan aylıklar Kanun'un 96. maddesi hükümlerine göre geri alınmaktadır.

Kanuna göre, sigortalıyı kasten öldüren veya öldürmeye teşebbüs eden veya bu Kanun gereğince sürekli iş göremez hale veya malûl duruma getiren ya da sigortalıya veya hak sahibine karşı ağır bir suç işlemesi veya bunlara karşı aile hukukundan doğan yükümlülüklerini önemli ölçüde yerine getirmemesi nedeniyle ölüme bağlı bir tasarrufla mirasçılıktan çıkarılan hak sahiplerine aylık bağlanmamakta, aylık bağlanmış ise bağlanan aylıklar kesilmektedir (5510 SK m. 56/1)¹⁹⁵.

¹⁹³ Yücel Bodur, s. 188.

¹⁹⁴ Tuncay ve Ekmekçi, s. 560; Sabahattin Yürekli, "Sosyal Güvenlik Hukukunda Özel Bir Durum: Muristen Bağlanan Aylık, Mirasın Reddi Halinde Kesilir Mi?", **Sicil İş Hukuku Dergisi**, Sayı: 20, Aralık 2010, s. 148.

¹⁹⁵ 506 Sayılı Kanun ve 1479 Sayılı Kanun'da sigortalıyı kasten öldüren hak sahibinin bu haksız fiilinin ölüm aylığına etkisine ilişkin herhangi bir hüküm bulunmamakla birlikte Sosyal Sigortalar Kurumu tarafından 1981 yılında yayınlanan 2917 Sayılı Genelge ile sigortalıyı kasten ve haksız yere öldüren veya öldürmeye teşebbüs eden kimselerin hak sahibi olamayacakları düzenlenmiştir. 5434 Sayılı Kanun'da ise kendisinden aylık bağlanacak iştirakçiyi veya emekli, adi malullük, vazife malullüğü aylığı alanı; kasten ve haksız yere öldüren veya öldürmeye teşebbüs edenlere

1. Hak Sahibinin Sigortalıyı Kasten Öldürmesi, Öldürmeye Teşebbüs Etmesi veya Sürekli İşgöremez Hale ya da Malul Duruma Getirmesi

Hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanamayacak hallerden ilki hak sahibinin sigortalıyı kasten öldürmesi veya öldürmeye teşebbüs etmesi ya da sürekli iş göremez hale veya malûl duruma getirmesidir. Bu düzenleme ile hak sahiplerinin sigortalıya karşı işledikleri haksız fiiller yaptırıma bağlanmıştır¹⁹⁶.

Türk Ceza Kanunu'nun 21. maddesine göre kast unsurunun oluşabilmesi için failin suçun kanuni tanımındaki unsurları bilerek ve isteyerek yapması gerekmektedir. O halde sigortalıyı bilerek ve isteyerek öldüren hak sahibine aylık bağlanmayacaktır. Kasten öldürmenin ihmali davranışla gerçekleşmesi halinde de hak sahibinin sigortalıdan ölüm aylığına bağlanmaması gerekmektedir¹⁹⁷.

Kast doğrudan kast ve olası kast olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Gelir ve aylık bağlanamayacak hallerin düzenlendiği kanun maddesinde kast çeşidine ilişkin herhangi bir ayırım yapılmamıştır. Bu sebeple sigortalıyı olası kastla öldüren hak sahibine de aylık bağlanmamalıdır¹⁹⁸.

Türk Ceza Kanunu'nun 22. maddesinde taksir, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla, bir davranışın suçun kanuni tanımında belirtilen neticesi öngörülmeyle gerçekleştirilmesi olarak tanımlanmış olup hak sahibine aylık bağlanmaması için öldürme suçunun kasten işlenmesi gerektiği kanunda belirtilmiştir. Dolayısıyla sigortalıyı taksirle öldüren hak sahibinin kasten öldürme suçu kapsamında ölüm aylığına bağlanmasında engel bulunmamaktadır.

Kanunda belirtilen suç unsurları gerçekleşse dahi olayda hukuka uygunluk sebeplerinin bulunması halinde faile işlenen fiilden dolayı ceza verilmeyecektir. Ancak kanunun kişiye kendi hayatı üzerinde tasarruf yetkisi vermemesi sebebiyle

veya bu kanun gereğince adi malul sayılacak hale getirenlere dul ve yetim aylığı bağlanamayacağı yönünde hüküm bulunmaktadır (5434 SK m. 77). Eser, s. 268; Hakan Keser, "5510 Sayılı Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Işığında Mirasın Reddinin, Mirastan Iskatin Ve Sigortalının Öldürülmesinin Sosyal Güvenlik Kurumunca Bağlanacak Ölüm Aylığına Etkisi", **Legal İHSGHD**, Sayı: 19, 2008, s. 1040.

¹⁹⁶ Sözer, s. 447.

¹⁹⁷ Yücel Bodur, s. 138.

¹⁹⁸ Yücel Bodur, s. 138; Aksi yönde bkz. Gökalp Civan, s. 141.

mağdurun rızası hukuka uygunluk sebepleri arasında sayılmamaktadır¹⁹⁹. Hak sahibinin hukuka uygunluk sebebinin varlığından dolayı ceza almaması halinde bu hususun ölüm aylığına bağlanmasında da dikkate alınması gerekmektedir. Yine yaş küçüklüğü, akıl hastalığı gibi kusurluluğu ortadan kaldıran durumlarda faile ceza verilmesine yer olmadığına karar verilmesi halinde de hak sahibinin ölüm aylığına bağlanması gerekmektedir. Ancak olayda kusurluluğu azaltan bir halin bulunması durumunda hak sahibi aylığa bağlanmayacaktır.

İntihara yönlendirme suçu hayata karşı işlenen suçlar bölümünde düzenlenmekle birlikte kasten öldürme suçundan ayrı bir suçtur. Dolayısıyla sigortalıyı intihara azmettiren, teşvik eden, sigortalının intihar kararını kuvvetlendiren ya da intiharına herhangi bir şekilde yardım eden kişi kasten öldürme suçunu gerçekleştirmemiştir. Bu durumda hak sahibi, kasten öldürme suçu kapsamında değil sigortalıya karşı ağır bir suç işlemesi sebebiyle ölüm aylığına bağlanamayacaktır. Ancak intihara yönlendirme suçunun düzenlendiği 84. maddenin 4. fıkrasında işlediği fiilin anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan veya ortadan kaldırılan kişileri intihara sevk edenlerle cebir veya tehdit kullanmak suretiyle kişileri intihara mecbur edenlerin kasten öldürme suçundan sorumlu tutulacağı düzenlenmiş olduğundan işlediği fiilin anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan veya ortadan kaldırılan sigortalıyı intihara sevk eden ya da cebir veya tehdit kullanmak suretiyle intihara mecbur eden hak sahibine aylık bağlanmamalıdır²⁰⁰.

Hak sahibine aylık bağlanamayacak haller arasında sigortalıyı kasten öldürmenin yanı sıra öldürmeye teşebbüs etmek de bulunmaktadır. Sigortalıyı öldürmek üzere harekete geçmesine rağmen elinde olmayan sebeplerden ötürü öldürme fiilini gerçekleştiremeyen hak sahibi öldürmeye teşebbüs suçunu işlemiş olmaktadır. Bu durumda da hak sahibine aylık bağlanmaması gerekecektir.

¹⁹⁹ Doğan Soyaslan, **Ceza Hukuku Özel Hükümler**, Yetkin Yayınları, Gözden Geçirilmiş 13. Baskı, Ankara, 2020, s. 132.

²⁰⁰ Yücel Bodur, s. 140.

2. Hak Sahibinin Ağır Bir Suç İşlemesi veya Aile Yükümlülüklerini İhmal Etmesi

Hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanamayacak bir diğer hal ise hak sahibinin sigortalıya veya diğer hak sahiplerine karşı ağır bir suç işlemesi veya bunlara karşı aile hukukundan doğan yükümlülüklerini önemli ölçüde yerine getirmemesi nedeniyle ölüme bağlı bir tasarrufla mirasçılıktan çıkarıldığı hususunda kesinleşmiş yargı kararının bulunmasıdır. Madde metninden hak sahibinin mirasçılıktan çıkarıldığına ilişkin olarak da kesinleşmiş yargı kararının bulunması gerektiği anlaşılsa da mirasbırakanın bir vasiyetname ile mirasçıları mirasçılıktan çıkarma imkânı bulunmakta olup bunun için dava açması gerekli değildir²⁰¹. Bu sebeple uygulamada kesinleşmiş yargı kararının varlığı ağır bir suçun işlenmesi halinde söz konusu olup hak sahiplerinin mirasçılıktan çıkarılmalarına ilişkin kesinleşmiş yargı kararının aranmadığı görülmektedir²⁰². Kanunda yapılacak bir değişiklik ile bu ibarenin düzeltilmesi uygun olacaktır.

Türk Medeni Kanunu'nun 510. maddesine göre mirasçının, mirasbırakana veya mirasbırakanın yakınlarından birine karşı ağır bir suç işlemesi ya da mirasbırakana veya mirasbırakanın ailesi üyelerine karşı aile hukukundan doğan yükümlülüklerini önemli ölçüde yerine getirmemesi halinde mirasbırakanın mirasçıyı mirasçılıktan çıkarması mümkündür.

Görüldüğü üzere 5510 Sayılı Kanun'da yer alan aylık bağlanmayacak haller ile Türk Medeni Kanunu'ndaki mirasçılıktan çıkarma sebepleri oldukça benzerlik göstermekte olup miras hukukuna ilişkin düzenlemelerle ölüm aylığı arasında bağlantı kurulmuştur.

Türk Medeni Kanunu'na göre mirasçının mirasçılıktan çıkarılabilmesi için mirasbırakan ve yakınlarına karşı ağır bir suç işlemesi gerekmekte olup öğretide yakın kavramına dahil edilecek kişilerin hakimın takdir yetkisi kapsamında belirleneceği belirtilmiştir²⁰³. 5510 Sayılı Kanun'un 56. maddesi ise bu yönüyle Türk Medeni

²⁰¹ Zahit İmre ve Hasan Erman, **Miras Hukuku**, Der Yayınları, İstanbul, 2017, s. 251; Mehmet Ayan, **Miras Hukuku**, Gözden Geçirilmiş 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016, s. 185.

²⁰² Uşan, s. 246 vd; Yücel Bodur, s. 141; Gökalp Civan, s. 146.

²⁰³ Keser, s. 1030; İmre ve Erman, s. 249.

Kanunu'ndan ayrılmaktadır. Kanun'a göre sigortalı veya diğer hak sahiplerine karşı ağır bir suç işleyen hak sahibine aylık bağlanmayacaktır. Görüldüğü üzere kanunda hak sahipleri ifadesine yer verildiğinden sigortalının eşine, çocuğuna veya anne ve babasına karşı ağır bir suç işleyen hak sahibi ölüm aylığına bağlanamayacaktır. O halde sigortalının çocuğunun sigortalının kardeşini öldürmesi sebebiyle mirasçılıktan çıkarılması mümkünken hak sahipleri arasında kardeş sayılmadığından ölüm aylığına bağlanmasında engel bulunmamaktadır.

“Ağır suç işlemek” ibaresinin ceza hukuku bakımından değil işlenen suçun ailevi ilişkileri nasıl etkileyeceği bakımından değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu anlamda ailevi ilişkileri olumsuz etkileyebilecek olan kasten yaralama, cinsel saldırı, hırsızlık, dolandırıcılık, iftira, hakaret ve sövme gibi suçlar ağır suç olarak değerlendirilebilecek olmakla birlikte her bir olayda, mirasbırakanın kişiliği ve sosyal durumu gözetilerek işlenen suçun mirasbırakanla mirasçı arasındaki aile bağıını koparıp koparmadığının tespit edilmesi gerekmektedir²⁰⁴.

Hak sahibinin mirasçılıktan çıkarılması için işlediği fiil yüzünden mahkeme tarafından mahkumiyet kararı verilmiş olması gerekmemektedir²⁰⁵. Ayrıca ceza davasının mirastan çıkarma kararı verilmesinde etkisi bulunmamaktadır. Dolayısıyla mirasçının yeterli delil bulunmadığı gerekçesiyle beraat etmesi ya da dosyanın zamanaşımına uğraması gibi haller mirasçılıktan çıkarma kararı verilmesine engel değildir²⁰⁶.

Hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanamayacak son durum ise sigortalıya veya diğer hak sahiplerine karşı aile hukukundan doğan yükümlülüklerini önemli ölçüde yerine getirmemeleri nedeniyle mirasçılıktan çıkarılmalarıdır. Aile hukukundan doğan yükümlülükler anne, baba ve çocuğun ailenin huzur ve bütünlüğünün gerektirdiği şekilde birbirlerine yardım etmesi, saygı ve anlayış göstermesi ve aile onurunu gözetmesi, anne ve babanın çocuğun bakım, eğitim ve korunması için gerekli olan giderleri karşılaması, çocuğun ise anne ve babaya karşı saygı gösterme ve söz dinleme yükümlülüğü, anne ve babanın çocuklara, çocukların anne ve babaya

²⁰⁴ Keser, s. 1030; İmre ve Erman, s. 248; Ayan, s. 186.

²⁰⁵ İmre ve Erman, s. 248.

²⁰⁶ Keser, s. 1030; Ayan, s. 187.

karşı nafaka yükümlülüğü, eşlerin birbirlerine karşı yardım ve sadakat yükümlülükleri örnek olarak verilebilir²⁰⁷.

Türk Medeni Kanunu'nun 512. maddesine göre, mirasçılıktan çıkarma, mirasbırakanın ancak buna ilişkin tasarrufunda çıkarma sebebini belirtmesi halinde geçerli olacaktır. Dolayısıyla sebebin varlığının ispat edilememesi veya çıkarma sebebini tasarrufta belirtilmemesi ya da mirasbırakanın bu tasarrufu çıkarma sebebi hakkında düştüğü açık bir yanılma yüzünden yapması halinde hak sahibinin ölüm aylığına bağlanması gerekmektedir.

Son olarak mirasbırakanın mirasçılıktan çıkarmaya ilişkin irade beyanından yeni bir vasiyetname ile dönmesi mümkündür (TMK m. 542). Kanaatimizce böyle bir durumda hak sahibinin ölüm aylığına bağlanmasında engel bulunmamaktadır.

C. Hak Sahibinin Mirası Reddetmesi

Mirasın reddinin aylığın kesilmesine yol açıp açmayacağı 5510 Sayılı Kanun'da düzenlenmemekle birlikte mirasçı kavramı ile hak sahibi kavramı birbirinden farklıdır. Mirasçılarının mirası reddetmesi mülkiyet hakkı kapsamında olup Türk Medeni Kanunu hükümlerine tabi iken hak sahiplerinin ölüm aylığına bağlanması sosyal güvenlik hakkı kapsamındadır²⁰⁸. Ayrıca Yargıtay kararlarında da belirtildiği üzere ölüm aylığı terekeye dahil edilmemektedir²⁰⁹. Bu sebeple, mirası reddeden hak sahibinin ölüm aylığına bağlanma hakkının ortadan kalktığının kabulü sosyal güvenlik hukukuna aykırı olacaktır. Bu husus Yüksek Mahkeme kararlarında, "Sosyal güvence Anayasal bir haktır. Bir kimsenin mirası reddetmesi, sosyal güvenliğinden yoksun olması sonucuna yol açmamalıdır." şeklinde ifade edilmiştir²¹⁰. Dolayısıyla hak sahibi mirası reddetse dahi hak sahibi olma niteliğini

²⁰⁷ Keser, s. 1030-1031; İmre ve Erman, s. 250; Gökalp Civan, s. 145-146.

²⁰⁸ Tuncay ve Ekmekçi, s.552; Uşan, s. 245; Keser, s. 1042; Camkurt, s. 241.

²⁰⁹ Yürekli, s. 148; Yarg. 12. HD, 26.12.2005, 2005/23073 E., 2005/26042 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 27.09.2021).

²¹⁰ Yarg. HGK, 11.04.2018, 2017/438 E., 2018/770 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 27.09.2021).

kaybetmeyip talep etmesi halinde ölüm aylığına bağlanacaktır²¹¹. Ayrıca murisin alacaklılarının hak sahibinin ölüm aylığına haciz koydurması mümkün değildir.

III. EŞİN ÖLÜM AYLIĞININ KESİLMESİ VE DEĞİŞMESİ

A. Eşin Ölüm Aylığının Kesilmesini Gerektiren Durumlar

5510 Sayılı Kanun'da eşin ölüm aylığı alması birçok Avrupa ülkesinin aksine evli olmama dışında herhangi bir şarta bağlanmamıştır. Ölen sigortalının geride kalan eşinin aylık alabilmesi için sigortalının öldüğü tarihte sigortalı ile evli olması ve yeniden evlenmemiş olması gerekli ve yeterlidir²¹². Yeniden evlenen eşin almakta olduğu aylık, evlendiği tarihi takip eden ödeme dönemi başı itibariyle kesilecektir.

Sonraki evliliğin sona ermesi halinde eşe, önceki eşinden kalan ölüm aylığı müracaat tarihini takip eden ay başından itibaren yeniden bağlanacaktır²¹³. Sonraki evliliğin boşanma ile sona ermesi halinde eşin sonraki eşinden nafaka veya tazminat alması önceki eşinden aldığı ölüm aylığının kesilmesini gerektirmemektedir²¹⁴. Eşin yeniden evlenmesi halinde aylığının kesileceği, bu evliliğin sona ermesi halinde ise tekrar aylığa bağlanacağı 5510 Sayılı Kanun'da düzenlenmemiş olmakla birlikte durumun niteliği gereği evlenen eşin ölüm aylığının kesileceği kabul edilmelidir²¹⁵.

5510 Sayılı Kanun'un ilk halinde, sonraki evliliğin ölüm ile sona ermesi ve dul eşin hem önceki eşinden hem sonraki eşinden aylık almaya hak kazanması durumunda önceki eşinden aylığa bağlanamayacağı düzenlenmiş olup bu düzenleme öğretide eleştirilmiştir²¹⁶. Nitekim kanun koyucu tarafından yapılan değişikliklerle geride kalan eşe bu iki aylıktan tercih edeceğinin bağlanacağı belirtilmiştir (5510 SK m 54/1-a(7)). Ayrıca dul eşin tekrar evlenip boşanması halinde, boşandığı eşiyle fiilen birlikte yaşadığı tespit edilirse almakta olduğu ölüm aylığının kesilmesi

²¹¹ Camkurt, s. 241; Caniklioğlu, Geride Kalanlar, s. 45; Güzel ve diğerleri, s. 617; Tuncay ve Ekmekçi, s. 552; Keser, s. 1035; Tuncay, Ölüm Sigortası, s. 1241; Sözer, s.448; Gökalp Civan, s. 146; Yücel Bodur, s. 144; Centel, Sosyal Güvenlik, s. 315; Arıcı, Sosyal Güvenlik, s. 391; Balci, Gelir ve Aylık, s. 84.

²¹² Tuncay, Ölüm Sigortası, s. 1232; Yücel Bodur, s. 111; Güzel ve diğerleri, s. 626; Korkusuz ve Uğur, s. 353; Centel, Sosyal Güvenlik, s. 318; Ekin ve Şahin, s. 30.

²¹³ Tuncay, Ölüm Sigortası, s. 1232; Arıcı, Sosyal Güvenlik, s. 391; Caniklioğlu, Geride Kalanlar, s. 275.

²¹⁴ Caniklioğlu, Geride Kalanlar, s. 199.

²¹⁵ Centel, Boşanılan Eş, s. 191; Güzel ve diğerleri, s. 626;

²¹⁶ Caniklioğlu, Hak ve Yükümlülük, s. 183.

gerekmektedir. Önemine binaen bu konuya çalışmamızın üçüncü bölümünde detaylı olarak yer verilecektir.

Sigortalının ölüm tarihinde eşiyile boşanma davasının görülmesi durumunda bu davanın eşin ölüm aylığını nasıl etkileyeceği değerlendirilmelidir. Boşanma davası devam ederken eşlerden birinin ölmesi halinde, ölen eşin mirasçıları davaya devam etmezse, dava konusuz kalmakta ve evlilik, boşanma kararı kesinleşmediğinden ölümle sona ermektedir. Bu durumda geride kalan eş ölüm aylığı bağlanacaktır. Ancak Türk Medeni Kanunu madde 181/2 kapsamında ölen eşin mirasçılarından birinin davaya devam etmesi ve diğer eşin kusurunun ispatlanması hâlinde dul eşe bağlanan ölüm aylığı kesilecektir²¹⁷. Öğretide bu husus, kusuru sebebiyle boşanmaya sebep olan eşin kusurundan yararlanmaması gerektiği gerekçesiyle isabetli bulunmaktadır²¹⁸. Sigortalının ölüm tarihinden kararın kesinleştiği tarihe kadar eşin hak sahipliği sıfatı devam ettiğinden bu sürede ödenen aylıklar geri alınamayacaktır²¹⁹.

Değerlendirilmesi gereken bir diğer husus boşanma kararı verilmiş ancak henüz kesinleşmemiş iken sigortalının ölmesi halinde, davalı eşin hak sahibi sıfatıyla ölüm aylığı alıp almayacağıdır. Bizim de katıldığımız görüşe göre davalı eşin hak sahipliği sıfatı mahkeme kararı kesinleşene kadar devam ettiğinden davalı eş bu süre için ölüm aylığına hak kazanmakta; ancak mahkeme kararının kesinleşmesi ile hak sahipliği sıfatı sona ermektedir²²⁰. Diğer bir görüşe göre ise sigortalının ölümü ile dava düşeceğinden geride kalan eşin, eş sıfatının verdiği tüm haklardan yararlanabilmesi, dolayısıyla ölüm aylığını alabilmesi gerekmektedir²²¹.

Sigortalının ölümünden sonra evliliğin butlanla sona erdiği mahkeme kararı ile tespit edilebilir. Ancak mutlak butlan hâlinde dahi evlenme, hâkimin kararına kadar geçerli bir evliliğin bütün sonuçlarını doğurmaktadır (TMK m. 156)²²². Dolayısıyla dul eş, mutlak butlan kararı kesinleşinceye kadar aylık almaya devam

²¹⁷ 2018/38 Sayılı Genelge, İkinci Kısım, Dördüncü Bölüm, Başlık 2.2.1; Hülya Taş Korkmaz, “Boşanma Davasında Sağ Kalan Eşin Bu Sıfatla Mirasçılığına Son Vermek Amacıyla Mirasçılar Tarafından Davaya Devam Edilmesi” **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 16, Özel Sayı, 2014, (Basım Yılı: 2015), s. 1441; Alper, s. 319.

²¹⁸ Gökalp Civan, s. 107.

²¹⁹ Korkusuz ve Uğur, s. 353; 2018/38 Sayılı Genelge, İkinci Kısım, Dördüncü Bölüm, 2.2.2. Başlık.

²²⁰ Gökalp Civan, s. 117.

²²¹ Caniklioğlu, Geride Kalanlar, s. 32.

²²² Bilge Öztan, **Aile Hukuku**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2015, s. 577; Nazlı Hilal Çelik, **Evlenmenin Hükümsüzlüğü**, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2021, s. 252.

edecektir. Ancak karar kesinleştikten sonra geride kalan eş iyiniyetli olsa dahi aylığı kesilmektedir²²³. Örneğin 14.12.2005'te vefat eden eş ile yapılan evliliğin mutlak butlanla batıl olduğunun 21.08.2006'da kesinleşmesi üzerine dul eşin aylığının kesilmesine ilişkin Yargıtay, mahkeme kararının kesinleşmesine kadar ödenen aylıkların yersiz olmadığına, dolayısıyla iadesinin gerekmediğine; ancak bu tarihten sonrası için aylığın kesilmesi gerektiğine hükmetmiştir. Ayrıca kararda, ilk derece mahkemesinin ve Bölge Adliye Mahkemesinin aksine, davacı iyiniyetli olsa dahi butlan kararına evlilik ölümle sona ermiş gibi muamele edilemeyeceği vurgulanmıştır²²⁴. Eşin birden çok evlilik yapmış olması halinde sonraki evliliğin butlanına karar verinceye kadar evlilik geçerli bir evlilik gibi sonuç doğuracağından önceki eşten alınan aylığın kesilmesi gerekmektedir²²⁵.

B. Eşin Alacağı Ölüm Aylığının Miktarını Etkileyen Faktörler

Dul eşin çalışması ya da gelir veya aylık alması ölüm aylığının kesilmesini gerektirmemekle birlikte alacağı aylığın miktarını etkilemektedir²²⁶. 5510 Sayılı Kanun madde 34/1-a'ya göre, ölen sigortalının 33. maddeye göre hesaplanacak aylığının, “dul eşine % 50'si; aylık bağlanmış çocuğu bulunmayan dul eşine ise bu Kanunun 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (a), (b) ve (e) bentleri hariç bu Kanun kapsamında veya yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışmaması veya kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık bağlanmamış olması halinde % 75'i” oranında aylık bağlanmaktadır. Dikkat edilmesi gereken husus çalışmama veya gelir ya da aylık almamanın tek başına %75 oranında aylık bağlanması için yeterli olmadığı; ayrıca dul eşin aylık bağlanmış çocuğunun bulunmaması gerektiğidir. Kanun koyucu çalışan dul eş ile çalışmayan dul eş arasındaki sosyal durum farkını düşünerek ölüm aylığına bağlama oranı bakımından böyle bir ayrıma gitmiştir²²⁷.

²²³ Gökalp Civan, s. 109; Yücel Bodur, s. 117.

²²⁴ Yarg. 10. HD, 23.12.2020, 2019/4029 E., 2020/7555 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E.T. 16.11.2021).

²²⁵ Caniklioğlu, Geride Kalanlar, s. 275.

²²⁶ Şakar, Sosyal Sigorta, s. 286; Korkusuz ve Uğur, s. 353; Güzel ve diğerleri, s. 626; Sözer, Sosyal Sigortalar, s. 450; Tuncay, Ölüm Sigortası, s. 1233; Mutlay, s. 300; Caniklioğlu, Geride Kalanlar, s. 197; Ekin ve Şahin, s. 30; Yücel Bodur, s. 111; Hüseyinli ve Aktuğ, s. 134; Caniklioğlu, Kısa Vadeli, s. 74; Okur, Uzun Vadeli, s. 118; Centel, Sosyal Güvenlik, s. 318.

²²⁷ Mutlay, s. 300.

506 ve 5434 Sayılı Kanunlarda dul eşin %75 oranında aylık alabilmesi için aylık alan çocuğunun bulunmaması yeterli görülmüş, çalışmama ya da gelir veya aylık bağlanmamış olma şartları aranmamıştır²²⁸. Mülga kanunlardaki düzenlemelerden hareketle öğretide, aylık bağlanmış çocuğu bulunmayan dul eşe %75 oranında aylık bağlanırken tekrar evlenmemiş olmak dışında herhangi bir şartın aranmaması gerektiği ifade edilmiştir²²⁹. Mutlay'a göre bu hüküm, kanun koyucunun takdir yetkisi kapsamında olup eşitlik ilkesine aykırı olmasa da bu durumda ölen sigortalıdan kalan aylığın hak sahiplerine tamamen dağıtılamaması ihtimali söz konusu olacağından düzenleme isabetli değildir²³⁰. Örneğin ölen sigortalının aylık bağlanmış çocuğu bulunmayan; ancak çalışması sebebiyle hesaplanacak aylığın %50'sini alan dul eşinin ve yine hesaplanacak aylığın toplam %25'ini alan anne babasının bulunması halinde %25'lik bir kısım geride kalacaktır. Anne ve babanın ölüm aylığı almaması durumunda ise geriye kalan kısım %50'ye çıkmaktadır.

C. Mülga Kanunlara Göre Aylığın Kesilmesi

Dul eşin ölüm aylığının kesilmesini gerektiren haller 506 ve 1479 Sayılı Kanunlarda aynı şekilde düzenlenmiştir. İlgili kanunlara göre yeniden evlenen dul eşin aylığı kesilmekte; aylığın kesilmesine yol açan evlenmenin son bulması halinde aylık yeniden bağlanmaktadır²³¹. İkinci evliliğin de ölüm sebebiyle sona ermesi halinde dul eşe, ikinci eşinden de aylığa hak kazanıyorsa bu aylıklardan fazla olanı ödenecektir. Dul eşin aylık alan çocuğunun bulunup bulunmaması alacağı aylığın miktarını etkilemektedir. Aylık alan çocuğun bulunmaması halinde dul eşin alacağı aylık %75 iken aylık alan çocuğu varsa %50'dir (506 SK m. 68, 1479 SK m. 45/2-a). Bu nedenle dul eşe %75 oranında bağlanan aylık çocuğun aylık almaya başlamasıyla

²²⁸ Okur, Çalışma, s. 2147.

²²⁹ Güzel ve diğerleri, s. 370; Mutlay, s. 301. Dul eşe %50 oranında ölüm aylığı bağlanması için bir şart aranmazken, aylık bağlanmış çocuğu bulunmayan dul eşe %75 oranında ölüm aylığı bağlanması için yurtiçinde veya yurtdışında sigortalı olarak çalışmaması veya kendi sigortalılığı nedeniyle aylık bağlanmamış olması şartlarının aranmasının anlamsız bir ayrıma yol açtığı yönünde Tuncay, Ölüm Sigortası, s. 1234.

²³⁰ Mutlay, s. 301.

²³¹ Eser, s. 262.

%50'ye düşecektir²³². Dul eşin çalışması ya da çalışmalarından dolayı gelir veya aylık alması ise bu kanunlarda aylık kesme sebebi olarak gösterilmemiştir.

Diğer kanunlarda olduğu gibi 5434 Sayılı Kanun'a göre de dul eşin evlenmesi aylığının kesilmesini gerektirmektedir. Ancak kanunda, harp malûlü biriyle evlenen kadınların dul aylıklarının kesilmeyeceğine ilişkin istisnai bir hüküm yer almaktadır (5434 SK m. 93/1-b). Bu hüküm her ne kadar kanun koyucu tarafından iyiniyetle getirilen ve harp malûlü kişilerle evlenmeyi teşvik edici nitelikte bir düzenleme olsa da harp malûlü kadınlarla evlenen erkeklerin bu hükümden yararlanamayacak olması cinsiyete dayalı ayrımcılığa yol açacağı gerekçesiyle eleştirilmiştir²³³.

5434 sayılı Kanun kapsamında dul eşe bağlanan aylık 4/1(a), 4/1(b) veya 4/1(c) kapsamında çalışmaya başlaması halinde kesilmemektedir. Ancak çalışılan statüye bağlı olarak aylık bağlama oranları değişecektir²³⁴.

Diğer kanunlardan farklı olarak 5434 Sayılı Kanun'da hak sahibi dul eşin ölüm aylığı alabilmesi Türk vatandaşı olması şartına bağlanmıştır (5434 SK m. 92). Ancak kanuna sonradan eklenen bir hükme göre Türk vatandaşlarıyla evlenip Türkiye'de ikamet eden yabancı uyruklu kadınlara, müteakabiliyet esası da dikkate alınarak aylık bağlanmaktadır (5434 SK ek m. 59). Uygulamada ise Türkiye Cumhuriyeti ile yabancı uyruklu kadının vatandaşı olduğu devletle arasında sosyal güvenlik anlaşması bulunması halinde müteakabiliyet esasına bakılmaksızın sözleşme hükümlerine göre işlem yapılmaktadır²³⁵. Ancak, yabancı uyruklu olup Türk vatandaşlarıyla evlenen ve Türkiye'de ikamet eden kadın eşler için düzenlenen bu kolaylığın Türk vatandaşıyla evlenip Türkiye'de ikamet eden yabancı uyruklu erkek eşler için de düzenlenmesi isabetli olacaktır²³⁶.

Türk vatandaşı olmayan ve sosyal güvenlik anlaşmaları ya da müteakabiliyet esasına göre aylığa hak kazanamayan dul kadının daha sonra Türk vatandaşı olması halinde aylığının, Türk vatandaşı olduğu tarihi takip eden aybaşından itibaren

²³² 506 ve 1479 Sayılı Kanunların yürürlüğe girdiği dönemde her iki kanuna göre dul kocanın ölüm aylığına bağlanabilmesi, kadın sigortalının ölümü tarihinde 60 yaşını geçmiş veya çalışamayacak derecede malul olması ve geçiminin sigortalı tarafından sağlandığını belgelemesi şartlarına bağlıydı. Bu düzenlemeler 1985 yılında isabetli olarak yürürlükten kaldırılmıştır.

²³³ Gökalp Civan, s. 175.

²³⁴ http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/emekli/olen_sigortalinin_haksahipleri/olum_ayligi, (E. T. 26.10.2021); Yücel Bodur, s. 255; Güzel ve diğerleri, s. 687.

²³⁵ Büşra Öçal, **Geçici Koruma Kapsamındaki Yabancıların Sosyal Güvenlik Hakları**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021, s. 134; Gökalp Civan, s. 110.

²³⁶ Caniklioğlu, Geride Kalanlar, s. 200.

başlatılması gerekmektedir. Ancak uygulamada Kurumun dul kadına, eşinin vefat tarihinde Türk vatandaşı olmadığı gerekçesiyle aylık bağlamadığı görülmektedir. Oysa Kanunda böyle bir sınırlama yokken Kurumun yorum yoluyla hak sahipleri aleyhine işlemler yapması isabetli değildir²³⁷.

Dul eşin Türk vatandaşlığından çıkarılması ya da kendi isteğiyle çıkması halinde aylığı kesilmektedir. Tekrar Türk vatandaşı olması halinde ise aylık, evli olmaması şartıyla Sandığa yazılı olarak yapacağı müracaatları takip eden aybaşından itibaren yeniden bağlanmaktadır (5434 SK m. 92). Bu düzenlemeye göre aynı tarihlerde aylığa hak kazanıp aynı tarihlerde Türk vatandaşlığından çıkarılan farklı kanunlara tabi iki eşten; 5434 Sayılı Kanun kapsamında aylık alan eşin aylığı kesilmekte iken, 506 Sayılı Kanun kapsamında aylığa bağlanan eşin aylığı ödenmeye devam etmektedir. 5434 Sayılı Kanun'un 01.10.2008'den önce aylığa hak kazananların yanı sıra 01.10.2008'den önce ilk defa iştirakçi olanların hak sahipleri için de uygulanıyor olması aynı koşullardaki hak sahiplerinin farklı muamelelerle karşılaşmasına sebebiyet vermektedir.

5434 Sayılı Kanun'a göre dul aylığına bağlama oranının değiştiği diğer hal ise eşler arasındaki yaş farkının 30 veya daha fazla olması ile evliliğin emeklilikten sonra yapılmasıdır. Bu durumda sağ kalan eşe, normalde bağlanacak tutarın yarısı oranında aylık bağlanmaktadır. Ancak evliliğin eşin vefatından en az 10 yıl önce yapılması ya da karı kocanın çocuğunun bulunması halinde kalan eş payının tamamını almaktadır (5434 SK m. 71). Öğretide Altındal, bu düzenlemenin yaşı ilerlemiş kişilerle, aralarında oldukça fazla yaş farkı olmasına rağmen bu kişilerin vefatı halinde dul aylığına bağlanmak amacıyla evlenenlere karşı Kurumu korumayı amaçladığını belirtmektedir²³⁸. Düzenlemenin eşitlik ilkesine aykırılık teşkil ettiği yönünde açılan iptal davasında Anayasa Mahkemesi, getirilen yaş farkı düzenlemesinin Kurumun aktüeryal dengelerini korumak maksadıyla kanun koyucunun takdir yetkisi kapsamında değerlendirip eşitlik ilkesine aykırı görmemiştir²³⁹. Öğretide ise bu husus eşitlik ilkesine ve hukuki ilişkilerde iyiniyetin

²³⁷ Gökalp Civan, s. 110-111.

²³⁸ Ayça Altındal, "Ölüm Sigortasında Koşullu Ölüm Yardımlarının Türkiye'de Uygulanabilirliği ve Aktüeryal Analizi", **TİSK Akademi**, Cilt: 10, Sayı: 19, 2015, s. 92.

²³⁹ AYM, 28.04.2011, 2009/93 E., 2011/73 K., (RG, 15.10.2011, Sayı:28085).

esaslığı ilkesine aykırılığın yanı sıra evlenme ve eş seçme gibi haklara aykırı olduğu gerekçesiyle eleştirilmektedir²⁴⁰.

Son olarak, 5 ilâ 10 yıl arasında fiili hizmet süresi olan iştirakçilerden dolayı dul aylığı almakta olan hak sahiplerinin aylıklarının kesilmesinde ve yeniden bağlanmasında 5510 Sayılı Kanun hükümleri dikkate alınmaktadır (5510 SK g. m. 4/1).

D. Hak Sahibi Eşin Birden Fazla Dosyadan Gelir ve/veya Aylığa Hak Kazanması

1. Hak Sahibi Eşin Ölüm Aylığına ve Diğer Gelir veya Aylıklara Hak Kazanması

Dul eşin, eşinden ölüm aylığı almakta iken yine eşinden ya da anne babasından veya çocuğundan iş kazası ve meslek hastalığı sigortası yardımlarından ölüm gelirine hak kazanması halinde bu aylık veya gelirlerden yüksek olanın tamamı, düşük olanın yarısı, eşitliği halinde ise ölüm gelirinin tümü, ölüm aylığının yarısı bağlanmaktadır (5510 SK m. 54/1-c).

5510 Sayılı Kanun’a göre dul eşin hem kendi çalışmalarından dolayı malûllük, vazife malûllüğü veya yaşlılık aylığına hem ölen eşinden dolayı ölüm aylığına hak kazanması halinde dul eşi her iki aylık da bağlanacaktır (5510 SK m. 54/1-a(2)). Ölüm aylığının veya malûllük, vazife malûllüğü yahut yaşlılık aylığının 5510 Sayılı Kanun’un yürürlük tarihi olan 01.10.2008’den önce bağlanmış olması veya sigortalılık statülerinin aynı olması aylık bağlanmasında bir değişikliğe yol açmamaktadır. Örneğin, 1479 Sayılı Kanun kapsamında ölen eşinin hak sahibi olarak 2004 yılından itibaren ölüm aylığı alan hak sahibi kadının 2010 yılında, 5510 Sayılı Kanun kapsamında 4/1(b) statüsünden yaşlılık aylığı almaya hak kazanması halinde hak sahibi kadına, statüleri aynı olsa da her iki aylık tam olarak ödenmelidir²⁴¹.

²⁴⁰ Kadir Arıcı, “Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Sosyal Güvenlik Hakkı”, **VII Sosyal İnsan Hakları Uluslararası Sempozyumu**, Denizli, 10-11 Aralık 2015, (Sosyal Güvenlik Hakkı), s. 194; Nurşen Caniklioğlu, “Sosyal Hukukta Ayrımcılık Olarak Değerlendirilebilecek Düzenlemeler ve Mağduriyetin Giderilmesi İçin Başvurulabilecek Yollar”, **İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Milli Komitesi**, 30. Yıl Armağanı, (Ayrımcılık), s. 688.

²⁴¹ 2009/70 Sayılı Genelge, İkinci Bölüm, A.1. Başlık

2. Hak Sahibi Kadının Ölen Eşinden ve Ölen Anne ve/veya Babasından Ölüm Aylığına Hak Kazanması

a. Genel Olarak

5510 Sayılı Kanun'a göre dul eşin vefat eden eşinden ve anne babasından aylığa hak kazanması halinde dul eşe tercihinine göre bu aylıklardan biri bağlanmaktadır (5510 SK m. 54/1-a(5)). Eşten ve anne ve/veya babadan alınan aylıklara 5510 Sayılı Kanun'un yürürlük tarihi olan 01.10.2008'den önce hak kazanılması veya eş ya da anne ve/veya babadan birinin ölüm aylığına 01.10.2008'den önce, diğerinin aylığına 01.10.2008'den sonra hak kazanılması ve ölen sigortalının sigortalılık statüleri gibi durumlara bağlı olarak aylıkların birleşmesinde nasıl bir yol izleneceğinin değerlendirilmesi gerekmektedir.

Uygulamada erkek hak sahibinin, aylığa bağlanma şartları gereği, eşinden ve anne ve/veya babasından aylık almaya hak kazanma ihtimalinin oldukça düşük olması sebebiyle daha kolay anlaşılması adına hak sahibi kadın ifadesi kullanılmıştır.

b. Hak Sahibi Kadının Her İki Aylığa 01.10.2008 Tarihinden Önce Hak Kazanması

01.10.2008 tarihinden önce hem eşinden hem anne ve/veya babasından ölüm aylığına hak kazanan kadının, ölen eşinin ve anne ve/veya babasının sigortalılık statüsünün farklı olması halinde çift aylık almasını engelleyen bir hüküm bulunmamaktadır. Dolayısıyla hak sahibi kadına her iki aylık tam olarak ödenecektir²⁴². 5510 Sayılı Kanun'un geçiş hükümlerinde mülga kanunlara göre bağlanan aylıkların 5510 Sayılı Kanun döneminde ödenmesine devam edileceği hüküm altına alındığından günümüzde de bu aylıkların ödenmesine devam edilmektedir (5510 SK g. m. 1/2). Nitekim Yargıtay, 06.07.2003 tarihinde vefat eden 5434 Sayılı Kanun kapsamında sigortalı eşinden ve 30.12.1975 tarihinde vefat eden

²⁴² Kurum, farklı sigortalılık kanunlarına göre bağlanan aylıklar söz konusu olduğunda 1479 Sayılı Kanun'un 46/2 maddesini hiçbir zaman uygulamamıştır. Zira, 1479 Kanun'un 46/2. maddesi 1479 Sayılı Kanun kapsamında anne baba ile kocadan hak edilen aylıklardan fazla olanının bağlanacağını ifade etmektedir. Yarg. HGK, 25.11.2020, 2017/1181 E., 2020/948 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 19.09.2021).

1479 Sayılı Kanun kapsamında sigortalı babasından aylık alan kadının, 01.08.2006 tarihinden itibaren babasından aldığı aylığın Kurum tarafından kesilmesine ilişkin olarak, 1479 Sayılı Kanun'un 46. maddesi 2. fıkrasının hem anne babadan hem eşten alınan aylıkların 1479 Sayılı Kanun kapsamında olması halinde uygulama alanı bulup farklı sigortalılık kanunlarına göre bağlanan aylıklarda dikkate alınmayacağı gerekçesiyle Kurumun aylık kesme kararını yerinde bulan ilk derece mahkemesi kararını bozmuştur²⁴³.

Fazla olan ya da tercih edilen aylığın bağlanması eş ve anne ve/veya babanın sigortalılık statüsünün aynı olması halinde söz konusu olacaktır. 506 Sayılı Kanun'a göre hem anne ve/veya babanın hem eşin 506 Sayılı Kanun kapsamında sigortalı olması halinde dul eşi bu aylıklardan fazla olanı ödenecektir (506 SK m. 68/6). Bu husus 1479 Sayılı Kanun 46. madde 2. fıkrasında da aynı şekilde düzenlenmiştir²⁴⁴. 5434 Sayılı Kanun 94. madde 1. fıkrasında ise iki yönden aylığa hak kazananlara, tercih edecekleri aylığın, Sandığa yazılı müracaatlarını takip eden aybaşından itibaren ödeneceği yer almaktadır. Yüksek Mahkeme bir uyuşmazlıkta, 506 Sayılı Kanun kapsamında sigortalı iken 1997 yılında vefat eden eşinden ölüm aylığı almaya başlayan hak sahibi kadının 2002 yılında vefat eden 506 Sayılı Kanun kapsamında sigortalı babasından aylık bağlanma talebinin Kurum tarafından reddine ilişkin olarak, kanundaki düzenleme gereği, hak sahibi kadına yalnızca fazla olan aylığın ödeneceğini belirtmiştir²⁴⁵. Yine 2007 yılında vefat eden 1479 Sayılı Kanun kapsamında sigortalı eşinden ve 2004 yılında vefat eden 1479 Sayılı Kanun kapsamında sigortalı babasından ölüm aylığına hak kazanan kadına tercih edeceği aylık bağlanmalıdır. Ancak unutmamak gerekir ki 2000 yılında vefat eden 506 Sayılı Kanun kapsamında sigortalı eşinden ve 1998 yılında vefat eden 1479 Sayılı Kanun kapsamında sigortalı annesinden aylığa hak kazanan kadına, aylıklar farklı statülerde olduğundan her iki aylık tam olarak ödenmelidir.

²⁴³ Yüksek Mahkeme'ye göre hak sahibi kadının, babasının vefat tarihinde ölüm aylığı bağlanması için gerekli tek şart olan "sosyal güvenlik kanunları kapsamında çalışmama, bu kapsamdaki çalışmalarından dolayı gelir veya aylık almama" şartını sağlamış olması sebebiyle ölüm aylığının kesilmesi hatalıdır. Yarg. HGK, 25.11.2020, 2017/1181 E., 2020/948 K. kararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 19.09.2021).

²⁴⁴ Vefat eden eş ve anne/babanın aylıklarından fazla olan aylığın ödeneceğine ilişkin hükmün yürürlükte olmadığı dönemdeki Yargıtay uygulaması için bkz. Yarg. 21. HD, 16.10.2019, 2019/5191 E., 2019/6224 K., kararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 17.10.2021).

²⁴⁵ Yarg. HGK, 16.12.2020, 2017/2400 E., 2020/1039 K., kararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 30.09.2021).

Görüldüğü üzere hak sahibi kadının hem eşinin hem anne ve/veya babasının 5510 Sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği 01.10.2008 tarihinden önce vefat etmesi halinde anne ve/veya baba ve eşin tabi oldukları kanuna bağlı olarak hak sahibi kadın; yüksek olan aylığı, tercih edeceği aylığı ya da her iki aylığı alabilecektir. 5510 Sayılı Kanun her ne kadar eşitsizlikleri gidermeyi amaçlasa da mülga kanunlar döneminde bağlanan aylıklarda mülga hükümlerin uygulanması aynı konumdaki hak sahipleri arasında eşitsizliklere yol açmıştır.

**c. 01.10.2008 Tarihinden Önce Aylığa Bağlanan Hak Sahibi Kadının
01.10.2008 Tarihinden Sonra Yeni Bir Aylığa Hak Kazanması**

Değerlendirilmesi gereken bir diğer husus 01.10.2008 tarihinden önce aylığa bağlanan hak sahibinin 01.10.2008'den sonra yeni bir dosyadan aylığa hak kazanması halinde aylıkların akıbetinin ne olacağıdır. Bu husus Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği geçici 31. maddesinde,

İştirakçiliği Kanunun yürürlük tarihinden önce başlayan, Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamındaki sigortalılar hariç olmak üzere, sigortalı veya hak sahiplerinin Kanunun yürürlük tarihinden önce;

a) Bir dosyadan gelir veya aylık almakta iken Kanunun yürürlük tarihinden sonra yeni bir dosyadan gelir veya aylığa hak kazanması halinde; eski ve yeni sigortalılık halinin aynı olması durumunda Kanunun 54 üncü maddesi, farklı olması durumunda ise Kanunun yürürlük tarihinden önceki kanunların mülga hükümleri uygulanır.

şeklinde düzenlenerek açıklığa kavuşturulmuştur. Örneğin, 2000 yılında vefat eden 506 Sayılı Kanun kapsamında sigortalı eşinden ölüm aylığı almakta iken 2013 yılında vefat eden 4/1(a) kapsamında sigortalı babasından aylığa hak kazanan kadının aylıklarının birleşmesinde eş ve babanın sigortalılık statüsü aynı olduğundan 5510 Sayılı Kanun'un 54. maddesi uygulanacaktır. 54. maddeye göre hem eşinden hem anne babasından ölüm aylığına hak kazananlara, tercihine göre eş ya da anne babadan birinin aylığının bağlanacağı belirtilmiştir. Dolayısıyla geride kalan hak sahibi kadın ancak tek aylık alabilecektir. Yine, 2006 yılında vefat eden 506 Sayılı Kanun kapsamında sigortalı eşinden ölüm aylığı almakta iken 2010 yılında vefat eden 4/1(b) kapsamında sigortalı babasından da aylığa hak kazanan kadının aylıklarının birleşmesinde eski ve yeni sigortalılık hali farklı olduğundan mülga kanun hükümleri uygulanacaktır.

d. Hak Sahibi Kadının Her İki Aylığa 5510 Sayılı Kanun Kapsamında Bağlanması

Aylıkların ikisinin de 5510 Sayılı Kanun kapsamında bağlanması halinde kanunun 54. maddesi uygulanarak sonuca gidilmelidir. Örneğin, 21.10.2008 tarihinde 4/1(a) kapsamında sigortalı eşi vefat eden kadının, eşinin vefatı üzerine 06.07.1994 tarihinde ölen 1479 Sayılı Kanun kapsamında sigortalı babasından aylığa bağlanmayı talep etmesi halinde, babasının ölümü kanunun yürürlük tarihinden önce olduğundan hak sahibi kadına aylık bağlanırken Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği geçici 4. maddesi uygulanacaktır. Geçici 4. maddeye göre, “hak sahiplerine ilişkin koşulların tespitinde hak sahibi olma niteliğinin kazanıldığı tarihteki Kanun hükümleri uygulanır.” Babası her ne kadar eşten önce vefat etmiş olsa da kadın, eşinin vefatı ile evli olmama şartını sağladığından, aylık talep etme tarihine bakılmaksızın eşinin vefat ettiği tarihte hak sahipliği sıfatını kazanmaktadır. Dolayısıyla hak sahipliğinin tespitinde 21.10.2008 tarihinde yürürlükte olan 5510 Sayılı Kanun hükümlerinin uygulanması gerekmektedir. Kız çocuğunun 5510 Sayılı Kanun’a göre aylığa hak kazandığı varsayımında her iki aylık 5510 Sayılı Kanun kapsamında bağlanacağından aynı kanunun aylık ve gelirlerin birleşmesine ilişkin 54. maddesi uygulanacaktır. Maddeye göre hem eşinden hem anne babasından ölüm aylığına hak kazananlara, tercih edecekleri aylık bağlanmalıdır²⁴⁶. Yine bir başka örneğe göre, 03.09.1984 tarihinde 1479 Sayılı Kanun kapsamında sigortalı babasını, 08.10.2012 tarihinde 4/1(c) kapsamında sigortalı eşini kaybeden hak sahibi kadının eşinden ölüm aylığı alırken aynı zamanda babasından da aylık almak üzere Kuruma başvurması halinde Kurum, Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği geçici 4. madde gereği kadının hak sahipliğine ilişkin koşulları tespit ederken hak sahibi olma niteliğini kazandığı tarihteki kanun hükümlerini uygulamalıdır. Kadın, eşinin vefatı ile hak sahibi olma niteliğini kazandığından hak sahipliğine ilişkin koşulların tespitinde 2012 yılında yürürlükte olan 5510 Sayılı Kanun hükümleri uygulanacaktır.

²⁴⁶ Yarg. 10. HD, 09.06.2021, 2020/5228 E., 2021/7878 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 23.12.2021).

Yüksek Mahkeme’ye göre aylıkların birleşmesinde 5510 Sayılı Kanun 54. maddesi irdelenerek sonuca varılmalıdır²⁴⁷.

Belirtmiş olduğumuz esaslara göre ikiden fazla gelir veya aylık almaya hak kazanan hak sahibine bu gelir ve aylıklardan en fazla ödemeye imkân veren iki dosya üzerinden gelir veya aylık bağlanmaktadır (SSİY g. m. 4/4).

IV. ÇOCUKLARIN ÖLÜM AYLIĞININ KESİLMESİ VE DEĞİŞMESİ

A. Tüm Çocuklar İçin Aylığın Kesilmesini Gerektiren Durumlar

1. Genel Olarak

Kanun koyucu ölüm aylığının bağlanması ve kesilmesinde çocukların cinsiyetine, malûliyetine ve medeni haline bağlı olarak farklı koşullar düzenlemiştir. Ancak bazı koşullar tüm çocuklar için ortak olup, bu koşullardan birinin eksikliği halinde ölüm aylığı her hâlükârda kesilmektedir. Bahsi geçen koşullar çocukların, 5510 Sayılı Kanunun 5/1 (a), (b) ve (e) bentleri hariç olmak üzere bu Kanun veya yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışmaması veya çocuklara kendi sigortalılıkları nedeniyle gelir ya da aylık bağlanmamış olmasıdır.

²⁴⁷ Yarg. 10. HD, 03.11.2021, 2021/2732 E., 2021/13421 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 23.12.2021); Aynı yönde: Yarg. 10. HD, 20.01.2020, 2018/4470 E., 2020/282 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 31.08.2021); Yarg. 10. HD, 27.02.2020, 2018/6722 E., 2020/1785 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 20.11.2021); “Anılan yasal düzenlemeler kapsamında dava irdelendiğinde; bu tür ölüm sigortasından aylık tahsislerinde, ayık durumlar dışında genel kural olarak hakkı doğuran olay tarihinde yürürlükte olan yasal mevzuatın uygulanması gerekmekte olup, buna göre sigortalı eşin yaşamını yitirdiği 03.10.2008 tarihi itibarıyla davanın yasal dayanağı 5510 sayılı Yasa’nın 34. ve 54. maddeleri olup, 54. maddenin 5. bendine göre hak sahibinin tercihine göre ana/baba veya eşe ait dosyaların birinden aylık bağlanacağı açıkça düzenlenmiş bulunmakla, kocanın ölüm tarihi dikkate alındığında davacı hak sahipliği sıfatını 5510 sayılı Yasanın yürürlük tarihinden sonra kazanmış olması karşısında aylık koşullarının anılan maddeler irdelenmeden yanılığlı değerlendirme sonucu yazılı şekilde karar verilmiş olması, usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir.” Yarg. 10. HD, 16.11.2020, 2020/2414 E., 2020/6565 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 24.11.2021).

2. 5510 Sayılı Kanun veya Yabancı Bir Ülke Mevzuatı Kapsamında Çalışmaya Başlaması

Ölen sigortalının geride kalan çocuğuna bağlanan aylığın kesilmemesi için çocuğun, malûliyeti ya da cinsiyeti önem arz etmeksizin Kanunda belirtilen istisnai işler hariç olmak üzere²⁴⁸ hangi koşulda olursa olsun Türkiye’de veya yurtdışında çalışmaması gerekmektedir. Çalışmanın tespit edilmesi halinde bağlanan aylık kesilmektedir. Nitekim Yargıtay, ticari faaliyet yaptığı vergi kayıtlarıyla tespit edilen hak sahibinin aylığının kesilmesini isabetli bularak, vergi kaydının yapılmasından vergi terkinin yapılana kadar geçen süre boyunca aldığı aylıkların yersiz olduğuna hükmetmiştir²⁴⁹. Yargıtay’ın bir başka karara göre, ölüm aylığı alan kız çocuğunun zorunlu sigortalılığının başlamasıyla birlikte bu tarihten itibaren ölüm aylığının kesilmesi gerekmektedir²⁵⁰. Yine, 1479 Sayılı Kanun kapsamında sigortalı babalarından ölüm aylığı alan erkek çocuklar yükseköğrenim görmelerinden ötürü 18 yaşından sonra da aylık almaya devam etmiş; ancak her ikisinin de ayrı ayrı 10.05.2003-01.10.2008 tarihleri arasında 1479 Sayılı Kanun kapsamında Bağ-Kur sigortalısı olduklarının tespit edilmesi üzerine aylıkları 10.05.2003 tarihi itibarıyla Kurum tarafından kesilmiştir²⁵¹. Son olarak, hak sahibi kız çocuğu sıfatıyla babasından aylık alırken yabancı ülke mevzuatı kapsamında sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi çalışan kadının aylığı isabetli olarak kesilmiştir²⁵².

a. Hak Sahibi Çocuğun Şirket Ortaklığı

Hak sahibi çocuğun şirket ortağı olması halinde ortaklığının 5510 Sayılı Kanun kapsamında çalışma olup olmadığının değerlendirilmesi gerekmektedir. Zira şirket ortaklığının bu kanun kapsamında bir çalışma olarak kabul edilmesi halinde

²⁴⁸ Ölen sigortalının çocuklarının, 5510 SK m. 5/1(a), (b) ve (c) bentlerinde yer alan çalışmalarda bulunmaları ölüm aylığı almalarına engel değildir (5510 SK m. 34/1-b).

²⁴⁹ Yarg. 10. HD, 09.06.2014, 2014/3456 E., 2014/14081 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 05.11.2021).

²⁵⁰ Yarg. 10. HD, 04.06.2015, 2015/9037 E., 2015/10884 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 12.06.2021).

²⁵¹ Yarg. 21. HD, 16.01.2018, 2016/4928 E., 2018/137 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 15.06.2021).

²⁵² Yarg. 10. HD, 17.01.2017, 2016/12976 E., 2017/145 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 12.06.2021).

geride kalan çocuğa bağlanan aylık kesilecektir. 5510 Sayılı Kanun’a göre sigortalı sayılanların düzenlendiği 4. maddede “Anonim şirketlerin yönetim kurulu üyesi olan ortakları, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin komandite ortakları, diğer şirket ve donatma iştiraklerinin ise tüm ortakları sigortalı sayılır.” ibaresi yer almaktadır. O halde çocuğun anonim şirket ortaklığı ölüm aylığının kesilmesine yol açmayacak olup şirket ortağı çocuğun aynı zamanda yönetim kurulu üyesi olması halinde anne ve/veya babasından almakta olduğu aylık kesilmelidir. Yine sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin komandite ortakları sigortalı sayıldığından aylıkları kesilecektir. Ancak komanditer ortaklar 5510 Sayılı Kanun’a göre sigortalı sayılmadığından bu ortaklara bağlanan aylık kesilmemelidir. Son olarak limited, kolektif, adi komandit şirket ortakları ile donatma iştiraki ortakları sigortalı sayıldığından bu şirket ya da iştiraklere ortak olan hak sahibi çocukların aylıkları kesilecektir.

Şirket ortaklarının sigortalılığı tamamen resmi kayıtlara dayandığından bu sigortalılığın iptali ancak Kanundaki sona erme hallerinin gerçekleştiğinin kanıtlanması halinde mümkündür. Örneğin şirketin vergi kaydının sona ermesi sigortalılığın sona ermesine yol açan bir durum olmadığından şirket ortağı olup aynı zamanda ölüm aylığı alan hak sahibi çocuğun aylığının kesilmesi gerekmektedir²⁵³. Ayrıca sigortalının priminin öngörülen sürelerde ödenmemesi de sigortalılığı sona erdiren bir durum değildir. Dolayısıyla sigortalılık süreleri durdurulsa dahi sigortalılık devam edeceğinden bu süre içinde hak sahibi çocuğa aylık ödenemeyecektir. Yargıtay bu konuya dair bir uyuşmazlıkta, sigortalılık süresi durdurulan kız çocuğunun sigortalılığının bu sebeple sona ermeyip tüm hisselerini şirket ortaklık kararıyla devrederek ortaklıktan ayrılması sonucu sona erdiğini

²⁵³ Yarg. 21. HD, 10.11.2016, 2015/22258 E., 2016/13997 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 27.06.2021).

belirtmiş olup sigortalılığı devam etmesine rağmen aylığa bağlanan kız çocuğunun aylığının kesilmesini isabetli bulmuştur²⁵⁴.

b. Öğrenim Gören Hak Sahibi Çocuğun Çalışması

5510 Sayılı Kanun'da 7103 Sayılı Kanun'la yapılan değişikliğe göre 27.03.2018 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere, hak sahibi çocuklardan 18 yaşını, lise ve dengi öğrenim görmesi halinde 20 yaşını, yükseköğrenim yapması halinde 25 yaşını doldurmayanların, 5510 Sayılı Kanun'un 4/1(a) bendi kapsamında sigortalı sayılmaları bunlara aylık bağlanmasına engel oluşturmamaktadır (5510 SK m. 34).

Değişiklik öncesinde çocukların çalışmaya başlamaları halinde elde edecekleri ücret ile almakta oldukları ölüm aylıkları arasında bir tercih yapmaları zorunlu kılınmakta iken 5510 Sayılı Kanun'da yapılan bu düzenleme ile öğrencilik statüsündeki hak sahibi çocuğun aylık almak için çalışmaktan vazgeçmesinin ya da kayıt dışı çalışmasının önüne geçilmek istenmiştir²⁵⁵.

Kanunda herhangi bir kısıtlama bulunmaması sebebiyle bu çalışmanın kısmi süreli ya da tam süreli olması aylık bağlanması açısından önem arz etmemektedir²⁵⁶. Ancak kanuni düzenleme sadece 4/1(a) kapsamındaki çalışmaları kapsadığından öğrencinin 4/1(b) veya 4/1(c) kapsamında bir işte çalışması halinde ölüm aylığı kesilmektedir²⁵⁷. Ayrıca 4/1(a) kapsamında sigortalı olarak çalışan çocuğun aynı zamanda 4/1(b) kapsamında sigortalı olması halinde 4/1(b) kapsamındaki

²⁵⁴ “5510 sayılı yasanın yukarıda belirtilen 9. maddesinde açıkça ifade edildiği üzere limited şirket ortağı olan ve bu hisselerinin tamamını devreden sigortalıların, hisse devrinin yapılmasına ortaklar kurulunca karar verildiği tarihten itibaren sigortalılıklarının sona ereceği belirtilmiş olup dolayısıyla bu tarihe kadar sigortalılıklarının devam edeceği aşikardır. Somut olayda da bu açıklamalara göre 23.07.2002 tarihinde limited şirket ortağı olan davalının tüm hisselerini, 23.07.2012 tarihli şirket ortaklık kararıyla devrederek ortaklıktan ayrıldığı anlaşılmakla davalının söz konusu tarihler arasında 4/1-b sigortalısı olduğu görülmektedir. Tüm bu maddi ve hukuki olgular ışığında, Mahkemece, davalıya ölüm aylığı bağlandığı esnada Bağ-Kur sigortalısı olduğu ve anılan yasal düzenlemeler kapsamında davacının başlangıçtan itibaren ölüm aylığı tahsisi şartlarını taşımadığı gözetilerek, davacı Kurumun yersiz aylık ödemelerinden istirdadını talep edebileceği dönemin davalıya bağlanan 506 sayılı yasa kapsamındaki ölüm aylığına ilişkin tahsis dosyasının celbi ile belirlenmesi, ayrıca 5510 sayılı Kanunun 96. maddesi kapsamında değerlendirme yapılmak suretiyle davacı Kurumun talep edebileceği miktar belirlenerek, varılacak sonuca göre karar verilmesi gerekir.” Yarg. 10. HD, 24.10.2018, 2016/9592 E., 2018/8462 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 30.06.2021).

²⁵⁵ Alper, s. 321.

²⁵⁶ Güzel ve diğerleri, s. 627.

²⁵⁷ 2018/38 Sayılı Genelge, İkinci Kısım, Dördüncü Bölüm, Başlık 2.2.2; Güzel ve diğerleri, s. 627.

sigortalılığı ölüm aylığının kesilmesini gerektirmektedir²⁵⁸. Bu düzenlemenin sadece 4/1(a) kapsamında çalışanlar için getirilmesi öğretide, yeni eşitsizliklere yol açacağı gerekçesiyle eleştirilmektedir²⁵⁹.

Bu düzenleme, düzenleme getirilmeden önce ölüm aylığı almaya hak kazanan çocuklar için de geçerlidir (5510 SK g. m. 74). Düzenlemeden önce 4/1(a) kapsamında çalışmaları sebebiyle aylıkları kesilen öğrenci statüsündeki hak sahibi çocuklardan yazılı istekte bulunanların gelir ve aylıkları, diğer şartları taşımaları halinde bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihi takip eden aybaşından itibaren başlatılmaktadır (5510 SK g. m. 74/2). O halde belirtilen maddenin yürürlük tarihi 27.03.2018 olduğundan, 27.03.2018'den sonraki herhangi bir tarihte aylık bağlanması için yazılı istekte bulunan çocuğun aylığı, diğer şartları taşıması halinde 01.04.2018 tarihinden itibaren bağlanmaktadır. 01.04.2018'den önceki dönem için ise geriye yönelik herhangi bir ödeme yapılamayacaktır²⁶⁰.

c. Aylığın Kesilmesini Gerektirmeyen İstisnai Sigortalılık Halleri

Kanunda bazı sigortalılık halleri nitelikleri gereği ölüm aylığı almaya engel görülmemiştir²⁶¹. Dolayısıyla kanunda belirtilen işlerde çalışan veya eğitim gören hak sahibi çocukların aylıkları sigortalı sayılmalarına rağmen kesilmeyecektir.

Hizmet akdi ile çalışmamakla birlikte, ceza infaz kurumları ile tutukevleri bünyesinde oluşturulan tesis, atölye ve benzeri ünitelerde çalıştırılan hükümlü ve tutuklular, 05.06.1986 tarihli ve 3308 sayılı Meslekî Eğitim Kanununda belirtilen aday çırak, çırak ve işletmelerde meslekî eğitim gören öğrenciler, meslekî ve teknik ortaöğretim ile yükseköğrenimleri sırasında staja tabi tutulan öğrenciler, mesleki ve teknik ortaöğretim sırasında tamamlayıcı eğitim ya da alan eğitimi gören öğrenciler, kamu kurum ve kuruluşları tarafından desteklenen projelerde görevli bursiyerler ile 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun 46 ncı maddesine tabi olarak kısmi zamanlı çalıştırılan öğrencilerden aylık prime esas kazanç tutarı, 82 nci maddeye göre belirlenen günlük prime esas kazanç alt sınırının otuz katından fazla olmayanlar ve Türkiye İş Kurumu tarafından düzenlenen meslek edindirme, geliştirme ve

²⁵⁸ 2018/38 Sayılı Genelge, İkinci Kısım, Dördüncü Bölüm, Başlık 2.2.2.

²⁵⁹ Alper, s. 321.

²⁶⁰ 2018/38 Sayılı Genelge, İkinci Kısım, Dördüncü Bölüm, Başlık 2.2.2.

²⁶¹ Mutlay, s. 300.

değiştirme eğitimine katılan kursiyerler bu çalışmaları sebebiyle 4/1(a) kapsamında sigortalı sayılsa da kanunda özel olarak belirtilmiş olması sebebiyle ölüm aylıkları kesilmeyecektir (5510 SK m. 34/1(b)).

Ayrıca harp okulları, Polis Akademisi, Sahil Güvenlik Akademisi ve fakülte ve yüksek okullarda; Milli Savunma Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı veya Sahil Güvenlik Komutanlıklarından birinin nam ve hesabına okuyan veya kendi hesabına okumakta iken bu birimlerin hesabına okumaya devam eden öğrenciler ile astsubay meslek yüksek okulları ile astsubay ve subay naspedilmek üzere temel askerlik eğitime tâbi tutulan adaylar ve polis nasbedilmek üzere Polis Meslek Eğitim Merkezlerinde polislik eğitime tabi tutulan adayların sigortalı sayılmaları ölüm aylıklarının kesilmesini gerektirmemektedir (5510 SK m. 35/2).

3. Kendi Sigortalılığı Nedeniyle Gelir veya Aylığa Bağlanması

Yaşı, cinsiyeti ve malûliyeti önem arz etmeksizin geride kalan çocukların ölüm aylığının kesilmesine yol açan bir diğer durum ise kendi sigortalılıkları nedeniyle gelir veya aylığa bağlanmalarıdır. Ancak incelediğimiz Yargıtay kararlarında, Kurum ile sigortalılar arasındaki işlemlerin elektronik ortamda kaydının henüz yaygınlaşmadığı dönemlerde, yapmış oldukları çalışmaları veya aldıkları gelir ya da aylıkları Kuruma bildirmeyip uzun yıllar boyunca ölüm aylığı almaya devam eden kimselere sıklıkla rastlanmaktadır. Kurumun tespiti üzerine bu kişilerin aylığı kesilerek yapılan yersiz ödemelerin iadesi istenmektedir. Fakat haksız yere uzun yıllar ödenen bu aylıklar Kurumu büyük zarara uğratmaktadır. Örneğin, 506 Sayılı Kanun kapsamında sigortalı eşinden ve babasından ölüm aylığına bağlanan hak sahibi kadın 1984-1999 yılları arasında 1479 Sayılı Kanun kapsamında zorunlu sigortalı olmuş, zorunlu sigortalılığı neticesinde 01.07.1999 tarihinden itibaren yaşlılık aylığı almaya başlamıştır. Bu durum ise ancak 2011 yılında tespit edilebilmiş tespitin ardından Kurum, hak sahibi kadının babasından aldığı ölüm aylığını keserek yapılan yersiz ödemelerin iadesini talep etmiştir²⁶². Yine 01.02.1991 itibarıyla 1479 Sayılı Kanun kapsamında yaşlılık aylığına bağlanan kız çocuğu 506 Sayılı Kanun

²⁶² Yarg. 10. HD, 19.01.2015, 2014/9900 E., 2015/668 K., karararama.yargitay.gov.tr, (14.11.2021).

kapsamında sigortalı annesinden de 15.02.1991 tarihi itibariyle ölüm aylığına bağlanmış, uzun yıllar boyunca bu iki aylığı birden almıştır²⁶³. Bir diğer uyuşmazlıkta 01.07.1974 tarihinden itibaren vefat eden annesinden ölüm aylığı alan kız çocuğu 1963-1990 yılları arasındaki çalışmalarından dolayı 01.11.1990 itibariyle yaşlılık aylığı almaya başlamış; fakat gerek 1963-1990 tarihleri arasındaki çalışmasını gerek yaşlılık aylığına bağlandığını Kuruma bildirmeyerek yaklaşık 12 yıl boyunca hem yaşlılık aylığı hem ölüm aylığı almıştır²⁶⁴. Bir diğer olayda 506 Sayılı Kanun kapsamında sigortalı annesinden 15.02.1991 tarihi itibariyle ölüm aylığı almakta olan başka bir kız çocuğu ise 30.01.1999 itibariyle yaşlılık aylığı almaya başlamış, yaşlılık aylığı alması halinde bu durumu Kuruma bildireceğinin taahhüdünü vermesine rağmen Kuruma herhangi bir bildirim yapmamıştır²⁶⁵. Yine Yüksek Mahkeme'ye göre, vefat eden babasından 506 Sayılı Kanun kapsamında ölüm aylığı almakta iken yaklaşık 17 yıl boyunca 5434 Sayılı Kanun kapsamında çalıştığı tespit edilen kız çocuğunun ölüm aylığının kesilmesi ve bu dönemde ödenen ölüm aylıklarının tahsil edilmesinde isabetsizlik bulunmamaktadır²⁶⁶. Son olarak 01.09.2009 tarihinde yaşlılık aylığına bağlanan hak sahibinin ölüm aylığının Kurum tarafından yaşlılık aylığına bağlanmasını takip eden 24.09.2009 tarihinde kesilmesi Yargıtay tarafından isabetli bulunmuştur²⁶⁷.

İsteğe bağlı sigortalılıkta fiili çalışma ve gelir alma söz konusu olmadığından bu sigortalılık ölüm aylığının kesilmesini gerektirmemektedir²⁶⁸. Ancak çocuğun isteğe bağlı sigortalılığı neticesinde yaşlılık aylığı almaya başlaması durumunda, yaşlılık aylığına kendi sigortalılığı nedeniyle bağlanmasından ötürü daha önce

²⁶³ “Davalının, annesi üzerinden 506 sayılı Yasa uyarınca ölüm aylığı bağlanırken verdiği imzasını içerir beyan ve taahhüt belgesinde; “Sosyal Sigortaya veya çeşitli tabi yaşlılık aylığı alması halinde derhal Kuruma bildireceğine” ilişkin taahhütte bulunmasına rağmen; davalının, içerisinde 506 sayılı Kanununa tabi zorunlu sigortalı olarak çalışma günlerinin de dahil edilerek 1479 sayılı Kanun hükümlerine göre yaşlılık aylığı bağlandığını, Kuruma bildirmemesi karşısında, davalının, 5510 sayılı Yasanın 96/a maddesindeki düzenleme uyarınca on yıllık sürede yapılan ödemeleri iadeyle yükümlü bulunmaktadır.” şeklinde bozma nedenleri belirtilmiştir.” Yarg. 10. HD, 20.11.2017, 2017/4339 E., 2017/8085 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 14.11.2021).

²⁶⁴ Yarg. 10. HD, 21.04.2010, 2008/19771 E., 2010/5909 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 31.05.2021).

²⁶⁵ Yarg. 10. HD, 19.03.2013, 2012/6113 E., 2013/5303 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 31.05.2021).

²⁶⁶ Yarg. 10. HD, 08.06.2015, 2014/22131 E., 2015/11286 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 31.05.2021).

²⁶⁷ Yarg. 10. HD, 11.03.2013, 2012/6741 E., 2013/4476 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 31.05.2021).

²⁶⁸ 2018/38 Sayılı Genelge, İkinci Kısım, Dördüncü Bölüm, Başlık 2.2.2; Gökalp Civan, s. 117; Yücel Bodur, s. 125.

almakta olduğu ölüm aylığı kesilecektir²⁶⁹. Örneğin, babasından ölüm aylığı almakta iken yaşlılık aylığına bağlanan kız çocuğunun ölüm aylığı Kurum tarafından isabetli olarak kesilerek o döneme kadar yapılan yersiz ödemelerin iadesi istenmiştir²⁷⁰.

İşsizlik ödeneği ise iradesi dışında işsiz kalan sigortalının uğradığı gelir kaybını kısmen de olsa azaltmak amacıyla ödenen bir ödenektir²⁷¹. Bu ödenek, hak sahibi çocuğun kendi sigortalılığı nedeniyle alınan gelir veya aylıklardan sayılamayacağından işsizlik ödeneği almaya başlayan çocuğun aylığının kesilmesi gerekmemektedir²⁷².

B. Erkek Çocukların Ölüm Aylığının Kesilmesi

1. Aylığın Kesilmesini Gerektiren Durumlar

a. Genel Olarak

Ölen sigortalının 5510 Sayılı Kanunun 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (a), (b) ve (e) bentleri hariç bu Kanun veya yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışmayan veya kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık bağlanmamış çocuklarından; 18 yaşını, lise ve dengi öğrenim görmesi halinde 20 yaşını, yüksek öğrenim yapması halinde 25 yaşını doldurmayanlara ölüm aylığı bağlanacağı yukarıda açıklanmıştır.

Kanunda erkek çocukların evli olmaları aylık kesme sebebi olarak gösterilmemiştir. Bu sebeple öğretide, öğrenim görme ve yaş şartlarını sağlayan evli

²⁶⁹ Demet Belverenli, “Kız Çocuklarının Hak Sahipliğinin İsteğe Bağlı Sigortalılıklarına Etkisi”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 21, Sayı:3, 2017, s. 192.

²⁷⁰ Yarg. 10. HD, 29.03.2012, 2010/16051 E., 2012/6246 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 29.05.2021).

²⁷¹ Suat Uğur, “Türkiye’de İşsizlik Sigortasının Gelişimi”, **Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt:9, Sayı:2, 2011, s. 99-100.

²⁷² Abdurrahman Benli, “4447 Sayılı Kanuna Göre İşsizlik Ödeneğine Hak Kazanma Koşulları”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, Sayı: 49, 2005, s. 306; Gökalp Civan, s. 117; Yücel Bodur, s. 125.

erkek çocukların ölüm aylığı almaya devam edeceği noktasında tereddüt bulunmamaktadır²⁷³.

Ayrıca tüm çocuklarda ölüm aylığının kesilme sebepleri başlığı altında incelediğimiz üzere 18 yaşını, lise ve dengi öğrenim görmesi halinde 20 yaşını, yüksek öğrenim yapması halinde 25 yaşını doldurmayan erkek çocukların 4/1(a) kapsamında sigortalı çalışmaları ölüm aylıklarının kesilmesini gerektirmemektedir.

b. Öğrenim Görme ve Yaş Şartını Sağlamaması

Erkek çocuk 18 yaşını doldurana kadar çalışmama hariç hiçbir şart aranmaksızın aylık almaya devam edecektir. 18 yaşını dolduran çocuğun aylığı ise öğrenime devam etmemesi halinde mezuniyet tarihini takip eden aybaşından itibaren kesilmektedir²⁷⁴.

Ölüm aylığına bağlanan erkek çocuğun aylığının öğrenimine uygun yaş şartını doldurması sebebiyle kesilmesinde yaş hesaplanırken sigortalı anne babanın ilk defa ölüm sigortasına tabi olduğu tarihte nüfus kütüğünde kayıtlı bulunan doğum tarihleri, sigortalının bu Kanuna göre ilk defa çalışmaya başladığı tarihten sonra doğan çocuklarının ise nüfus kütüğüne ilk olarak yazılan doğum tarihleri esas alınmalıdır (5510 SK m. 57/2)²⁷⁵.

Ölen sigortalının 20 yaşını doldurmamış erkek çocuklarının ölüm aylıkları lise ve dengi öğrenim gördükleri süre boyunca kesilmemektedir. Bu kapsamda açıköğretim liseleri, uzaktan eğitim yöntemiyle eğitim öğretim hizmeti veren bir ortaöğretim kurumudur (Açıköğretim Lisesi Yön. m. 5). Dolayısıyla ölen sigortalının

²⁷³ Tunçomağ, s. 373; Alper, s. 320; Güzel ve diğerleri, s. 628; Tuncay ve Ekmekçi, s. 554; Caniklioğlu, s. 214; Gökalp Civan, s. 127; Yücel Bodur, s. 126; Ekin ve Şahin, s. 31; Centel, Sosyal Güvenlik, s. 325.

²⁷⁴ Kurum, lise mezuniyetinin ardından aylığı kesilen; ancak ara vermeksizin yükseköğrenime başlayan erkek çocuğun öğrencilik sıfatını taşımadığı yaz dönemindeki aylıklarını ödememektedir. Yücel Bodur, s. 191. Oysa 5434 Sayılı Kanun'un 74. maddesi 4. fıkrasında yer alan ortaöğrenimi bitirdikten sonra ilk ders yılında yükseköğrenime başlayan erkek çocukların aylıklarının kesintisiz ödeneceğine dair düzenlemeye benzer bir uygulamanın diğer kanunlar kapsamında bağlanan ölüm aylıklarında da yapılması kanaatimizce ölüm sigortasının amacına uygun düşecektir.

²⁷⁵ Yaş hesabı evli olup öğrenim görmesi sebebiyle aylık alan kız çocukları için de aynı şekilde yapılmaktadır.

açık öğretim liselerinde öğrenim gören 20 yaşını doldurmamış erkek çocukları azami öğrenim süresi içinde olmak şartıyla aylık almaya devam edecektir²⁷⁶.

Azami öğrenim süresini dolduran veya yaş şartını sağlamayan açıköğretim lisesi öğrencisinin aylığı kesilecektir. Yine, öğrencinin iki kez üst üste kaydını yenilememesi ya da tasdikname ile liseden ayrılması durumunda kaydı silinmektedir (Açıköğretim Lisesi Yön. m. 4). Kaydı silinen öğrencinin aylığı ise kaydının silik duruma düştüğü tarihi takip eden ödeme döneminden itibaren kesilmektedir²⁷⁷.

Açıköğretim lisesi öğrencisinin aylığının kesilmesine yol açan bir diğer durum kaydını dondurmasıdır. Ancak azami öğrenim süresi içinde olmak kaydıyla sonraki dönem kaydını yenileyen öğrencinin aylığı yeniden bağlanıp kaydının donuk olduğu sürede ödenmeyen aylıklar ödenecektir²⁷⁸.

18 yaşını dolduran erkek çocuklardan 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanuna tabi olarak çıraklık, kalfalık ve ustalık eğitimi ile okullarda ve işletmelerde yapılacak mesleki eğitime devam edenlerin ölüm aylıkları kesilmektedir²⁷⁹. Zorunlu temel eğitim kapsamında kayıt ve devam zorunluluğu olan özel eğitim mesleki eğitim merkezleri ile özel eğitim iş uygulama merkezlerine devam edenlerden zihinsel yetersizliği bulunan çocuklara ise kanunda belirtilen diğer şartları sağlamaları halinde 20 yaşını dolduruncaya kadar ölüm aylığı bağlanmaktadır²⁸⁰.

Yüksek öğrenim gören erkek çocuklar 25 yaşını doldurana kadar aylık almaya devam edecektir. İlk yüksek öğrenimini bitirdikten sonra ikinci bir yüksek öğrenime başlayan çocuğun aylığı 25 yaşını doldurmadığı müddetçe kesilmemektedir²⁸¹. Ayrıca öğrenim görmemesi sebebiyle aylığı kesilen çocuğun sonradan yaşına uygun öğrenime devam etmesi halinde aylığı tekrar bağlanmaktadır.

²⁷⁶ Alper, s. 320; Açıköğretim liselerinde öğrenim süresi 8 dönem olup azami öğrenim süresi 12 dönemdir. Öğrencilerin öğrenim görme süreleri sınırsız olup öğrenci, öğrenime 12 dönemden sonra da devam edebilir; ancak öğrencilik hakkından faydalanamamaktadır (Açıköğretim Lisesi Yön. m. 6/i, 26).

²⁷⁷ 2018/38 Sayılı Genelge, İkinci Kısım, Dördüncü Bölüm, Başlık 2.2.2.1.

²⁷⁸ Alper, s. 320; 2018/38 Sayılı Genelge, İkinci Kısım, Dördüncü Bölüm, Başlık 2.2.2.1.

²⁷⁹ 2018/38 Sayılı Genelge, İkinci Kısım, Dördüncü Bölüm, Başlık 2.2.2.1; Yücel Bodur' a göre 3308 Sayılı Mesleki Eğitim Kanunu 18. maddesine 2/12/2016 tarihli 6764 Sayılı Kanun'la getirilen değişiklik ile on ve daha fazla personel çalıştıran işletmelerin mesleki ve teknik ortaöğretim okul ve kurumu öğrencilerine beceri eğitimine ek olarak staj ve tamamlayıcı eğitim yaptırılacağına hükme bağlanması beraberinde mesleki eğitim gören 18 yaşından büyük çocuklara ölüm aylığı bağlanmaması uygulaması hukuki dayanaktan yoksun hale gelmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Yücel Bodur, s. 127.

²⁸⁰ 2018/38 Sayılı Genelge, İkinci Kısım, Dördüncü Bölüm, Başlık 2.2.2.1.

²⁸¹ Caniklioğlu, Geride Kalanlar, s. 211; Gökalp Civan, s. 126.

Ancak 25 yaşını doldurmuş erkek çocuğun ölüm aylığı öğrencilik statüsünü sürdürse dahi kesilecektir²⁸².

25 yaşını doldurmamış erkek çocuğun aylığı yükseköğretimdeki azami öğrenim süresini doldurması halinde kesilmektedir. Azami öğrenim süreleri hazırlık sınıfları için 2, önlisans programları için 4, 4 yıllık bölümler için 7, 5 yıllık bölümler için 8, 6 yıllık bölümler için 9 yıl olarak belirlenmiştir (Yükseköğretim Kanunu²⁸³ m. 44/c). O halde herhangi bir önlisans programında öğrenim gören 23 yaşındaki erkek çocuğun programdaki 4. yılını tamamlaması veya 24 yaşındaki erkek çocuğun 4 yıllık bir lisans programının 7. yılını tamamlaması halinde ölüm aylığı kesilecektir.

Yüksek öğrenim gören 25 yaşını doldurmamış erkek çocuğun ölüm aylığı alabilmesi için azami öğrenim dönemi içinde olmasının yanı sıra o dönem için ders kaydını da yenilemiş olması gerekmektedir. Öğrencinin kaydını dondurması halinde ise dondurulan süreler azami süreye dahil edildiğinden öğrenci, dondurulan sürenin sonuna kadar ölüm aylığı alacaktır. Ancak bunun için öğrencinin kaydının, kayıt yenileme yaptıktan sonra dondurulmuş olması gerekmektedir²⁸⁴.

Çocuğun bir öğretim döneminden daha az süren uzaklaştırma cezası alması ölüm aylığı almasına engel değilken bir öğretim dönemini aşan uzaklaştırma cezası alması veya okuldan çıkarılması halinde aylığı kesilecektir²⁸⁵. Burs almak ise ölüm aylığının kesilmesini gerektirmemektedir.

25 yaşını doldurmayan; ancak kendi isteğiyle yükseköğretim kurumundan ayrılan veya mezun olan erkek çocuğun aylığı, öğrenciliğinin sona erdiği tarihi takip eden ödeme dönemi başından itibaren kesilmektedir. Bu şekilde okulla ilişkisi kesilip yeniden yüksek öğrenime başlayanların ölüm aylıkları, 25 yaşını doldurmamış olmaları halinde talep üzerine tekrar bağlanmaktadır²⁸⁶.

Kanunda örgün eğitim ile uzaktan eğitim arasında herhangi bir ayırım yapılmadığından açıköğretim fakültelerinin lisans ya da önlisans programlarında okuyan erkek öğrencilere 25 yaşını doldurmamış olmaları şartıyla ölüm aylığı bağlanacaktır.

²⁸² Caniklioglu, Geride Kalanlar, s. 211.

²⁸³ RG, 06.11.1981, Sayı: 17506.

²⁸⁴ 2018/38 Sayılı Genelge, İkinci Kısım, Dördüncü Bölüm, Başlık 2.2.2.1.

²⁸⁵ Alper, s. 320; 2018/38 Sayılı Genelge, İkinci Kısım, Dördüncü Bölüm, Başlık 2.2.2.1.

²⁸⁶ Tuncay ve Ekmekçi, s. 561; Gökalp Civan, s. 193.

Yükseköğrenimin lisansüstü eğitimi de içermesi sebebiyle lisansüstü eğitim kapsamındaki yüksek lisans, doktora ve sanatta yeterlilik eğitimleri ile tıpta, dış hekimliğinde, eczacılıkta ve veteriner hekimlikte uzmanlık eğitimleri gören çocuklara, 25 yaşını dolduruncaya dek ölüm aylığı bağlanacaktır²⁸⁷. Ancak pedagojik formasyon eğitimleri lisansüstü eğitim kapsamına dahil edilmediğinden erkek çocuk pedagojik formasyon esnasında ölüm aylığı alamayacaktır²⁸⁸.

Lisans veya lisansüstü öğrenimin yurtdışında görülmesi halinde 25 yaşını doldurmamış erkek çocuk ölüm aylığı almaya devam edecektir²⁸⁹. Ancak uygulamada sadece diplomasının denkliği kabul edilmiş olan üniversitelerde okuyan öğrencilere ölüm aylığı verildiği görülmektedir. Oysa kanunda sadece denkliği kabul edilmiş üniversitelerde öğrenim görenlerin ölüm aylığı alacağına ilişkin bir sınırlandırma bulunmamaktadır. Nitekim yurtdışında üniversite okurken okuduğu üniversitenin tanınırlığının Yükseköğretim Kurulu tarafından kaldırılması sebebiyle ölüm aylığı kesilen ve SGK tarafından “yapılacak seviye tespit sınavında başarılı olmaları halinde denklik işlemleri yapılacağından denklik başvurusu neticesi alacağı belgelerle birlikte müracaat etmesi halinde talebi hakkında geriye dönük gerekli işlemlerin yapılacağı” şeklinde bilgilendirilen erkek çocuğun aylığının kesilmesine ilişkin Yargıtay, madde metninde ölen sigortalının erkek çocuğunun yurt içinde ve yurt dışında yüksek öğrenim yapması, yurt dışında yüksek öğrenim yapması halinde de “lisans ve lisansüstü diplomasının denkliği kabul edilmiş” ibaresinin yer almadığı

²⁸⁷ Caniklioğlu, Geride Kalanlar, s. 212; Alper, s. 320; 2018/38 Sayılı Genelge, İkinci Kısım, Dördüncü Bölüm, Başlık 2.2.2.1.

²⁸⁸ 2018/38 Sayılı Genelge, İkinci Kısım, Dördüncü Bölüm, Başlık 2.2.2.1; Diğer kanunların aksine 5434 Sayılı Kanun’un 74. maddesinin 6. fıkrasında lisans öğreniminden sonra öğrenim gören öğrencilere ölüm aylığı bağlanmaması gerektiği hususu ayrıca düzenlenmiştir. Fıkraya göre “Bir yükseköğrenimin bitirilmesinden sonra ikinci bir yükseköğrenimde geçen süreler ile doktora veya ikinci defa yapılan master veya lisans üstü uzmanlık öğreniminde geçen sürelerde aylık ödenmez.” Bu sebeple sigortalılığı 01.10.2008 öncesinde başlayan iştirakçinin ölümü halinde hak sahibi çocuğu 25 yaşını doldurmamış olsa dahi ikinci üniversite okuduğu, doktora veya ikinci kez yüksek lisans yaptığı ya da uzmanlık öğrenimi gördüğü süreçte yetim aylığı alamamaktadır.

²⁸⁹ Caniklioğlu, Geride Kalanlar, s. 212.

bu sebeple sınırlama yapılmaksızın ölüm aylığının kesilmemesi için yüksek öğrenime kayıt yapma veya başlamanın yeterli olacağına hükmetmiştir²⁹⁰.

Hak sahibi çocuğun öğreniminin devam ettiğini Kuruma bildirim yükümlülüğü bulunmamaktadır²⁹¹. Nitekim 4/1(a) kapsamında sigortalı babasından ölüm aylığı alan 06.01.1997 doğumlu erkek çocuk 12.06.2015 tarihindeki lise mezuniyetinin ardından 27.07.2015 tarihinde yükseköğrenime kayıt yaptırmıştır. Kurum ise çocuğun 12.06.2015'te öğrencilik hakkının bittiğini; ancak Kuruma gerekli bildirimde bulunmadığını gerekçe göstererek ölüm aylığını keserek 23/06/2015-22/01/2017 tarihleri arasındaki yersiz ödemelerin iadesini istemiştir. Öğrenci ise bu tarihlerde hala yükseköğrenimde kayıtlıdır. Uyuşmazlığın temyize taşınması üzerine Yargıtay, hak sahiplerinin yükseköğrenime devam etmesi halinde Kuruma bildirim yükümlülüklerinin bulunmadığını belirterek; ayrıca çocuğun eğitiminin kesintisiz sürdüğü de dikkate alındığında Kurumun aylık kesme işleminin hukuka aykırı olduğuna hükmetmiştir²⁹².

2. Mülga Kanunlara Göre Aylığın Kesilmesini Gerektiren Durumlar

a. 506 Sayılı Kanun'daki Düzenlemeler

506 Sayılı Kanun'un 68. maddesinde hak sahibi çocukların ölüm aylığına bağlanma şartları,

Çocuklardan: 18 yaşını, ortaöğrenim yapması halinde 20 yaşını, yüksek öğrenim yapması halinde 25 yaşını doldurmamış olan veya çalışamayacak

²⁹⁰ "Yükseköğretim Kurumu tarafından önceden denkliği kabul edilmiş yurt dışı üniversitelerinden birinde yüksek öğrenime başlanılmış olması" ve "başarılı olarak sona ermesi halinde (şarta bağlı) alınacak diplomaya tanınan denklik belgesine istinaden kesilen ölüm aylığı işlemlerinin geriye dönük başlatılması" şeklinde yapılan bir değerlendirme, YÖK tarafından denklik işlemlerinin yapılabilmesi için en nihayetinde ileri tarihte, şarta bağlı diploma alma olgusunun gerçekleşmesini gerektirdiğinden, bu şartın gerçekleşip gerçekleşmeyeceği ise şüpheli olduğundan ve ölen sigortalının erkek çocuğuna yönelik koruma sağlayacak nitelikte olmadığından hukuki güvenlik ve belirlilik ilkelerine uygun görülmemiştir. Öte yandan bu durumun aksinin kabulü halinde dahi davacının elde ettiği eğitim hakkına bağlı olarak devam eden ölüm aylığının sonradan ortaya çıkan idari bir tasarrufla ortadan kaldırılmasının Anayasada güvence altında alınmış eğitim hakkını ihlal edeceği ve kazanılmış hakları zedeleyeceği ortadadır." Yarg. 10. HD, 29.04.2021, 2020/4549 E., 2021/6214 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 15.12.2021).

²⁹¹ Hak sahibi çocuklardan ayrıca öğrenci belgesi istenmeden işlemlerin sonuçlanacağı yönünde bkz. 2018/38 Sayılı Genelge, İkinci Kısım, Dördüncü Bölüm, Başlık 3.

²⁹² Yarg. 10. HD, 23.09.2021, 2020/9834 E., 2021/10894 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 15.12.2021).

durumda malûl bulunan ve Sosyal Sigortaya, Emekli Sandıklarına tabi çalışmalarından dolayı gelir veya aylık almayan çocuklarla yaşları ne olursa olsun evli olmayan, evli olmakla beraber sonradan boşanan veya dul kalan ve Sosyal Sigortaya, Emekli Sandıklarına tabi bir işte çalışmayan, buralardan gelir veya aylık almayan kız çocukların her birine % 25'i oranında aylık bağlanır.

şeklinde düzenlenmiştir²⁹³. Görüldüğü üzere 506 Sayılı Kanun'da kız çocuklarından farklı olarak erkek çocukların çalışmaları ölüm aylığının kesilme sebebi olarak gösterilmemiştir.

Madde metninde yer alan ve/veya ibareleri öğrenimlerine uygun yaş şartını sağlayan erkek çocukların ölüm aylığına bağlanırken aynı zamanda “Sosyal Sigortaya, Emekli Sandıklarına tabi çalışmalarından dolayı gelir veya aylık almamasının” aranıp aranmayacağı yönünde öğretide farklı görüşlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bir görüşe göre yaş şartının yanında Sosyal Sigortaya, Emekli Sandıklarına tabi çalışmalarından dolayı gelir veya aylık almama şartı aranmalıyken²⁹⁴, bizim de katıldığımız bir diğer görüşe göre belirtilen yaş şartını sağlamak kaydıyla erkek çocuğun gelir veya aylık alması ölüm aylığına bağlanmasına engel olmayacaktır²⁹⁵.

b. 1479 Sayılı Kanun'daki Düzenlemeler

1479 Sayılı Kanun'un ilk halinde erkek çocuğun ölüm aylığı alabilmesi için 18 yaşını, ortaöğretim görmesi halinde 20 yaşını, yükseköğrenim görmesi halinde ise 25 yaşını doldurması yeterli görülmüştür. Ancak daha sonra 619 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 1479 Sayılı Kanun'da yapılan değişiklikle ölüm aylığı bağlanmasında yaş şartının yanı sıra 1479 Sayılı Kanun ile diğer sosyal güvenlik kanunları kapsamında çalışmama ve bu kanunlar kapsamındaki çalışmalarından dolayı gelir veya aylık almama şartları aranmaya başlamıştır. 18 yaşını doldurana kadar bağlanan aylıklar hariç olmak üzere, bağlanan aylığın, erkek çocuğun 1479 Sayılı Kanun ile diğer sosyal güvenlik kanunları kapsamında çalışmaya başlaması

²⁹³ Kanunun ilk halinde bu düzenleme sadece erkek çocuklar için yapılmışken 29.07.2003 tarihli 4958 Sayılı Kanun'la erkek ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

²⁹⁴ Şahin Yüksel, **İş Kazası ve Meslek Hastalıkları**, Sosyal Sigorta Yayınları, İstanbul, 1985, s. 197; Okur, Çalışma, s. 2148; Gökalp Civan, s. 193; Yücel Bodur, s. 154-155.

²⁹⁵ Caniklioğlu'na göre “veya denilmek suretiyle çalışmayacak derecede malul bulunan erkek çocuklar diğerlerinden ayrılmışlar ve belirli kuruluşlardan gelir veya aylık almama koşulu malul çocuklar açısından öngörülmüştür.” Caniklioğlu, Geride Kalanlar, s. 212.

halinde kesileceği düzenlenmiştir. Aylık bağlanma şartları arasında sayılan sosyal güvenlik kanunları kapsamındaki çalışmalarından dolayı gelir veya aylık almamak ise aylık kesilme sebepleri arasında sayılmamıştır. Ancak 1479 Sayılı Kanun'da değişiklik yapan 619 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname Anayasa Mahkemesi kararıyla²⁹⁶ iptal edilmiş; iptal kararı 08.08.2001 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ardından 24.07.2003 tarihli 4956 Sayılı Kanun'un 23. maddesi ile 1479 Sayılı Kanun'un erkek çocuklara ölüm aylığının bağlanması ve kesilmesine ilişkin maddelerinde yapılan değişikliklerde Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilen 619 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname'de yer alan hükümler kanun koyucu tarafından aynı şekilde benimsenmiştir.

c. 5434 Sayılı Kanun'daki Düzenlemeler

5434 Sayılı Kanun'da da erkek çocukların öğrenim durumuna göre aylık alma yaşı tıpkı diğer kanunlarda olduğu gibidir. Ayrıca kanunun 99/1. maddesine göre, hak sahibi erkek çocuğun aylığı, 4/1(c) kapsamında çalışmaya başlaması halinde göreve başladığı tarihi takip eden aybaşından itibaren kesilmekte iken 4/1(a) veya 4/1(b) statüsünde çalışması (diğer şartları taşıması koşuluyla) aylığının kesilmesini gerektirmemektedir. Dolayısıyla 25 yaşını doldurmamış yükseköğrenim öğrencisi erkek çocuğa 5434 Sayılı Kanun kapsamında bağlanan yetim aylığı 506 Sayılı Kanun kapsamında çalışması halinde kesilmeyip 5434 Sayılı Kanun kapsamında çalışması durumunda kesilecektir²⁹⁷. Ancak aynı konumdaki hak sahipleri arasında çalışılan statüye göre ayırım yapılması eşitsizliklere yol açmaktadır.

5434 Sayılı Kanun'a göre; yüksek lisans, lisansüstü uzmanlık ve en çok 1 yıl ile sınırlı olmak üzere yükseköğrenime devam edebilmek için yurtdışındaki yabancı dil öğrenimi yükseköğrenim sayıldığından bu esnada erkek öğrenci 25 yaşını doldurmadığı sürece yetim aylığı alacaktır (5434 SK m. 74/5). Ancak kanunda, ikinci defa yükseköğrenim, doktora eğitimi yahut ikinci defa yüksek lisans veya lisans üstü uzmanlık öğrenimi esnasında yetim aylığı ödenmeyeceği belirtilmiş olduğundan

²⁹⁶ AYM, 26.10.2000, 2000/61 E., 2000/34 K., normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/2000-34-nrm.pdf, (E. T. 23.06.2021).

²⁹⁷ Caniklioğlu, Geride Kalanlar, s. 213.

öğrenci 25 yaşını doldurmamış olsa dahi bu öğrenimleri esnasında yetim aylığı alamayacaktır (5434 SK m. 74/6). Kanundaki bu düzenleme sebebiyle 01.10.2008'den önce iştirakçi olan sigortalıların hak sahibi erkek çocuklarından ikinci üniversite okuyanlara yetim aylığı bağlanmamaktadır. Ancak önlisans eğitiminden sonra dikey geçiş ile lisans programına devam edilmesi halinde bu üniversite, ikinci yükseköğrenim olarak değil ön lisansın lisansa tamamlanması olarak değerlendirilmelidir. Dolayısıyla böyle bir durumda çocuğun yetim aylığı almaya devam etmesi gerekmektedir. Ayrıca kanuna göre, 20 yaşını doldurmayan ve ortaöğrenimi bitirdikten sonraki ilk ders yılında yükseköğrenime başlayan erkek çocukların yetim aylıkları kesintiye uğramadan ödenecektir (5434 SK m. 74/4). Kanunun 74. maddesinde yer alan bu düzenlemeler, 5 yıl ve daha fazla fiili hizmeti bulunan iştirakçilerin kız ve erkek çocukları hakkında da uygulanmaktadır (5434 SK m. 74/son).

Diğer kanunların aksine 5434 Sayılı Kanun'da evli erkek çocuklara ölüm aylığı bağlanmayacağı açıkça düzenlenmiştir (5434 SK m. 77/c). Yetim aylığına bağlandıktan sonra evlenen çocuğun aylığı ise evlendiği tarihi takip eden aybaşından itibaren kesilmektedir.

5434 Sayılı Kanun'a göre, Türk vatandaşlığından çıkarılan veya Türk vatandaşlığını bırakan erkek çocukların yetim aylıkları kesilmektedir. Ancak bu sebeple yetim aylığı kesilip tekrar Türk vatandaşı olanlardan 25 yaşını henüz doldurmayıp öğrenim görme şartını sağlayanlara Sandığa yazılı olarak yapacakları müracaatları takip eden aybaşından itibaren yetim aylığı tekrar bağlanacaktır (5434 SK m. 92).

Görüldüğü üzere 5434 Sayılı Kanun'da ölüm aylığına ilişkin diğer kanunlardan farklı birçok düzenleme yer almaktadır. Her ne kadar 5510 Sayılı Kanun' un düzenleniş amacı farklı sigortalılık statüleri arasındaki ayrımı gidermek olsa da 5434 Sayılı Kanun döneminde çalışması bulunan sigortalıların hak sahiplerine 5434 Sayılı Kanun hükümlerinin uygulanmaya devam edecek olması eşit durumdaki hak sahibi çocukların farklı muamelelere tabi tutulmasına yol açmaktadır.

C. Malûl Çocukların Ölüm Aylığının Kesilmesi

1. Aylığın Kesilmesini Gerektiren Durumlar

a. Genel Olarak

Ölen sigortalının aylığa bağlanan malûl çocuklarından Kurum Sağlık Kurulu raporu ile çalışma gücünün en az %60'ını kaybettiği tespit edilenlerin aylığı, tespit tarihini takip eden aybaşından itibaren kesilmektedir. Ayrıca malûl çocuğun aylığı, çalışma gücünü yitirmesinin yanı sıra 5510 Sayılı Kanun veya yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışması veya kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylığa bağlanması halinde de bu tarihleri takip eden ay başından itibaren kesilecektir.

Ölüm aylığı almakta iken, 5510 Sayılı Kanun veya yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışmaya başlaması nedeniyle aylığının kesilmesi gerektiği sonradan tespit edilenler hakkında yersiz ödenen aylıkların tespitinde sadece çalışılan süreler esas alınmakta olup işten ayrılan hak sahibi malûl çocukların aylıkları işten ayrıldıkları tarihi takip eden aybaşından itibaren yeniden bağlanmaktadır (SSİY ek m. 10).

Malûl çocuğun kanunda belirtilen yaş sınırını aşması, evlenmesi veya öğrencilik sıfatının sona ermesi ölüm aylığının kesilmesini gerektirmemektedir²⁹⁸. Dolayısıyla çalışma gücünün en az %60'ını kaybetmiş malûl çocuk evli olsa dahi, ömür boyu ölüm aylığı alabilecektir²⁹⁹.

Aylık, malûllük durumlarının belirlenmesine esas oluşturan rapor tarihini izleyen ay başından itibaren bağlanmaktadır. Örneğin, 30.06.2011 tarihinde Sağlık Kurulu raporu almasına rağmen aylık bağlanma talebi reddedilen hak sahibi malûl çocuğun açtığı davanın yargılama aşamasında; 20.09.2013 tarihli Sosyal Sigorta Yüksek Sağlık Kurulu Kararında çalışarak hayatını kazanamayacak derecede malûl olup malûllük başlangıcının 30.06.2011 olduğu, 26.11.2014 tarihli Adli Tıp Kurumu Başkanlığı 3. İhtisas Kurulu Raporunda ise çalışma gücünü en az % 60 oranında

²⁹⁸ Güzel ve diğerleri, s. 642; Tuncay ve Ekmekçi, s. 555, 562; Ekin ve Şahin, s. 31; Gökalp Civan, s. 195; Yücel Bodur, s. 206.

²⁹⁹ Güzel ve diğerleri, s. 629; Centel, Sosyal Güvenlik, s. 319; Arıcı, Sosyal Güvenlik, s. 393.

yitirdiği ve malûllük başlangıcının 30.06.2011 olduğu tespit edilmiştir. Malûl çocuğun malûllük başlangıcı her iki rapora göre de 30.06.2011 olarak belirlendiğinden hak sahibi malûl çocuğa 01.07.2011 tarihi itibariyle aylık bağlanmalıdır³⁰⁰.

Kurum Sağlık Kurulu çalışma gücü kaybı oranına ilişkin vereceği raporda çocuğun çalışma gücü kaybının yeniden tespit edilmesine yönelik kontrol muayenesi yaptırmasına karar verebilmektedir. Ayrıca Kurumun ihbar ve şikâyet üzerine veya bağımsız olarak hak sahibi malûl çocuktan kontrol muayenesi yaptırmasını talep etme hakkı bulunmaktadır (5510 SK m. 94/2).

b. Malûl Çocuğun Çalışma Gücü Kaybının %60'tan Az Olduğunun Kontrol Muayenesi İle Tespit Edilmesi

Kurum Sağlık Kurulu raporunda kontrol muayenesi yapılacağını belirtilmesi veya Kurum'un kontrol muayenesi yapılmasını talep etmesi üzerine malûl çocuğun aylık almaya devam edebilmesi için kontrol muayenesi yaptırması gerekmektedir. Yapılan kontrol muayenesi sonucu malûl çocuğun çalışma gücü kaybının %60 ve üzerinde olduğunun tespit edilmesi halinde ölüm aylığı ödenmeye devam edecektir. Ancak çalışma gücü kaybının %60'tan düşük olduğunun tespit edilmesi durumunda aylık, rapor tarihinden sonraki ödeme dönemi başından itibaren kesilmektedir (5510 SK m. 92/4).

Çalışma gücü kaybının %60' tan az olması gerekçesiyle ölüm aylığı kesilen çocuklardan, sonradan Kurum Sağlık Kurulu kararı ile çalışma gücünü en az % 60 oranında kaybettiği tespit edilenlere, 5510 Sayılı Kanun veya yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışmaması veya kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylığa bağlanmamış olması halinde, malûllük durumlarının tespitine esas teşkil eden rapor tarihini takip eden ay başından itibaren yeniden aylık bağlanmaktadır (5510 SK m. 35/4)³⁰¹.

³⁰⁰ Yarg. 10. HD, 2015/6183 E. , 2015/21863 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 19.11.2021).

³⁰¹ Tuncay ve Ekmekçi, s. 562.

c. Malûl Çocuğun Kontrol Muayenesi Yaptırmaması

Malûl çocuk, kontrol muayenesi yaptırmaması için Kurum tarafından kendisine bildirilen tarihten sonraki ödeme dönemi başına kadar kabul edilebilir bir özrü olmamasına rağmen kontrol muayenesi yaptırmazsa kontrol muayenesi için bildirilen tarihten sonraki ödeme dönemi başından itibaren aylığı kesilmektedir (5510 SK m. 92/5). Ancak, muayene yaptırmaması gereken tarihten sonraki üç ay içinde kontrol muayenesi yaptırıp bu muayene ile çalışma gücü kaybının en az %60 olduğu tespit edilirse aylık, kesildiği tarihten itibaren yeniden bağlanacaktır (5510 SK m. 92/6). Yine kontrol muayenesi için belirtilen tarihin üzerinden üç ay geçtikten sonra malûl çocuğun kontrol muayenesi yaptırmaması halinde yapılan muayene sonucu çocuğun çalışma gücü kaybının %60 ve üstünde olduğu tespit edilirse aylık yeniden bağlanacaktır. Ancak aylık bu kez kesildiği tarihten değil; rapor tarihinden sonraki ay başından itibaren yeniden bağlanmaktadır (5510 SK m. 92/7).

2. Mülga Kanunlara Göre Aylığın Kesilmesini Gerektiren Durumlar

a. 506 Sayılı Kanun'daki Düzenlemeler

506 Sayılı Kanun'a göre malûl çocuğun aylığı, Sosyal Sigortaya, Emekli Sandıklarına tabi çalışmalarından dolayı gelir veya aylık alması ya da çalışamayacak derecede malûl olmadığının belirlenmesi halinde kesilmektedir. Görüldüğü üzere 506 Sayılı Kanun'da 5510 Sayılı Kanun'dan farklı olarak, malûl çocuğa aylık bağlanması için, çalışma gücü kaybı oranının tespiti değil çalışamayacak derecede malûl olup olmadığının tespiti gerekmektedir³⁰². Çocukların hangi hallerde çalışamayacak derecede malûl sayılacağı ise 506 sayılı Kanun'a dayanılarak çıkarılan Sosyal Sigorta Sağlık İşlemleri Tüzüğünde belirtilmiştir.

³⁰² 506 Sayılı Kanun'un 53. maddesine göre malul sayılmak için çalışma gücünün en az 2/3' ünün yitirilmesi gerektiği belirtilmişken yine aynı kanunda düzenlenmesine rağmen malul çocuklara ölüm aylığı bağlanmasına ilişkin 68/1-C maddesinde ise ölüm aylığı bağlanması için çocuğun çalışamayacak derecede malul bulunması şartı aranmıştır. Dolayısıyla çalışma gücünün bir kısmını kaybetmiş olsa da Sosyal Sigortalar Yüksek Sağlık Kurulu tarafından verilen raporda çalışamayacak derecede malul olduğu belirtilmeyen çocuğun anne ve babasından ölüm aylığı alması mümkün değildir.

Malûl çocuğa aylık bağlanması için gerekli olan %60 oranının 506 Sayılı Kanun'da aranmaması 5510 Sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesi ile çeşitli uyuşmazlıkların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Ancak böyle bir durumda aylık hangi kanun kapsamında bağlanmışsa, raporda o kanunda yer alan şartın değerlendirilmesi gerekmektedir. Örneğin Yüksek Mahkeme önüne gelen bir uyuşmazlıkta, kontrol muayenesi sonucu çalışmayacak derecede malûl olmadığı tespit edilen hak sahibi çocuğun aylığı Kurum tarafından kesilmiştir. Hak sahibi çocuğun rapora itirazı üzerine Sosyal Sigorta Yüksek Sağlık Kurulu tarafından verilen 11.07.2012 tarihli raporda, hak sahibi çocuğun çalışmayacak derecede malûl sayılamayacağı belirtilirken; Adli Tıp 3. İhtisas Kurulunun 03.02.2013 tarihli raporunda davacının beden çalışma gücünün %60'ını kaybetmediği bildirilmiştir. Yargıtay konuya ilişkin olarak, öncelikle, ilgili ihtisas dairesinden davacının "çalışmayacak durumda malûl" olup olmadığı yönünde rapor alınması, raporlar arası çelişki bulunması halinde, üst düzeydeki bu kuruluşlar arasındaki görüş farklılığının, Adli Tıp Genel Kurulundan rapor alınmak suretiyle giderilmesi gerektiğine hükmetmiştir³⁰³.

506 Sayılı Kanun'a göre malûl çocuğun aylığa bağlanabilmesi için çalışmayacak derecede malûl olması aranıyor olmakla birlikte çalışması ölüm aylığının kesilmesini gerektirmemektedir³⁰⁴. Çalışmayacak derecede malûl olduğu gerekçesiyle aylığa bağlanan hak sahibinin çalışması halinde aylığının kesilmemesi kanaatimizce çelişkili bir durum olup 5510 Sayılı Kanun ile bu çelişkinin giderilmesi isabetli olmuştur.

506 Sayılı Kanun'daki malûllük sebebiyle ölüm aylığı bağlanmasına ilişkin düzenleme sadece erkek çocukları kapsamaktaydı. Dolayısıyla malûl kız çocukları ancak, kız çocuklarına ölüm aylığı bağlanmasına ilişkin fıkraya dayanarak ölüm aylığı alabilmekte; bu durum ise evli malûl kız çocuklarının ölüm aylığı almasına engel teşkil etmekteydi. Daha sonra 4958 Sayılı Kanun³⁰⁵ ile erkek çocuk ibaresindeki erkek sözcüğü madde metninden çıkarılarak eşitsizlik giderilmiştir.

³⁰³ Yarg. 10. HD, 2014/9295 E., 2014/15395 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 22.02.2022).

³⁰⁴ Gökalp Civan, s. 196.

³⁰⁵ RG, 06.08.2003, Sayı: 25191.

b. 1479 Sayılı Kanun'daki Düzenlemeler

1479 Sayılı Kanun'da yaşları ne olursa olsun çalışamayacak derecede malûl çocuklara aylık bağlanacağı düzenlenmiştir. Çocuğun çalışamayacak durumda olduğunun tespitinde sağlık kurullarınca verilecek raporlarda belirtilen hastalık ve arızalar esas alınır. Raporlar üzerinde Kurumca verilen kararlara itiraz edilirse, durum Sosyal Sigortalar Kurumu Yüksek Sağlık Kurulunca karara bağlanacaktır (1479 SK m. 56). Yüksek Mahkeme, 2/3 oranında iş gücünü kaybettiği ve çalışamayacak durumda malûl olduğu gerekçesiyle 1479 Sayılı Kanun kapsamında aylığa bağlanan davacının, 06.02.2001'den 05.12.2013 tarihine kadar uzun vadeli sigorta kollarına tabi olarak temizlik işlerinde çalışmaya devam ettiğinin anlaşılması üzerine Kurum tarafından aylığının kesilmesi ve ödenen aylıkların iadesinin talep edilmesinin ardından açılan davaya ilişkin kararında,

Öncelikle Yüksek Sağlık Kurulundan, itiraz olması halinde, Adli Tıptan ve en son çelişki olması halinde de Adli Tıp Genel kurulundan rapor alınmak suretiyle davacının çalışamayacak düzeyde malûl sayılıp sayılamayacağı ve bu halin başlangıç tarihi ile, çalışma gücünü ne oranda yitirdiği ve bu halin başlangıç tarihi tereddüde yer vermeyecek şekilde tespit edilmeli ifadelerine yer vermiştir³⁰⁶. Görüldüğü üzere Yargıtay, malûl çocuğun

çalışmasını ölüm aylığının kesilmesi için tek başına yeterli görmemiş; Sağlık Kurulu raporu ile davacının çalışamayacak derecede malûl olup olmadığının tespit edilmesini istemiştir.

1479 Sayılı Kanun'da, 506 ve 5510 Sayılı Kanunlardan farklı olarak, malûl çocuğun sosyal güvenlik kurumlarından gelir veya aylık alması ölüm aylığının kesilme sebebi olarak düzenlenmemiştir. O halde 1479 Sayılı Kanun döneminde aylığa bağlanan çocuğun 5510 Sayılı Kanun döneminde gelir veya aylığa bağlanması halinde ölüm aylığının kesilip kesilmeyeceği değerlendirilmelidir. 5510 Sayılı Kanun'da yer alan geçici hükümler gereği 1479 Sayılı Kanun döneminde aylığa bağlanan çocuğun aylığının kesilmesinde yine 1479 Sayılı Kanun hükümleri uygulanacak olup 1479 Sayılı Kanun'da gelir ve aylığa bağlanmamış olma bağlanan ölüm aylığının kesilmesi nedenleri arasında sayılmamış olduğundan hak sahibi çocuğa aylık ödenmeye devam etmelidir. Nitekim Yüksek Mahkeme, Kurumun,

³⁰⁶ Yarg. 10. HD, 2015/12101 E., 2016/13243 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 18.09.2021).

1479 Sayılı Kanun kapsamında ölüm aylığı alan malûl çocuğun aylığını, yaşlılık aylığına bağlandığı gerekçesiyle kesme işlemini doğru bulmamıştır³⁰⁷.

c. 5434 Sayılı Kanun'daki Düzenlemeler

5434 Sayılı Kanun'a göre, ölüm aylığına bağlanan malûl yetimlerden; iyileştirilmesi olanaksız hastalığı ya da sakatlığının veya muhtaçlığının ortadan kalktığı tespit edilenlerin aylığı tespit tarihini takip eden aybaşından itibaren kesilecektir (5434 SK m. 74/7). Ayrıca Türk vatandaşlığından çıkarılan, Türk vatandaşlığını bırakan veya Türk vatandaşlığını muhafaza etmeksizin yabancı memleket uyruğuna giren veya evlenen malûl yetimler ile 4/1(c) kapsamında çalışan malûl yetimlerin aylığı bu tarihleri takip eden aybaşından itibaren kesilmektedir (5434 SK m. 92, 93, 99). Ancak malûl çocuğun 4/1(a) veya 4/1(b) kapsamında çalışması aylığının kesilmesini gerektirmemektedir.

D. Kız Çocukların Ölüm Aylığının Kesilmesi

1. Aylığın Kesilmesine İlişkin Durumlar

a. Genel Olarak

Kız çocukların ölüm aylıkları evlenmeleri ya da 5510 Sayılı Kanun'un 5/1 (a), (b) ve (e) bentleri hariç olmak üzere bu Kanun veya yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışmaları veya kendi sigortalılıkları nedeniyle gelir veya aylık almaya başlamaları halinde kesilmektedir (5510 SK m. 34).

Ölüm aylığı bağlanması için gerekli genel şartları taşıyan bekâr kız çocukları yaşları ve öğrencilik statülerine bakılmaksızın ömür boyu aylık alabilmektedir³⁰⁸. Dolayısıyla öğrencilik statüsündeki değişiklikler bekâr kız çocuklarının ölüm aylıklarının kesilmesine yol açmamaktadır.

³⁰⁷ Yarg. 10. HD, 2015/3496 E., 2015/21290 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 15.09.2021).

³⁰⁸ Caniklioğlu, Geride Kalanlar, s. 204. 25 yaşını dolduran kız çocukları artık sigortalının bakmakla yükümlü olduğu kişiler arasında sayılmazken kız çocuklarının kanundaki şartları taşımaları halinde ömür boyu ölüm aylığı alabilmeleri ve genel sağlık sigortasından yararlanmalarının tutarsızlık olduğu yönünde Üçışık, s. 222.

b. Evli Kız Çocuklarının Öğrenim Görme ve Yaş Şartını Sağlaması

Kız çocuklarının hak sahipliğine ilişkin bölümde ayrıntılı bir şekilde açıkladığımız üzere 18 yaşını, lise ve dengi öğrenim görmesi halinde 20 yaşını, yüksek öğrenim yapması halinde 25 yaşını doldurmamayan kız çocuklarının evlenmeleri ölüm aylıklarının kesilmesini gerektirmemektedir³⁰⁹. Ancak 18 yaşını, lise ve dengi öğrenim görüyorsa 20 yaşını, yüksek öğrenim görüyorsa 25 yaşını doldurmamayan evli kız çocuklarının aylıkları azami öğrenim süresini doldurmaları, ders kaydı yapmadan kayıt dondurmaları, bir öğretim döneminden uzun süre uzaklaştırma cezası almaları, okuldan atılmaları veya kendi istekleriyle okuldan ayrılmaları ya da mezun olmaları halinde aylıkları kesilmektedir.

Ayrıca tüm çocuklarda ölüm aylığının kesilme sebepleri başlığı altında incelediğimiz üzere 18 yaşını, lise ve dengi öğrenim görmesi halinde 20 yaşını, yüksek öğrenim yapması halinde 25 yaşını doldurmamayan kız çocukların 4/1(a) kapsamında sigortalı çalışmaları ölüm aylıklarının kesilmesini gerektirmemektedir.

c. Kız Çocuğunun Çeyiz Yardımı Aldıktan Sonraki İki Yılı İçinde Evliliğinin Sona Ermesi

Çeyiz yardımı alan kız çocuğunun evlilik nedeniyle aylığının kesildiği tarihin üzerinden 2 yıl geçmeden boşanması halinde kız çocuğuna 2 yılı doldurana kadar ölüm aylığı bağlanmamaktadır³¹⁰. Kız çocuğunun 2 yıl geçmeden aylığa bağlanamamasının sebebi çeyiz yardımı ile 2 yıllık ölüm aylığını toplu olarak almış olmasıdır. Aylığının kesildiği tarihten 2 yıl sonra talepte bulunan kız çocuğuna yeniden aylık bağlanmaktadır³¹¹. Bu hususlar aylığının kesildiği tarihten itibaren 2 yıl içinde eşleri vefat etmiş kız çocukları için de geçerli kabul edilmelidir.

³⁰⁹ Okur, Çalışma, s. 2150; Güzel ve diğerleri, s. 628; Şakar, Sosyal Sigorta, s. 287; Caniklioğlu, Kısa Vadeli, s. 75; Okur, Uzun Vadeli, s. 118; Ekin ve Şahin, s. 31.

³¹⁰ Üçışık, s. 220; Arıcı, Sosyal Güvenlik, s. 398.

³¹¹ Tuncay ve Ekmekçi, s. 562; Alper, s. 325; Arıcı, Sosyal Güvenlik, s. 393; Üçışık, s. 220; Uşan, s. 187; Tuncay, Ölüm Sigortası, s. 1238; Yücel Bodur, s. 192; Ekin ve Şahin, s. 33.

2. Kız Çocuğunun Aylığının Kesilmesine İlişkin Düzenlemenin Uygulamada Yol Açtığı Sorunlar

5510 Sayılı Kanun'un en büyük amaçlarından birinin farklılıkları gidermek olduğu düşünüldüğünde, evli olmayan kız çocuklarının çalışmadıkları veya aylık ya da gelir almadıkları sürece aylıklarının kesilmemesi yerinde bir düzenleme değildir. Bu durum kız ve erkek çocuklar arasında eşitsizliğe yol açmanın yanı sıra ölüm aylığına bağlanan kız çocuğu sayısının oldukça yüksek olması sebebiyle Kurumun aktüeryal dengesini bozmaktadır. Gerçekten de 2020 yılında ölüm aylığı alan kız çocuğu sayısı erkek çocuğu sayısının 3 katından daha fazla olup 18 yaşında iken babası vefat eden bekâr bir kız çocuğu, 90 yaşına kadar hayatta kalması halinde (çalışmaması veya aylık ya da gelir almaması koşuluyla), 72 yıl boyunca Kurumdan aylık almaktadır³¹².

Kız çocukları lehine olması amaçlanan bu düzenlemeler dönemin sosyal ve ekonomik yapısı gereği iyiniyetle yapılsa da her ay sabit gelir garantisinin bulunması, çalışma potansiyeli olan kız çocuğunu çalışma hayatından uzaklaştırıcı bir role sahiptir³¹³. Nitekim aldığı ölüm aylığıyla zaten devamlı bir gelir elde eden kız çocuğu, özellikle aylık nispeten yüksekse, bu aylığın kesilmemesi için çalışma hayatına dahil olmak istememektedir. Ayrıca bu kanuni düzenleme kız çocuklarını, almakta oldukları ölüm aylıklarının kesilmemesi adına kayıt dışı çalışmaya, resmi nikâh kıymaksızın fiilli birlikteliklere veya boşandığı eşiyle birlikte yaşamaya

³¹² Okur, Uzun Vadeli, s. 119; Caniklioğlu, Kısa Vadeli, s. 75; Akpulat, s. 410; Barış Duman, “Yargı Kararlarına Göre 5510 Sayılı Kanunun 56/Son Maddesi Uyarınca Boşandığı Eşiyle Birlikte Yaşayanın Ölüm Aylığının Kesilmesi”, **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 23, Sayı: 2, s. 94; Tolga Özmen, “5510 Sayılı Kanunun 56. Maddesinin İkinci Fıkrasına Yönelik Bir İnceleme: Boşandığı Eşiyle Eylemli Olarak Birlikte Yaşadığı Saptanan Hak Sahibi Eş ve Çocuklara Tahsis Yapılmaması, Bu Kişilere Bağlanmış Olan Gelir ve Aylıkların Kesilip Yersiz Ödenen Tutarların Geri Alınması”, **Sicil İş Hukuku Dergisi**, Sayı: 26, 2012 s. 104-105; Özdemir, s. 196. 2020 yılında ölüm aylığı alan erkek çocuk sayısı 13.374 iken ölüm aylığı alan kız çocuğu sayısı 43.370'tir. Yine Kurum'un 2020 yılı istatistik raporlarına göre 80 yaş ve üzerinde 120 hak sahibi kız çocuğunun aylık aldığı görülmektedir. SGK İstatistik Yıllıkları 2020, http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/sgk_istatistik_yilliklari, (E.T. 22.03.2022).

³¹³ Altındal, s. 91; Yusuf Alper, Serhat Özgökçeler ve Gözde Sümer, “Ölüm Sigortasından Sağlanan Aylıkların Kız Çocuklarının İşgücüne Katılımına ve İstihdamlarına Etkisi”, **Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**, 16. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Kongresi Özel Sayısı, Ağustos 2015, s. 341, 348; Mutlay, s. 305.

itmektedir³¹⁴. Özellikle boşandığı eşiyle birlikte yaşayan kız çocuklarının anne/babalarının ölüm aylığını almaya devam etmesi toplumumuzda sıklıkla karşılaştığımız sosyal bir gerçekliktir³¹⁵. Konuya önemine binaen çalışmamızın üçüncü bölümünde ayrıntılı olarak yer verilecektir.

Toplumsal yapı gereği kadınların çalışma hayatına katılımının az olması sebebiyle kadınları korumak adına böyle bir düzenleme yapılmış olsa da günümüzde kadınların çalışma hayatına katılımı her geçen gün artmaktadır³¹⁶. Dolayısıyla kız çocuklarının ömür boyu aylık almalarını sağlayan hükümlerden ziyade çalışma hayatına katılımlarını artıracak teşviklere ve kanuni düzenlemelere daha çok ihtiyaç duyulmaktadır³¹⁷.

Kız ve erkek çocuklar arasında ayrımcılığa yol açan, kadınları çalışma hayatından uzaklaştıran, eşlerinin ekonomik desteğine muhtaç kabul eden bu düzenlemenin günümüz şartlarına uygun şekilde değiştirilmesi gerekmektedir³¹⁸. Ancak yapılacak değişiklikler sonrasında anne babasının vefatı ile muhtaç durumda kalan, aylığa bağlanma şartlarını sağlayamayan kız çocuklarına insan onuruna yaraşır şekilde yaşamalarını sağlayacak sosyal yardımlar yapılmalıdır³¹⁹.

3. Mülga Kanunlara Göre Kız Çocuğunun Aylığının Kesilmesi

a. 506 Sayılı Kanun'da Yer Alan Düzenlemeler

506 Sayılı Kanun'a göre sigortalının kız çocuklarına bağlanan aylıklar, Sosyal Sigortaya, Emekli Sandıklarına tabi işlerde çalışmaya, buralardan gelir veya aylık almaya başlamaları veya evlenmeleri halinde kesilmektedir (506 SK m. 68/6).

³¹⁴ Caniklioğlu, Geride Kalanlar, s. 204; Berna Gökçen Ayan, "Kız Çocuklarının Türk Sosyal Güvenlik Hukukundaki Hakları", **KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 2, Aralık 2016, s. 51-57.

³¹⁵ Centel, Boşanılan Eş, s. 190; Özmen, s. 104; Arıcı, Ölüm Sigortası, s. 185.

³¹⁶ Zorunlu sigortalı kadın sayısı 2009 yılında 2.159.452 iken 2015 yılında 5.553.878'e, 2020 yılında ise 6.326.711'e ulaşmıştır. SGK İstatistik Yıllıkları 2009, 2015, 2020, http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/sgk_istatistik_yilliklari, (E.T. 22.11.2022); Korkusuz ve Uğur, s. 354.

³¹⁷ Mutlay, s. 305-306.

³¹⁸ Korkusuz ve Uğur, s. 354; Mutlay, s. 305-306; Kız çocuklarının hak sahipliğinin erkek çocuklar gibi öğrenim görme ve yaş şartına bağlı olarak düzenlenmesi gerektiği yönünde bkz. Alper, s. 321.

³¹⁹ Caniklioğlu, Kısa Vadeli, s. 75.

“Sosyal Sigorta veya Emekli Sandıklarından gelir veya aylık almama” şartı Kurum tarafından başlangıçta hem kendi çalışmalarından dolayı hem hak sahibi olarak sosyal güvenlik kurumlarından gelir veya aylık almama şeklinde yorumlanmıştır. Ancak Kurum, 1981 yılı itibariyle bu uygulamadan vazgeçerek hak sahibinin yalnızca kendi çalışmalarından dolayı aylık alması halinde aylığının kesileceği yönünde işlem tesis etmiş; hak sahibi olarak aylık almayı ölüm aylığını kesme sebebi olarak görmemiştir³²⁰. Ancak 29.07.2003 tarihli 4958 Sayılı Kanun’un 35. maddesi ile kanuna Sosyal Sigorta veya Emekli Sandığı’ndan gelir veya aylık almanın kız çocuklarına bağlanan ölüm aylığının kesilme sebebi olarak eklenmesi aynı tartışmanın tekrar gündeme gelmesine yol açmıştır. Bu değişiklik 506 Sayılı Kanun kapsamında sigortalı anne babasından aylığa bağlanan hak sahibi birçok kadının aylığının eşinden ya da çocuğundan ölüm aylığı alması veya isteğe bağlı sigortalılığı neticesinde aylığa bağlanması sebebiyle kesilmesine yol açmıştır. Bu değişikliğe göre örneğin 5434 Sayılı Kanun kapsamında eşinden, 506 Sayılı Kanun kapsamında babasından aylık alan kız çocuğunun babasından aldığı aylık, eşinden de Emekli Sandığı kapsamında aylık alması sebebiyle kesilecektir. Yine değişiklik sebebiyle, isteğe bağlı sigortalılığı neticesinde yaşlılık aylığı alan kız çocuğunun anne babasından aldığı aylık da kesilmektedir.

Hak sahibi sıfatıyla aylık almanın aylık kesme sebebi olarak görülmemesi yönündeki uygulamanın Kurumca benimsendiği 23.12.1981 tarihinden Sosyal Sigortadan, Emekli Sandıklarından gelir veya aylık almanın aylık kesme sebepleri arasında gösterildiği 06.08.2003 tarihine kadar kendisine aylık bağlanan hak sahibi birçok kadının aylığının kesilmesi mağduriyetlere yol açmıştır. Bu mağduriyetleri gidermek adına kanun koyucu, 506 sayılı Kanun’a 5386 Sayılı Kanun³²¹ ile eklenen geçici 91. madde ile 06.08.2003 tarihinden önce hak sahibi kız çocuklarına bağlanan gelir ve aylıkların; evlenmeleri, Sosyal Sigortaya veya Emekli Sandıklarına tabi çalışmaları veya kendi çalışmalarından dolayı buralardan gelir veya aylık almaları halleri hariç olmak üzere geri alınmayacağı, bu sebepler harici kesilen gelir veya aylıkların kesme veya durdurma tarihi itibariyle talep şartı aranmaksızın yeniden başlatılacağı düzenlenmiştir. Böylelikle hak sahibi sıfatıyla ölüm aylığı alma veya isteğe bağlı sigortalılık neticesinde yaşlılık aylığına bağlanma halleri 06.08.2003

³²⁰ Yücel Bodur, s. 155.

³²¹ RG, 09.07.2005, Sayı: 25870.

tarihinden önce anne/babadan bağlanan aylığın kesilme sebebi olmaktan çıkmış, bu sebeple aylığı kesilen kız çocuklarının aylıkları 01.10.2008 tarihine kadar yeniden bağlanarak mağduriyetlerin giderilmesi amaçlanmıştır³²².

506 Sayılı Kanun'a geçici 91. maddenin eklenmesiyle ölen eşinden ölüm aylığı alan birçok hak sahibi kadın, babasından da aylığa bağlanma talebiyle Kuruma başvurmuştur. Kurum kararları sebebiyle kendisine intikal eden davalara ilişkin Yüksek Mahkeme,

Geçici 91. madde ile 06.08.2003 tarihinden önce hak sahibi olan kız çocuklarının kendi çalışmaları dışında isteğe bağlı sigortalı olarak veya hak sahibi olarak gelir veya aylık almaları halinde önceden aldıkları ölüm geliri veya aylığın kesilmesini önlemek, 5510 sayılı Kanunun düzenlemesine kadar gelir/aylık almalarını devam ettirmek ve gelir/aylık kesilmişse istirdadını engellemek ve 506 sayılı Kanunun 68. maddesi ile ilgili farklı uygulamaları gidermek amaçlanmıştır.

ifadeleriyle geçici 91. maddenin amacını ve uygulanmasını belirtmiştir³²³. Nitekim Yargıtay, 31.10.2004 tarihinde vefat eden eşinden 506 Sayılı Kanun kapsamında ölüm aylığı alırken aynı zamanda 17.06.1989 tarihinde vefat eden babası üzerinden 506 Sayılı Kanun kapsamında aylığa bağlanma talebinde bulunan hak sahibi kadının bu talebine ilişkin verdiği kararda, 506 sayılı Kanunun 68. maddesinde düzenlenen "Evliliğin son bulması ile kocasından da aylık almağa hak kazanan

³²² Yüksek Mahkeme, 27.08.2003 tarihinde vefat eden 506 SK kapsamında sigortalı eşinden ölüm aylığı almakta iken 01.04.1996 tarihinde vefat eden babasından ölüm aylığı bağlanması talebinde bulunan kız çocuğuna ilişkin olarak, "Somut olayda, davacı, 01.10.2003 tarihinden itibaren ölen eşinden ölüm aylığı almaktadır. Davacı, 01.04.1996 tarihinde ölen babasından dolayı ölüm aylığı talebini 04.01.2008 tarihinde dile getirmiştir. Davacının evli olması nedeniyle eşinin ölüm tarihi olan 27.08.2003 tarihinden önce ölüm aylığı talep etmesi mümkün değildir. Ancak 02.07.2005 tarih 5386 Sayılı Yasa'nın 2. Maddesi ile 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununa eklenen Geçici 91. Madde ile getirilen düzenlemeye göre 06.08.2003 tarihinden önce ölen babası nedeniyle hak sahibi olan davacı, eşinden ölüm aylığı almakta olsa dahi evliliğinin ölüm nedeniyle son bulmasından sonra babasından da ölüm aylığı talep etme hakkına sahiptir." şeklinde hüküm kurmuştur. Karşı oy yazısına göre ise, "Somut olayda, davacı 21.10.1970 tarihinde evlenmiş, 506 sayılı Yasa gereğince yaşlılık aylığı alan babası 1.4.1996 tarihinde, 506 sayılı Yasa gereğince yaşlılık aylığı alan eşi ise 27.8.2003 tarihinde ölmüş, davacıya ölen eşinden 22.9.2003 tarihinden itibaren dul aylığı bağlanmış, davacı 4.1.2008 tarihinde davalı Kuruma başvurarak babasından da yetim aylığı bağlanması talebinde bulunmuş, ancak davalı Kurumca davacıya eşinden bağlanan dul aylığının daha yüksek olması nedeniyle babasından yetim aylığı bağlanamayacağı bildirilmiştir. Davacının eşi ve babası 506 sayılı Yasaya tabi sigortalı olduğundan davacının hem babasından yetim aylığı, hem de eşinden dul aylığı alması yasal olarak mümkün olmayıp, bunlardan yüksek olanını alabileceğinden ve somut olayda eşten bağlanan ölüm aylığının dayanağı başka bir sosyal güvenlik mevzuatı olmayıp 506 sayılı Yasa olduğundan uyumsuzluğa 506 sayılı Yasanın Geçici 91. maddesinin uygulanma olanağı bulunmadığından eşten bağlanan aylık daha yüksek olduğundan davalı Kurum işlemi ve mahkeme kararı doğrudur." Yarg. 21. HD, 29.03.2011, 2010/1954 E., 2011/2938 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 02.07.2021).

³²³ Aynı yönde bkz. Yarg. HGK 19.04.2017, 2015/10-841 E. , 2017/787 K.; Yarg. HGK, 29.11.2017, 2017/21-2617 E., 2017/1453 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 02.07.2021).

kimseye bu aylıklardan fazla olanı ödenir” hükmünün geçici 91. madde ile yürürlükten kalkmadığını, bu sebeple 02.07.1973 tarihinden sonra 506 sayılı Kanun kapsamında hem eşten hem anne babadan ölüm aylığının tam olarak alınamayacağını, bu aylıklardan fazla olanın ödeneceğini belirtmiştir³²⁴.

Kanunda 18 yaşını, ortaöğrenim yapması halinde 20 yaşını, yükseköğrenim yapması halinde 25 yaşını doldurmamış olan veya çalışamayacak derecede malûl bulunan ve Sosyal Sigortaya, Emekli Sandıklarına tabi çalışmalarından dolayı gelir veya aylık almayan erkek çocuklara aylık bağlanacağı düzenlenmişken 4958 Sayılı Kanun’la erkek ibaresi madde metninden çıkarılmıştır³²⁵. Böylece 18 yaşını, orta öğrenim yapması halinde 20 yaşını, yüksek öğrenim yapması halinde 25 yaşını doldurmamış olması halinde ölüm aylığı alabilme hem kız hem erkek çocuklar için geçerli olmuştur. O halde bir kız çocuğu evli olsa dahi, 18 yaşını doldurmamışsa veya lisede öğrenim görüyorsa 20 yaşını doldurmamışsa, yükseköğrenim yapıyorsa 25 yaşını doldurmamışsa ölüm aylığına hak kazanacaktır³²⁶. Kız çocuğunun 25 yaşını doldurduktan sonra ölüm aylığı alabilmesi ise ancak evli olmaması halinde mümkündür.

506 Sayılı Kanun’da kız çocuklarına bağlanan aylıkların Sosyal Sigortaya, Emekli Sandıklarına tabi işlerde çalışmaları, buralardan gelir veya aylık almaları halinde kesileceği düzenlenmişken Bağ-Kur ve diğer kanunlar kapsamındaki çalışmalar madde metnine dahil edilmemiştir. Bu durum öğretide bazı yazarlar tarafından, madde metninde sınırlı olarak Sosyal Sigorta ve Emekli Sandığına tabi çalışmalar sayıldığından hükmün hak sahipleri aleyhine dar yorumlanmaması gerektiği, bu sebeple Bağ-Kur veya sandıklar kapsamındaki çalışmalardan dolayı

³²⁴ Yarg. 10. HD, 12.10.2017, 2015/6739 E., 2017/6752 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 02.09.2021). 6. Merzifon Asliye Hukuk Mahkemesinin (İş Mahkemesi Sıfatıyla) 04.11.2014 tarihli ve 2014/193 E., 2014/725 K. sayılı kararı ile; 506 sayılı Kanun’un 68. Maddesinin 6. fıkrası gereği babasından ölüm aylığı alan kız çocuğunun evliliğin son bulması ile kocasından da aylık almaya hak kazanması hâlinde bu aylıklardan fazla olanının ödeneceği, öte yandan 506 sayılı Kanun’a 02.07.2005 tarihli ve 5386 sayılı Yasayla eklenen geçici 91. maddenin kız çocuklarına 06.08.2003 tarihinden önce bağlanan gelir ve aylıkların kendi çalışmaları dışında sosyal güvenlik kuruluşlarından gelir veya aylık almaları halinde kesilmeyeceği yönünde olduğu, 506 sayılı Kanuna eklenen geçici 91. maddenin 506 sayılı Kanun’un 68. maddesini yürürlükten kaldırmadığı, 06.08.2003 tarihinden önce de yasal engel nedeniyle kız çocuklarına her iki aylığın bağlanmasının mümkün olmadığı, geçici 91. maddede sözü edilen gelir ve aylıkların daha önce yasal engel bulunmaması nedeniyle iki ayrı sosyal güvenlik yasası kapsamında bağlanan aylıklar olduğu gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiştir. Yarg. HGK, 30.03.2021, 2017/2432 E., 2021/369 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 05.09.2021).

³²⁵ Yücel Bodur, s. 154.

³²⁶ Güzel ve diğerleri, s. 628; Okur, Çalışma, s. 2171.

gelir veya aylık almanın ölüm aylıklarının kesilmesine yol açmayacağı şeklinde ifade edilmiştir³²⁷. Caniklioğlu'na göre,

*kişilere sosyal haklar sağlayan hükümlerin kişi lehine yorumlanması gerekir. Bu nedenle, Kanundaki düzenlemenin daha geniş yorumlanması yoluyla Bağ-Kur Kanununa göre çalışan kız çocuklarının da aylık ya da gelir almak hakkından yoksun kalacakları sonucuna ulaşmamak gerekir. Ancak yapılacak bir düzenleme ile herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna tabi olarak çalışan kız çocuklarına aylık alma hakkının tanınmaması daha uygun olur*³²⁸.

Öğretideki bir diğer görüşe göre Bağ-Kur ve diğer kanunlar kapsamındaki çalışmaların da Sosyal Sigortaya, Emekli Sandıklarına tabi çalışmalar kapsamına dahil edilmesi gerekmektedir³²⁹. Yüksek Mahkeme ise önüne gelen uyumsuzlukta Sosyal Sigortaya, Emekli Sandıklarına tabi çalışmalar ifadesinin Bağ-Kur kapsamındaki çalışmaları da kapsadığını belirtmiştir³³⁰. Bizce de Sosyal Sigorta veya Emekli Sandığına tabi çalışan kız çocukları ile Bağ-Kur ve diğer kanunlar kapsamında çalışan kız çocukları arasında ayırım yapılmayarak çalışan kız çocuğunun aylığı kesilmelidir. Aksi takdirde tabi olunan sosyal güvenlik kurumlarına bağlı olarak çalışmalar arasında ayırım yapılması haksızlıklara yol açacaktır.

Son olarak, 4958 Sayılı Kanun ile 506 Sayılı Kanun'a eklenen ek 47. madde ile kız çocuklarının “sosyal güvenlik sözleşmesi akdedilmiş ülkelerdeki sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi çalışmaya başlamaları veya bu ülkelerin sosyal güvenlik kuruluşlarından gelir veya aylık almaya başlamaları” 06.08.2003 tarihinden itibaren aylık kesme sebebi olarak düzenlenmiştir. Yüksek Mahkeme yapılan değişiklik doğrultusunda, 01.06.2001 tarihi itibarıyla babasından aylık almakta iken aynı zamanda sosyal güvenlik sözleşmesi akdedilmiş bir ülkede çalışan kız çocuğunun çalışmasının tespiti ile Kurum tarafından aylığının kesilmesi üzerine kesilen aylığın yeniden bağlanması talebi ve Kuruma karşı borçlu olmadığına tespitine dair açılan davada ilk derece mahkemesinin istemi hüküm altına almasına ilişkin kararını

³²⁷ Caniklioğlu, Geride Kalanlar, s. 206; Yücel Bodur, s. 154-155.

³²⁸ Caniklioğlu, Geride Kalanlar, s. 206-207.

³²⁹ Müjdat Şakar, **Sosyal Sigortalar Uygulaması**, 2.Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul, 1996, s. 88; Tunçomağ, s. 374; Gökalp Civan, s. 178-179.

³³⁰ Yarg. 10. HD, 17.01.2017, 2016/12976 E., 2017/145 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 01.09.2021).

isabetli olarak bozmuştur³³¹. Önemle belirtmek gerekir ki maddenin yürürlüğe girdiği 06.08.2003 tarihinden önceki dönemde anne babasından ölüm aylığı almakla birlikte yurtdışında çalışan kız çocuklarından bu dönemde ödenen aylıkların iadesinin talep edilmesi mümkün değildir.

b. 1479 Sayılı Kanun’da Yer Alan Düzenlemeler

1479 Sayılı Kanun’un ilk halinde kız çocukların ölüm aylıklarının evlenmeleri veya geçimlerini sağlayacak başkaca bir gelirlerinin bulunması halinde kesileceği belirtilmiştir. Ticari kazanç, zirai kazançlar, ücretler, serbest meslek kazançları, gayrimenkul sermaye iratları, menkul sermaye iratları, diğer kazanç ve iratlar geçimlerini sağlayacak gelir kapsamında değerlendirilmektedir³³². Kız çocukların gelirlerinin toplamının geçimlerini sağlayacak düzeyde olup olmadığını belirlemede ise Yargıtay tarafından asgari ücret tutarı ölçüt alınmaktadır. Vefat eden eşinden ölüm aylığı alan kız çocuğunun aldığı aylık, brüt asgari ücretin altında ise geçimini sağladığı gelir olarak değerlendirilmemekte iken alınan aylığın brüt asgari ücretin üzerinde olması anne babadan alınan aylığın kesilmesine yol açmaktadır³³³.

04.10.2000 tarihli 619 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile aylık kesme sebeplerindeki geçimlerini sağlayacak başkaca bir gelirlerinin bulunması ibaresi “sosyal güvenlik kanunları kapsamında çalışma ve bu kanunlar kapsamındaki çalışmalarından dolayı gelir veya aylık alma” olarak değiştirilmiştir (1479 SK m. 45/2-c). Bu değişiklik ile eşinden brüt asgari ücretin üzerinde ölüm aylığı alan hak sahibi kadının anne babasından ölüm aylığı almasının yolu açılmış gibi gözükmektedir. Ancak yine 619 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile eşinden ve

³³¹ “Yukarıdaki yasal düzenleme ve açıklamalar ışığında beliren maddi ve hukuki olgular karşısında, uyumsuzluk konusu bakımından 06.08.2003 tarihi sonrasına ilişkin dönemde sosyal güvenlik sözleşmesi akdedilmiş ...’da geçen ve Ranta tabi olduğu anlaşılan süreler nedeniyle Mahkemece 506 sayılı Kanunun Ek 47. maddesi kapsamında ve özellikle “yabancı ülke mevzuatı kapsamında” “sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi çalışmaya başlama” ile “bu ülkelerin sosyal güvenlik kuruluşlarından gelir veya aylık almaya başlama” kavramları da irdelenerek sonucuna göre karar verilmesi gerekirken, mahkemece eksik inceleme ve yanlışlı değerlendirme sonucu istemin kısmen hüküm altına alınması, usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir.” Yarg. 10. HD, 17.01.2017, 2016/12976 E., 2017/145 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 29.08.2021).

³³² Ahmet Adıgüzel ve Osman Özbolat, “Eski Bağkurlu Yeni 4/B’Li Sigortalıların Haksahiplerine Ölüm Aylığı Bağlanabilmesi İçin Gerekli Olan Şartlar”, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı: 117, Mayıs-Haziran 2013, s. 270.

³³³ Yarg. 10. HD, 11.11.2021, 2021/4415 E., 2021/14068 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 03.03.2022).

anne babasından ölüm aylığına hak kazanan kadına bu aylıklardan fazla olanının ödeneceği 1479 Sayılı Kanun'a eklenmiş; böylece kız çocuklarının hem eşlerinden hem anne babalarından aylık almasının önüne geçilmiştir (1479 SK m. 46/2)³³⁴. Özellikle belirtmek gerekir ki bu husus eş ve anne ve/veya babanın 1479 Sayılı Kanun kapsamında sigortalı olması hali için söz konusudur. Örneğin baba ve eşin farklı sigortalılık statüsünde olması halinde hak sahibi kadın hem eşten hem anne babadan tam aylık alacaktır.

Ancak 619 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 26.10.2000 tarihli 2000/61 Esas ve 2000/34 Karar sayılı Anayasa Mahkemesi kararı ile iptal edilmesiyle kanun hükmünde kararname ile yapılan bu değişiklikler de 08.08.2001 tarihinde yürürlüğe girecek şekilde iptal edilmiştir. Kanun hükmünde kararnamenin iptalinin ardından 08.08.2001 tarihi itibari ile kız çocuklarına bağlanan ölüm aylıkları tıpkı değişiklikten önce olduğu gibi tekrar geçimini sağlayacak başka bir gelirin olması halinde kesilmeye başlamıştır. Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararı ile yürürlükten kaldırılan bu değişiklik daha sonra kanun koyucu tarafından aynı şekilde benimsenmiş olup 02.08.2003 tarihli ve 4956 Sayılı Kanun ile "geçimlerini sağlayacak başkaca bir gelirlerinin bulunması" yerine tekrar "sosyal güvenlik kanunları kapsamında çalışma ve bu kanunlar kapsamındaki çalışmalarından dolayı gelir veya aylık alma" ibaresi işlenmiştir.

Görüldüğü üzere kız çocuklarının 1479 Sayılı Kanun kapsamında ölüm aylığına bağlanabilmesi farklı dönemlerde farklı koşullara bağlanmıştır. Kız çocuğun anne ve/veya babasından aylık alabilmesi evli olmama şartının yanı sıra 01.10.1972-03.10.2000 ile 08.08.2001-01.08.2003 tarihleri arasında geçimini sağlayacak gelirin bulunmaması, 04.10.2000-07.08.2001 ile 02.08.2003-01.10.2008 tarihleri arasında ise 1479 sayılı Kanun ve diğer sosyal güvenlik kanunları kapsamında çalışmaması, bu kanunlar kapsamında kendi çalışmalarından dolayı gelir ve aylık almaması şartlarına tabi tutulmuştur³³⁵. Kurum 4956 Sayılı Kanun ile hak sahipleri lehine yapılan değişiklikten sonra 02.08.2003'ten önce vefat eden sigortalıların 1479

³³⁴ Yarg. HGK, 25.11.2020, 2017/1181 E., 2020/948 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 19.09.2021).

³³⁵ Adıgüzel ve Özbolat, s. 270-271.

Sayıli Kanun dışındaki kanunlar kapsamında aylık brüt asgari ücretin üstünde ölüm aylığı alan kız çocuklarına da aylık bağlamaya başlamıştır³³⁶.

Kurum tarafından yayımlanan 2013/26 Sayılı Genelge ile anne ve/veya babası vefat eden kız çocuklarına aylık bağlanırken sigortalının 01.10.1972-03.10.2000 tarihleri ile 08.08.2001-01.08.2003 tarihleri arasında vefat etmesi halinde geçimini sağlayacak gelirin bulunmaması koşulu, 04.10.2000-07.08.2001 ile 08.08.2003-01.10.2008 tarihleri arasında vefat etmesi halinde ise 1479 sayılı Kanun ve diğer sosyal güvenlik kanunları kapsamında çalışmama, bu kanunlar kapsamında kendi çalışmalarından dolayı gelir ve aylık almama koşulunun aranacağı belirtilmiştir. Ayrıca Genelgeye göre 01.10.1972-03.10.2000, 08.08.2001-01.08.2003 tarihleri arasında vefat eden sigortalıların hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanmasında “geçimini sağlayacak başka bir geliri olmamak” kavramının belirlenmesinde hak sahiplerinin tüm gelirlerden elde ettikleri aylıkların brüt asgari ücret tutarının altında olup olmadığı hususları kastedilmektedir. Bu hususların mevcut olup olmadığı sosyal güvenlik denetmenlerince tespit edilecektir³³⁷.

Genelge üzerine Kurum, 01.10.1972-03.10.2000 ile 08.08.2001-01.08.2003 tarihleri arasında ölen sigortalıların ölüm aylığına bağlanan kız çocuklarından aynı zamanda 506 veya 5434 Sayılı Kanun kapsamında sigortalı eşlerinden de aylık alanları gelir testine tabi tutmaya başlamıştır. Kurum tarafından yapılan denetimlerle birçok hak sahibinin aylığı 2013/26 Sayılı Genelge gerekçe gösterilerek kesilmiştir. Ardından 02.09.2017 tarihinde bu konu hakkında genel bir yazı yayımlayan Kurum bu uygulamadan vazgeçerek tıpkı 04.10.2000-07.08.2001 ile 08.08.2003-01.10.2008 tarihleri arasında vefat eden sigortalıların hak sahiplerine aylık bağlanmasında olduğu gibi 01.10.1972-03.10.2000, 08.08.2001-01.08.2003 tarihleri arasında vefat eden 1479 Sayılı Kanun kapsamında sigortalıların kız çocuklarına ölüm aylığı bağlarken de gelir tespiti yerine çalışmamaları veya bu kanunlar kapsamındaki çalışmalarından dolayı gelir veya aylık almamaları şartlarını aramıştır. Bu sebeplerle

³³⁶ Yarg. HGK, 25.11.2020, 2017/1181 E., 2020/948 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 30.12.2021).

³³⁷ 2013/26 Sayılı Genelge, Başlık 8.3.

aylıkları kesilen kız çocuklarının aylıkları 01.10.2016 tarihinden itibaren olmak üzere yeniden bağlanmaya başlamıştır³³⁸.

Değerlendirilmesi gereken bir diğer husus ölüm aylığına bağlandıktan sonra yapılan kanun değişikliği ile ölüm aylığının kesilme sebeplerinden birini taşıyan kız çocuğunun aylığının akıbetinin ne olacağıdır. Yüksek Mahkeme 01.10.1982 tarihinde vefat eden 1479 Sayılı Kanun kapsamında sigortalı babasından aylığa bağlanan kız çocuğunun 01.11.2003'ten itibaren yaşlılık aylığı almaya başlaması sebebiyle aylığının kesilmesi ile ilgili olarak “ölüm sigortasından aylık tahsislerinde, ayırık durumlar dışında genel kural olarak hakkı doğuran olay tarihinde yürürlükte olan yasal mevzuatın uygulanması gerektiği” kanaatindedir. Dolayısıyla Yargıtay’a göre yaşlılık aylığı almaya başlayan kız çocuğunun aylığının kesilip kesilmeyeceği 1479 sayılı Kanunun 01.10.1982 tarihindeki hükümlerine göre değerlendirilmelidir³³⁹. Ancak beklenen hak kapsamındaki ölüm aylığından yararlanma hakkına ilişkin kanunda yapılan değişikliklerin lehe ya da aleyhe olması sosyal güvenlik hukuku açısından önem arz etmeyip ilgili değişikliğin derhal uygulanması gerekir. Bu sebeple, kanaatimizce, her ne kadar kız çocuğunun babasının vefat tarihi olan 01.10.1982’de yaşlılık aylığı alması ölüm aylığı almasına engel teşkil etmese de kanundaki değişiklikle sosyal güvenlik kanunlarına tabi çalışmalardan dolayı gelir veya aylık alma aylık kesme sebebi olarak gösterildiğinden kız çocuğunun aylığı kesilmelidir. Yine bir uyuşmazlıkta, 24.05.1989 tarihinde vefat eden eşinden 5434 Sayılı Kanun kapsamında ölüm aylığı almakta iken 1988 yılında vefat eden babasından da 01.08.2008 itibarıyla 1479 Sayılı Kanun kapsamında ölüm aylığı

³³⁸ SGK Emeklilik İşlemleri Genel Müdürlüğü, 02.09.2017, 33-03003-E-5040387, Yarg. 21. HD, 25.02.2019, 2017/3677 E., 2019/1293 K., (E. T. 23.12.2021); Yarg. 10. HD, 11.11.2021, 2021/4415 E., 2021/14068 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 23.12.2021).

³³⁹ “Bu düzenlemeler uyarınca, davacıya aylık tahsisi hakkını doğuran ölüm olayının gerçekleştiği tarihte kız çocuklarına aylık bağlama koşulu “geçimini sağlayacak başka bir geliri bulunmaması” olup, tahsis edilen aylığın kesilme sebebi de sadece “kız çocuğunun evlenmesidir.” Yasa koyucu tarafından sonraki düzenlemeler ile sosyal güvenlik Kanunlarına tabi olarak çalışmama veya çalışmaya dayalı gelir aylık almama ibarelerinin eklendiği görülmektedir. Mahkemece, söz konusu yasal düzenlemeler irdelenmeden yanılığılı değerlendirme sonucu, yazılı şekilde karar verilmiş olması, usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir. Mahkemece yapılacak iş, bu yasal düzenlemeler uyarınca davacının, babasının ölüm tarihinde geçerli olan mevzuat çerçevesinde aylık bağlanma şartlarını ve kesme nedenlerini irdelemek, bu kapsamda geçimini sağlayacak başka bir geliri olup olmadığı ve evlenip evlenmediği hususlarının araştırılması ve sonucuna göre bir karar vermekten ibarettir. Kabule göre de davaya konu aylıkların basit bir hesap yapılarak miktarının tespiti mümkün iken, yargılamayı gerektirdiğinden bahisle icra inkâr tazminatı isteminin reddine dair karar verilmesi isabetsizdir.” Yarg. 10. HD, 2018/567 E., 2018/2027 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 12.11.2021).

almaya başlayan kız çocuğunun aylığı, eşinden aldığı aylığın brüt asgari ücretten fazla olduğu gerekçesiyle Kurum tarafından kesilmiştir. Yargıtay ise kararında, kız çocuğuna babasının vefat ettiği 1988 yılındaki mevzuata göre gelirin olması nedeni ile aylık bağlanamayacağını; ancak 1479 Sayılı Kanun'da 24.07.2003 tarihli 4956 Sayılı Kanun ile yapılan "bu Kanun ile diğer sosyal güvenlik kanunları kapsamında çalışmayan, bu kanunlar kapsamındaki çalışmalarından dolayı gelir veya aylık almayan" kız çocuklarına aylık bağlanacağına dair değişiklikle kız çocuğunun aylık almasının mümkün hale geldiğini belirtmiştir. Yüksek Mahkeme'ye göre 24.07.2003 tarihinde çıkan yasa hükmü önceki düzenlemeye göre lehe olup uygulanmasının gerektiği ortadadır³⁴⁰. Kanaatimizce, Yargıtay kararı her ne kadar sonuç itibarıyla yerinde olsa da aksi kararlaştırılmadıkça kanunda yapılan değişikliğin lehe veya aleyhe olması sosyal güvenlik hukuku açısından önem arz etmeyip aksi belirtilmedikçe kanunun hukuki ilişkilere derhal uygulanması gerekmektedir.

c. 5434 Sayılı Kanun'da Yer Alan Düzenlemeler

5434 Sayılı Kanun'a göre kız çocuğunun aldığı yetim aylığı Türk vatandaşlığından çıkarılması veya kendi isteğiyle çıkması ya da Türk vatandaşlığını muhafaza etmeksizin yabancı memleket uyruğuna girmesi halinde kesilmektedir (5434 SK m. 92). Kız çocuklarının evlenmesi ölüm aylığına ilişkin diğer kanunlarda olduğu gibi 5434 Sayılı Kanun'da da aylık kesilme sebebi olarak düzenlenmiştir (5434 SK m. 75). Ancak diğer kanunlardan farklı olarak bu kanunda, harp malûlleriyle evlenen kız çocuklarının anne ve/veya babalarından aldıkları ölüm aylıklarının kesilmeyeceğine ilişkin istisnai bir hüküm yer almaktadır (5434 SK m. 93/1-b)³⁴¹.

5434 Sayılı Kanun hükümlerine göre evli olmayan kız çocuğunun 4/1(a) veya 4/1(b) statüsünde çalışması ya da çalışması sebebiyle aylık alması ölüm aylığının kesilmesini gerektirmemektedir. Ancak kız çocuğunun 4/1(c) kapsamında çalışması halinde ölüm aylığı kesilmektedir (5434 SK m. 99). 5434 Sayılı Kanun kapsamında iştirakçi anne babasından yetim aylığına bağlanan iki kız çocuğundan birinin aylığı

³⁴⁰ Yarg. 21. HD, 07.05.2015, 2015/6399 E., 2015/10045 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 10.02.2022).

³⁴¹ Hükmün eşitlik ilkesine aykırı olduğu yönünde bkz. Gökalp Civan, s. 175.

4/1(a) ya da 4/1(b) kapsamında çalışması halinde kesilmezken diğerinin aylığının 4/1(c) kapsamında çalışması sebebiyle kesilmesi çalışan kız çocukları arasında sigortalılık statüsü sebebiyle eşitsizliklere yol açmaktadır.

5510 Sayılı Kanun yürürlüğe girmeden önce bağlanan yetim aylıklarından, fiili hizmet süresi 5 ilâ 10 yıl arasında olan iştirakçi anne/babasından aylık alan kız çocuklarının aylıklarının 5510 Sayılı Kanun’da yer alan şartları taşımaları koşuluyla ödenmeye devam edecektir (5510 SK g. m. 4/1). Söz konusu düzenlemeye göre 5-10 yıl arasında fiili hizmet süresi olan iştirakçi anne babasından yetim aylığı alan kız çocuğunun aylığı çalışması ya da yaşlılık aylığına bağlanması halinde kesilirken (5510 SK m. 34/1-b), 10 yıl fiili hizmet süresi bulunan anne/babasından yetim aylığı alan kız çocuğunun aylığı 4/1(a) veya 4/1(b) statüsünde çalışması ya da yaşlılık aylığına bağlanması halinde kesilmemektedir.

Görüldüğü üzere hak sahibi kız çocuklarının aylıklarının kesilip kesilmeyeceği anne babalarının sigortalılık statüsü, kendi sigortalılık statüleri ve anne babalarının fiili hizmet yılına bağlı olarak değişmektedir. 5510 Sayılı Kanun her ne kadar farklı statüler arasındaki eşitsizliği gidermek amacıyla hazırlanmış olsa da 5434 Sayılı Kanun kapsamında çalışması bulunanların dul ve yetimlerine 5434 Sayılı Kanun kapsamında işlem yapılacağına dair geçici hükümleri içermesi günümüzde eşitsizliklerin devamına yol açmaktadır.

E. Hak Sahibi Çocuğun Hem Annesinden Hem Babasından Aylık Almaya Hak Kazanması Hali

Hak sahibi çocuğun sigortalı anne ve babasının ikisinin de vefat etmesi halinde alacağı aylıklar anne ile babanın sigortalılık statüsüne ve vefat ettiği yıllara göre değişiklik göstermektedir.

Öncelikle anne ve babanın ikisinin de 01.10.2008 tarihinden önce vefat etmesi halinde hak sahibi çocukların alabilecekleri aylıkların incelenmesi gerekecektir. 506 Sayılı Kanun’da anne ve babanın 506 Sayılı Kanun kapsamında sigortalı olması halinde çocuklara yüksek olan aylığın tamamının, düşük olan aylığın yarısının bağlanacağı düzenlenmiştir (506 SK m. 93). Nitekim, vefat eden babasından 506 Sayılı Kanun kapsamında ölüm aylığı almakta olan kız çocuğunun

yine 506 Sayılı Kanun kapsamında sigortalı annesinin vefatı üzerine annesinden de aylık almaya başlamasına ilişkin davada Yargıtay, kız çocuğunun babasından aldığı aylığı bilmesine rağmen Kurumu haberdar etmediğini dikkate alarak, annesinden aldığı yarım aylıkları yersiz ödemelerin geri alınmasının düzenlendiği 5510 Sayılı Kanun'un 96. maddesi kapsamında değerlendirip elde edilen sonuca göre hüküm kurulması gerektiğine hükmetmiştir³⁴². Anne ve babanın 1479 Sayılı Kanun kapsamında sigortalı olması halinde hak sahibi çocuk 18 yaşına kadar her iki aylığı alacaktır. 18 yaşından sonra ise yalnızca yüksek olan aylığı almaya devam eder³⁴³. 5434 Sayılı Kanun'da ise iki yönden aylığa hak kazananlara tercih ettikleri aylıkların bağlanacağı düzenlenmiştir (5434 SK m. 92). 01.10.2008 tarihinden önce vefat eden anne ve babanın sigortalılık statüsünün farklı olması halinde ise çocuk, her iki aylığa tam olarak hak kazanmaktadır³⁴⁴.

Değerlendirilmesi gereken bir diğer husus 01.10.2008 tarihinden önce anne veya babasından aylık alan hak sahibi çocuğun, 01.10.2008 tarihinden sonra diğer ebeveyninden de aylığa hak kazanması halinde aylıkların akıbetinin ne olacağıdır. Ölüm aylığının birleşmesine ilişkin farkı yargı kararlarının verilmesi ve Kurumun hak sahiplerine aylık bağlarken farklı uygulamalara gitmesi üzerine yeknesaklığın sağlanması amacıyla bu husus Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği'ne eklenen geçici 31. madde ile anne ve babanın eski ve yeni sigortalılık hallerinin aynı ya da farklı olmasına bağlı olarak iki şekilde düzenlenmiştir³⁴⁵. Maddeye göre iştirakçiliği Kanunun yürürlük tarihinden önce başlayan 4/1(c) kapsamındaki sigortalılar hariç olmak üzere, eski ve yeni sigortalılık halinin farklı olması durumunda Kanunun yürürlük tarihinden önceki kanunların mülga hükümleri, aynı olması durumunda ise 5510 Sayılı Kanun'un 54. maddesi uygulanacaktır. Örneğin, 2002 yılında ölen babasından dolayı 506 Sayılı Kanun kapsamında ölüm aylığına bağlanan kız çocuğunun 2012 yılında vefat eden 4/1(b) kapsamında sigortalı annesinden de aylık almak üzere Kuruma başvurması halinde hak sahibi kız çocuğunun aylıklarına

³⁴² Yarg. 10. HD, 27.04.2015, 2014/18052 E., 2015/7845 K., kararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 15.12.2021).

³⁴³ http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/emekli/sikca_sorulan_sorular/olum_ayligi#:~:text=2008%20%C3%B6ncesi%20babamdan%204%2Fb,yaln%C4%B1zca%20y%C3%BCksek%20olan%20ayl%C4%B1k%20%C3%B6denir, (E.T: 03.10.2021); Adıgüzel ve Özpolat, s. 272; Yücel Bodur, s. 215.

³⁴⁴ Yücel Bodur, s. 215.

³⁴⁵ RG, 17.04.2012, Sayı: 28267.

ilişkin, kanunun yürürlük tarihinden önce aylık almakta iken kanunun yürürlük tarihinden sonra da yeni bir aylığa hak kazanması ve anne ile babanın sigortalılık statülerinin farklı olması sebebiyle mülga kanun hükümlerinin uygulanması gerekmektedir. Bu kanunlarda, sigortalılık statülerinin farklı olması haline ilişkin herhangi bir sınırlama olmadığından hak sahibi çocuk her iki aylığa da hak kazanacaktır.

Anne ve babasından 01.10.2008 tarihinden sonra ölüm aylığına hak kazanan çocuğa yüksek olan aylığın tamamı, düşük olan aylığın yarısı ödenmektedir (5510 SK m. 54). Örneğin 4/1(a) kapsamında sigortalı annesinin vefatı sebebiyle 2011 yılından itibaren ölüm aylığı alan çocuğun 4/1(b) kapsamında sigortalı babasının da 2015 yılında vefat etmesi halinde çocuk; yüksek aylığın tamamını, düşük aylığın yarısını alacaktır. Yine çocuğun hem annesinin hem babasının 4/1(b) kapsamında sigortalı iken 01.10.2008 tarihinden sonra vefat etmesi halinde çocuğa yüksek olan aylığın tamamı, düşük olan aylığın yarısı ödenmektedir.

5510 Sayılı Kanun'un amacı her ne kadar farklı statüdeki sigortalılar arasındaki ayrımı gidermek olsa da günümüzde mülga kanun hükümlerinin uygulanmaya devam ediyor olması aynı şartlardaki çocukların farklı muamele görmesine yol açmaktadır. Gerçekten de hak sahibi çocuk, vefat eden anne ve babanın sigortalılık statüsüne ve aylığa hak kazandığı tarihe bağlı olarak yüksek olan aylığın tamamına düşük olan aylığın yarısına, her iki aylığa veya yalnızca bir aylığa hak kazanma ihtimaline sahiptir.

V. ANNE VE BABANIN ÖLÜM AYLIĞININ KESİLMESİ VE DEĞİŞMESİ

A. Anne ve Babanın Ölüm Aylığının Kesilmesini Gerektiren Durumlar

1. Eş ve Çocuklardan Artan Hissenin Ortadan Kalkması

Çalışmamızın ilk bölümünde açıkladığımız üzere sigortalının ölüm tarihinde hak sahibi eş ve çocuklardan artan hisse bulunması halinde diğer şartları sağlayan anne ve babaya aylık bağlanmaktadır. Ancak aylık bağlandıktan sonra çeşitli durum değişikliklerinin meydana gelmesi söz konusu olabilecektir. Örneğin ölen

sigortalının eşinin ve bir çocuğunun bulunması halinde %25'lik artan hisse anne ve babaya kalacaktır. Ancak sigortalı eş öldüğü sırada anne karnında bulunan çocuğun daha sonra tam ve sağ olarak dünyaya gelmesi halinde bu çocuk da %25 oranında aylığa hak kazanacaktır. Bu durumda artık artan hisseden söz edilemeyecek olup ölen sigortalının anne ve babasına bağlanan aylık kesilecektir³⁴⁶. Yine, çalışan bekâr kız çocuğunun işten çıkması veya evli kız çocuğunun eşinden boşanması gibi hallerde talep üzerine bu çocuklara da aylık bağlanmakta olup kız çocuğunun aylığa bağlanması ile artan hisse kalmaması halinde anne ve babaya bağlanan aylık kesilmektedir³⁴⁷.

Eşin evlenmesi, kız çocuğunun evlenmesi ya da çalışmaya başlaması yahut erkek çocuğun öğrenimini tamamlaması gibi sebeplerle sonradan artan hisse ortaya çıkarsa, ölüm tarihinde artan hisse kalmadığından aylığa bağlanamayan anne ve baba, hissenin ortaya çıktığı tarihi takip eden aybaşından itibaren aylığa hak kazanacaktır³⁴⁸.

65 yaşın üzerinde olan anne ve babanın aylığa bağlanması için artan hisse bulunması gerekmemektedir. Artan hisse bulunmaması sebebiyle aylığa bağlanamayan anne babanın aylığı ise 65 yaşını doldurduğu tarihi takip eden aybaşından itibaren bağlanmaktadır³⁴⁹. Ayrıca 65 yaşın üzerindeki anne babanın aylığı, ölen sigortalının aylığa bağlanamayan çocuğu veya eşi durum değişikliği nedeniyle aylık almaya başlasa dahi kesilmeyecektir.

2. Diğer Çocuklardan Hak Kazanılan Gelir ve Aylıklar Hariç Olmak Üzere Gelir ve/veya Aylık Bağlanması

Anne ve babaya bağlanan aylıklar, diğer çocuklarından hak kazandıkları gelir ve aylıklar hariç olmak üzere gelir veya aylığa bağlanmaları halinde kesilmektedir. Bu sebeple hangi ödemelerin gelir veya aylık kapsamına girdiğinin tespit edilmesi gerekecektir. 5510 Sayılı Kanun'un 3. maddesine göre gelir "iş kazası veya meslek hastalığı halinde sigortalıya veya sigortalının ölümü halinde hak sahiplerine, yapılan

³⁴⁶ Gökalp Civan, s. 197; Tuncay, Ölüm Sigortası, s. 1236.

³⁴⁷ Yücel Bodur, s. 208.

³⁴⁸ Güzel ve diğerleri, s. 631; Ekin ve Şahin, s. 32.

³⁴⁹ Yücel Bodur, s. 132-133.

sürekli ödemeyi” aylık ise “malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları ile vazife malûllüğü halinde yapılan sürekli ödemeyi” ifade etmektedir. Dolayısıyla ölen çocuğundan aylık almakta iken miktarına bakılmaksızın; iş kazası ve meslek hastalığı sonucu sürekli işgöremezlik ödeneğine veya ölüm gelirine; uzun vadeli sigorta kolları sonucu malûllük, vazife malûllüğü ya da yaşlılık aylığına bağlanan hak sahibi anne babanın aylığı artık gelir veya aylık almama şartını sağlamadığından kesilecektir.

Vefat eden çocuğundan aylık almakta iken eşinden ya da anne ve/veya babasından da aylığa bağlanan hak sahibinin aylığı aylık başlangıç tarihini takip eden ödeme dönemi başından itibaren kesilmektedir³⁵⁰. Nitekim Yüksek Mahkeme, 10.12.2009 tarihinde vefat eden sigortalı oğlundan aylık almakta iken 01.11.2011 tarihinden itibaren 1479 Sayılı Kanun kapsamında sigortalı eşinden de aylığa bağlanan hak sahibinin oğlundan aldığı aylığın Kurum tarafından kesilmesine ve 26.11.2011-25.04.2012 süresi yapılan yersiz ödemelerin iadesine hükmetmiştir³⁵¹. Yine bir başka olayda Yargıtay, ölen babasından aylık almakta iken oğlundan da aylığa bağlanma talebinde bulunan kadına, “diğer çocuklarından hak kazanılan gelir ve aylıklar hariç olmak üzere gelir ve/veya aylık bağlanmamış olması” açık hükmünden dolayı babasından aylık alması sebebiyle aylık bağlanamayacağı kararını vermiştir³⁵². Son olarak vefat eden oğlundan 01.01.2010, eşinden ise 01.11.2011 itibariyle aylığa bağlanan kadının eşinden aldığı aylığın Kurum tarafından tespiti

³⁵⁰ 2018/38 Sayılı Genelge, İkinci Kısım, Dördüncü Bölüm, Başlık 2.2.3; Ergin ve Ertan, s. 2332; Gökalp Civan, s.132. Örneğin prim ödeme gün sayısını ve sigortalılık süresini tamamlayan ancak emeklilik yaşını doldurmaması sebebiyle yaşlılık aylığına bağlanamayan bir baba vefat eden çocuğundan ölüm aylığı alabilir. Ancak ölüm aylığı alırken emeklilik yaşının gelmesi ile yaşlılık aylığı almaya başlarsa ölüm aylığı, yaşlılık aylığı başlangıç tarihini takip eden ödeme döneminden itibaren kesilir.

³⁵¹ Yarg. 21. HD, 29.05.2017, 2016/2699 E., 2017/4522 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 15.12.2021); Aynı yönde bkz. Yarg. 10. HD, 17.06.2021, 2020/5133 E., 2021/8527 K.; Yarg. 10. HD, 26.11.2018, 2018/3269 E., 2018/9841 K.; 21. HD, 10.07.2017, 2016/3395 E., 2017/5893 K.; Yarg. 21. HD, 29.05.2017, 2016/2699 E., 2017/4522 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 13.12.2021).

³⁵² Karşıoy yazısında ise gelir veya aylık bağlanmamış olmaktan kastedilenin hak sahibinin kendi çalışması kapsamında bağlanan gelir ve aylıklar olduğunu, hak sahibi sıfatıyla bağlanan aylıklarla ilişkilendirilmemesi gerektiğini, bu sebeple babasından ölüm aylığı alan kadının oğlundan da aylık almaya hak kazanacağı belirtilmiştir. Oysa kanun koyucunun sadece çalışma sebebiyle alınan aylıkları kastetmiş olsaydı diğer çocuklardan hak kazanılan gelir ve aylıkları istisna tutmayacağından bahisle karşı oy yazısına katılmamaktayız. Yarg. 21. HD, 17.06.2013, 2012/6972 E., 2013/12761 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 13.12.2021).

üzerine Kurum, hak sahibi kadın artık gelir veya aylık bağlanmamış olma şartını taşımadığından kadının oğlundan aldığı aylığı kesmiştir³⁵³.

İsmine her ne kadar aylık dense de 5510 Sayılı Kanun'a göre gelir veya aylık kapsamına girmeyen 1005 sayılı İstiklal Madalyası Verilmiş Bulunanlara Vatani Hizmet Tertibinden Aylık Bağlanması Hakkında Kanun, 3292 sayılı Vatani Hizmet Tertibinden Aylık Bağlanması Hakkında Kanun, 442 sayılı Köy Kanunu, 2913 sayılı Dünya Olimpiyat ve Avrupa Şampiyonluğu Kazanmış Sporculara ve Bunların Ailelerine Aylık Bağlanması Hakkında Kanun, 5774 sayılı Başarılı Sporculara Aylık Bağlanması ile Devlet Sporcusu Unvanı Verilmesi Hakkında Kanun, 5269 sayılı Sivas Kongresince Seçilen Temsil Heyeti Üyeleriyle Türkiye Büyük Millet Meclisinin Birinci Döneminde Bulunan Üyelere Vatani Hizmet Tertibinden Aylık Bağlanması Hakkında Kanun, 5233 sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılansın Hakkında Kanun ve 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun kapsamında bağlanan aylıklar ölüm aylığının kesilmesini gerektirmemektedir. Ancak bu aylıklar her ne kadar 5510 Sayılı Kanun kapsamında aylık olarak değerlendirilmese de anne ve babanın her türlü kazanç ve irattan elde etmiş olduğu gelirin asgari ücretin net tutarından fazla olup olmadığının hesabında dikkate alınacaktır³⁵⁴.

Kanun koyucu anne ve babanın ölüm aylığı almasını kolaylaştırmak adına diğer çocuklarından bağlanan gelir ve aylıkları, aylık kesme sebebi olarak görmemiştir (5510 SK m. 34/1-d). Dolayısıyla diğer çocuklarından ölüm aylığı veya geliri almak anne ve babaya bağlanan aylığın kesilmesini gerektirmemektedir. Ancak önemle belirtilmelidir ki kanun koyucu bu kolaylığı sadece çocuklardan alınan gelir ve aylıklar için tanımaktadır. Yukarıda da belirttiğimiz üzere ölen çocuğundan aylık alırken vefat eden eşinden ya da anne babasından ölüm aylığı almaya başlayan hak sahibinin çocuğundan aldığı ölüm aylığı kesilmektedir.

³⁵³ Yarg. 21. HD, 29.05.2017 2016/2699 E., 2017/4522 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 17.12.2021); Yüksek Mahkeme bir başka uyuşmazlıkta oğlundan ölüm aylığı alan annenin, eşinin de 05.01.2010 tarihinde vefatı üzerine eşinden de ölüm aylığı almaya başlamasıyla artık gelir veya aylık bağlanmamış olması şartını kaybettiğinden ölüm aylığının kesilmesinin yerinde olduğuna hükmetmiştir. Yarg. 10. HD, 12.05.2014, 2014/720 E., 2014/10555 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 13.12.2021).

³⁵⁴ 2018/38 Sayılı Genelge, İkinci Kısım, Dördüncü Bölüm, Başlık 2.2.3; Gökalp Civan 133-134; Yücel Bodur, s. 134.

3. Her Türlü Kazanç ve İrattan Elde Edilen Gelirin Asgari Ücretin Net Tutarından Fazla Olduğunun Tespiti

Kanunda anne ve babanın her türlü kazanç ve irattan elde etmiş olduğu gelirin asgari ücretin net tutarından fazla olduğunun tespiti bir diğer aylık kesme sebebi olarak düzenlenmiştir. Kurumun denetim ve kontrolle görevli memurlarının yaptıkları denetim sonucu anne ve babanın her türlü kazanç ve irattan elde etmiş olduğu gelirin asgari ücretin net tutarından daha fazla olduğunun tespit edilmesi veya anne ve baba tarafından Kuruma yapılan bildirimlerde belirtilen gelirin asgari ücretin net tutarından daha fazla olması halinde bağlanan aylık tespit tarihini takip eden ödeme döneminden itibaren kesilmektedir³⁵⁵.

2018/38 Sayılı Genelgede her türlü kazanç ve iradın hesabında hak sahibi anne babanın hem vefat eden çocuğundan hem diğer çocuklarından aldığı gelir ve aylıkların dikkate alınacağı belirtilmiştir³⁵⁶. Oysa anne ve babaya diğer çocuklarından bağlanan gelir ve aylıklar gelir veya aylık bağlanmamış olma şartında hariç tutulduğundan, bu aylıkların her türlü kazanç ve irat kapsamında değerlendirilmemesi daha uygun olacaktır³⁵⁷.

İncelenmesi gereken bir diğer husus gelir tespiti yapılırken anne ve babanın kazanç ve iratlarının ayrı değerlendirilip değerlendirilmeyeceğidir. 2009/114 Sayılı Genelgede, her türlü kazanç ve irattan elde edilen gelirin asgari ücretin net tutarından daha az olup olmadığının hesabında ana ve babanın durumlarının, aralarında evlilik birliği bulunması halinde birlikte, evlilik birliği bulunmaması halinde ise ayrı

³⁵⁵ Sigortalının Ölümünde Hak Sahibi Olan Ana ve Babaya Aylık Bağlanması Tespitine İlişkin Tebliğ uyarınca “Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamındaki sigortalılardan harp malüllüğü veya 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu ile 3/11/1980 tarihli ve 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanuna göre vazife malüllüğü aylığı bağlanmış olanlar ile bu kanunlar kapsamında vazife malüllüğü aylığı bağlanmasına hak kazanmış olanlardan ölenlerin, ana ve babalarından, her türlü kazanç ve irattan elde etmiş olduğu gelirin asgari ücretin net tutarından az olduğunu belirtir imzalı taahhütname istenmeyecektir.” Dolayısıyla ölen sigortalıların anne babalarının her türlü kazanç ve irattan elde ettiği gelirin asgari ücretin net tutarından fazla olması halinde bağlanan aylıkların kesilmesi gerekmez.

³⁵⁶ 2018/38 Sayılı Genelge, İkinci Kısım, Dördüncü Bölüm, Başlık 2.2.4; Oysa 2011/58 Sayılı Genelgede isabetli olarak, kazanç ve iratların tespitinde diğer çocuklardan dolayı alınan gelir/aylıklar dikkate alınmayacağı belirtilmişti. 2011/58 Sayılı Genelge, İkinci Kısım, Dördüncü Bölüm, Başlık 2.2.3.

³⁵⁷ Okur, Çalışma, s. 2171.

değerlendirileceği belirtilmiştir³⁵⁸. O halde ölen sigortalının evlilik birlikleri devam eden anne babasından yalnızca biri gelir veya aylık alıyorsa durumları birlikte değerlendirileceğinden diğer eş ölüm aylığına hak kazanamayacaktır. 2010/99 Sayılı Genelgeye göre ise eşlerden birinin aylık veya gelir alması diğer eşin ölüm aylığı almasına tek başına engel teşkil etmese de anne ve babanın her ikisinin elde ettiği kazanç ve iratlar toplamının ikiye bölünmesiyle bulunan tutar net asgari ücretin üzerinde ise anne veya babaya ölüm aylığı bağlanmayacaktır³⁵⁹. Bakıldığında 2010/99 Sayılı Genelge daha lehe gözüксе de babanın tapusu kendisine ait bir taşınmazdan alacağı gelir dahi annenin ölüm aylığı almasına engel olabilecektir. Ailelerin genellikle kazanç ve iratlarının bulunduğu ya da aylık veya gelir aldığı toplumumuzda genelgede yer alan bu düzenleme ile anne ve babaların ölüm aylığı alma imkânını neredeyse ortadan kaldırmıştır³⁶⁰. Bu genelgeler Kurum tarafından 4721 Sayılı Türk Medeni Kanununun yürürlüğe girmesinden sonra çıkarılsa da kocayı evlilik birliğinin reisi kabul edip karısının geçimini sağlamakla yükümlü kılan 743 Sayılı mülga Türk Medeni Kanunu’nun etkisinin sürdüğü gözlenmektedir³⁶¹.

Yürürlükteki 2018/38 Sayılı Genelge’ye göre gelir tespiti hanedeki kişi başına düşen kazanca göre yapılacaktır³⁶². Ancak bu durumda da diğer eşe ait olan kazanç ve iratların da dahil edilmesi aylık bağlanmasını zorlaştırmaktadır³⁶³. Kanunda anne ve babanın durumunun birlikte değerlendirileceğine ilişkin herhangi bir hüküm yokken Kurumun yayınladığı bu üç genelge ile yıllardır kanun koyucu yerine geçip hak sahibi anne babaya ölüm aylığı bağlanmasına ilişkin yeni koşullar ihdas etmesi kuvvetler ayrılığı ilkesine aykırı olup hak sahibi anne babanın sosyal güvenlik hakkını ortadan kaldırmaktadır³⁶⁴.

³⁵⁸ 2009/114 Sayılı Genelge, Başlık II, C, a.

³⁵⁹ 2010/99 Sayılı Genelge, Başlık 5.1.2.

³⁶⁰ Ergin ve Ertan, s. 2337. Yargıtay, 28.06.2010 tarihli ölen sigortalının annesinin, eşinin yaşlılık aylığı alması sebebi ile ölüm aylığı alma talebinin reddine ilişkin önüne gelen dosyada, “ana ve babaya ölüm aylığı bağlanması için gerekli şartların; ana ve baba yönünden ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiğinin belirgin olması” gerekçesiyle davalı Kurum vekilinin temyiz itirazının reddine karar vermiştir. Ancak Yargıtay kararından sonra, 31.08.2010 tarihinde yayınlanan genelge ile Kurum, yargı kararlarının aksine hukuka aykırı uygulamaları sürdürme kanaatindedir.

³⁶¹ Nitekim 22.11.2001 tarihli ve 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu’nda ise karı kocanın eşit olduğu ve evlilik birliğinin giderlerine güçleri oranında emek ve malvarlıklarıyla katılacağı düzenlenmiştir.

³⁶² 2018/38 Sayılı Genelge, İkinci Kısım, Dördüncü Bölüm, Başlık 2.2.4.

³⁶³ Ergin ve Ertan, s. 2330; Yücel Bodur, s. 135; Hilal Söylemez, **Sosyal Güvenlik Hukukunda Denetim Usulleri ve Uygulama Sorunları**, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2019, s. 97.

³⁶⁴ Ergin ve Ertan, s. 2340; Gökarp Civan, s. 133; Yücel Bodur, s. 136.

Yargıtay ise kararlarında isabetli olarak, Kurum uygulamasının aksi yönünde hüküm tesis etmektedir. Nitekim, hak sahibi kadının oğlundan ölüm geliri bağlanma talebini Kurumun, kadının eşinin 4/1(a) kapsamında yaşlılık aylığı aldığı, bu sebeple gelirinin asgari ücretin net tutarından daha fazla olduğu gerekçesiyle reddetmesine ilişkin uyuşmazlıkta Yargıtay, “her türlü kazanç ve irattan elde etmiş olduğu gelir” ibaresinin hak sahibi anne ve baba yönünden ayrı ayrı değerlendirmeye tabi tutulması gerektiğini belirtmiştir³⁶⁵. Yine herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna tabi çalışması, bağlanan aylık veya geliri, adına kayıtlı taşınmaz ve araç olmayan kadının vefat eden oğlundan aylığa bağlanma talebinin Kurum tarafından aile fertlerinin kişi başına düşen gelirinin asgari ücretin net tutarının üzerinde olduğu gerekçesiyle reddedilmesine ilişkin olarak Yüksek Mahkeme, her türlü kazanç ve irat tutarları belirlenirken, anne ve baba yönünden ayrı ayrı değerlendirme yapılması gerektiği göz önüne alınmadan kişi başına düşen net gelirin asgari ücretin net tutarının üzerinde olduğu gerekçesiyle davanın reddine karar veren ilk derece mahkemesinin kararını hatalı bulmuştur³⁶⁶.

Ölüm aylığının hak sahibinin her türlü kazanç ve irattan elde ettiği gelirin asgari ücretin net tutarından fazla olduğu gerekçesiyle kesilebilmesi için bu durumun net bir şekilde tespit edilmiş olması gerekmektedir. Örneğin Yüksek Mahkeme kaymakamlık yazısı ile davacı kadının tarımsal ve hayvansal gelirinin asgari ücretin net tutarından fazla olduğunun belirtilmesinin yeterli bulmamıştır. Mahkemeye göre yapılacak iş,

*davacının üzerine kayıtlı taşınır- taşınmaz malı olup olmadığını araştırmak, taşınmaz kaydı var ise tapu kayıtlarını getirtmek, davacının kendi geliri olup olmadığını tespit etmek, kendi geliri bulunmamakta ise davanın kabulüne karar vermek, aksi halde 5510 s. Kanun 34. maddesi kapsamında gelirinin asgari ücretin net tutarından daha az olup olmadığını tespit edip sonucuna göre karar vermekten ibarettir*³⁶⁷.

³⁶⁵ Yüksek Mahkemeye göre, “davalı kurumca yapılan denetimde, davacılara ait Kooperatif hissesinin varlığından bahsedilmiş olmakla, bu hissenin davacılardan anneye mi yoksa babaya mı ait olduğu hususunun, ilgili kooperatiften sorularak belirlenmesi ile davacıların hak sahipliği sıfatlarının ve ölüm geliri bağlanma şartlarının varlığı yeniden belirlenmeli ve davacıların talepleri hakkında yeniden bir değerlendirme yapılarak sonucuna göre bir karar verilmelidir.” Yarg. 10. HD, 29.09.2020, 2019/1263 E., 2020/5085 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 29.12.2021)

³⁶⁶ Yarg. 21. HD, 24.02.2015, 2014/3309 E., 2015/3385 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 21.01.2022); Aynı yönde: Yarg. 10. HD, 07.04.2015, 2014/28032 E., 2015/6632 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 21.01.2022).

³⁶⁷ Yarg. 21. HD, 02.06.2020, 2019/3249 E., 2020/1870 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 23.12.2021).

Yine bir başka uyuşmazlıkta, sigortalı oğlunun vefatı üzerine anne ve baba ölüm aylığına bağlanmıştır. Ancak annenin 25.10.2013 tarihinde vefat etmesiyle Kurumca görevlendirilen denetmenler tarafından hazırlanan raporda annenin vefatı ile gelirlerin tamamının babaya ait olacağı ve bu tutarın asgari ücretin net tutarından fazla olduğu tespit edilmiş; ardından babaya bağlanan aylıklar kesilmiştir. Baba aylık bağlanması talebiyle Kuruma tekrar başvurmuş; ancak Kurum denetim raporunda herhangi bir değişiklik olmadığı gerekçesiyle bu talebi reddetmiştir. Bunun üzerine ilk derece mahkemesince yapılan araştırmalarda davacı adına kayıtlı gayrimenkullerin çoğunun 24/10/2013 tarihinde satıldığı, 25 ve 10 dönüm iki tane susuz tarla bulunduğu tespit edilmiş; ancak banka kayıtları ve taşınmazların satış bedellerinin miktarı ve davacının gelirine katkısı, Tarım İlçe Müdürlüğünden aktif iki tarlanın geliri olup olmadığı hususu araştırılmadan ve Kurumdan yeni bir inceleme yapılması istenmeden karara varılmıştır. Yüksek Mahkeme'ye göre ilk derece mahkemesinin yapacağı iş,

Tarım İlçe Müdürlüğünden aktif iki tarlanın geliri olup olmadığı hususunu araştırmak, taşınmazların satış bedellerinin miktarı ve davacının gelirine katkısını bilirkişi marifetiyle belirlemek, 5510 sayılı yasanın 55. maddesi son fıkrası ve 35. maddesi 3. fıkraları gereği yeni talebe göre yeniden inceleme yapma yetkisi ve görevi bulunan Kurumdan (her ne kadar davalı konumunda olsa da), davacının gelir durumuyla ilgili yeni bir müfettiş ya da denetmen araştırması yapmasını istemek, Kurumun raporu ve bulgularıyla, bilirkişi raporu ve toplanan yeni delilleri kıyaslamak, araştırmayı genişleterek elde edilecek sonuçlara göre karar vermekten ibarettir³⁶⁸.

Üzerinde durulması gereken bir diğer husus anne ve babanın yabancı ülkelerin sosyal güvenlik kurumlarından aldıkları gelir ve aylıkların her türlü kazanç ve irat kapsamında değerlendirilip değerlendirilmeyeceğidir. Gerek 2011/58 Sayılı Genelge gerek 2010/99 Sayılı Genelgelerde ülkemizle sosyal güvenlik sözleşmesi bulunan veya bulunmayan ülkelerin sosyal güvenlik kurumlarından alınan aylıkların her türlü kazanç ve irat kapsamında değerlendirileceği belirtilmişken daha sonra bu hükümler yürürlükten kaldırılmış olup günümüzde konuya ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Kanaatimizce böyle bir düzenleme yürürlükte olsa dahi Kurumun adeta kanun koyucu yerine geçerek kanunda yer almayan bir sınırlamayı genelge ile getirmesi doğru değildir. Ayrıca hak sahibi çocukların aylığının kesilme sebeplerinden birini yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışma

³⁶⁸ Yarg. 21. HD, 12.09.2019, 2019/2415 E., 2019/5030 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 23.12.2021).

olarak belirleyen kanun koyucunun yabancı ülkelerden alınan gelir ve aylıkları her türlü kazanç ve irat kapsamına dahil etmemesi bilinçli bir tercihtir. Yabancı bir ülkenin sosyal güvenlik hukuku kapsamında aylık alan Türk vatandaşlarının kendi ülkelerinden ölüm aylığı almasını engellemek sosyal güvenlik hukukunun amacına ve evrensel ilkelerine aykırı olacaktır³⁶⁹.

B. Mülga Kanunlara Göre Anne ve Babanın Aylığının Kesilmesini Gerektiren Durumlar

1. 506 Sayılı Kanun'daki Düzenlemeler

506 Sayılı Kanun'a göre, ölen sigortalının anne ve babasının ölüm aylığı alabilmesi sigortalının ölüm tarihinde eş ve çocuklardan artan hisse bulunması ve anne-babanın geçiminin sigortalı tarafından sağlandığının belgelenmesi halinde mümkündü. Anne babalar genellikle mahalle veya köy muhtarlarından aldıkları yazı ile geçimlerinin ölen çocukları tarafından sağlandığını Kuruma belgelemektedir³⁷⁰. Ancak anne babanın geçiminin ölen sigortalı tarafından sağlandığının belgelenmesi hususu uygulamada aksaklıklara yol açmış, mahkemeye taşınan uyuşmazlıklarda yeknesaklık sağlanamamıştır³⁷¹. Bu durum üzerine “geçiminin sigortalı tarafından sağlandığı belgelenen” ibaresi 29.07.2003 tarihli ve 4958 sayılı Kanun ile “sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi çalışmayan veya 2022 sayılı Kanuna göre bağlanan aylık hariç olmak üzere buralardan her ne ad altında olursa olsun gelir veya aylık almayan” şeklinde değiştirilmiştir.

Kanun koyucu, yapılan kanun değişikliği ile değişiklik öncesi ölüm aylığına bağlanan anne babadan sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi çalışan veya buralardan her ne ad altında olursa olsun gelir veya aylık alanların (2022 Sayılı Kanuna göre bağlanan aylık hariç) ölüm aylığının kesilmesini önlemek adına ek 46. maddeyi düzenlemiştir. Ek 46. maddeye göre, sadece maddenin yürürlük tarihi olan 06.08.2003 tarihinden sonra ölen sigortalıların anne ve babalarına bağlanan gelir ve

³⁶⁹ Ergin ve Ertan, s. 2333; Yarg. 10. HD, 28.04.2021, 2019/3405 E., 2021/6146 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 25.08.2021).

³⁷⁰ Tunçomağ, s. 375.

³⁷¹ Coşkun Erbaş, “4958 Sayılı Kanunla Değişiklikten Sonra 506 Sayılı Yasanın 24. Ve 69. Maddelerine Göre, Ana ve Babaya Hem Ölüm Aylığı Hem De Geliri Bağlanabilir mi?”, **Sicil İş Hukuku Dergisi**, Sayı:13, 2009, s.190.

aylıklar sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi olarak çalışmaya başlamaları veya gelir veya aylık almaya başlamaları halinde bu tarihi takip eden ödeme dönemi başından itibaren kesilmektedir. Dolayısıyla 06.08.2003 tarihinden önce ölen sigortalıların anne ve babalarının önceki düzenleme çerçevesinde aldıkları ölüm aylıkları çalışmaları ya da gelir veya aylık almaları halinde kesilmemektedir³⁷². Yüksek Mahkeme, ölen oğlundan dolayı 1973 yılı itibariyle aylığa bağlanan hak sahibinin yaşlılık aylığı aldığı gerekçesiyle 2005 yılında ölüm aylığının kesilmesine ilişkin uyuşmazlıkta ölüm olayının 4958 Sayılı Kanun ile 506 Sayılı Kanun 69. maddesinde yapılan değişiklikten önce gerçekleşmesi sebebiyle geçmişe etkili olmayacağından bahisle kesilen aylığın yeniden bağlanması gerektiğine hükmetmiştir³⁷³. Kanaatimizce Yargıtay'ın kararı yerinde olmakla birlikte aylık, değişikliğin bağlanan ölüm aylığını etkilemeyeceği gerekçesiyle değil; ek 46. maddeye göre yapılan değişikliğin, değişiklikten sonra ölen sigortalıları kapsayacağı gerekçesiyle yeniden bağlanmalıdır³⁷⁴.

Anne ve babaya aylık bağlanmasına ilişkin kanunda yapılan değişiklikten sonra, 21.08.2003 tarihinde vefat eden sigortalının anne ve babasının hem ölüm aylığı hem ölüm geliri aldığını fark eden Kurum birden fazla dosyadan gelir ya da aylık aldığı gerekçesiyle anne ve babanın ölüm aylığını kesmiştir. Ancak öğretide Erbaş'a göre, yapılan değişikliğin amacı anne babanın ölüm aylığına bağlanma şartlarını sağladığını kanıtlamada kolaylık sağlamak olup; ölüm aylığı alma haklarını kısıtlayarak ölüm geliri ya da ölüm aylığından yalnızca birini bağlamak değildir. Ancak bu tür durumlarda yapılması gereken kanundaki düzenleme gereği bu aylık ve gelirlerden yüksek olanın tümünün, eksik olanın ise yarısının bağlanması olacaktır

³⁷² Okur, eski ve yeni hak sahibi anne babaların farklı düzenlemelere göre ölüm aylığı almasını haksız ve isabetsiz bulup eski düzenlemeye göre aylık bağlanan anne babaların da çalışması veya gelir ya da aylık alması halinde ölüm aylıklarının kesilmesi gerektiği kanaatindedir. Okur, Çalışma, s. 2168.

³⁷³ Yarg. 10. HD, 27.03.2014, 2013/25190 E., 2014/6957 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 25.02.2021).

³⁷⁴ Geçici 91. maddeye göre: "6.8.2003 tarihinden önce ölen sigortalıdan dolayı hak sahibi ana ve babaya; Sosyal Sigortaya, Emekli Sandıklarına tabi çalışmaları veya kendi çalışmalarından dolayı buralardan gelir veya aylık almaları nedeniyle gelir ve aylıkları kesilenlere, gelir ve aylığın kesildiği tarihe kadar yapılan ödemeler geri alınmaz. Ana ve babalardan Sosyal Sigortaya, Emekli Sandıklarına tabi çalışmaları veya buralardan kendi çalışmalarından dolayı gelir veya aylık almaları nedeniyle Kurumca tahsil edilmiş olan tutarlar, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde talepleri halinde ilgililere aynen iade edilir."

(506 SK m. 92/1). Dolayısıyla anne ve babanın ölüm aylığının tamamının değil yarısının kesilmesi gerekmektedir³⁷⁵.

Değerlendirilmesi gereken bir diğer husus 06.08.2003 tarihinden önce vefat edip geçimi ölen sigortalı tarafından sağlanmadığı gerekçesiyle ölüm aylığı alamayan; ancak 506 Sayılı Kanun'da yapılan değişiklik ile sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi çalışmama veya 2022 Sayılı Kanun'a göre bağlanan aylık hariç olmak üzere buralardan her ne ad altında olursa olsun gelir veya aylık almama şartlarını sağlayan anne ve babanın değişiklik sonrası ölüm aylığına hak kazanıp kazanmayacağıdır. Yargıtay, 06.08.2003 tarihinden önceki ölümlerde hak sahibine aylık bağlanması hususunda istikrarlı olarak bu iki düzenlemeden anne ve baba yararına olan düzenleme hangisi ise ondan yararlanılması gerektiği görüşünü sürdürmektedir³⁷⁶. Yüksek Mahkeme, önüne gelen bir uyuşmazlıkta hak sahibi annenin, 2001 yılında vefat eden bekâr ve çocuksuz oğlundan ölüm aylığı almak amacıyla başvurması üzerine geçiminin sigortalı tarafından sağlanmadığının sabit olduğu, bu sebeple sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi çalışmama veya 2022 sayılı Kanuna göre bağlanan aylık hariç olmak üzere buralardan her ne ad altında olursa olsun gelir veya aylık almama şartlarının sağlanıp sağlanmadığının değerlendirilmesi gerektiğine hükmetmiştir³⁷⁷.

Ölümün 06.08.2003 tarihinden sonra meydana gelmesi halinde ise artık hüküm, değişiklikten sonraki hali ile uygulanacaktır. Ölen sigortalı anne babasının geçimini sağlasa dahi anne ve babanın sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi çalışması veya 2022 sayılı Kanuna göre bağlanan aylık hariç olmak üzere buralardan her ne ad altında olursa olsun gelir veya aylık alması ölüm aylığının kesilmesini gerektirmektedir. Nitekim Yargıtay 23.12.2003 tarihinde vefat eden bekâr ve çocuksuz kızından ölüm aylığı almaya başlayan annenin vefat eden eşinden de ölüm aylığı almaya başlaması üzerine kızından aldığı aylığın sosyal güvenlik

³⁷⁵ Erbaş, s. 190 vd.

³⁷⁶ Mesut Balcı, "Hak Sahibi Ana ve Babanın Ölüm Aylığı İle İlgili Sorunlar", **Sicil İş Hukuku Dergisi**, Sayı: 22, 2011, (Ana ve Baba), s. 153.

³⁷⁷ Yarg. 10. HD, 08.05.2014, 2014/1241 E., 2014/10134 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 30.12.2021) ;Yarg. 10. HD, 04.04.2013, 2013/1564 E., 2013/6760 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 23.12.2021).

kuruluşlarından aylık aldığı gerekçesiyle Kurum tarafından kesilmesini isabetli bulmuştur³⁷⁸.

506 Sayılı Kanun'da dikkat edilmesi gereken bir diğer husus anne ve babaya aylık bağlanması için gerekli olan artan hisse bulunması şartının sigortalının ölüm tarihinde aranmasıdır (506 SK m. 69). Bu sebeple sigortalının ölüm tarihinden sonra erkek çocuğun öğrenimini tamamlaması, kız çocuğun veya eşin evlenmesi gibi sebeplerle artan hisse ortaya çıksa dahi anne ve babaya aylık bağlanamamaktadır.

506 Sayılı Kanun'un 69. maddesinin son haline göre anne ve babanın aylığının kesileceği haller sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi çalışmak ve 2022 Sayılı Kanun'a göre bağlanan aylık hariç olmak üzere sosyal güvenlik kuruluşlarından her ne ad altında olursa olsun gelir veya aylık almaktır. O halde 506 Sayılı Kanun'a göre anne ve babanın diğer çocuklarından gelir veya aylık alması ölüm aylığının kesilmesini gerektirmektedir.

2. 1479 Sayılı Kanun'daki Düzenlemeler

1479 Sayılı Kanun'un ilk halinde anne ve babaya ölüm aylığı bağlanması için eş ve çocuklardan artan hisse bulunması ve geçimlerinin sigortalı tarafından sağlandığının belgelenmesi şartları aranmıştır. Uygulamada ise sigortalının anne ve babasına, geçimlerine katkı sağlamak amacıyla süreklilik arz edecek şekilde yardım yapıyor olması halinde anne ve babanın geçiminin sigortalı tarafından sağlandığı kabul edilmiştir³⁷⁹. Ancak 619 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile yapılan değişiklikle sigortalının anne ve babasının ölüm aylığına bağlanma şartları sosyal güvenlik kurumları kapsamında çalışmama ve bu kurumlar kapsamındaki çalışmalarından dolayı gelir veya aylık almama olarak değiştirilmiştir. Kanunun ilk haline göre anne ve babanın geçiminin sigortalı tarafından sağlandığının tespiti oldukça güç olduğundan yapılan değişiklik oldukça isabetlidir. Ancak 619 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin Anayasa Mahkemesi kararı³⁸⁰ ile iptal edilmesiyle

³⁷⁸ Yarg. 10. HD, 27.11.2014, 2014/2926 E., 2014/24836 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 23.12.2021).

³⁷⁹ Yarg. 10. HD, 18.02.1991, 1991/8488E., 1992/1380K.; Balcı, Ana ve Baba, s. 150.

³⁸⁰ AYM, 26.10.2000, 2000/61 E., 2000/34 K., normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/2000-34-nrm.pdf, (E. T. 23.06.2021).

kararname ile yapılan bu değişiklikler de 08.08.2001 tarihinde yürürlüğe girecek şekilde iptal edilmiştir. Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararı ile yürürlükten kaldırılan bu değişiklik daha sonra kanun koyucu tarafından aynı şekilde benimsenmiş olup 02.08.2003 tarihinde yürürlüğe giren 4956 sayılı Kanun ile “geçimlerini sağlayacak başkaca bir gelirlerinin bulunması” yerine tekrar “sosyal güvenlik kanunları kapsamında çalışma ve bu kanunlar kapsamındaki çalışmalarından dolayı gelir veya aylık alma” ibaresi işlenmiştir.

1479 Sayılı Kanun, 506 Sayılı Kanun'un aksine artan hissenin sigortalının öldüğü tarihte olmasını aramamıştır. Dolayısıyla sigortalının öldüğü tarihte eş ve çocuklardan artan hisse kalmaması sebebiyle aylık alamayan anne ve baba, durum değişikliği ile artan hisse bulunması halinde aylığa hak kazanmaktadır. Ayrıca sigortalının dul eşinin ya da kız çocuğunun boşanması veya 25 yaşını doldurmamış erkek çocuğunun yükseköğrenime başlaması ya da sigortalının anne karnındaki çocuğunun dünyaya gelmesi gibi hallerde artık artan hisse kalmadığından ölüm aylıkları kesilecektir.

3. 5434 Sayılı Kanun'daki Düzenlemeler

5434 Sayılı Kanun, anne ve babaya aylık bağlanmasına ilişkin şartlar bakımından 5510 Sayılı Kanun'dan oldukça farklıdır. Öncelikle anne babanın ölüm aylığı alabilmesi için ölen çocuklarının fiili hizmet süresinin en az 10 yıl olması gerekmektedir³⁸¹. Kanun, aylık bağlanması bakımından ölen iştirakçinin anne ve babası için ayrı şartlar aramıştır. Ölen iştirakçinin babasının aylık alabilmesi muhtaç durumda olması ve 65 yaşını doldurması halinde mümkündür. Ancak muhtaç babanın çalışarak geçimini sağlayamayacak derecede malûl olması halinde 65 yaş şartı aranmamaktadır. İştirakçinin ölüm tarihinde 65 yaşını doldurmamış babanın sonradan 65 yaşını doldurması ve muhtaç durumda bulunması veya 65 yaşını

³⁸¹ 5434 Sayılı Kanun, ölen iştirakçilerin fiili hizmet süresinin en az 10 yıl olması halinde hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanabileceğini düzenlemiştir; ancak bu duruma bir istisna da getirmiştir. Ek madde 13'e göre, fiili hizmet süresi 5 yılı doldurduktan sonra vefat eden iştirakçilerin, ölüm tarihinde, başkasının yardımı olmaksızın hayatlarını devam ettiremeyecek derecede malûl ve muhtaç bulunan dul eşleri ile çocuklarına da ölüm aylığı bağlanabilecektir. Ancak kanun koyucu bu düzenleme kapsamına yalnızca dul eş ve çocukları dahil etmiştir. Bu sebeple anne ve baba, başkasının yardımı olmaksızın hayatlarını devam ettiremeyecek derecede malûl ve muhtaç olsa dahi ölüm aylığı alamayacaktır.

doldurmuş ancak muhtaç durumda bulunmayan babanın sonradan muhtaç duruma gelmesi halinde aylık, Sandığa müracaatlarını takip eden aybaşından itibaren bağlanmaktadır (5434 SK m. 72/3). Muhtaç durumu daha sonra ortadan kalkan babanın aylığı, bu durumun belirlendiği tarihi takip eden aybaşından itibaren kesilmektedir (5434 SK m. 93).

Ölen iştirakçinin annesi için yaş şartı aranmamış olup dul ve muhtaç anneye aylık bağlanmaktadır (5434 SK m. 72). Evlenen ya da muhtaç durumdan çıkan annenin aylığı ise bu tarihi takip eden aybaşından itibaren kesilmektedir (5434 SK m. 93).

Anne ve babanın evli olması durumunda aylık, ölen iştirakçinin muhtaç ve 65 yaşını doldurmuş babasına verilmektedir. Babanın aylığa hak kazanamaması ve annenin muhtaç durumda bulunması halinde dahi anneye evli olduğu müddetçe aylık bağlanması mümkün değildir³⁸².

Aylık bağlanan babanın ölümü halinde aylık, muhtaç olması şartı ile Sandığa müracaat tarihini takip eden aybaşından itibaren öz anneye bağlanmaktadır (5434 SK m. 72/2). Yine, eşinden boşanan annenin muhtaç durumda bulunma şartı ile aylık alması mümkündür. Ancak her iki durumda da tekrar evlenen annenin aylığı kesilecektir³⁸³. Anne ve babanın muhtaçlığından kastedilen gelirlerinin asgari ücretin net tutarının altında olmasıdır³⁸⁴.

5434 Sayılı Kanun'a göre anne ve babanın aylığı, tıpkı diğer hak sahiplerinde olduğu gibi, Türk vatandaşlığından çıkmaları, çıkarılmaları veya yabancı memleket uyruğuna girmeleri (Türk vatandaşlığını muhafaza edenler hariç) halinde kesilir (5434 SK m. 92). Kanunun anne ve babanın aylığının kesilme sebebi olarak düzenlediği bir diğer hal ise 5510 Sayılı Kanun 4/1(c) kapsamında çalışmaktır. Zira 99. maddeye göre, aylık alanlardan; hiçbir şarta bağlı olmaksızın emeklilik hakkı tanınan vazifelere tayin edilenlerin aylıkları, tayin edildikleri tarihi takip eden ay başından itibaren kesilecektir (5434 SK m. 99). Vazife ve harp malûllerinin anne ve babalarının aylıkları ise çalışsalar dahi kesilmeyecektir.

³⁸² Bu durumun istisnasını harp malulleri ile evlenen kadınlar oluşturur. Kanunda ölen iştirakçinin annesinin harp malulü bir kimse ile evlenmesi halinde aylığının kesilmeyeceği düzenlenmiştir (5434 SK m. 93/1-b). Bu hüküm her ne kadar harp malulleri ile evliliği teşvik etmek amacıyla düzenlese de öğretide eleştirilmektedir. Gökalp Civan, s. 175.

³⁸³ Balcı, Ana ve Baba, s. 149.

³⁸⁴ Balcı, Ana ve Baba, s. 149.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

5510 SAYILI KANUN 56. MADDE 2. FIKRASININ DEĞERLENDİRİLMESİ

I. DÜZENLEMENİN AMACI

Yukarıda açıkladığımız üzere, 5510 Sayılı Kanun'a göre erkek çocuklar 18 yaşına, lise ve dengi öğrenim görmeleri halinde 20 yaşına, yüksek öğrenim görmeleri halinde ise 25 yaşına kadar ölüm aylığı alırken kız çocukları çalışmadıkları ve gelir veya aylık almadıkları sürece ömür boyu ölüm aylığı almaktadır. Eşin ölüm aylığı ise sadece tekrar evlenmesi halinde kesilmektedir. Görüldüğü üzere kanun koyucu hak sahiplerine aylık bağlanmasına ilişkin düzenlemelerde geride kalan eşe ve kız çocuğuna oldukça cömert davranmıştır³⁸⁵. Bu düzenlemeler ile kız çocuğu veya dul eşin evlilikle ekonomik güvence ve desteğe kavuşacağı varsayılmış; eşin ölen eşinden, bekâr kız çocuğunun ise vefat eden anne babasından ölüm aylığı alarak evli olmadıkları süre boyunca korunması amaçlanmıştır³⁸⁶. Ancak toplumda, ekonomik güçlük çeken veya gelirini artırmak isteyen kimi eş ve kız çocuklarının sırf ölen eşinden veya anne babalarından ölüm aylığı almak maksadıyla boşanıp fiilen birlikte yaşamaya devam ettiği ya da eşinden boşandıktan sonra başka bir kişiyle resmi nikâh yapmaksızın birlikte yaşama yollarına başvurduğu görülmektedir³⁸⁷. Ayrıca ölüm aylığı alan kız çocuklarının resmi nikâh yapmaksızın karı koca hayatı sürdürdüğü örneklerle de rastlanmaktadır³⁸⁸. Toplumda sıklıkla karşılaşılan bu durumların etik değerler açısından rahatsızlığa yol açmasının yanı sıra dul eşe ve kız çocuklarına ödenen ölüm aylıklarının SGK'ya yük olduğu bir gerçektir³⁸⁹.

Fiili birliktelikler mülga kanunlarda aylık kesme sebebi olarak düzenlenmemiştir. Bu sebeple fiili birlikteliği tespit eden Kurum tarafından hak sahibinin ölüm aylığı kesilse dahi kesilen aylıklar mahkeme kararıyla yeniden

³⁸⁵ Alper ve diğerleri, s. 341.

³⁸⁶ Köme Akpulat, s. 404; Özdemir, s. 193.

³⁸⁷ Özmen, s. 102-103; Centel, Boşanılan Eş, s. 190.

³⁸⁸ Centel, Boşanılan Eş, s. 191.

³⁸⁹ Özdemir, s. 192; Özmen, s. 105. Centel, Kurumca yapılan diğer harcamalar düşünüldüğünde boşandığı eşiyle fiilen birlikte yaşayan kız çocuğu veya dul eşin aldığı aylığın Kurum'u sarsacak derecede olmadığını; ancak her hâlükârda Kurumun mali kaynaklarına zarar vereceğini ve sosyal güvenlik hakkıyla bağdaşmadığını belirtmiştir. Centel, Boşanılan Eş, s. 195.

bağlanmıştır³⁹⁰. Soruna çözüm bulmak isteyen kanun koyucu ise 5510 Sayılı Kanun'un 56. maddesinin 2. fıkrasını düzenlemiştir. Fıkraya göre eşinden boşandığı halde, boşandığı eşiyle fiilen birlikte yaşadığı belirlenen eş ve çocukların, bağlanmış olan gelir ve aylıkları kesilerek bu kişilere ödenmiş olan tutarlar, 96ncı madde hükümlerine göre geri alınacaktır³⁹¹. Bu reform niteliğindeki düzenlemenin ardından Kurum, aylık almakta olan binlerce hak sahibi kadının ölüm aylığını sahte boşanma gerekçesiyle kesmiştir³⁹².

Madde gerekçesinde hükmün amacı “eşinden boşanmak suretiyle babasından maaş bağlanan ancak boşandığı eşleriyle fiilen beraber yaşayanların gelir ve aylıklarının kesilmesi ile ilgili hususların, uygulamada hakkın kötüye kullanılmasını önlemek” olarak ifade edilmiştir. Gerekçede yalnızca “babasından maaş bağlanan” ibaresi yer alsa da öğretilde, hükmün vefat eden eşinden aylık alan dul eşleri kapsadığı belirtilmiştir³⁹³.

Son olarak belirtmek gerekir ki kanun koyucu bu düzenleme ile boşandığı eşiyle birlikte yaşamakta iken hakkını kötüye kullanarak ölüm aylığı almaya devam eden eş ve kız çocukların, mali kaynakların sınırlılığı çerçevesinde aylık almasının önüne geçmek istemiş olup bu hüküm boşanan eşlerin birlikte yaşamasını sınırlandırma veya yasaklama amacı taşımamaktadır³⁹⁴. Ölüm aylığı alan kadının Kuruma müracaat ederek almakta olduğu aylığın kesilmesini talep etmesi veya aylıktan feragat etmesi halinde ortada sorun teşkil eden bir durum kalmayacaktır³⁹⁵.

³⁹⁰ Özmen, s. 103; Köme Akpulat, s. 404.

³⁹¹ Söz konusu hüküm Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Tasarısı'nda yer almazken daha sonra Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu tarafından kabul edilen metinde “*Ölüm geliri veya aylığı bağlanması için eşinden boşandığı belirlenen eş ve çocuklara, bağlanmış olan gelir ve aylıklar kesilir. Bu kişilere ödenmiş olan tutarlar 96 ncı madde hükümlerine göre geri alınır.*” şeklinde düzenlenmiştir. Hükme kanundaki hali ise Plan ve Bütçe Komisyonunca verilmiştir. Ercan Turan, "5510 Sayılı Yasa'nın 56/son Maddesindeki Düzenlemenin, Anayasal Eşitlik ve Özel Yaşama Saygı İlkeleri Yönünden Değerlendirilmesi", **Sicil İş Hukuku Dergisi**, Sayı: 19, 2010, s. 125-126.

³⁹² Düzenlemenin yürürlüğe girmesinden Şubat 2013'e kadar yaklaşık 12 bin sahte boşanma tespit edilmiştir. Özdemir, s. 192; Cengiz, s. 2; Centel, Boşanılan Eş, s. 190.

³⁹³ Köme Akpulat, s. 404.

³⁹⁴ Köme Akpulat, s. 412; Uşan, Değerlendirme, s.484, Özmen, s.105.

³⁹⁵ Özdemir, s. 202.

II. DÜZENLEMENİN KAPSAMI

Boşandığı eşiyle fiilen birlikte yaşadığı tespit edilen kız çocuğu veya dul eşin ölüm aylığının kesilmesine ilişkin hükmün uygulanabilmesi için resmi bir evliliğin boşanma ile sonuçlanması gerekmektedir³⁹⁶. Kanunda kız çocuğu veya dul eşin sadece boşandığı eşi ile fiilen birlikte yaşamasına yer verilmiş olup boşandığı eşi dışında üçüncü bir kişi ile yaşaması ya da kız çocuğunun resmi nikâh yapmaksızın herhangi bir kişi ile yaşaması madde kapsamına dahil edilmemiştir³⁹⁷. Dolayısıyla son iki durumda hak sahibi kız çocuğu veya dul eşin aylığı kesilmemektedir. Oysa resmi nikâh yapmadan adeta evlilik birliği içindeymiş gibi yaşayan kişiler ile boşandığı eşi dışındaki bir başka kişiyle fiilen birlikte yaşayanların toplumda uyandırdığı rahatsızlık, daha önce evlilik birliğini sürdürmüş; boşanıp tekrar birlikte yaşamaya başlamış eşlerin toplumda uyandırdığı rahatsızlıktan evleviyetle fazla olacaktır³⁹⁸. Ayrıca aşağıda değinileceği üzere, hak sahibi kadının fiilen birlikte yaşadığı kişiye bağlı olarak ölüm aylığından yararlanıp yararlanamayacağının belirlenmesi öğreti tarafından eşitlik ilkesine aykırı olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir.

Dul eşin veya kız çocuğunun eşinden boşandığı tarihin sigortalının ölümünden önce ya da sonra olmasının ölüm aylığının kesilmesi açısından farklılık yaratacağına ilişkin bir sonuca madde metninden ulaşılamamaktadır. Bu sebeple hakkın kötüye kullanılıp kullanılmadığının her bir somut olay için değerlendirilmesi gerekmektedir³⁹⁹.

³⁹⁶ Özmen, s. 107; Fevzi Şahlanan, "Boşandığı Eşiyle Birlikte Yaşayanın Aylığının Kesilmesi", **Tekstil İşveren Dergisi**, Sayı: 118, 2018, s. 7.

³⁹⁷ Centel, Boşanılan Eş, s. 191; Cem Akbıyık, "Boşanmaya Rağmen Boşanılan Kişi İle Yaşamaya Devam Edilmesi Halinde Gelir ve Aylıkların Kesilmesi Meselesi", **Fasikül Hukuk Dergisi**, Cilt:11, Sayı:111, 2019, s. 639; Uşan, Sosyal Güvenlik, s. 245; Şahlanan, s. 7; Özmen, s. 107; Köme Akpulat, s. 405; Güzel ve diğerleri, s. 640.

³⁹⁸ Duman, s. 95; Özmen, boşandığı eşiyle fiilen birlikte yaşamakta olan kişilerin durumunun etik değerler, ahlaki algı ve kurallar ile toplumda oluşturduğu rahatsızlıkların yargısal metinlerde değerlendirilmesinin sakıncalı olduğunu ve böyle bir değerlendirme yapmanın yargının görev alanı içinde bulunmadığını belirtmiştir. Özmen, s. 105.

³⁹⁹ Gökalp Civan'a göre boşanmanın sigortalının ölümünden önce olması halinde de hakkın kötüye kullanılması durumu söz konusu olabilecektir. Gökalp Civan, s. 183.

Dul eş ya da kız çocuğunun birden çok evlilik yapıp boşanması halinde boşanılan eşler arasında ayrım söz konusu olmadığından ilgili hüküm boşanılan eşlerin herhangi biriyle fiili birliktelik halinde uygulama alanı bulacaktır⁴⁰⁰.

Hükmün Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu tarafından düzenlenen halinde “ölüm geliri veya aylığı bağlanması için eşinden boşandığı belirlenen eş ve çocuklara” ifadesi yer almakta iken kanun metninde tarafların boşanma amacına dair bir ibareye yer verilmeksizin, eşinden boşanıp boşandığı eşiyle fiilen birlikte yaşayan dul eşin veya kız çocuğunun aylığının kesileceği belirtilmiştir⁴⁰¹. Dolayısıyla bu düzenleme kanun koyucunun bilinçli tercihi olup madde kapsamının genişlemesini sağlamaktadır⁴⁰². Böylece hükmün uygulanabilmesi için eşten boşanmış olmak yeterli olup tarafların hangi saikle boşandığı önem arz etmemektedir⁴⁰³. Gerçekten de eşler ölüm aylığı almak amacıyla boşanabilecekleri gibi aylık alma amacı gütmeyen gerçek boşanma iradesiyle boşandıktan sonra birlikte yaşamaya karar verebilmektedir. Bu tür durumlarda boşanma veya fiilen birlikte yaşama ölüm aylığı bağlanmasına yönelik bir amaçla gerçekleşme dahi daha sonra birlikte yaşayıp ölüm aylığı almak bu fıkranın uygulanması için yeterlidir⁴⁰⁴. Centel bu durumu “hakkın kötüye kullanılması; hangi dürtüyle (saikle) ortaya çıkarsa çıksın, sonuçta hukuk bakımından sadece ve sadece “kötüye kullanma” olup, hukuk düzeni tarafından korunmamaktadır.” şeklinde ifade etmiştir⁴⁰⁵. Örneğin evlilik birliğini anlaşılmadıkları için sonlandıran ve boşandıktan sonra ayrı yaşayan bir çiftin barışarak birlikte yaşamaya başlaması halinde eşler boşanma esnasında niyetleri dikkate alınmadan kadın eşi bağlanan ölüm aylığı kesilmektedir. Dolayısıyla Kurum ya da mahkeme tarafından eşlerin boşanma iradelerinde samimi olup olmadıklarının araştırması yapılmamalıdır⁴⁰⁶. Kaldı ki mahkemenin ya da Kurumun tarafların niyetlerini bilmesi olanaksız olup böyle bir

⁴⁰⁰ Köme Akpulat, s. 406; Özdemir, s. 201; Yücel Bodur, s. 200; Resul Aslanköylü, “Eşinden Boşandığı Halde Eşiyle Fiilen Birlikte Yaşamakta Olanların Gelir ve Aylıklarının Kesilmesi”, **Yargıtay Dergisi**, Ekim 2012, (Gelir ve Aylık), s. 113; Özmen, s. 110; Gökalp Civan, s. 184; Bu konuya ilişkin Yargıtay kararları için bkz. Yarg. 21. HD, 14.01.2019, 2018/65 E., 2019/15 K., Yarg. 10. HD, 02.07.2018, 2016/7009 E., 2018/6265 K., Yarg. 21. HD, 05.07.2018, 2018/2013 E., 2018/6071 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 15.04.2022)

⁴⁰¹ Turan, s. 125.

⁴⁰² Köme Akpulat, s. 405; Özmen, s. 107.

⁴⁰³ Köme Akpulat, s. 405; Duman, s. 85; Şahlanan, s. 6; Centel, Boşanılan Eş, s. 195.

⁴⁰⁴ Şahlanan, s. 6.

⁴⁰⁵ Centel, Boşanılan Eş, s. 195.

⁴⁰⁶ Özmen, s. 107.

araştırmaya gidilmesi niyet okuma anlamına gelecektir. Nitekim Yüksek Mahkeme kararlarında,

Anılan 56'ncı maddede, oldukça yalın olarak “eşinden boşandığı halde, boşandığı eşiyle fiilen birlikte yaşadığı belirlenen” ibareleri yer almakta olup, kanun koyucu tarafından örneğin; “sosyal güvenlik kanunları kapsamında ölüm aylığına hak kazanmak amacıyla eşinden boşanan”, “hak sahibi sıfatını haksız yere elde etme amacıyla eşinden boşanan”, “gerçek boşanma iradesi söz konusu olmaksızın (muvazaalı olarak) eşinden boşanan” veya bunlara benzer ifadelerle yer verilmemiş, sade olarak kaleme alınan metinle uygulama alanı genişletilmiştir. Maddede boşanma amacına-saikine yönelik herhangi bir düzenlemeye yer verilmediğinden, gerek Kurumca, gerekse yargı organlarınca uygulama yapılırken; eşlerin boşanma iradelerinin gerçekliğinin-samimiliğinin araştırılıp ortaya konulması söz konusu olmamalı, boşanmanın muvazaalı olup olmadığına ilişkin herhangi bir araştırma-irdeleme ve boşanma yönündeki kesinleşmiş yargı kararının geçerliliğinin sorgulanması yapılmamalı, özellikle, kesinleşmiş yargı organının verdiği karara dayanan “boşanma” hukuki durum ve sonucunun eşlerin gerçek iradelerine dayanıp dayanmadığının araştırılmasının bir başka organın yetki ve görevi içerisinde yer almadığı, kaldı ki, 4721 sayılı Türk Medeni Kanununda “anlaşmalı boşanma” adı altında hukuki bir düzenlemenin de bulunduğu dikkate alınmalıdır. Şu durumda sonuç olarak vurgulanmalıdır ki, boşanma tarihi itibarıyla gerçek-samimi boşanma iradelerine sahip olan (evlilik birliği temelinden sarsılan) veya olmayan tüm eşlerin, maddenin yürürlük tarihi olan 01.10.2008 tarihinden itibaren her ne sebeple olursa olsun eylemli olarak birlikte yaşadıklarının saptanması durumunda gelirin-aylığın kesilmesi zorunluluğu bulunmaktadır⁴⁰⁷.

şeklinde durumu açıkça ifade etmiştir.

2018/38 Sayılı Genelge’de yurtdışında ikamet eden hak sahibinin boşandığı eşiyle fiilen birlikte yaşayıp yaşamadığı hakkında araştırma yapılmayacağı düzenlenmiştir⁴⁰⁸. Her ne kadar yurtdışındaki fiili birlikteliğin tespiti oldukça güç olsa da boşandığı eşiyle Türkiye’de birlikte yaşadığı tespit edilen kadının ölüm aylığı kesilirken boşandığı eşiyle yurtdışında birlikte yaşayan kadının herhangi bir denetime tabi tutulmaması hukuksal durumu aynı olan kişilere farklı muamele uygulanması sebebiyle eşitsizliğe yol açmaktadır.

Büyük bir ihtiyaç sonucu düzenlenen 56. maddenin 2. fıkrasında “fiilen birlikte yaşama” kavramının tanımı, ne kadarlık bir süreyi kapsadığı, birlikte yaşamanın tespitinde hangi usul ve yöntemlerin izleneceği ve bu yöntemlerin özel yaşama ne ölçüde müdahale edeceği açıkça belirtilmemiştir⁴⁰⁹. Ayrıca fiili birlikteliğin konut dokunulmazlığı hakkı ve özel hayatın gizliliği başta olmak üzere

⁴⁰⁷ Yarg. 10. HD, 31.03.2021, 2020/3800 E., 2021/4421 K., 10. HD, 01.11.2021, 2021/4281 E., 2021/13195 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 25.04.2022).

⁴⁰⁸ 2018/38 Sayılı Genelge, İkinci Kısım, Dördüncü Bölüm, Başlık 9.2.1

⁴⁰⁹ Cengiz, s. 10; Köme Akpulat, s. 407; Duman, s. 84; Şahlanan, s. 7; Centel, s. 191-192.

birçok temel hak ve hürriyeti ihlal etmeden ispatı oldukça güç görünmektedir⁴¹⁰. Böyle bir düzenlemeye her ne kadar ihtiyaç duyulsa da düzenlemenin hukukilik açısından sorunlar taşıması, bu denli tartışmaların ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir⁴¹¹.

III. FIKRANIN HUKUKİ NİTELİĞİ VE SONUÇLARI

Boşandığı eşiyle fiilen birlikte yaşayan kız çocuğu veya dul eşin aylığının kesilmesi gerektiğine ilişkin düzenlemenin hukuki niteliğine dair öğretide farklı görüşler mevcuttur. Bir görüşe göre kanun koyucu, kanuna karşı hile yapıldığı ve bu durumun bir hakkın suiistimaline yol açtığı gerekçesiyle böyle bir düzenleme yapmıştır⁴¹².

Öğretide, düzenlemenin boşanmanın muvazaalı olması temeline dayandığına ilişkin görüşler de bulunmaktadır⁴¹³. Oysa muvazaalı bir işlem için üçüncü kişileri aldatmak amacıyla yapılan ve taraflar arasında hüküm ifade etmeyen bir sözleşmenin olması gerekmektedir⁴¹⁴. Eşlerin boşanması ise taraflar arasında yapılan sözleşmenin sonucu değil bir mahkeme kararıdır. Dolayısıyla mahkeme tarafından verilen boşanma kararının muvazaalı olarak nitelendirilmesi hukuka uygun olmayacaktır⁴¹⁵. Ayrıca hükmün hukuki temelini muvazaaya dayandığının kabulü, yapılacak incelemeler sonucu boşanmanın muvazaalı olmadığı tespit edilen dosyalarda kesilen aylıkların yeniden bağlanması sonucuna yol açacaktır. Zira aylık alma amacı gütmeyen gerçek boşanma iradesiyle boşanan eşlerin daha sonra barışıp birlikte yaşaması da mümkündür⁴¹⁶. Nitekim düzenlemenin yürürlüğe girdiği dönemde Yargıtay, boşanmanın muvazaalı olup olmadığının tespit edilmesi gerektiğini ifade ederken daha sonraki kararlarında boşanmanın muvazaalı olup olmadığını

⁴¹⁰ Turan, s. 130.

⁴¹¹ Yücel Bodur, s. 193.

⁴¹² Alper, s. 324; Öğretide Hacıoğlu da bu düzenlemenin temelini kanuna karşı hileye dayandığı kanaatindedir. Arzu Hacıoğlu, **Türk Sosyal Sigortalar Hukukunda Yersiz Ödemelerin Geri Alınması**, Beta Yayıncılık, İstanbul, Şubat 2017, s. 54.

⁴¹³ Aslanköylü, Gelir ve Aylık, s. 114; Turan, s. 127.

⁴¹⁴ Meryem Günay, Roma Hukukundan Günümüze Muvazaa Kavramı, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2009, s. 45.

⁴¹⁵ Akbıyık, s. 638; Özmen, s. 108; Köme Akpulat, s. 406; Anlaşmalı boşanma davalarında muvazaanın varlığından söz edilebileceğine ilişkin Duman, s. 85.

⁴¹⁶ Özdemir, s. 194.

tartışılmadan boşanan eşlerin fiilen birlikte yaşayıp yaşamadığının tespit edilmesi gerektiğini belirtmiştir⁴¹⁷. Yüksek Mahkeme'ye göre,

gerek Kurumca, gerekse yargı organlarınca uygulama yapılırken; eşlerin boşanma iradelerinin gerçekliğinin-samimiliğinin araştırılıp ortaya konulması söz konusu olmamalı, boşanmanın muvazaalı olup olmadığına ilişkin herhangi bir araştırma-irdeleme ve boşanma yönündeki kesinleşmiş yargı kararının geçerliliğinin sorgulanması yapılmamalı, özellikle, kesinleşmiş yargı organının verdiği karara dayanan “boşanma” hukuki durum ve sonucunun eşlerin gerçek iradelerine dayanıp dayanmadığının araştırılmasının bir başka organın yetki ve görevi içerisinde yer almadığı, kaldı ki, 4721 sayılı Türk Medeni Kanununda “anlaşmalı boşanma” adı altında hukuki bir düzenlemenin de bulunduğu dikkate alınmalıdır⁴¹⁸.

Öğretide çoğunluk tarafından kabul edilen görüşe göre hüküm hakkın kötüye kullanılması temeline dayanmaktadır⁴¹⁹. Anayasa Mahkemesi de fıkranın Anayasa'ya aykırı olduğu gerekçesiyle açılan iptal davasında; tarafların ölüm aylığına bağlanma şartlarını sağlamak üzere boşanıp dul eşin veya kız çocuğunun aylık almasını hakkın kötüye kullanılması olarak değerlendirip hakkın kötüye kullanımının sosyal güvenlik hakkı ile bağdaşmadığını ifade etmiştir⁴²⁰.

Türk Medeni Kanunu'nun 2. maddesine göre “Herkes, haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken dürüstlük kurallarına uymak zorundadır. Bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasını hukuk düzeni korumaz.” Dürüstlük kuralına ilişkin bu genel nitelikteki hükümden ve hiç kimsenin kendi kusurundan yararlanamayacağı yönündeki genel hukuk ilkesinden diğer hukuk dallarında olduğu gibi sosyal güvenlik hukukunda da yararlanılmalıdır⁴²¹. Bu çerçevede, boşandığı eşiyle fiilen yaşamakta iken aylık almaya devam eden kız çocuğu veya dul eş hakkını kötüye kullanmaktadır. Zira aylık alan kadının boşandığı eşiyle birlikte yaşamaya başlaması halinde almakta olduğu aylıktan feragat etme imkânı bulunmaktadır⁴²².

⁴¹⁷ Özdemir, s. 193; Yarg. 10. HD, 02.11.2021, 2021/1646 E., 2021/13319 K., Yarg. 10. HD, 01.11.2021, 2021/4281 E., 2021/13195 K., Yarg. 10. HD, 13.10.2021, 2021/1903 E., 2021/12089 K., Yarg. 10. HD, 11.10.2021, 2021/5538 E., 2021/11943 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 25.04.2022).

⁴¹⁸ Yarg. HGK, 02.11.2021, 2018/996 E., 2021/1310 K. karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 25.04.2022).

⁴¹⁹ Centel, s. 193; Duman, s. 85; İftar Cengiz, “Muvazaalı Boşanmanın Tespiti ile Ölüm Aylığının Kesilmesi, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Sayı: 32, Ekim 2017, s. 4; Güzel ve diğerleri, s. 640.

⁴²⁰ AYM, 28.04.2011, 2009/86 E., 2011/70 K., <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/2011-70-nrm.pdf>, (E. T. 02.05.2022); Aslanköylü, Gelir ve Aylık, s. 113; Özdemir, s. 193.

⁴²¹ Özdemir, s. 193.

⁴²² Özdemir, s. 202.

Madde gerekçesinde de bu düzenlemenin yapılış amacı hakkın kötüye kullanımını önlemek olarak belirtilmiştir. Gerekçeden kötüye kullanılan hakkın boşanma hakkı veya aylık alma hakkından hangisi olduğu anlaşılamasa da boşandığı eşi dışındaki bir kişiyle fiili birliktelik yaşayan kız çocuğu veya dul eşin maddenin kapsamı dışında bırakılmasından hareketle kötüye kullanılan hakkın boşanma hakkı olduğu sonucuna ulaşılabilecektir. Kötüye kullanılan hakkın boşanma hakkı olduğunun kabulü halinde; resmi nikâhsız fiili birlikteliklerde evlenme, dolayısıyla da boşanma söz konusu olmayıp hak kötüye kullanılmamaktadır⁴²³.

IV. FIKRAYA İLİŞKİN ANAYASA MAHKEMESİ KARARININ İNCELENMESİ

A. Genel Olarak

Boşandığı eşiyle fiilen birlikte yaşadığı tespit edilen kız çocuğu veya dul eşin aylığının kesileceğine ilişkin düzenlemenin yürürlüğe girmesinin hemen ardından çeşitli iş mahkemelerince düzenlemenin sosyal devlet ilkesine (AY m. 2), devletin temel amaç ve görevlerine (AY m. 5), eşitlik ilkesine (AY m. 10), temel hak ve özgürlüklerin niteliğine (AY m. 12), kişinin maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkına (AY m. 17), özel yaşamın gizliliği ilkesine (AY m. 20), sosyal güvenlik hakkına (AY m. 60) ve mahkeme kararlarına uyma zorunluluğu esasına (AY m. 138/4) aykırı olduğu gerekçesiyle Anayasa Mahkemesine itirazda bulunulmuştur⁴²⁴.

Anayasa Mahkemesine yapılan itirazlarda gerekçe olarak; boşandığı eşiyle fiilen birlikte yaşayan kız çocuğu veya dul eşin aylığı kesilirken başka bir şahıs ile evlilik birliği olmaksızın fiilen birlikte yaşayan eş ve çocuğun aylık almaya devam etmesinin eşitlik ilkesine aykırı olduğu, aynı çatı altında yaşansa dahi eş ve çocukların evliliğe ilişkin herhangi bir hukuki güvencesinin kalmadığı, sosyal güvenlik hakkından mahrum bırakıldığı, mahkemelerce verilen boşanma kararına rağmen gelir ve aylıkların kesilmesinin mahkeme kararını yerine getirmemek anlamına geldiği, mahkeme kararları hakkında muvazaa iddiasında

⁴²³ Köme Akpulat, s. 405; Kötüye kullanılan hakkın boşanma hakkı olduğuna ilişkin Centel, s. 193; Aydın, s. 807.

⁴²⁴ Özmen, s. 103; Centel, Boşanılan Eş, s. 192; Özdemir, s. 194.

bulunulamayacağı, aylığın salt denetim elemanının raporu ile kesilebilmesinin hukuka uygun olmadığı, Kurumun denetim raporuyla birlikte aylığın kesilmesi amacıyla mahkemeye başvurusu gerektiği, mülkiyet hakkı çerçevesinde boşanan eşlerin tek bir evinin bulunması halinde mahkeme kararı ile eşlerin her birine evin yarısı verilmişse eşlerin kendi evlerinde oturma hakkına sahip olduğu, fiilen birlikte yaşama olgusu ile hukuken var olan evliliğin aynı statüde değerlendirildiği, düzenlemenin evlenmemekle birlikte yeniden tesis edilen aile ortamının yok edilmesi ile sosyal güvenceden vazgeçme hususunda kişileri seçim yapmak zorunda bırakacağı, fiili birlikteliğin tespit aşamalarında özel hayatın ve aile hayatının gizliliğinin ihlal edilebileceği belirtilmiştir. Ancak Anayasa Mahkemesi hükmün Anayasa'ya aykırı olmadığı gerekçesiyle itiraz başvurularının reddine karar vermiştir⁴²⁵.

Anayasa Mahkemesinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'a göre mahkemenin işin esasına girerek verdiği ret kararının ardından aynı kanun hükmünün Anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle itiraz edilebilmesi için kararın Resmî Gazetede yayımlandığı tarihten itibaren on yıl geçmesi gerekmektedir (6216 SK m. 41). Anayasa Mahkemesi'nin 5510 Sayılı Kanun 56/2 maddesinin Anayasaya aykırı olmadığı yönündeki kararın Resmi Gazetede yayımlandığı 15.12.2011 tarihinin üzerinden on yıl geçmiş olduğundan yeni bir itiraz başvurusunun yapılması mümkündür⁴²⁶.

B. Özel Hayatın Gizliliği Bakımından

Özel hayatın gizliliği Anayasa'nın 20. maddesinde "Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz." şeklinde düzenlenmiştir. Madde gerekçesinde ise özel hayatın gizliliğinin korunmasının; özel hayatın başkalarının gözü önüne serilmemesi ve resmi makamların özel hayata müdahale edememesi anlamını taşıdığı belirtilmiştir⁴²⁷.

⁴²⁵ AYM, 28.04.2011, 2009/86 E., 2011/70 K., <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/2011-70-nrm.pdf>, (E. T. 02.05.2022).

⁴²⁶ Cengiz, s. 7.

⁴²⁷ https://www.anayasa.gov.tr/media/7465/gerekceli_anayasa_2021.pdf (E.T. 09.10.2021).

Özel hayatın gizliliği Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 8. maddesinde “Herkes özel hayatına, aile hayatına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.” şeklinde koruma altına alınmıştır. Sözleşmenin devamına göre özel hayat, aile hayatı veya konuta bir kamu otoritesinin müdahale edebilmesi ancak “ulusal güvenlik, kamu emniyeti, ülkenin ekonomik refahı, dirlik ve düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için, demokratik bir toplumda zorunlu olan ölçüde ve yasayla öngörülmüş olmak” şeklinde belirtilmiş olan meşru sebeplerden birinin varlığı halinde mümkündür⁴²⁸.

5510 Sayılı Kanun'un 56. maddesinin 2. fıkrasında yer alan kız çocuğu veya dul eşin boşandığı eşi ile fiilen birlikte yaşaması halinde ödenmekte olan ölüm aylıklarının kesileceğine ilişkin düzenlemenin sözleşmede meşru sebepler arasında sayılan “ülkenin ekonomik refahını korumak” amacıyla yapıldığı söylenebilecektir⁴²⁹. Gerçekten de boşandığı eşiyle fiilen birlikte yaşayan kişilere haksız yere ödenen aylıklar Kurumu küçümsenemeyecek derecede ekonomik zarara uğratmaktadır⁴³⁰. Ancak kanunda meşru hedefler sebebiyle özel hayatın gizliliğine müdahale edilebileceğine dair düzenlemenin yer alması maddenin hukuka uygunluğunu tek başına sağlamayacaktır. Bu düzenlemenin aynı zamanda “keyfilige olanak vermeyen açıklıkta, müdahalenin hangi durum ve koşullarda gerçekleştirilebileceğinin ilgililer yönünden öngörülebilir nitelikte⁴³¹” olması gerekmektedir. Müdahalenin özel hayatın gizliliğini ihlal ettiğine ilişkin itirazlar ise düzenlemenin yeterli açıklıkta olmaması noktasında toplanmaktadır⁴³². Zira ülkenin ekonomik refahı gerekçesiyle 5510 Sayılı Kanun'da boşanılan eş ile fiilen birlikte yaşama halinde ölüm aylığının kesileceği düzenlenmiş; ancak fiili birliktelikten anlaşılması gerekenin ne olduğu, fiilen birlikte yaşamanın nasıl ispat edileceği, ne kadar süreli birlikteliklerin fiili birliktelik sayılacağı, denetim ve kontrolle görevli Kurum memurlarının yetki ve sınırlarının ne ölçüde olduğu gibi uygulama açısından

⁴²⁸ <https://www.yargitay.gov.tr/documents/AIHM.pdf>, (E. T. 13.02.2022).

⁴²⁹ Turan, s. 130; Köme Akpulat, s. 412.

⁴³⁰ Sevgi Işık Erol, “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunları Ve Sosyal Güvenlik Ahlakı”, **Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, Cilt: 13, Sayı: 3, 2014, s. 39.

⁴³¹ Turan, s. 129.

⁴³² Centel, s. 193.

önem taşıyan birçok soru cevapsız bırakılmıştır⁴³³. Bu durum ise hak sahiplerini, hukuki güvenliklerini ve özel hayatlarının gizliliğini risk altına sokacak idari uygulamalara karşı açık hale getirmektedir⁴³⁴. Gerçekten de uygulamada denetim ve kontrolle görevli memurların yoklama işlemleri esnasında hak sahiplerinin özel hayatlarının gizliliğini ihlal ederek araştırma ve inceleme yaptıkları durumlara rastlanmıştır⁴³⁵. Özellikle düzenlemenin yürürlüğe girdiği ilk dönemlerde Kurum tarafından görevlendirilen memurların fiili birlikteliği tespit etmek için hak sahiplerine ev baskınları yaptığına yönelik iddialar basında yer almıştır⁴³⁶. Açıkçası hükmün yürürlüğe girmesi itibarıyla sorunlara yol açmasının esas nedeni yeterince açık şekilde kaleme alınmamasıdır⁴³⁷. Belirtilen tüm bu sebeplerden ötürü kanun koyucunun fıkayı daha belirgin bir şekilde düzenlemesi gerekmektedir⁴³⁸.

Anayasa Mahkemesi ise incelemesinde, itiraz ve karşı oy gerekçelerinde bahsi çokça geçmesine rağmen 56. madde 2. fıkrasının özel hayatın gizliliği ilkesi ile ilgili olmadığını belirtmiştir⁴³⁹. Anayasa Mahkemesi her ne kadar hükmün özel hayatın gizliliğini ihlal ile ilgisi olmadığını belirtse de yukarıda sayılan sebeplerden ötürü hüküm özel hayatın gizliliği açısından büyük riskler barındırmaktadır. Centel'e göre Anayasa Mahkemesinin yapması gereken, hükmü özel hayatın gizliliği açısından ilgisiz bulup hiç tartışmadan kestirip atmak yerine fıkradaki eksik hususları belirlemektir⁴⁴⁰.

Son olarak, sosyal güvenlik denetmenlerinin yapacağı yoklama işlemleri özel hayatın gizliliğini ihlalin yanı sıra kadınların özel yaşamlarının toplum tarafından denetlenmesi tehlikesine de yol açmaktadır⁴⁴¹. Uygulamada Kuruma yapılan ihbarların genellikle ölüm aylığı alan kadının ailesi, akrabaları, arkadaşları veya komşuları tarafından yapılması toplumun kadının birlikte yaşadığı kişi ile gerek şimdi gerek daha önce evlilik birliği içinde olup olmadığını denetleyip şikâyet konusu yapabilmesine yol açmaktadır. Ayrıca yapılan araştırma neticesinde kadının

⁴³³ Turan, s. 130; Köme Akpulat, s. 412; Duman, s. 84; Centel, s. 192.

⁴³⁴ Centel, s. 192.

⁴³⁵ Turan, s. 130.

⁴³⁶ Erol, s. 59; Turan, s. 130; Centel, s. 196; Köme Akpulat, s. 414.

⁴³⁷ Centel, s. 193.

⁴³⁸ Turan, s. 131.

⁴³⁹ Anayasa Mahkemesi, kararında, hükmün özel hayatın gizliliğinin ve korunmasının düzenlendiği 20. maddenin yanı sıra Anayasa'nın 5, 11, 12, 17, 20, 35 ve 138. maddeleriyle de ilgili olmadığını ifade etmiştir.

⁴⁴⁰ Centel, s. 193.

⁴⁴¹ Turan, s. 130.

eski eşiyle birlikte yaşamadığı sonucuna ulaşılması halinde özel hayatın gizliliği gereksiz yere ihlal edilmiş olacaktır⁴⁴².

C. Eşitlik İlkesi Bakımından

Anayasa Mahkemesine yapılan bir diğer itiraz boşandığı eşiyle fiilen birlikte yaşayan kız çocuğu veya dul eşin aylığı kesilirken boşandığı eşi dışındaki herhangi biriyle birlikte yaşayan ya da resmi nikâh yapmaksızın adeta evlilik birliği içindeymiş gibi yaşayan kız çocuğu veya dul eşin aylık almaya devam etmesinin eşitlik ilkesine aykırı oluğu yönündedir. Anayasa Mahkemesi verdiği kararda bu eşitliğin eylemli değil hukuki eşitlik olduğunu, resmi evliliği olmadan fiili birliktelik sürenler ile ölüm aylığı almak maksadıyla eşinden boşanıp boşandığı eşiyle birlikte yaşamaya devam edenlerin eşit kabul edilmeyeceğini dolayısıyla bu kişiler arasında eşitlik karşılaştırması yapılamayacağını belirtmiştir. Karara göre durumlarının farklı olması gereği bu kişilerin farklı kurallara tabi tutulması eşitlik ilkesine aykırı değildir. Kararda ayrıca,

Eşitlik ilkesinin amacı, aynı durumda bulunan kişilerin yasalar karşısında aynı işleme bağlı tutulmalarını sağlamak, ayırım yapılmasını ve ayrıcalık tanınmasını önlemektir. Yasa önünde eşitlik, herkesin her yönden aynı kurallara bağlı tutulacağı anlamına gelmez. Durumlarındaki özellikler, kimi kişiler ya da topluluklar için değişik kuralları ve uygulamaları gerektirebilir. Aynı hukuksal durumlar aynı, ayrı hukuksal durumlar farklı kurallara bağlı tutulursa Anayasa'da öngörülen eşitlik ilkesi zedelenmez. Resmi evliliği olmadan birlikte yaşayanlar ile ölüm aylığı alabilmek için hakkını kötüye kullanarak resmi evliliğini boşanma ile sonlandırıp boşandığı eşiyle fiilen birlikte yaşamaya devam edenler söz konusu hakkı kullanmak bakımından eşit kabul edilemeyeceklerinden, bunlar arasında eşitlik karşılaştırması yapılamaz.

ifadeleri ile hükmün eşitlik ilkesine aykırı olmadığı belirtilmiştir.

Eşitlik ilkesinin mutlak ve nispi eşitlik olmak üzere iki türü bulunmaktadır⁴⁴³. Mutlak eşitlik dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım yapılmaksızın herkese aynı kanunların (AY m. 10); nispi eşitlik ise aynı ya da benzer şartlar altındaki kişilere aynı; farklı şartlar altındaki kişilere farklı kuralların uygulanmasıdır⁴⁴⁴. Haklı, objektif ve makul bir neden olması halinde, farklı işleme tabi tutulan kişinin eşitlik ilkesi ihlal edilmiş sayılmamaktadır.

⁴⁴² Turan, s. 130.

⁴⁴³ Turan, s. 127.

⁴⁴⁴ Kemal Gözler, **Türk Anayasa Hukuku Dersleri**, Güncellenmiş 26. Baskı, Ekin Yayıncılık, Bursa, Haziran 2021, s. 99; Turan, s. 129.

Aksine eşit olmayanlara eşit davranmak eşitlik ilkesine uygun düşmeyip haksızlığa yol açacaktır⁴⁴⁵.

Yukarıda açıklanan sebeplerle 5510 Sayılı Kanun'un 56. maddesinin 2. fıkrasındaki düzenlemenin yapılmasında haklı, objektif ve makul bir nedenin olup olmadığının incelenmesi gerekmektedir. Bakıldığında, boşandığı eşiyle veya boşandığı eşi dışında bir kimseyle yaşayan ya da herhangi bir resmi evlilik yapmadan birliktelik yaşayan kadınların aynı şartlara sahip olduğu görülmektedir. Örneğin gerek boşandığı eşiyle gerek boşandığı eşi dışındaki bir kimseyle fiili birliktelik yaşayan kız çocuğu veya dul eşin birlikte yaşadığı kişinin ekonomik güvence ve desteğinden yararlandığı varsayılmaktadır. Yine kız çocuğu veya dul eş, boşandığı eşiyle aynı konutta yaşamaya devam etse dahi evliliğin sağladığı hukuki güvencelerden yoksun kalmaktadır. Eşin bakmakla yükümlü olduğu kişi sıfatıyla genel sağlık sigortasından yararlanamayıp boşandığı eşinin vefatı halinde eşi üzerinden ölüm aylığına bağlanamamakta ve mirasçısı olamamaktadır⁴⁴⁶. Kadını eski eşiyle yaşaması sebebiyle anne ve babasından ölüm aylığı alma hususunda resmi evlilerle aynı statüde sayarken bakmakla yükümlü olunan kişi sıfatıyla genel sağlık sigortasından yararlandırma ve boşandığı eşinin vefatı halinde miras ve ölüm aylığına bağlanma hususlarında yok saymak ise hakkaniyete uygun olmadığı gibi hukuk kuralları arasında çelişkiye de yol açmaktadır⁴⁴⁷. Centel resmi nikâh yapmaksızın birlikte yaşayanlar ile boşandığı eşiyle fiilen birlikte yaşayanların aynı hukuki durumda bulunduğunu; eşitlik karşılaştırmasının farklı hukuki durumlarda bulunan medeni durumu evli olanlar ile bekâr olanlar arasında yapılmasının daha isabetli olacağını belirtmiştir⁴⁴⁸.

⁴⁴⁵ Sevil Doğan, "Türk İş Hukukunda Eşitlik İlkesinin Anlamı", **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Yıl: 3, Sayı: 9, Nisan 2012, s. 182-183; Murat Kandemir ve Didem Yardımcıoğlu, "İş Hukukunda Eşitlik İlkesi", **Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 19, Sayı: 30-31, 2014, s. 4; E. Tuncay Senyen Kaplan, "İş Hukukunda Eşitlik İlkesi ve Cinsiyet Ayrımcılığı", **TBB Dergisi**, 2017 Özel Sayısı, s. 226.

⁴⁴⁶ Gökalep Civan, s. 190.

⁴⁴⁷ "Boşandığı eşiyle fiilen birlikte yaşadığı tespit edilen eşin 4721 sayılı Kanun'un 2'nci maddesi kapsamında hakkını kötüye kullanan davacının 5510 sayılı Kanun'un Geçici 45. maddesinden yararlandırılması mümkün bulunmamaktadır. Kurumca tahakkuk ettirilen sağlık giderlerinin iadesi gerekmektedir. Mahkemece bu maddi ve hukuki olgular göz önünde bulundurulmaksızın eksik inceleme ve araştırma sonucu davanın reddine karar verilmesi hatalıdır." Yarg. HGK, 12.03.2019, 2015/2743 E., 2019/275 K., . Aynı yönde; Yarg. 10. HD, 08.03.2021, 2020/3780 E., 2021/2848 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 29.05.2022)

⁴⁴⁸ Centel, s. 193.

Ancak kanun koyucu, boşandığı eşiyle fiilen birlikte yaşayan kadınların ölüm aylıklarının kesileceğini düzenlemişken başka bir kişiyle birlikte yaşayan ya da resmi nikâh yapmaksızın adeta evlilik birliği içindeymiş gibi yaşayan kadınları görmezden gelmiştir. Bu ayrımın yapılmasında haklı, objektif ve makul bir neden bulunmamaktadır. Dolayısıyla aynı durumda olan hak sahiplerinden boşandığı eşiyle birlikte yaşayan kadınlar salt birlikte yaşadıkları kişi ölçüt alınarak ağır yaptırımlara tabi tutulurken başka bir şahısla birlikte yaşayan kız çocuğu veya dul eş için herhangi bir yaptırım öngörülmemesi eşitlik ilkesine aykırıdır⁴⁴⁹. Duman’a göre, bu eşitsizlik boşandığı eşiyle birlikte yaşayan kadınların aylıklarının kesilmemesini sağlayacak bir düzenleme ile değil; ilgili hükümde her türlü dürüstlük kuralına aykırı tutumu kapsayacak şekilde belirgin bir düzenleme yapılarak giderilmelidir⁴⁵⁰.

D. Devletin Sosyal Ödevleri Bakımından

Anayasa’nın 65. maddesinde Devletin sosyal ödevlerinin sınırı “Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek malî kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir.” şeklinde belirtilmiştir. Anayasa’nın bu maddesinden hareketle Devletin sosyal yardım yapacağı kişileri belirlerken mali kaynaklarının yeterliliğine göre birtakım kişileri kapsam dışı bırakma yetkisi bulunduğu sonucuna ulaşılmaktadır⁴⁵¹. Bu doğrultuda Devlet, ölüm aylığı alacak hak sahipleri arasına boşandığı eşiyle fiilen birlikte yaşamaya devam eden kadınları dahil etmemiştir. Gerçekten de bağlanan ölüm aylıkları Kurumun harcamalarının büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Anayasa Mahkemesi verdiği kararda SGK’nın aktüeryal dengesinin bozulmasını önlemek adına kadınların haklarını kötüye kullanarak aldıkları bu aylığın Kuruma yük olmasını engellemek amaçlı kanun koyucunun bu düzenlemeye gittiğini belirtmiştir⁴⁵².

⁴⁴⁹ Turan düzenlemenin yaşam tarzını esas alması sebebiyle nispi eşitliğin yanında mutlak eşitliğe de aykırı olduğunu belirtmektedir. Turan, s. 218.

⁴⁵⁰ Duman, s. 96.

⁴⁵¹ Şahlanan, s. 2; Özmen, s. 105.

⁴⁵² Boşanılan eşle fiilen birlikte yaşamaya devam eden kadınların ölüm aylığının kesileceğine ilişkin hükümle Anayasa’nın 65. maddesi arasında herhangi bir ilgi bulunmadığı yönünde bkz. Centel, s. 194.

V. KIZ ÇOCUĞU VEYA DUL EŞİN BOŞANDIĞI EŞİYLE FİİLEN BİRLİKTE YAŞADIĞININ İSPATI

A. Fiili Birlikteliğin Kurum Tarafından Tespiti

Aylık almakta olan dul eş veya kız çocuğunun eşinden boşandığı hâlde, boşandığı eşiyle fiilen birlikte yaşayıp yaşamadığının tespiti Kurumca yapılacak yoklama işlemleri arasında sayılmıştır (SSİY m. 74).

Aylığın kesilebilmesi için kız çocuğu veya dul eşin boşandığı eşi ile fiilen birlikte yaşadığının Kurum tarafından kanıtlanması gerekmektedir⁴⁵³. Kurum, örnekleme usulü ile oluşturduğu kontrol mekanizması yoluyla seçtiği hak sahiplerini denetleyebileceği gibi eşinden boşandıktan sonra anne ve/veya babasından aylık alan hak sahibinin boşandığı eşiyle yeniden evlenmesi veya boşanma tarihi ile aylık bağlanma tarihi arasında 1 yıldan daha az süre olması gibi şüpheli durumlarda re'sen araştırma yapabilmektedir⁴⁵⁴. Ayrıca kamu kurum ve kuruluşlarınca Kuruma gönderilen bilgiler veya Kuruma, Bakanlığa yahut CİMER'e yapılan ihbar ve şikayetler üzerine Kurumun hak sahiplerini denetlemesi mümkündür⁴⁵⁵. Kesilen aylıkların büyük bir kısmını bu ihbar ve şikayetler üzerine kesilen aylıklar oluşturmaktadır⁴⁵⁶. Bu ihbarları genellikle kız çocuğu veya dul eşin aylık almaya başlaması sebebiyle aylıklarında aleyhe durum değişikliği meydana gelen diğer hak sahipleri yapmaktadır⁴⁵⁷. Kurum tarafından yapılan ilk incelemenin ardından hak sahibi dul eşin veya kız çocuğunun boşandığı eşiyle fiilen birlikte yaşayıp yaşamadığının tespit edilmesi gerekliliği doğar ise tespit işlemlerine geçilmektedir.

Denetim ve kontrolle görevlendirilmiş memurlar Kurum müfettişleri ve sosyal güvenlik denetmenleridir (SSİY m. 114). 5510 Sayılı Kanun'un 59.

⁴⁵³ Aslanköylü, Gelir ve Aylık, s. 113; Özdemir, s. 202; Cengiz, s. 10; Köme Akpulat, s. 407.

⁴⁵⁴ Kurum boşanma tarihi ile aylık bağlanma tarihi arasında 1 yıldan daha az süre olan kişiler arasından rastgele hak sahibi seçerek denetimlerini sürdürmektedir. Melin Kahraman, Cemile Gelgeç ve Selin Dinç. "Maaş için boşanma yaygınlaşıyor... Vakalar nasıl tespit ediliyor?", **Hürriyet**, 08.03.2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/sgk-peslerinde-bosanip-haksiz-maas-alanlar-nasil-tespit-ediliyor-41754214>, (E. T. 12.03.2022).

⁴⁵⁵ Köme Akpulat, s. 414; Bünyamin Esen, "Yargı Kararları ile Sosyal Güvenlikte Anlaşmalı Boşanmalar ve Denetimi", **Legal İHSGHD**, Sayı: 33, 2012, s. 203.

⁴⁵⁶ Duman, s. 106.

⁴⁵⁷ Annenin, boşandığı eşiyle birlikte yaşayan kızını Kuruma ihbar etmesine ilişkin bkz. Yarg. 10. HD, 01.11.2021, 2021/4281 E., 2021/13195 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 21.05.2022).

maddesinde Kurum müfettiş ve sosyal güvenlik denetmenlerinin görevleri sırasında tespit ettikleri yemin hariç her türlü delille Kurum alacağını doğuran olay ve bu olaya ilişkin işlemleri ispat edebileceği, bu kişilerce düzenlenen tutanakların aksi ispat edilinceye kadar geçerli olduğu düzenlenmiştir. Aynı kanunun 100. maddesinde, 6183 Sayılı Kanun’a göre Kurum alacaklarının takip ve tahsiline ilişkin olmak üzere Kurumun denetim ve kontrolle görevlendirilmiş personeli tarafından istenecek her türlü bilgi ve belgeyi kamu idareleri ile kanunla kurulan kurum ve kuruluşlarının, sürekli ve/veya belli aralıklarla vermesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği 77. maddesine göre bu memurlar, boşandığı eşi ile fiilen birlikte yaşamayı sürdüren eş veya kız çocukların gelir ve aylık alma şartlarını yitirdiğinin tespitini mahallinde inceleme yetkisine sahiptir. Ancak her ne kadar denetim ve kontrolle görevli memurların görevleri sırasında tespit ettikleri her türlü delil ve mahalli incelemeyle boşanan eşlerin fiilen birlikte yaşadıklarını tespit edebilecekleri hüküm altına alınmış olsa da Hukuk Muhakemeleri Kanunu gereği hukuka aykırı olarak elde edilmiş delillerin mahkeme tarafından bir vakıanın ispatında dikkate alınması mümkün değildir (6100 SK m. 189). Nitekim Yüksek Mahkeme de kararlarında 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümleri göz önünde bulundurularak yöntemince araştırma yapılması gerektiğini belirtmiştir⁴⁵⁸. Dolayısıyla fiili birlikteliğin tespiti için özellikle mahallinde yapılan incelemelerde “kişilerin özel hayatını, konut dokunulmazlığını, temel hak ve hürriyetlerini güvence altına alan bir araştırma yöntemi benimsenmelidir”⁴⁵⁹.

Kanunda denetim ve kontrole ilişkin genel hükümler yer alsa da 5510 Sayılı Kanun’un 56. maddesinin 2. fıkrasında kız çocuğu veya dul eşin eski eşiyle birlikte yaşadığının tespitinin Kurum müfettiş ve denetmenleri tarafından nasıl yapılacağı, bu kişilerin fiili birlikteliğin tespitinde ne ölçüde yetkili olacakları ve yapacakları inceleme ve araştırmalarda nasıl davranacakları açıkça belirtilmemiştir⁴⁶⁰. Fıkranın nesnellik ve belirginlikten uzak olması hak sahiplerinin özel yaşamlarının gizliliğini ve hukuki güvenliklerini tehdit edebilecek idari uygulamalara açık hale getirmesi sebebiyle öğretilde eleştirilmiştir⁴⁶¹. Gerçekten fıkranın yürürlüğe girdiği ilk

⁴⁵⁸ Yarg. 10. HD, 08.02.2021, 2020/5852 E., 2021/1273 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 21.05.2022).

⁴⁵⁹ Cengiz, s. 11.

⁴⁶⁰ Cengiz, s. 10; Gökalp Civan, s. 185.

⁴⁶¹ Centel, s. 192; Gökalp Civan, s. 186.

dönemlerde basında, fiilen birlikteliğin tespiti Kurum denetmen ve müfettişlerince ev baskını vb. uygulamalarla yapıldığı gündeme gelmiştir⁴⁶². Bu uygulamalarla özel hayatın gizliliği büyük ölçüde ihlal edilmiştir. Günümüzde ise, fiili birlikteliğin kabulü için sadece tespit tutanaklarının yeterli olmadığı; tespit tutanaklarının yanı sıra birlikte yaşamının başka delillerle de ortaya konulması gerektiği Yargıtay tarafından benimsenmektedir⁴⁶³. Yüksek Mahkeme, kararlarında eylemli olarak birlikte yaşama olgusunun tüm açıklığıyla ve özellikle taraflar arasındaki uyuşmazlık konusu dönem yönünden şüpheye yer bırakmayacak şekilde ortaya konulması şartını aramakta olup birçok karar eksik inceleme nedeniyle bozulmaktadır⁴⁶⁴. Bu sebeple Kurum hak sahibinin aylığını kesmeden önce geniş kapsamlı araştırmalar yapmalı, varsa çelişkiler giderilmelidir. Yüksek Mahkeme, talep konusu dönem yönünden boşanan eşin adresinde araştırma yapılmadığı, medula sistemindeki kayıtların araştırılmadığı ve davacı ile boşandığı eşinin talep konusu dönemde ikamet ettikleri adreslerdeki mahalle muhtar ve azalarının tanık sıfatıyla bilgi ve görgülerine başvurulmadığı dava dosyasına ilişkin olarak, tüm delillerin birlikte değerlendirilmesi ve elde edilecek sonuca göre hüküm kurulması gerektiğini belirtmiştir⁴⁶⁵.

Boşanmanın anlaşmalı olması tek başına fiilen birlikte yaşandığını kanıtlamaya yetmeyip bu husus diğer delillerle bir bütün olarak değerlendirilmelidir. Ayrıca anne veya babanın vefatından hemen sonra eşlerin anlaşmalı olarak boşanıp hak sahibi kız çocuğunun Kurumdan aylık talebinde bulunması fiilen birlikte yaşamaya delil olarak kabul edilmelidir⁴⁶⁶.

B. Fiili Birlikteliğin Varlığına İlişkin Deliller

Hayatın olağan akışına göre eşlerin boşandıktan sonra ayrı evlerde yaşamaları gerekmektedir⁴⁶⁷. Fiili birlikteliğin ilk şartı aynı konut içinde yaşamaktır⁴⁶⁸. Bu

⁴⁶² Köme Akpulat, s. 414; Centel, s. 196; Erol, s. 59; Turan, s. 130.

⁴⁶³ Şahlanan, s. 7; Köme Akpulat, s. 407.

⁴⁶⁴ Köme Akpulat, s. 407; Yarg. 10. HD, 31.05.2021, 2021/2947 E., 2021/7243 K., Yarg. 10. HD, 08.03.2021, 2020/3780 E., 2021/2848 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 23.05.2022).

⁴⁶⁵ Yarg. 10. HD, 31.05.2021, 2021/2947 E., 2021/7243 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 23.05.2022).

⁴⁶⁶ Özdemir, s. 203.

⁴⁶⁷ Aslanköylü, Gelir ve Aylık, s. 113; Köme Akpulat, s. 407; Özdemir, s. 202.

durum fiili birlikteliğin varlığına dair güçlü delil oluşturmaktadır⁴⁶⁹. Konuttan iş gereği veya başka sebeplerle ayrılan eşin daha sonra konuta geri dönmesi hali de fiilen birlikte yaşama olarak kabul edilmelidir⁴⁷⁰. Nitekim Yüksek Mahkeme, gemi adamı olması sebebiyle işe gittiği zamanlarda aylarca eve gelmeyen; ancak iş bitimi evine döndüğü tutanak ve tanık beyanlarıyla sabit olan eşle fiilen birlikte yaşandığına hükmetmiştir⁴⁷¹. Ancak sadece aynı konutta yaşamak boşanan eşlerin fiilen birlikte yaşandığı anlamına gelmemelidir. Örneğin boşanan eşlerin aynı apartmanın farklı dairelerinde yaşaması veya eşlerden biri diğerinin konutunda kiracı olarak oturması mümkündür. Bu tür durumlarda kız çocuğu veya dul eşin boşandığı eşiyle aynı apartmanın farklı dairelerinde yaşadığını veya aradaki kiracılık ilişkisini kanıtlaması gerekmektedir. Yine boşanan eşlerin aile yaşantısı olmadan sadece aynı evi paylaşarak ev arkadaşı gibi hayatlarını devam ettirmesi ya da taraflardan biri başka bir eve taşınana kadar ortak konutu kullanması mümkündür. Fiilen birliktelik teşkil etmeyecek bir diğer hal ise çocukları duruma alıştırmak ve en az psikolojik zararı görmelerini sağlamak adına bir süre daha aynı evi paylaşmaktır. Dolayısıyla boşanan eşlerin aynı konutta yaşaması fiilen birlikte yaşamının kabul edilmesi için tek başına yeterli değildir. Fiziki mekânın paylaşılmasının yanı sıra evlilik birliğinin hak ve yükümlülükleriyle devam etmesi ve aile bağının sürdürülmesi gerekmektedir⁴⁷². O halde anne ve/veya babasından ölüm aylığı alan kız çocuğunun boşandığı eşiyle aynı konutta yaşadığının tespit edilmesi halinde değerlendirilmesi gereken ikinci husus aile hayatının devam edip etmediğidir. Örneğin boşanan eşlerin ortak çocuklarıyla kişisel ilişki kurmak üzere belli zaman aralıklarında bir araya gelmesi ve çeşitli sosyal faaliyetler yapması veya düğün, doğum, cenaze gibi özel

⁴⁶⁸ Yargıtay ikinci eşinden ölüm aylığı almakta iken ilk eşiyle birlikte görüldüğü sosyal medya paylaşımları gerekçesiyle dul eşe ikinci eşin mirasçıları tarafından ilk eşi ile yaşadığı gerekçesiyle ölüm aylığının kesilmesine ilişkin davada, ilk eşle çekilen fotoğrafların birlikte yaşamayı kanıtlamayacağı bu sebeple ölüm aylığının kesilemeyeceğine hükmetmiştir. Yarg. 10. HD, 11.11.2020, 2020/7974 E., 2020/6431 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 05.09.2021).

⁴⁶⁹ Özdemir, s. 203.

⁴⁷⁰ Özdemir, s. 202.

⁴⁷¹ Ayrıca tanık beyanlarında boşanan eşlerin yaklaşık 3 yıl boyunca aynı evde yaşadıkları, kiraya verenin aralarında nikâh olmadığını öğrenmesi üzerine tekrar nikâh yapmamaları halinde evinden çıkaracağını beyan edip bir süre sonra kiracılıklarına son verdiği yer almaktadır. 21. Hukuk Dairesi 2017/4760 E., 2017/10821 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 05.05.2022).

⁴⁷² Yücel Bodur, s. 196; Cengiz, s. 9; Köme Akpulat, s. 406; Özdemir, s. 202; Turan, s. 126-127; Gökalp Civan, s. 186.

günlerde görüşmesi oldukça doğal olup aylık kesme sebebi değildir⁴⁷³. Nitekim Yüksek Mahkeme bu durumu kararlarında,

*ortak çocuk-çocuklar yönünden, boşanma kararına bağlanan veya bağlanmayan kişisel ilişkilerin yürütülmesini sağlamaya yönelik olarak, eşlerin belirli aralıklarda ve günlerde zorunlu şekilde bir araya gelmeleri durumunda ise kanun koyucunun bu türden ilişkinin varlığının gelir-aylık bağlanmaması veya kesilmesi nedeni olarak öngörmediği kabul edilmeli, boşanılan eşle kurulan-yürütülen ilişkinin, eylemli olarak birlikte yaşama kavramı kapsamında yer alıp almadığı dikkatlice irdelenerek saptama yapılmalıdır*⁴⁷⁴.

şeklinde belirtmektedir. Yine boşandığı eşinin kanser hastalığına yakalanması sebebiyle insani olarak bir araya geldiklerini; ancak bu durumun birkaç saatten fazla sürmediğini iddia eden kadına ilişkin olarak Mahkeme, “boşanılan eşle eylemli olarak birlikte yaşama” olgusunun gerçekleşip gerçekleşmediğinin toplanan kanıtlar ışığında şüphe bırakmayacak şekilde ortaya konulması ve elde edilecek sonuca göre hüküm kurulması gerektiğine hükmetmiştir⁴⁷⁵.

C. Fiili Birlikteliğin Tespitinde Yargıtay’ın Esas Aldığı Ölçütler

Yargıtay’a göre boşanan eşlerin fiilen birlikte yaşayıp yaşamadığı tespit edilirken Nüfus müdürlüklerinden nüfus kayıt örnekleri, ikametgâh ve adres değişikliklerini gösteren belgeler temin edilmeli⁴⁷⁶, varsa eşlerin resmi/özel kurumlara vermiş oldukları adresler toplanmalı; ardından tespit edilen adreslerde görev yapan veya uyuşmazlık süresinde görev yapmış köy imamı ve azalar ile çevre esnafın, komşuların, apartman yöneticisinin ve apartman görevlisinin tanık sıfatıyla

⁴⁷³ Özmen, s. 106; Özdemir, s. 203; Köme Akpulat, s. 408; Gökalp Civan, s. 186.

⁴⁷⁴ Yarg. 10. HD, 20.10.2021, 2021/2094 E., 2021/12529 K., Yarg. 10. HD, 13.10.2021, 2021/1903 E., 2021/12089 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 05.05.2022).

⁴⁷⁵ Yarg. 10. HD, 04.03.2021, 2020/3750 E., 2021/2631 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 09.05.2022).

⁴⁷⁶ Yarg. 10. HD, 22.03.2021, 2020/5952 E., 2021/3657 K. karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 09.05.2022); “Eldeki davada, davacının ve boşandığı eşinin adres kayıt sisteminde bildirilen tüm adreslerinde, dava konusu dönemde boşanan eşlerin birlikte yaşamaya devam edip etmedikleri ile ilgili geniş kapsamlı emniyet araştırması yapılmalı, adreslerdeki apartman yöneticisi, komşular tespit edilerek komuyla ilgili bilgi ve görgülerine başvurulmalı, böylece “boşanılan eşle eylemli olarak birlikte yaşama” olgusunun gerçekleşip gerçekleşmediği, toplanan kanıtlar ışığı altında değerlendirildikten sonra elde edilecek sonuca göre hüküm kurulmalıdır.” Yarg. 10. HD, 10.03.2021, 2020/3636 E., 2021/3071 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 25.04.2022).

bilgi ve görüşlerine başvurulmalıdır⁴⁷⁷. Ayrıca elektrik, su, telefon aboneliklerinin hangi adreste kimin adına tesis edildiği saptanmalıdır⁴⁷⁸. Seçmen bilgi kayıtlarından seçim dönemlerinde oy kullandıkları yerler tespit edilmelidir. Örneğin kız çocuğunun boşandığı eşiyle aynı sandıkta peş peşe sıra numarasıyla oy kullanması fiilen birlikteliğin tespitinde dikkate alınmalıdır⁴⁷⁹. Boşanan eşlerin her ikisinin de fiilen birlikte yaşadıkları iddia edilen dönemde hangi sağlık kuruluşlarına başvurdukları araştırılmalıdır⁴⁸⁰. Ayrıca boşanan eşlerin sistemde kayıtlı adreslerinin Emniyet Müdürlüğü/Jandarma Komutanlığı tarafından kapsamlı incelemeye alınması gerekir.

Yargıtay, kararlarında fiilen birlikte yaşamının tespiti için,

Anayasanın 20'nci maddesi ile 5510 sayılı Kanun, 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu, 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun, 4857 sayılı İş Kanunu, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu ve diğer ilgili mevzuat hükümleri göz önünde bulundurulmak suretiyle yöntemince araştırma yapılmalı, tarafların göstereceği tüm kanıtlar toplanmalı, bildirilen ve dinlenilmesi istenilen tanıkların ifadeleri alınmalı, davacının ve boşandığı eşinin su, elektrik, telefon aboneliklerinin hangi adreste kimin adına tesis edildiğini saptanmalı, varsa çalışmaları nedeniyle resmi/özel kurum ve kuruluşlara verilen belgelerde yer alan adresler dikkate alınmalı, boşanan eşler 4857 sayılı Kanun hükümleri kapsamında yer almakta iseler adlarına ödeme yapılabilecek özel olarak açılan banka hesabı bulunup bulunmadığı belirlenmeli, davacının ve boşandığı eşinin kayıtlı olduğu adreslerde kapsamlı Emniyet Müdürlüğü/Jandarma Komutanlığı araştırması yapılmalı, tanık sıfatıyla bilgi ve görgülerine başvurulmalı, medula sisteminden araştırma yapılmalı, boşanılan eşle eylemli olarak birlikte yaşama olgusunun gerçekleşip gerçekleşmediği, toplanan kanıtlar ışığı altında değerlendirildikten sonra elde edilecek sonuca göre karar verilmelidir⁴⁸¹.

⁴⁷⁷ Yarg. 10. HD, 03.06.2020, 2019/5326 E., 2020/2725 K. ; Yarg. 10. HD, 10.03.2021, 2020/3636 E., 2021/3071 K. Yarg. 10. HD, 03.02.2021, 2020/8843 E., 2021/1131 K.; “ihtilaf konusu dönem içerisinde davacı ve boşandığı eşinin kayıtlı tüm adreslerinde görev yapan mahalle muhtar ve azalarının kanaat edinmeye yetecek sayıda tanık sıfatıyla bilgi ve görgülerine başvurulmalı, çelişki oluştursa giderilmeli; davacının ve boşandığı eşinin çocuklarının yanında yaşadıklarına dair iddia irdelenmeli; 15.01.2016 tarihli kolluk araştırma tutanağında davacı ve boşandığı eşinin 1- 1,5 ay beraber oturduklarına dair beyanı bulunan, ev sahibi olduğu belirtilen ... 'nın tanık sıfatıyla beyanına başvurulmalı; Kurum Denetmen Raporunda davacı ve boşandığı eşinin 6-7 ay beraber oturduklarına dair imzalı beyanı bulunan ...'in Mahkemece dinlenmediği anlaşıldığından, anılan şahsın kolluk ve muhtarlık marifetiyle kimlik bilgileri tespit edilip tanık sıfatıyla beyanına başvurulmalı; ... “boşanılan eşle eylemli olarak birlikte yaşama” olgusunun gerçekleşip gerçekleşmediği, toplanan tüm kanıtlar ışığı altında değerlendirildikten sonra elde edilecek sonuca göre hüküm kurulmalıdır.” Yarg. 10. HD, 04.03.2021, 2020/3757 E., 2021/2632 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 09.05.2022).

⁴⁷⁸ Yargıtay kararlarında belirtilen elektrik, su ve telefon aboneliklerinin yanı sıra doğalgaz ve internet aboneliklerinin hangi adreste kimin adına tesis edildiği de fiilen birlikteliğin tespitinde dikkate alınmalıdır.

⁴⁷⁹ Gökalp Civan, s. 186.

⁴⁸⁰ Yarg. 10. HD, 2021/2947 E., 2021/7243 K., 10. HD, 2020/5952 E., 2021/3657 K., Yarg. 10. HD, 2020/3750 E., 2021/2631 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 09.05.2022).

⁴⁸¹ Yarg. 10. HD, 20.10.2021, 2021/2094 E., 2021/12529 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 10.05.2022).

şeklinde çeşitli ölçütler belirlemiştir.

Yapılan incelemeler neticesinde eylemli olarak birlikte yaşama olgusunun somut delillerle ve özellikle taraflar arasındaki uyuşmazlık konusu dönem yönünden şüpheyeye yer bırakmayacak şekilde ortaya konulması halinde aylık kesilmelidir⁴⁸². Örneğin Yargıtay, davacı eşin henüz ayrılmadan önce ortak konuttan başka bir adrese taşındığı ve 5 yıldır ayrı yaşadığını belirttiği; ancak ifadesi alınırken eşiyile aynı evde yaşadığını belirttiği dosyada Emniyet Müdürlüğü tarafından çekişmeli döneme ilişkin yeni bir araştırma yapılmasını, bu dönemde görev yapan muhtar ve azaların tanık sıfatıyla dinlenmesini, davacının ifadesinde birlikte yaşadıklarını kabul etmesi hususunun göz önünde bulundurulmasını, tutanak içeriklerinin değerlendirilmesi ve fiilen birlikte yaşama olgusunun şüpheyeye yer vermeyecek şekilde kanıtlanması gerektiğini bildirmiştir⁴⁸³. Kolluk marifetiyle yapılan bir başka araştırmada bir komşu tarafından davacının eski eşiyile yaşamadığı beyan edilmiş, bu araştırmadan yaklaşık 2 ay sonra yapılan bir başka araştırmada ise davacı tarafından bildirilen adreste bir işyeri olduğu, davacının bu adreste ikamet etmediği anlaşılmıştır. Tanıklar ise denetim raporunda belirtilenin aksine mahkemede davacı ile eski eşinin birlikte yaşamadığını belirtmişlerdir. Davacının kardeşi ise davacının bazen eski eşinin evine gidip oğlunun çamaşırlarını yıkadığını ifade etmiştir. Yargıtay, davada boşanılan eşle fiilen birlikte yaşama olgusunun gerçekleşip gerçekleşmediğini sonucuna varmak için tanık beyanları (özellikle tutanak tanıkları) arasındaki çelişkilerin giderilip dosya kapsamında toplanan tüm kanıtlar değerlendirildikten sonra hüküm kurulması gerektiğine hükmetmiştir⁴⁸⁴.

D. Fiili Birlikteliğin Kurum Tarafından Tespitinin Sonuçları

Yapılan yoklama işlemleri sonucu kız çocuğu veya dul eşin boşandığı eşiyile fiilen birlikte yaşadığının tespit edilmesi halinde almakta olduğu aylık Kurum

⁴⁸² Yarg. 10. HD, 08.02.2021, 2020/5852 E., 2021/1273 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 10.05.2022).

⁴⁸³ Yarg. HGK, 27.04.2016, 2014/852 E., 2016/560 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 12.05.2022).

⁴⁸⁴ Yarg. 10. HD, 08.03.2021, 2020/3780 E., 2021/2848 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 10.05.2022).

tarafından kesilerek kişilere ödenen tutarlar yersiz ödemelerin geri alınması başlıklı 96'ncı madde hükümlerine göre geri alınmaktadır⁴⁸⁵.

Yersiz ödenen aylıkların hak sahiplerince Kuruma geri ödenmemesi üzerine Kurum alacak davası açabileceği gibi icra takibinde de bulunabilecektir. Bu durumda kız çocuğu veya dul eşin itirazın iptali davası açması mümkündür. Ayrıca kız çocuğu ya da dul eşin yapılan aylık kesme işleminin iptali ile aylığa hak kazandığının tespiti davası açma imkânı da bulunmaktadır⁴⁸⁶. Kız çocuğu veya dul eş mahkemeye sunacağı delillerle boşandığı eşiyle fiilen birlikte yaşamadığını ispatlayabilecektir. Tutanaklarda belirtilen durumların aksi ancak eşdeğer bir delille kanıtlanmalıdır⁴⁸⁷.

Diğer sosyal güvenlik davalarında olduğu gibi Kurum tarafından yapılan aylık kesme işlemlerinin iptaline ilişkin davalarda da re'sen araştırma ilkesi benimsenmektedir. İlkeye göre taraflarca dosyaya sunulan deliller dışında hâkim, gerekli gördüğü delilleri toplayacaktır⁴⁸⁸.

E. Kız Çocuğu veya Dul Eşin Dava Açmadan Aylığa Bağlanması

Ölüm aylığı kesilen kız çocuğu veya dul eşin hakkında eksik araştırma yapıldığı ve boşandığı eşiyle birlikte yaşamadığı yönündeki talepleriyle birlikte Kuruma yeniden bilgi ve belge sunması halinde bu talep daha önce inceleme yapan sosyal güvenlik merkezine iletilecek olup yeni bilgi veya belge sunmayan kız çocuğu veya dul eşin araştırma talebi ise reddedilecektir⁴⁸⁹. Kurum tarafından yeniden yapılan incelemede, boşanan eşlerin fiilen birlikte yaşamadığına karar verilmesi halinde gelir ve aylıklar kesildiği tarihten itibaren yeniden başlatılmaktadır⁴⁹⁰.

⁴⁸⁵ Aslanköylü, Gelir ve Aylık, s.113; Özdemir, s. 202; Cengiz, s. 10; Köme Akpulat, s. 407.

⁴⁸⁶ Özdemir, s. 203.

⁴⁸⁷ Özdemir, s. 202; Duman, s. 106-107.

⁴⁸⁸ Özdemir, s. 202.

⁴⁸⁹ Gökalp Civan, s. 182.

⁴⁹⁰ 2018/38 Sayılı Genelge, İkinci Kısım, Dördüncü Bölüm, Başlık 9.2.1.

Eş veya kız çocuğunun boşandığı eşinin vefat etmesi ya da üçüncü bir kişi ile evlenmesi veya boşandığı eşi dışındaki biriyle evlenip boşanması hallerinde ayrıca bir belgeye ihtiyaç duyulmaksızın kesilen ölüm aylığı yeniden bağlanacaktır⁴⁹¹.

VI. HÜKMÜN ZAMAN BAKIMINDAN UYGULANMASI

01.10.2008 tarihinden sonra aylığa hak kazanana kadının, boşandığı eşiyle fiilen birlikte yaşadığının tespiti halinde aylığının kesilmesi gerektiği konusunda tereddüt bulunmamaktadır⁴⁹². Değerlendirilmesi gereken husus hükmün yürürlüğe girdiği 01.10.2008 tarihinden önce aylık almaya başlayan hak sahibi kadının aylığının boşandığı eşiyle fiilen birlikte yaşadığı gerekçesiyle kesilip kesilmeyeceğidir.

5510 Sayılı Kanun’ da yer alan geçiş hükümlerine göre 506, 1479, 5434, 2925 ve 2926 sayılı kanunlara göre bağlanan aylıkların durum değişikliği nedeniyle kesilmesinde yine mülga kanunların ilgili hükümleri uygulanmaktadır (5510 SK g. m. 1/2, 4/5). O halde ilgili kanunlarda fiilen birlikte yaşamamanın ölüm aylığının kesilmesine yol açacağına dair bir düzenleme olmaması sebebiyle 01.10.2008 öncesi bağlanan aylıklar ile 01.10.2008 sonrası 5434 Sayılı Kanun hükümlerine göre bağlanan aylıkların boşanılan eş ile fiilen birlikte yaşama sebebiyle kesilmemesi gerekmektedir⁴⁹³. Ancak öğretide 01.10.2008 tarihinden önce aylık almaya başlayan kız çocuğu veya dul eşin boşandığı eşiyle birlikte yaşadığının tespiti halinde bir hakkın açıkça kötüye kullanımının hukuk düzeni tarafından korunmayacağından hareketle mülga kanunlara göre bağlanan ölüm aylıklarının da fiili birliktelik halinde kesilmesi gerektiği ifade edilmiştir⁴⁹⁴.

Yargıtay’a göre 5510 Sayılı Kanun’un yürürlüğe girdiği 01.10.2008 tarihinden önce aylığa hak kazanan kadının fiili birlikteliğini yeni düzenleme

⁴⁹¹ Kız çocuğu veya dul eşin aylıkları mülga kanunlara göre bağlanmışsa tekrar ölüm aylığı almayı sağlayacak olaya göre aylık bağlanma tarihleri değişiklik gösterir. Kız çocuğunun veya dul eşin yeniden evlenip boşanması halinde boşandığı tarihi takip eden ay başından itibaren, boşandığı eşinin vefat etmesi veya bir başkası ile evlenmesi sebebiyle ölüm aylığı alacaksa boşandığı eşinin ölüm veya evlenme tarihlerini takip eden ay başından itibaren aylık başlatılır. Aylığın 5510 Sayılı Kanuna göre bağlanmış olması durumunda ise ölüm aylığı talep tarihini takip eden ay başından başlatılır. 2018/38 Sayılı Genelge, İkinci kısım, Dördüncü Bölüm, 9.2.1.

⁴⁹² Özdemir, s. 200.

⁴⁹³ Gökalp Civan, s. 180.

⁴⁹⁴ Köme Akpulat, s. 409; Caniklioğlu, 2012, s. 454; Şahlanan, s. 7; Özdemir, s. 201; Cengiz, s. 9; Özmen, s. 111; Gökalp Civan, s. 181.

sonrasında da sürdürdüğü Kurum tarafından kanıtlanırsa hakkın kötüye kullanılması yasağı ve hiç kimsenin kendi kusurundan yararlanamayacağı ilkesi kapsamında aylığının kesilmesi gerekmektedir⁴⁹⁵. Nitekim Yüksek Mahkeme, babasının vefatından yaklaşık bir ay sonra 24.02.2006 tarihinde boşanıp Mart 2006'da ölüm aylığına bağlanan kadına ilişkin kararında,

Sonradan çıkan yasa kural olarak yürürlüğünden önceki olaylara ve ilişkilere uygulanmaz ise de yukarıda yapılan tüm açıklamaların ışığı altında, yasanın yürürlüğünden sonra da devam eden fiili durumlarda ve uyuşmazlıklarda da yeni yasanın uygulanması gerektiği açıktır. Kişi yasadan önce boşanmış olup, birlikteliği yasadan önce var olupta, bu birliktelik yasadan sonra da devam ediyorsa, bu durumda yeni yasanın uygulanamayacağından bahsetmek mümkün değildir.

ifadelerine yer vermiştir⁴⁹⁶.

Son olarak, boşandığı eşiyle fiilen birlikte yaşadığı tespit edilen kız çocuğu veya dul eşin almakta olduğu aylığın kesilmesine ilişkin 5510 Sayılı Kanun 56/2 maddesi 01.10.2008 tarihinde yürürlüğe girdiğinden, fiili birlikteliğin 01.10.2008 tarihinden önce başladığı durumlarda maddenin yürürlük tarihinden öncesine ilişkin borç tahakkuk ettirilmemesi gerekir⁴⁹⁷.

VII. HÜKMÜN SUÇ OLMA NİTELİĞİ

Kurum yakın zamanlara kadar, boşandığı eşiyle birlikte yaşadığı tespit edilen kız çocuğu veya dul eşin ölüm aylığını kesmenin yanı sıra bu kişilere ilişkin olarak Cumhuriyet Savcılıklarına dolandırıcılık suçlamasıyla suç duyurularında da bulunmuştur⁴⁹⁸. Savcılıklar suç duyuruları üzerine bu hak sahiplerinin Kurumu dolandırdıklarından bahisle nitelikli dolandırıcılık suçundan kamu davaları açılmıştır⁴⁹⁹. Açılan bu davalarda ilk olarak nitelikli dolandırıcılık suçunun işlendiği kabul edilse de Yargıtay daha sonraki kararlarında boşanan eşlerin birlikte yaşamasının hileli davranışa kanıt olamayacağına, konuya ilişkin cezai bir

⁴⁹⁵ Yarg. 21. HD, 18.12.2012, 2012/18945 E., 2012/23590 K., Yarg. HGK, 14.12.2016, 2014/2112 E., 2016/2203 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 29.05.2022).

⁴⁹⁶ Yarg. 21. HD, 06.05.2013, 2012/2515 E., 2013/8983 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 29.05.2022).

⁴⁹⁷ Şahlanan, s. 7; Özmen, s. 110. Yarg. 10. HD, 04.03.2021, 2020/3750 E., 2021/2631 K., karararama.yargitay.gov.tr, (E. T. 29.05.2022)

⁴⁹⁸ Cengiz, s. 14; Özdemir, s. 196; Akbıyık, s. 642.

⁴⁹⁹ Özdemir, s. 196.

düzenlemenin bulunmadığına ve bu sebeplerle dolandırıcılık suçunun unsurlarının oluşmadığına hükmetmiştir⁵⁰⁰.

⁵⁰⁰ Yarg. 23. CD, 07.04.2015, 2015/1906 E., 2015/605 K., Yarg. 23. CD, 01.04.2015, 2015/733 E., 2015/238 K., Akbıyık, s. 642.

SONUÇ

Ölüm sigortası ölen sigortalının hak sahiplerini korumayı hedefleyen ve sigortalının ölümünden sonra devreye giren uzun vadeli bir sigorta dalıdır. Bu sigorta ile ölen sigortalının geride kalan hak sahiplerinin gelir kayıplarının telafi edilmesi, muhtaç duruma düşmelerinin önlenmesi ve gerek sigortalının gerek hak sahiplerinin gelecek kaygısından kurtarılması amaçlanmıştır.

Ölüm sigortasından sağlanan en önemli hak şüphesiz ölen sigortalının hak sahiplerine bağlanan ölüm aylığıdır. Aylığa bağlanmanın ilk şartı sigortalının ölümü olmakla birlikte ölüm sebebi ve şekli hak sahibinin aylığa bağlanmasını etkilememektedir. 5510 Sayılı Kanun'da ölüm riski ölüm sigortasının yanı sıra iş kazası ve meslek hastalığı sigortasında da düzenlenmiştir. Her ne kadar ölüm sosyal riskinin iki ayrı sigorta kolunda düzenlenmesi öğreti tarafından eleştirilse de ölümün iş kazası veya meslek hastalığı nedeniyle meydana gelmesi halinde aylık ve gelirlerin birleşmesine ilişkin kanun hükmünden hareketle hak sahiplerine ölüm gelirinin yanı sıra ölüm aylığı da bağlanmalıdır.

Kişiliği hukuki olarak sona erdiren ölüm karinesi ve gaiplik hallerinde sigortalının kaybolmasıyla geride kalan hak sahipleri gelir kaybına uğramaktadır. Dolayısıyla ölüm sigortasının amacı gereği bu tür durumlarda hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanması gerekmektedir. Ölüm aylığının başlangıç tarihi; hakkında ölü kaydı düşülen sigortalı için ölümüne kesin gözle bakılacak olayın meydana geldiği tarih, gaiplik kararı verilen sigortalı için ise ölüm tehlikesinin gerçekleştiği veya sigortalıdan son kez haber alınan tarihtir. Kişiliğin gaiplikle sona ermesi halinde ölüm aylığına ilişkin zamanaşımı gaiplik kararının kesinleştiği tarih itibarıyla başlayacaktır.

Ölmüş sayılan kişinin yaşadığının tespit edilmesi durumunda hak sahiplerine ödenen aylıkların iadesinin Kurum tarafından istenip istenmeyeceğine ilişkin öğretide farklı görüşler bulunmaktadır. Ancak sigortalının kaybolduğu süreçte hak sahiplerinin gelir kaybına uğramasının yanı sıra aylıkların ödenmesinde Kurumun hatası veya hak sahiplerinin kastı ya da kusurunun bulunmaması sebebiyle Kurumun,

hak sahiplerine yaptığı ödemelerin iadesini istemesi ölüm sigortasının amacına uygun düşmeyecektir.

Sosyal güvenlik hukukumuzda sigortalının ölümü hak sahiplerine aylık bağlanması için tek başına yeterli görülmeyip gerek sigortalıya gerek hak sahiplerine ilişkin birtakım şartların birlikte bulunması aranmaktadır. Hak sahiplerinin ölüm aylığına hak kazanabilmesi için ölen sigortalının malûllük, vazife malûllüğü veya yaşlılık aylığı almakta iken veya aylık almaya hak kazanıp aylık bağlanma işlemleri tamamlanmadan ya da bağlanan aylığı, sigortalı olarak çalışmaya başlaması sebebiyle kesilmiş iken ölmesi veya en az 1800 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları priminin bildirilmiş olması gerekmektedir. 4/1(a) kapsamında sigortalı sayılanlar için düzenlenen kolaylaştırılmış ikinci seçeneğe göre her türlü borçlanma süreleri hariç en az 5 yıldan beri sigortalı olup toplam 900 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olan 4/1(a) kapsamındaki sigortalıların hak sahiplerine de aylık bağlanmaktadır. İkinci seçenekteki prim ödeme gün sayısı aylığın bağlanmasını kolaylaştırıcı etkiye sahip olsa da bu seçeneğin sadece 4/1(a) kapsamındaki sigortalılara tanınması ve bu seçeneğe göre aylığa bağlanacakların hizmet borçlanması yapamaması öğretide başka tartışmaların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Kanaatimizce borçlanma yolu ile ödenen primlerin, malûllük ve yaşlılık sigortaları ile genel sağlık sigortası bakımından dikkate alınırken, 4/1(a) kapsamındaki sigortalılar için düzenlenen kolaylaştırılmış seçenekte dikkate alınmaması ve mecburi nedenlerden ötürü çalışamayan sigortalılara bu seçenek için hizmet borçlanması yolunun kapatılması eşitsizliklere yol açmaktadır. Dolayısıyla kanunda yapılacak bir düzenleme ile 4/1(a) kapsamındaki sigortalıların hak sahiplerinin kolaylaştırılmış seçenekteki eksik prim gün sayısını hizmet borçlanması ile tamamlayabilmesinin sağlanması isabetli olacaktır. Ayrıca kanunda herhangi bir sınırlama bulunmadığından bu hak sahiplerinin hizmet canlandırması yoluyla 900 günlük prim ödeme gün sayısının eksik kısmını tamamlama imkânından yoksun bırakılmaması gerekmektedir.

Ölen sigortalıların hak sahipleri eşi, çocukları ve anne babasıdır. Kanunda hak sahiplerinin ölüm aylığına bağlanma şartları her bir hak sahibi için ayrı olarak düzenlenmiş olup bu aylıklar aylığa bağlanma şartlarının ortadan kalktığı tarihi takip eden ödeme dönemi başından itibaren kesilmektedir.

Ölüm aylığı tek seferlik bir ödeme olmayıp aylığa bağlanma şartlarını taşıyan hak sahibine her ay ödenmesi sebebiyle beklenen hak kapsamındadır. Dolayısıyla, aksi belirtilmedikçe, ölüm aylığının kesilmesine ilişkin kanunda yapılan değişikliklerin derhal uygulanması gerekmektedir. Ancak Yargıtay'ın ölüm aylığının kesilmesine ilişkin uyuşmazlıklarda sıklıkla lehe kanun uygulaması ile çözüme gittiği görülmektedir. Lehe kanun hükümleri her ne kadar hak sahiplerinin menfaatlerinin gözetilmesi amacıyla uygulansa da sosyal güvenlik hukukunun yapısı itibarıyla toplum aleyhine kararlara sebebiyet verebilecektir. 5510 Sayılı Kanun'un geçici hükümlerinde özel olarak belirtilmesi sebebiyle 5510 Sayılı Kanun yürürlüğe girmeden önce 506, 1479, 5434, 2925 ve 2926 Sayılı Kanun kapsamında bağlanan aylıkların kesilmesinde yine bu mülga kanunların ilgili hükümleri uygulanacaktır.

5510 Sayılı Kanun'un yürürlük tarihinden önce ölen sigortalıların çeşitli nedenlerle henüz aylığa bağlanmamış hak sahiplerinin, 01.10.2008 tarihinden sonra aylığa bağlanma talebiyle Kuruma başvurması halinde hangi kanun hükümlerinin uygulanacağı Kanun'da belirtilmemiştir. Bu durumun uygulamada karışıklığa yol açması üzerine Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği geçici 4. maddesine eklenen fıkraya göre sigortalıya ilişkin koşulların tespitinde ölüm tarihindeki, hak sahiplerine ilişkin koşulların tespitinde hak sahibi olma niteliğinin kazanıldığı tarihteki Kanun hükümleri uygulanacaktır.

Sigortalının ölümü ile ölüm aylığına bağlanacak hak sahiplerinden ilki ölen sigortalının eşidir. Eşin ölüm aylığı alabilmesi için eşinin vefat tarihinde eşiyile resmi nikâhının bulunması ve yeniden evlenmemesi gerekmektedir. Ölen sigortalı ile resmi nikâhı bulunmadan uzun yıllar boyunca birlikte yaşayan kişiler ortak çocukları bulunsada dahi ölüm aylığına bağlanamamaktadır. Bu uygulama yürürlükteki kanun hükümleri çerçevesinde isabetli olsa da bu kişilerden belirli yaşın üstünde olup sosyal korumaya muhtaç olanları ölüm aylığından yararlandırmak sosyal güvenlik hukukunun temel ilkeleri ile örtüşecektir.

Boşanan eşler birbirlerinin hak sahibi olamamaktadır. Dolayısıyla sigortalının vefatından önce boşanan eş, sigortalıdan nafaka alsa dahi ölüm aylığına bağlanamayacaktır. Boşanma davasının görüldüğü esnada sigortalının vefat etmesi halinde yasal evlilik birliği boşanma ile değil ölümle sona ereceğinden eş aylığa

bağlanacaktır. Ancak; ölen eşin mirasçılarından birinin davaya devam etmesi ve davada diğer eşin kusurunun ispatlanması hâlinde geride kalan eşe bağlanan ölüm aylığı kesilmektedir. Eşin vefatından sonra evliliğin butlanla sona ermesi halinde ise evlenme, mahkeme kararı verilinceye kadar geçerli bir evliliğin hüküm ve sonuçlarını doğuracağından eş butlan kararı kesinleşinceye dek ölüm aylığı alacak olup kararın kesinleşmesi ile almakta olduğu aylık kesilecektir.

Diğer kanunlardan farklı olarak 5434 Sayılı Kanun'a göre eşin bu kanun kapsamında aylık alabilmesi için Türk vatandaşı olması gerekmektedir. Kurum ayrıca Kanun'da yer almamasına rağmen dul eşin, iştirakçi eşin vefat tarihinde Türk vatandaşı olması şartını aramaktadır. Ancak Kanun'da herhangi bir sınırlama yokken Kurumun yorum yoluyla eşinin vefatından sonra Türk vatandaşı olan eşlerin aleyhine işlem tesis etmemesi gerekmektedir. Ayrıca Türk vatandaşlarıyla evlenip Türkiye'de ikamet eden yabancı uyruklu kadınlara, müteakibliyet esası da dikkate alınarak aylık bağlanmakta iken hükmün Türk vatandaşıyla evlenip Türkiye'de ikamet eden yabancı uyruklu erkek eşleri kapsamaması eşitsizliğe yol açmaktadır.

Hak sahibi olabilecek bir diğer grup ölen sigortalının çocuklarıdır. Ölen sigortalı ile çocuk arasındaki soybağı; ölen sigortalının kadın olması halinde doğumla ve evlat edinme yoluyla; erkek olması halinde ise evlilik, hakim hükmü, tanıma ve evlat edinme yoluyla kurulmaktadır. Eşlerden yalnızca birinin bir çocuğu evlat edinmesi halinde evlat edinilen çocuk sadece evlat edinen eşin hak sahibi olacağından vefatı halinde diğer eşten ölüm aylığı alamayacaktır. Evlatlığın hem evlat edinen ailesinden hem biyolojik ailesinden ölüm aylığına hak kazanması halinde ise kanaatimizce aylıkların birleşmesi yoluna gidilmelidir.

Türkiye'de veya yurtdışında çalışmayan ya da kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylığa bağlanmamış çocuklardan; 18 yaşını, lise ve dengi öğrenim görmesi halinde 20 yaşını, yüksek öğrenim yapması halinde 25 yaşını doldurmayanlara ölüm aylığı bağlanmaktadır. Bu düzenleme tüm çocukları kapsamakta olup maddenin devamında kız çocuklar ve malûl çocuklara ilişkin lehe düzenlemeler getirilmiştir. Her ne kadar öğretilde, evli kız çocuğunun öğrenim görme ve yaş şartını sağlasa dahi ölüm aylığı alamayacağına ilişkin görüşler bulunsa da kanunda böyle bir sınırlama yokken kız çocuklar, yorum yoluyla lehlerine bir düzenlemeden mahrum

bırakılmamalıdır. Dolayısıyla 18 yaşını, lise ve dengi öğrenim görmesi halinde 20 yaşını, yüksek öğrenim yapması halinde 25 yaşını doldurmamayan kız çocuğunun evlenmesi aylığının kesilmesini gerektirmemektedir.

Ticari faaliyet yapması sebebiyle vergi kaydı bulunan hak sahibi çocuğun aylığı kesilirken bu aylık, vergi terkinin yapılması halinde yeniden bağlanmaktadır. Ayrıca anonim şirketlerin yönetim kurulu üyesi ortakları, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin komandite ortakları ve diğer şirket ve donatma iştiraklerinin tüm ortakları sigortalı sayıldığından bu şirketlere ortak olan çocukların aylığı kesilecektir. Aylığın yeniden bağlanması ise sigortalılığın sona ermesi halinde mümkündür.

Kanun'a sonradan eklenen bir madde ile öğrenim görme ve yaş şartını sağlayan çocukların 4/1(a) kapsamında sigortalı olarak çalışmaları aylık kesme sebebi olmaktan çıkarılmış; böylelikle hak sahibi çocuğun çalışma ile öğrenim görme arasında bir tercih yapmasının önüne geçilmek istenmiştir. Ancak 4/1(b) veya 4/1(c) kapsamında veya hem 4/1(a) hem 4/1(b) kapsamında çalışan hak sahibi çocukların aylığı kesilmektedir. Bu durum farklı statülerde çalışan öğrenciler arasında eşitsizliklere yol açmakta olup kanaatimizce diğer statüler bakımından da bu yönde bir düzenleme yapılması yerinde olacaktır.

Kurum yurtdışında öğrenim gören çocuklara ölüm aylığı bağlarken diploma denkliği aranmaktadır. Oysa Kanun'da sadece denkliği kabul edilmiş üniversitelerde öğrenim görenlerin ölüm aylığına bağlanacağına dair bir ibare bulunmamaktadır. 25 yaşını doldurmamış erkek çocuğun ölüm aylığına bağlanabilmesi için yurtdışında lisans veya lisansüstü öğrenim görmesi yeterlidir. Dolayısıyla Kurum uygulamasının aksine öğrencinin lisans veya lisansüstü diplomasının denkliği aranmamalıdır.

5434 Sayılı Kanun'da ikinci defa yükseköğrenim, doktora eğitimi yahut ikinci defa yüksek lisans veya lisans üstü uzmanlık öğrenimi gören erkek çocuğun yetim aylığı alamayacağı düzenlenmektedir. Böyle bir durumda dikey geçiş ile lisans programına devam edilmesi halinde bu üniversitenin ikinci yükseköğrenim olarak değil ön lisansın devamı olarak değerlendirilmesi ölüm aylığının bağlanma amacına uygun düşecektir.

506 Sayılı Kanun ve 1479 Sayılı Kanun'da malûl çocuğun aylığa bağlanması için çalışmayacak derecede malûl olması şartı aranmış; ancak çalışma gücü kaybı oranı belirtilmemiştir. Bu kanunlar kapsamında malûl çocuklara bağlanan aylıklar 5510 Sayılı Kanun'un geçici 1. maddesi gereği yine bu kanun hükümlerine göre kesileceğinden malûl çocuğun aylık almaya devam etmesi için kontrol muayenesinde çalışmayacak derecede malûl olduğunun tespit edilmesi yeterli olup çalışma gücü kaybının en az %60 olması aranmamalıdır. Ayrıca 506 ve 1479 Sayılı Kanun kapsamında aylığa bağlanan malûl çocuğun çalışması aylığının kesilmesini gerektirmemektedir. Ancak Kurum, çalıştığı tespit edilen çocuktan çalışmayacak derecede malûl olduğunu sağlık kurulu raporu ile belgelemesini istemektedir.

Ölüm aylığı bağlanmasına ilişkin lehe düzenlemeler getirilen bir diğer grup ölen sigortalının kız çocuklarıdır. Çalışmayan veya kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık almayan kız çocuklarından evli olmayan, sonradan boşanan veya eşi vefat edenler ömür boyu ölüm aylığı alabilmektedir. Çeşitli sosyo-kültürel sebeplerle kadınların çalışma hayatına katılımının düşük olmasından ötürü kanun koyucu bu düzenleme ile iyiniyetli olarak; hak sahibi kız çocuklarının evli olmadıkları süre boyunca ihtiyaçlarını karşılamalarını amaçlamıştır. Ancak bu düzenleme erkek çocuklarla kız çocuklar arasında eşitsizliğe yol açmanın yanı sıra sabit gelir garantisi bulunan kız çocuğunu çalışma hayatından uzaklaştırmakta, kayıt dışı çalışmaya, resmi nikâh kıymaksızın fiili birlikteliklere veya boşandığı eşiyle birlikte yaşamaya itmektedir. Kanaatimizce tıpkı erkek çocukların ölüm aylığına bağlanma şartlarında olduğu gibi kız çocukların ölüm aylığına bağlanma şartlarına da yaş sınırlaması getirilmesi gerekmektedir.

5510 Sayılı Kanun ile toplumsal bir gerçeklik haline gelen kız çocuğu ve dul eşin boşandığı eşiyle fiilen birlikte yaşaması ilk kez yaptırıma bağlanmıştır. Kanuna göre boşandığı eşiyle birlikte yaşadığı tespit edilen kız çocuğu veya dul eşin aylığı kesilecektir. Ancak maddeye boşandığı eşi dışında bir kimse ile yaşayan veya resmi nikâh yapmaksızın birliktelik yaşayan hak sahipleri dahil edilmemiştir. Hak sahiplerinin salt birlikte yaşadıkları kişi ölçüt alınarak aylıklarının kesilmesi ise eşitsizliklere yol açmaktadır. Ayrıca maddede fiilen birlikte yaşama kavramının tanımı, ne kadarlık bir süreyi kapsadığı, birlikte yaşamının tespitinde hangi usul ve yöntemlerin izleneceği ve bu yöntemlerin özel yaşama ne ölçüde müdahale edeceği

açıkça belirtilmemiştir. Yine fiili birlikteliğin birçok temel hak ve hürriyeti ihlal etmeden ispatı oldukça güç görünmektedir. Kanaatimizce, bağlanan ölüm aylığının kesilmesine ilişkin ispatı zor ve kişilik haklarının ihlaline yol açan 56. maddenin 2. fıkrasını uygulamak yerine eş ve kız çocuklara ölüm aylığı bağlanmasını daha sıkı şartlara tabi tutmak hukuka daha uygun olacaktır.

Eş ve kız çocuğunun aylığa bağlanma şartlarının günümüz ihtiyaçları doğrultusunda düzenlenmesi halinde ölüm aylığı almakta olan hak sahibi kız çocuğu ve eşin mağduriyeti çeşitli geçici hükümlerle giderilmelidir. Ayrıca eş ve kız çocuklarını çalışma hayatından uzaklaştıran, eşlerinin ekonomik desteğine muhtaç kabul eden ömür boyu aylık almasına ilişkin düzenlemelerden ziyade çalışma hayatına katılımlarını artıracak teşvikler ve kanuni düzenlemeler yapılmalıdır. Ölüm aylığının tarihsel gelişimi incelendiğinde esasen toplumumuzun bu tarz düzenlemelere tamamen yabancı olmadığı; örneğin 5417 Sayılı İhtiyarlık Sigortası Kanunu ve 6900 Sayılı Malûliyet, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortaları Kanunu'nda bu yönde hükümlerin bulunduğu görülmektedir.

Geride kalan eşe ve kız çocuğuna aylık bağlanması hususunda yaş sınırlaması getirilmesi yardıma ihtiyacı olan kişileri kaderine terk etmek anlamına gelmemelidir. Zira sosyal devlet ilkesi gereği devlet, yardıma muhtaç olan hak sahiplerine çeşitli sosyal yardımlar yaparak insan onuruna yaraşır bir şekilde yaşamalarını sağlamalıdır.

506 Sayılı Kanun'da kız çocuklarına bağlanan aylıkların Sosyal Sigortaya, Emekli Sandıklarına tabi işlerde çalışmaları ya da buralardan gelir veya aylık almaları halinde kesileceği düzenlenmiş olup Bağ-Kur ve diğer kanunlara madde metninde yer verilmemiştir. Bu durum öğretide farklı görüşlerin ortaya çıkmasına yol açmakla birlikte Yargıtay isabetli olarak bu ifadenin Bağ-Kur kapsamındaki çalışmaları da kapsadığını belirtmektedir.

1479 Sayılı Kanun'un kız çocuklarına aylık bağlanmasına ilişkin hükümlerinde yapılan değişiklikler sigortalının vefat tarihine bağlı olarak kız çocuklarının farklı aylık bağlanma şartlarına tabi tutulmasına yol açmıştır. Bunun üzerine Kurum, 2017 yılında yayınladığı bir genel yazı ile 1479 Sayılı Kanun kapsamında aylık bağlarken çalışmama veya çalışmalarından dolayı gelir veya aylık almamaları şartlarının aranacağını belirterek farklı uygulamalara son vermiştir.

Hak sahiplerinin sonuncusu ölen sigortalının anne ve babasıdır. Anne ve baba eş ve çocuklardan farklı olarak artan hisse bulunması halinde hak sahibi sayılmaktadır. Ancak anne ve babanın 65 yaşın üstünde olması halinde artan hisse bulunması şartı aranmamaktadır. Anne ve babaya bağlanan aylık, hak sahibi kız çocuğunun boşanması veya çalıştığı işten ayrılması gibi durum değişiklikleri sebebiyle artan hisse bulunmaması halinde kesilecektir.

Anne ve babaya bağlanan ölüm aylığı diğer çocuklarından hak kazanılan gelir ve aylıklar hariç olmak üzere gelir ve/veya aylığa bağlandığının tespiti halinde kesilmektedir. Bu sebeple anne ve babanın, hak sahibi eş ya da çocuk sıfatıyla ölüm aylığına bağlanması çocuğundan aldığı ölüm aylığının kesilmesini gerektirecektir. Ayrıca Kurumun denetim ve kontrolle görevli memurlarının yaptıkları denetim sonucu anne ve babanın her türlü kazanç ve irattan elde etmiş olduğu gelirinin asgari ücretin net tutarından daha fazla olduğunun tespit edilmesi halinde bağlanan aylık denetim raporunda belirtilen tarihi takip eden ödeme döneminden itibaren kesilmektedir. Diğer çocuklardan hak kazanılan gelir ve/veya aylıklar anne ve babanın aylık almasına engel olmamakla birlikte Kurum anne ve babanın her türlü kazanç ve irattan elde ettiği tutarın tespitinde bu aylıkları da hesaba katmaktadır. Ancak bu aylıkların aylık kesme sebebi olmadığının kanunda düzenlenmesi sebebiyle anne ve babanın geliri hesaplanırken bu aylıkların dahil edilmemesi ölüm aylığının bağlanma amacıyla örtüşecektir.

Anne ve babanın aylığının kesilebilmesi için her türlü kazanç ve irattan elde etmiş olduğu gelirinin asgari ücretin net tutarından daha fazla olduğunun net bir şekilde tespit edilmesi gerekmektedir. Kurum gelir durumunu belirlerken hanede kişi başına düşen kazancı dikkate almakta iken Yargıtay isabetli olarak, anne ve baba yönünden ayrı ayrı değerlendirme yapılması gerektiği görüşündedir. Ancak kanunda herhangi bir sınırlama yer almazken Kurum'un genelgelerle anne ve babanın aylık almasını engelleyici düzenlemeler yapmaması gerekmektedir.

506 Sayılı Kanun'a göre, ölen sigortalının anne ve babasının ölüm aylığı alabilmesi sigortalının ölüm tarihinde artan hisselerin bulunması ve geçiminin sigortalı tarafından sağlandığının belgelenmesi halinde mümkün iken anne babanın geçiminin ölen sigortalı tarafından sağlandığının tespiti ve belgelenmesinin çeşitli aksaklıklara

yol açması üzerine ibare “sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi çalışmayan veya 2022 sayılı Kanuna göre bağlanan aylık hariç olmak üzere buralardan her ne ad altında olursa olsun gelir veya aylık almayan” şeklinde değiştirilmiştir. Değişiklik öncesi ölüm aylığına bağlanan anne ve babanın ölüm aylığının kesilmesini önleyen ek 46. maddeye göre, sadece maddenin yürürlük tarihi olan 06.08.2003 tarihinden sonra ölen sigortalıların anne ve babalarına bağlanan gelir ve aylıklar sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi olarak çalışmaya başlamaları veya gelir veya aylık almaya başlamaları halinde bu tarihi takip eden ödeme dönemi başından itibaren kesilmektedir. 506 Sayılı Kanun’un ilk haline göre 06.08.2003 tarihinden önce vefat eden çocuğundan aylık alamayan; ancak yapılan kanun değişikliği ile aylık alabilecek anne ve babaya ise aylık bağlanacaktır. Yargıtay kararlarında istikrarlı olarak, 06.08.2003 tarihinden önceki ölümlerde hak sahibine aylık bağlanırken bu iki düzenlemeden anne ve baba yararına olan düzenleme hangisi ise ondan yararlanılması gerektiği vurgulanmaktadır.

KAYNAKÇA

Adıgüzel, Ahmet ve Özbolat, Osman. “Eski Bağkurlu Yeni 4/B‘Li Sigortalıların Haksahiplerine Ölüm Aylığı Bağlanabilmesi İçin Gerekli Olan Şartlar”, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı: 117, Mayıs-Haziran 2013, ss. 265-276.

Akbıyık, Cem. "Boşanmaya Rağmen Boşanılan Kişi İle Yaşamaya Devam Edilmesi Halinde Gelir ve Aylıkların Kesilmesi Meselesi", **Fasikül Hukuk Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 111, 2019, ss. 637-643.

Alper, Yusuf. **Sosyal Sigortalar Hukuku**, 11. Baskı, Dora Yayınları, Bursa, Ağustos 2020.

Alper, Yusuf, Özgökçeler, Serhat ve Sümer, Gözde. “Ölüm Sigortasından Sağlanan Aylıkların Kız Çocuklarının İşgücüne Katılımına ve İstihdamlarına Etkisi”, **Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**, 16. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Kongresi Özel Sayısı, Ağustos 2015, ss. 335-350.

Ayça Altındal, “Ölüm Sigortasında Koşullu Ölüm Yardımlarının Türkiye’de Uygulanabilirliği ve Aktüeryal Analizi”, **TİSK Akademi**, Cilt: 10, Sayı: 19, 2015, ss. 88-111.

Anayasa Mahkemesi, “**Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (Gerekçeli)**”, https://www.anayasa.gov.tr/media/7465/gerekceli_anayasa_2021.pdf, (09.10.2021).

Anayasa Mahkemesi, “**26.10.2000, 2000/61 E., 2000/34 K. Numaralı Kararı**”, normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/2000-34-nrm.pdf, (E. T. 23.06.2021).

Arıcı, Kadir. “Ölüm Sigortasından Yararlanma”, **Sicil İş Hukuku Dergisi**, Sayı: 22, Haziran 2011, ss. 180-187.

Arıcı, Kadir. “Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Sosyal Güvenlik Hakkı”, **VII Sosyal İnsan Hakları Uluslararası Sempozyumu**, 10-11 Aralık 2015, Denizli, ss. 181-196.

Arıcı, Kadir. **Türk Sosyal Güvenlik Hukuku**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2015.

Arıcı, Kadir. “Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Annelerin Korunması”, **TBB Dergisi**, Özel Sayı, 2017, ss. 269-284.

Aslan Bingöl, Kemale Leyla. “Gaippliğin Miras Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Sayı: 48, Ekim 2021, ss. 313-334.

Aslanköylü, Resul. “Sosyal Güvenlik Hukukunda Sosyal Güvenliğe İlişkin Kanunların Geriye Yönelik Uygulanıp Uygulanamayacağı ve Kazanılmış Hak Kavramı”, **Sicil İş Hukuku Dergisi**, Sayı: 15, Eylül 2009, ss. 213-220.

Aslanköylü, Resul. “Eşinden Boşandığı Halde Eşiyle Fiilen Birlikte Yaşamakta Olanların Gelir ve Aylıklarının Kesilmesi”, **Yargıtay Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 4, Ekim 2012, ss. 113-120.

Aslanköylü, Resul. **Sosyal Sigortalar Kanunu Yorumu ve İlgili Kanunlar**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2003.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, “**Şerife Yiğit/Türkiye Davası**”, <http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf?library>, (08.06.2021).

Ayan, Mehmet. **Miras Hukuku**, Gözden Geçirilmiş 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016.

Ayan, Mehmet ve Ayan, Nurşen. **Kişiler Hukuku**, 9. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, Ekim 2020.

Balcı, Mesut. “Hak Sahibi Ana ve Babanın Ölüm Aylığı ile İlgili Sorunlar”, **Sicil İş Hukuku Dergisi**, Haziran 2011, ss. 147-154.

Balcı, Mesut. **Ölüm Gelir ve Aylıkları, Bağlanması, Kesilmesi, Geri Alınması, Birleştirilmesi, Haczi**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2019.

Başbuğ, Aydın. **Sosyal Güvenlik Sisteminde Sosyal Sigortalar**, Şeker-İş Yayınevi, Ankara, 2013.

Baysal, Başak. “Kanunların Zaman Açısından Yürürlüğü”, **Prof. Dr. Necip Kocayusufpaşaoğlu İçin Armağan**, (Ed. Rona Serozan), Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004, ss. 475-503.

Bayraktar, Köksal. Hekimin Tedavi Nedeniyle Cezai Sorumluluğu, **İstanbul Üniversitesi Yayınları**, İstanbul, 1972.

Belverenli, Demet. “Kız Çocuklarının Hak Sahipliğinin İsteğe Bağlı Sigortalılıklarına Etkisi”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 21 Sayı: 3, 2017, ss. 167-199.

Benli, Abdurrahman. “4447 Sayılı Kanuna Göre İşsizlik Ödeneğine Hak Kazanma Koşulları”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, Sayı: 49, 2005, ss. 303-316.

Camkurt, Mehmet Zülfi. “Ölüm Karinesi ve Gaiplik Durumunda Sosyal Güvenlik Mevzuatı Kapsamında Hak Sahiplerine Gelir ve Aylık Bağlanması”, **Mali Çözüm Dergisi**, Mart-Nisan 2011, ss. 235-248.

Caniklioğlu, Nurşen. **506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu Açısından Geride Kalanların Korunması**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1997.

Caniklioğlu, Nurşen. **Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanun Tasarısına Göre Sosyal Sigorta Hak ve Yükümlülükleri**, İş Hukuku Uygulama Sorunları ve Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Yeniden Yapılanma, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul, 2006, ss. 151- 192.

Caniklioğlu, Nurşen. “Sosyal Hukukta Ayrımcılık Olarak Değerlendirilebilecek Düzenlemeler ve Mağduriyetin Giderilmesi İçin Başvurulabilecek Yollar”, **İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Milli Komitesi**, 30. Yıl Armağanı, ss. 643-700.

Caniklioğlu, Nurşen. “Kısa Vadeli Sigorta Kolları Açısından Yeni Mevzuatın Getirdiği Değişiklikler”, **Yeni Düzenlemeler Çerçevesinde Sosyal Güvenlik Mevzuatı Semineri**, Kamu-İş, Ankara, 2007, ss. 57-120.

Caniklioğlu, Nurşen. Sosyal Sigortaların Genel Hükümleri ve Türleri Açısından Yargıtay’ın 2012 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi, **Yargıtay’ın 2012 Yılı İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Kararlarının Değerlendirilmesi**, Ankara, 2014, ss. 379-558.

Centel, Tankut. “Boşandığı Eşiyle Birlikte Yaşayanın Aylığının Kesilmesi(Anayasa Karşısında Bir Ülke Gerçeği)”, **Sicil İş Hukuku Dergisi**, Mart 2012, ss. 190-196.

Centel, Tankut. **Türk Sosyal Güvenlik Hukuku**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021.

Civan, Orhan Ersun. “Sosyal Güvenlik Hukuku ve Toplumsal Cinsiyet”, **Hukuk ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları**, 2. Baskı, Ankara, 2019, ss. 513-567.

Civelek, Yaprak ve Koç, İsmet. “Türkiye’de İmam Nikâhı”, **Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi**, Sayı: 81, Nisan 2007, 1-14.

Çelik, Nazlı Hilal. **Evlenmenin Hükümsüzlüğü**, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2021.

Çenberci, Mustafa. **Sosyal Sigortalar Kanunu Şerhi**, Olgaç Matbaası, Ankara, 1985.

Doğan, Murat. “Türk Medeni Kanunu’nun Evliliğin Genel Hükümleri Bakımından Getirdiği Yenilikler”, **AÜHFD**, Cilt: 52, Sayı: 4, 2003, ss. 93-130.

Doğan, Sevil. “Türk İş Hukukunda Eşitlik İlkesinin Anlamı”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Sayı: 9, Nisan 2012, ss. 177-207.

Dilik, Sait. “Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 43, 1988, ss. 41-80.

Dilik, Sait. **Sosyal Güvenlik**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1991.

Duman, Barış. “Yargı Kararlarına Göre 5510 Sayılı Kanunun 56/Son Maddesi Uyarınca Boşandığı Eşiyle Birlikte Yaşayanın Ölüm Aylığının Kesilmesi”, **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 23, Sayı: 2, ss. 79-119.

Dural, Mustafa ve Öğüz, Tufan. **Kişiler Hukuku**, 22. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, Ekim 2021.

Ekin, Ali ve Şahin, Turan. “Ölüm Sigortasından Yararlanma Şartları ve Esasları”, **Terazi Hukuk Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 81, Mayıs 2013, ss. 28-35.

Emek, Orhan. **Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Malûllük Sigortası**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2020.

Erbaş, Coşkun. “4958 Sayılı Kanunla Değişiklikten Sonra, 506 Sayılı Yasanın 24. ve 69. Maddelerine Göre, Ana ve Babaya Hem Ölüm Aylığı ve Hem De Geliri Bağlanabilir Mi?”, **Sicil İş Hukuku Dergisi**, Sayı: 13, Mart 2009, ss. 189-193.

Ergin, Hediye ve Ertan, Emre. “Ana ve Babadan Birinin Elde Ettiği Gelirin veya Aldığı Aylığın Diğerinin Ölüm Aylığına Hak Kazanmasına Etkisi”, **Prof. Dr. Sarper Süzek’ e Armağan**, Cilt: 3, İstanbul 2011, ss. 2325-2340.

Erol, Sevgi Işık. “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunları Ve Sosyal Güvenlik Ahlâkı”, **Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, Cilt: 13, Sayı: 3, 2014, ss. 37-70.

Ertürk, Şükran. “5754 Sayılı Kanundan sonra Uzun Vadeli Sigorta Kollarına Genel Bir Bakış”, **Legal İHSGHD**, Sayı: 19, 2008, ss. 1045-1066.

Eser, Dilek. **Sosyal Sigortalar Hukukunda Kadın: 506 Ve 5510 Sayılı Kanunlar Bakımından Değerlendirme**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2009.

Gerek, Nüvit. “Sosyal Güvenlik Uygulamalarında Ölüm Sigortasından Bağlanan Aylıklar Açısından SSK, Bağ-Kur ve T.C Emekli Sandığı Arasındaki Farklı Yaklaşım”, **Sicil İş Hukuku Dergisi**, Sayı: 4, Aralık 2006, ss. 141-150.

Gerek, Nüvit. “Çalışma Gücü Kaybı ile Meslekte Kazanma Gücü Kayıp Oranı Tespit İşlemlerindeki Değişiklikler”, **Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Prof. Dr. Akar Öcal Armağanı, Sayı: 3, Cilt: 2, 2016, ss. 135-141.

Gökalp Civan, Arzu. **Sosyal Güvenlik Hukukunda Ölüm Sigortası**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2019.

Göktaş, Murat, Çakar, Erdem ve Özdamar, Murat. **Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Emeklilik ve Primsiz Rejim**, 3. Baskı, Yaklaşım Yayınları, Ankara, 2011.

Gözler, Kemal. **Türk Anayasa Hukuku Dersleri**, Güncellenmiş 26. Baskı, Ekin Yayıncılık, Bursa, Haziran 2021.

Gürsel, Eriş, Kışlalı, Emre ve Kaya Erdoğan. **Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu**, 2. Baskı, Bilge Yayınevi, Ankara, 2014.

Güzel, Ali. “Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Öngörülen Reform Mevcut Sorunlara Çözüm Mü?”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı: 4, 2005, ss. 61-76.

Güzel, Ali, Okur, Ali Rıza ve Caniklioglu, Nurşen. **Sosyal Güvenlik Hukuku**, Yenilenmiş 18. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul, Şubat 2020.

Hacıoğlu, Arzu. **Türk Sosyal Sigortalar Hukukunda Yersiz Ödemelerin Geri Alınması**, Beta Yayıncılık, İstanbul, Şubat 2017.

Helvacı, Serap. **Gerçek Kişiler**, Legal Yayıncılık, 9. Baskı, İstanbul, 2021.

Hüseyinli, Namık ve Aktuğ, Semih. “Türkiye ve Azerbaycan Sosyal Güvenlik Hukukunda Ölüm Sigortası”, **Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, Cilt: 12, Sayı: 4, 2012, ss. 125-153.

İmre, Zahit ve Erman, Hasan. **Miras Hukuku**, Der Yayınları, İstanbul, 2017.

Kahraman, Melin, Gelgeç, Cemile ve Dinç, Selin. “Maaş için boşanma yaygınlaşıyor... Vakalar nasıl tespit ediliyor?”, **Hürriyet**, 08.03.2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/sgk-peslerinde-bosanip-haksiz-maas-alanlar-nasil-tespit-ediliyor-41754214>, (E. T. 12.03.2022).

Kandemir, Murat ve Yardımcıoğlu, Didem. “İş Hukukunda Eşitlik İlkesi”, **Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 19, Sayı: 30-31, 2014, ss. 1-44.

Kayırgan, Hasan. “Hizmet Borçlanmasının Ölüm Aylığına Hak Kazanma Koşullarına Etkisi ve Değerlendirilmesi”, **Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 18, Aralık 2021, ss. 639-660.

Keser, Hakan. “5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Işığında Mirasın Reddinin, Mirastan Iskatın ve Sigortalının Öldürülmesinin Sosyal Güvenlik Kurumunca Bağlanacak Olan Ölüm Aylığına Etkisi”, **Legal İHSGHD**, Sayı: 19, 2008, ss. 1023-1044.

Kılıçoğlu, Ahmet. “2526 Sayılı Kanuna Göre Fiilî Birleşmelerin Evlilik Olarak Tescili ve Evlilik Dışı Doğan Çocukların Neseplerinin Düzeltilmesi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 38, Sayı:1, 1981, ss. 165-207.

Köme Akpulat, Ayşe. “Boşandığı Eşiyle Fiilen Birlikte Yaşayan Eş ve Çocukların Gelir ve Aylıklarının Kesilmesi”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 2, 2019, ss. 400-417.

Korkusuz, M. Refik ve Uğur, Suat. **Sosyal Güvenlik Hukuku**, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 8. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2022.

Kulaksız, Yasin. “Ölüm Sigortasından Sağlanan Yardımlarda Zamanaşımı”, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı: 142, Temmuz-Ağustos 2017, ss. 273-277.

Kuruca, Mustafa ve Özdamar, Murat. **Tüm Yönleriyle Emeklilik**, 2. Baskı, Yaklaşım Yayınları, Ankara 2013.

Mutlay, Faruk Barış. **Sosyal Sigorta Yardımlarına Hak Kazanma Koşulları ve Eşitlik İlkesi**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014.

Narter, Sami. **Destekten Yoksun Kalma Tazminatı ve Davaları**, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, Mayıs 2018.

Oğuzman, Kemal, Seliçi, Özer ve Oktay Özdemir, Saibe. **Kişiler Hukuku(Gerçek ve Tüzel Kişiler)**, 19. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, Ekim 2020.

Okur, Ali Rıza. **Sosyal Sigortalar Hukukunun Genel Hükümleri ve Primler, Yargıtayın İş Hukukuna İlişkin Kararlarının Değerlendirilmesi 2001**, Ankara 2003, ss. 211-285.

Okur, Ali Rıza. Sosyal Sigortaların Genel Hükümleri ve Türleri Açısından Yargıtayın 2004 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi, **Yargıtayın İş Hukukuna İlişkin Kararlarının Değerlendirilmesi 2004**, İstanbul, 2006, ss. 173-267.

Okur, Ali Rıza. “Uzun Vadeli Sigorta Hükümleri”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı:1, 2006, ss. 105-146.

Okur, Ali Rıza. “Çalışmanın Gelir ve Aylıklara Etkisi”, **Prof. Dr. Sarper Süzek’ e Armağan**, İstanbul 2011, ss. 2141-2179.

Okur, Ali Rıza ve Ergin, Hediye. “5510 Sayılı Kanunda Değişiklik Öngören 25.10.2007 Tarihli Taslağın Değerlendirilmesi”, **Legal İHSGHD**, Sayı: 16, 2007, ss. 1441-1470.

Orhan, Sadettin. “Osmanlı Devleti’nde Tanzimat Sonrası Dönemde Sosyal Güvenlik Düzenlemeleri”, **İş ve Hayat Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, ss. 193-210.

Ozanoğlu, Teoman. “Ölüm Sigortası”, **Çimento İşveren Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 5, Mart 1988, ss. 7-18.

Öçal, Büşra. **Geçici Koruma Kapsamındaki Yabancıların Sosyal Güvenlik Hakları**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021.

Özdemir, Halil. “Yargı Kararları Işığında 5510 Sayılı Yasa’nın 56/Son Maddesi Boşandığı Eşiyle Birlikte Yaşayanın Gelir ve Aylığının Kesilmesi İncelemesi”, **Sicil İş Hukuku Dergisi**, Sayı: 29, Mart 2013, ss. 192-206.

Özkaraca, Ercüment. “Sosyal Güvenlik Kurumu Tarafından Yapılan Fazla Veya Yersiz Ödemelerin Geri Alınması”, **Legal İHSGHD**, Cilt:10, Sayı:38, 2013, ss. 151-180.

Özmen, Tolga. “5510 Sayılı Kanunun 56. Maddesinin İkinci Fıkrasına Yönelik Bir İnceleme: Boşandığı Eşiyle Eylemli Olarak Birlikte Yaşadığı Saptanan Hak Sahibi Eş ve Çocuklara Tahsis Yapılmaması, Bu Kişilere Bağlanmış Olan Gelir ve Aylıkların Kesilip Yersiz Ödenen Tutarların Geri Alınması”, **Sicil İş Hukuku Dergisi**, Sayı: 26, 2012, ss. 99-112.

Öztan, Bilge. **Aile Hukuku**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2015.

Pekcanitez, Hakan, Atalay Oğuz ve Özkes Muhammed. **Medeni Usûl Hukuku**, 7. Bası, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2019.

Resmi Gazete, “**3008 Sayılı İş Kanunu**”, 15.06.1936<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/3330.pdf>, (03.04.2021).

Rutten, Susan, “Gayriresmi Evliliklerde, Eşlerin İnsan Hakları Yoluyla Korunması”, çev. Ahmet Taşkın, **Küresel Bakış Çeviri Hukuk Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, 2011, ss. 193-214.

Sosyal Güvenlik Kurumu, “**SGK İstatistik Yıllıkları 2020**”, http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/sgk_istatistik_yilliklari, (E.T. 22.03.2022).

Soyaslan, Doğan. **Ceza Hukuku Özel Hükümler**, Yetkin Yayınları, Gözden Geçirilmiş 13. Baskı, Ankara, 2020.

Söylemez, Hilal. **Sosyal Güvenlik Hukukunda Denetim Usulleri ve Uygulama Sorunları**, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2019.

Sözer, Ali Nazım. Sosyal Sigortalarda Kazanılmış Hakların Korunması Üzerine Bir İnceleme (Süper Emeklilikte Son Durum), **Çimento İşveren Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 6, Kasım 1989, ss. 3-29.

Sözer, Ali Nazım. “Kanunların Önceye Etki Yasağı: Sosyal Sigortalar Hukuku Bakımından Bir Değerlendirme”, **Yaşar Üniversitesi E-Dergisi**, Cilt: 8, Özel Sayı, 2013, ss. 2477-2534.

Sözer, Ali Nazım. **Türk Sosyal Sigortalar Hukuku**, Güncellenmiş 5. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2021.

Sümer, Haluk Hadi. **Sosyal Güvenlik Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020.

Şahlanan, Fevzi. “Boşandığı Eşiyle Birlikte Yaşayanın Aylığının Kesilmesi”, **Tekstil İşveren Dergisi**, Sayı: 118, 2018, ss. 2-7.

Şakar, Müjdat. **Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Yaşlıların Korunması**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1987.

Şakar, Müjdat, **Sosyal Sigortalar Uygulaması**, 2. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 1996.

Şakar, Müjdat. **Sosyal Sigortalar Uygulaması**, 12. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, Şubat 2017.

T.C Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Hacettepe Üniversitesi. “**Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması Özet Raporu**”, Aralık 2014, <http://aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1428409374.pdf>, (E. T. 28.04.2021).

Talas, Cahit. **Sosyal Ekonomi**, 6. Basım, S Yayınları, Ankara, 1983.

Taş Korkmaz, Hülya. “Boşanma Davasında Sağ Kalan Eşin Bu Sıfatla Mirasçılığına Son Vermek Amacıyla Mirasçılar Tarafından Davaya Devam Edilmesi” **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 16, Özel Sayı, 2014, (Basım Yılı: 2015), ss. 1413-1482.

Tokat, Hüseyin. **Türk Hukukunda Gaiplik**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Ağustos 2018.

Toroslul, Nevzat. Organ Aktarma ve Cezai Sorumluluk, **AÜHFD**, Cilt: 35, Sayı: 1, 1978, ss. 91-118.

Tuncay, Aziz Can ve Ekmekçi Ömer. **Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri**, Yenilenmiş 20. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2019.

Tuncay, Aziz Can. “5510 Sayılı Kanun Açısından Ölüm Sigortası”, **Prof. Dr. Ali Güzel’e Armağan**, Cilt: 2, ss. 1231-1244.

Tunçomağ, Kenan. **Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Sigortalar**, 5. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul, 1990.

Turan, Ercan. “5510 Sayılı Yasa’nın 56/son Maddesindeki Düzenlemenin, Anayasal Eşitlik ve Özel Yaşama Saygı İlkeleri Yönünden Değerlendirilmesi”, **Sicil İş Hukuku Dergisi**, Sayı: 19, 2010, ss. 125-133.

Uğur, Suat. “Türkiye’de İşsizlik Sigortasının Gelişimi”, **Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt:9, Sayı:2, 2011, ss. 95-114.

Uşan, Fatih. “5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nun Yürürlük ve Uygulama Başlangıcına İlişkin Tespitler”, **Sicil İş Hukuku Dergisi**, Sayı: 14, Haziran 2009, ss. 239-248.

Uşan, Fatih, **Türk Sosyal Güvenlik Hukukunun Temel Esasları**, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ekim 2009.

Uşan, Fatih. “Kanun Yapmak Bu Kadar Kolay Mı, Yahut Bu Kadar Zor Mu? (5510 Sayılı Kanun Uygulaması Çerçevesinde Bir Tesbit)”, **Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi**, 2016/1, Sayı:1, ss. 209-228

Üçışık, Fehim. **Sosyal Güvenlik Hukuku**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2015.

Yargıtay, “**10. HD, 07.04.2015, 2014/28032 E., 2015/6632 K. Numaralı Kararı**” <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, (E. T. 21.01.2022)

Yazgan, Turan. **İktisatçılar İçin Sosyal Güvenlik Ders Notları**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1992.

Yücel Bodur, Mehtap. **Türk ve Avrupa Birliği Sosyal Güvenlik Hukukunda Ölüm Sigortası**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021.

Yüksel, Şahin. **İş Kazası ve Meslek Hastalıkları**, Sosyal Sigorta Yayınları, İstanbul, 1985.

Yürekli, Sabahattin. “Sosyal Güvenlik Hukukunda Özel Bir Durum: Muristen Bağlanan Aylık, Mirasın Reddi Halinde Kesilir Mi?”, **Sicil İş Hukuku Dergisi**, Sayı: 20, Aralık 2010, ss. 145-152.

Zevkliler, Aydın, Acabey, M. Beşir ve Gökyayla, K. Emre. **Medeni Hukuk**, 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2000.